Radu Mihai CRIŞAN
doctor în economie – specializarea *Istoria gândirii economice*

DRUMUL DOINEI

ARMA CUVÂNTULUI LA MIHAI EMINESCU

(constituie, în fapt, Ediția a II-a revăzută şi adăugită
a lucrării
Eminescul politic, Editura *Tibo*, Bucureşti, 2007)

Editura TIBO
BUCUREŞTI
2008

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
CRIŞAN, RADU MIHAI
Drumul doinei : arma cuvântului la Mihai Eminescu /
Radu Mihai Crişan. - Bucureşti: TIBO, 2008
Bibliogr.
ISBN 978-973-87392-8-4

821.135.1.09 Eminescu,M.
929 Eminescu,M.

ISBN 978-973-87392-8-4

Dumnezeu nu e în cer, nu-i pe pământ; Dumnezeu e în inima noastră.

Mihai Eminescu,
Suita *Idei şi gânduri*, Munca literară şi ştiinţifică, nr.10/1905, în Mihai Eminescu, *Opere*, vol. XVII, Ediţie critică întemeiată de Perpessicius, Editura *Academiei*, Bucureşti, 1999, pag. 322

CINE ESTE *MIHAI EMINESCU*

Cine *este* Mihai Eminescu?

„Dispreţul pentru *uzurparea* conducerii de puţinii care nu s-au ridicat măcar prin inteligenţa, cultura şi munca lor”.

Cine *este* Mihai Eminescu?

„*Evlavia pentru* timpurile de *cinste*, bărbăţie şi măsură”.

Cine *este* Mihai Eminescu?

„*Afirmarea unităţii româneşti eterne*, groaza de cotropirea străină, care ucide o conştiinţă, împiedică o desfăşurare, sfarmă un viitor, lasă fără îngrijire un trecut, pentru a da în loc jaf şi corupţie, oricare ar fi numele cotropitorului, al celui dintâi dintre neamurile de cultură ori a celei din urmă plebi asiatice”.

Nicolae Iorga
Trei extrase din cuvântarea ţinută la 16 octombrie 1911, cu prilejul dezvelirii statuii lui Mihai Eminescu în Galaţi

Găsiţi textul integral al cuvântării în volumul: Nicolae Iorga, *Eminescu*, Ediţie îngrijită, studiu introductiv, note şi bibliografie de Nicolae Iliu, Editura *Junimea*, Iaşi, 1981, pag. 112, 113

CUPRINS

Cartea aceasta..6

TESTAMENTUL POLITIC AL LUI MIHAI EMINESCU…………..7

CÂT DE ”RETROGRAD” ESTE MIHAI EMINESCU? 7 răspunsuri unui procuror ………….45

DA! SUNT REACȚIONAR! Învierea Neamului întru Mihai Eminescu ……………………………63

DRUMUL DOINEI. Arma cuvântului la Mihai Eminescu………………….. …………111

Bibliografie ……………………………………261

Cartea aceasta

Bădie Mihai Eminescu,

Prin cartea aceasta voiesc să te redau pe tine însuți ție. Cu înseşi cuvintele tale. Aşa cum le-ai încredințat eternității prin scrisul tău jurnalistic.

Fireşte, n-o fac cu ochi cuminți de fată. (Precum ştiu că ai fi preferat.) Dar cu ochi nebatjocoritori de român.

M-am străduit să strâng în ea ideile-axă ale gândirii tale. Politice, economice, sociale. Să le articulez ca sistem. Aşa încât semenii noştri să ***te*** *poată cunoaşte.*

Nu pretind că am reuşit perfect. Nu dispensez pe nimeni de a-ți citi opera (publicistică, manuscrise, proză ş.a.m.d.). Dimpotrivă. Recomand tuturora să îți parcurgă scrisul în întregime. Să îşi formeze fiecare, cu propriul lui cap, propria-i opinie.

Le dăruiesc, însă, materialul de față. Cu dragoste creştină. Şi cu dorința de a le fi întru folos.

ÎNTRU DUMNEZEU ÎNAINTE!

Radu Mihai Crişan nevrednicul

Bucureşti,
9 martie 2008
Duminica Sfinților 40 de Mucenici din Sevastia

***Înmulţirea claselor consumatoare şi scăderea claselor productive, iată răul organic, în contra căruia o organizare bună trebuie să găsească remedii*.**

Mihai Eminescu, *După cum se poate prevedea*…, Timpul, 2 octombrie 1879, în Opere, vol. X, Ediţie critică întemeiată de Perpessicius, Editura *Academiei*, Bucureşti, 1989, pag. 323

TESTAMENTUL POLITIC AL LUI MIHAI EMINESCU

(Textul integral al anexei omonime din lucrarea: Radu Mihai Crişan, *SPRE EMINESCU. Răspuns românesc la ameninţările prezentului şi la provocările viitorului*, ediţia a III-a revizuită, Editura Cartea Universitară, Bucureşti, 2005, pag. 287-312)

Nu voim să trăim într-un stat poliglot, unde aşa numita patrie este deasupra naţionalităţii.

Singura raţiune de a fi a acestui stat, pentru noi, este naţionalitatea lui românească. Dacă e vorba ca acest stat să înceteze de-a fi românesc, atunci o spunem drept că ne este cumplit de indiferentă soarta pământului lui.

Voim şi sperăm *nu* o întoarcere la un sistem feudal, *ce nici n-a existat cândva în ţara noastră*, ci ***o mişcare de îndreptare a vieţii noastre publice, o mişcare al cărei punct de vedere să fie ideea de stat şi de naţionalitate.***

Mult-iubitul şi prea-pătimitul meu neam românesc,

„Românii nu sunt nicăieri colonişti, venitúri, oamenii nimănui; ci, pretutindenea unde locuiesc, sunt autohtoni, populație mai veche decât toți conlocuitorii lor”[1]. „Rasa istorică formatoare a acestei țări este „acel neam de oameni, acel tip etnic care, revărsându-se de o parte din Maramureş, de alta din Ardeal, a pus temelia statelor române în secolele al XIII-lea şi al XIV-lea, şi care, prin caracterul lui înnăscut[2], a determinat

---

[1] Mihai Eminescu, *Se vorbeşte că în Consiliul…*, Curierul de Iaşi, 17, 19, 21, 26, 28 noiembrie 1876, în Mihai Eminescu, Opere, vol. IX, Ediție critică întemeiată de Perpessicius, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1980, pag. 253

[2] de „om a cărui trăsătură distinctivă e adevărul: inteligent fără viclenie, rău – dacă e rău – fără făţărnicie, bun fără slăbiciune, n-are o cocoaşă intelectuală sau fizică ce caută a o ascunde, nu are apucăturile omului slab; îi lipseşte acel iz de slăbiciune care precumpăneşte în fenomenele vieţii noastre publice sub forma linsă a bizantinismului şi a espedientelor...Toate figurile acelea făţarnice şi rele, viclene, fără inteligenţă, toate acelea câte ascund o duplicitate în espresie, ceva hibrid, nu încap în cadrul noţiunii *român*. Poate, aşadar, că acei oameni n-au avut timp să se asimileze, poate apoi ca să fie din rase prea vechi, prea osificate, prea staţionare, pentru ca, prin încrucişare, să mai poţi scoate ceva bun din ele”., idem, *Adeseori, o lege oarecare…*, Timpul, 15 martie 1880, în Opere, vol. XI, Ed. cit., Bucureşti, 1984, pag. 77

soarta acestor țări, de la [anul] 1200 şi până la [anul] 1700"[3]. „Nu există nici o deosebire între *rasa română* din Muntenia, Moldova, din cea mai considerabilă parte a Ardealului şi a Țării Ungureşti. E absolut aceeaşi rasă, cu absolut aceleaşi înclinări şi aptitudini[4]"[5].

---

[3] idem, *Adevărul doare. Pe la 3 martie*…, Timpul, 1 aprilie 1881, în Opere, vol. XII, Ed. cit., Bucureşti, 1985, pag. 121

[4] „Există multe indicii, atât în numirile localităţilor şi râurilor, precum şi în alte împrejurări, care denotă o unitate a neamului românesc *preexistentă* formaţiunii (preexistentă *formării* n.n.) statelor noastre. În adevăr, pe când găsim în Ţara Românească Argeşul, găsim tocmai în nordul Daciei un pârâu numit Argestrul, care se varsă din stânga în Bistriţa, râu ce izvorăşte din Maramureş. Pe când în Ţara Românească aflăm Câmpulungul ca ţinut şi descălecătoare, aflăm în Bucovina, în creierul munţilor, un Câmpulung tot ca ţinut şi descălecătoare. Înainte sau imediat după formarea statelor române, vedem românii de sub Coroana Ungariei pretinzând să se judece între ei după dreptul lor propriu, *jus Olachale* sau *Olachorum*; o cerere analogă fac moldovenii ce pribegiseră în Polonia, să se judece după dreptul românesc. Şi aceasta când? Pe la 1380. Care-a fost acest drept consuetudinar la care ei ţineau cu sfinţenie, fie sub coroana Ungariei, fie sub a Poloniei? El n-a fost scris niciodată; era atât de viu în conştiinţa poporului, atât de necontestat de nimenea, încât nici unul din vechii noştri Domni, n-a găsit de cuviinţă să-l codifice. În fine, unitatea actuală a limbei vorbite, deşi e în parte un merit special al lui Matei Basarab, dovedeşte totuşi că, şi în această privire, erau elemente cu totul omogene, preexistente limbei bisericeşti, care înclinau a căpăta o singură formă scrisă. Organografic vorbind limba era aceeaşi; numai termenii, materialul de vorbe, difereau pe ici pe colo. O unitate atât de pronunţată a limbei dovedeşte o unitate de origini etnice. E indiferentă cestiunea dacă elementele ce compuneau acest sâmbure de popor modern erau tracice şi latine sau latine şi ilirice, destul numai că, în al VI-lea secol după Hristos, la năvălirea avarilor în Tracia, anul 579, oastea condusă de Martin şi Comenţiol e compusă din oameni care vorbesc româneşte. Tot acest neam apare în Dacia, iar asupra originii lui se ceartă până azi învăţaţii.

Sigur e că, deşi au multe elemente slavone în limbă, nu sunt slavi. Motivul pentru care nu sunt şi nu pot fi slavi este lingvistic. Legile după care cuvintele latine s-au prefăcut în cuvinte româneşti şi-au sfârşit demult evoluţiunea lor; în momentul în care românii au primit cuvinte slavone, limba lor era formată de secole deja, încât, deşi cuvintele slavone sunt vechi, ele nu s-au asimilat nici până în ziua de azi cu limba noastră, excepţie făcând vreo patru sau cinci vocabule care privesc păstoria. E incontestabil că un popor care, sute de ani, n-a avut nevoie de drept scris, deşi a avut epoci de bogăţie şi de glorie, a fost un popor tânăr, sănătos, bine întemeiat. Etnograful Hoffman scrie, în secolul al XVIII-lea, că dezvoltarea craniului la rasa română e admirabilă, că sunt cranii care merită a fi în fruntea civilizaţiei. În sfârşit Wirchow, naturalist celebru, dă craniului albanez rangul întâi între toate craniile de rasă din vechiul Imperiu al Răsăritului, şi cel albanez e identic cu cel al rasei române, cu al mocanilor noştri de azi"., idem, *Adevărul doare. Pe la 3 martie*…, Timpul, 1 aprilie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 122

Mai mult, „Miron Costin, în suta a şaptusprezecea, constată unitatea de limbă, de datine juridice, religioase şi de viaţă familială. El descrie curăţenia şi frumuseţea limbei vorbite în Maramureş şi viaţa neatârnată a românilor de acolo, ne dă legenda fondării Moldovei şi Ţării Româneşti, constată identitatea de origine şi limbă a poporului. În acelaşi timp, cărţile bisericeşti, tipărite în Ardeal, în Moldova, în Ţara Românească, opresc procesul de diversificare şi de dialectizare a graiului viu; acesta primeşte, prin cărţi, o normă unitară în rostire şi în scriere, căci, printr-un instinct fericit, traducătorii şi scriitorii originali aleg ca model dialectul cel mai arhaic al românilor, cel vorbit în Ţara Românească şi într-o parte a Ardealului, întrucât la cel mai vechi din toate se puteau reduce, ca la un prototip, dialectele ce încercau a se forma pe atunci. Poate să fi fost un instinct de adevăr, poate c-a fost chiar cunoştinţa limbei latine care i-a îndemnat la aceasta. Alături cu limba există, ca element de unitate, literatura populară, a cărei răspândire uniformă nu e de tăgăduit. Aceleaşi balade ce s-au cules în munţii Moldovei sau ai Ardealului s-au aflat, în variante, în Dobrogea, încât se constată că amintitele piese de literatură populară aveau tendinţa de-a se răspândi la toţi românii"., idem, *De câte ori «Românul» era în opoziţie*…, Timpul, 14 august 1882, în Opere, vol. XIII, Ed. cit., Bucureşti, 1985, pag. 168

„Un popor, oricare ar fi el, are dreptul a-şi legiui trebuinţele şi tranzacţiunile ce rezultă neapărat din acele trebuinţe, reciprocitatea relaţiunilor sale: într-un cuvânt: legile unui popor, drepturile sale, nu pot purcede decât din el însuşi; condiţiunea de viaţă a unei legi, garanţia stabilităţii (garanţia legitimităţii n.n.) sale e ca ea să fie un rezultat, o expresiune fidelă a trebuinţelor acelui popor; legislaţiunea trebui pusă în aplicarea celei mai înaintate idei de drept, pusă în raport cu trebuinţele poporului, astfel încât explicarea ori aplicarea drepturilor prin lege să nu contrazică spiritul acestora. Industria trebuie să fie a naţiunii aceleia şi păzită de concurenţă iar purtătorul ei, comerţul, s-o schimbe pe aur, dar aurul, punga ce hrăneşte pe industriaş şi îmbracă pe agricultor, trebuie, de asemenea, să fie în mâinile aceleiaşi naţiuni. Ştiinţele, afară de ceea ce e domeniu public, trebui să prezinte lucruri proprii naţiunii, prin care ea să fi contribuit la luminarea şi înaintarea omenirii; artele şi literatura frumoasă (beletristica n.n.) trebui să fie oglinzi de aur ale realităţii în care se mişcă poporul, o coardă nouă, originală, potrivită pentru binele cel mare al lumii”[6].

„Peste noapte şi prin surprindere”[7], „am admis legiuiri străine”[8], „legi străine în toată puterea cuvântului, care substituie, pretutindenea şi pururea, în locul noţiunilor naţie, ţară, român, noţiunea *om*, cetăţean al universului, fie din Berber, Nigritania, China sau(;) Galiţia?”[9]… „Ei, bine, nu le-am admis pentru

---

[5] idem, *«Românul» a contractat năravul…*, Timpul, 29 iulie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 266

[6] idem, *Ecuilibrul*, Federaţiunea, 22 aprilie, 4 mai 1870, în Opere, vol. IX, pag. 93, 92

[7] idem, *De câte ori «Românul» era în opoziţie…*, Timpul, 14 august 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 168

[8] idem, *Paralele economice*, Timpul, 13 decembrie 1877, în Opere, vol. X, Ed. cit., Bucureşti, 1989, pag. 20

[9] idem, *De ceea ce ne temem…*, Timpul, 27 mai 1879, în Opere, vol. X, pag. 259

român, cu interesele căruia nu se potriveau, ci pentru elemente economice cu care se potriveau şi care ştiu a se folosi de dânsele. Am creat o atmosferă publică pentru plante exotice, de care (din cauza cărora n.n.) planta autohtonă moare… Azi avem cele mai înaintate instituții liberale. Control, suveranitatea poporului, codice franțuzeşti, consilii județene şi comunale. Stăm mai bine pentru aceasta? Nu, de zece ori mai rău, căci instituțiile noi nu se potriveau (şi nu se potrivesc n.n.) cu starea noastră de cultură, cu suma puterilor muncitoare de care dispunem, cu calitatea muncii noastre, încât trebuie să le sleim pe acestea pentru a întreține aparatul costisitor şi netrebnic al statului modern"[10].

„E într-adevăr ciudat (simptomatic n.n.) de-a vedea un popor eminamente plugar ca al nostru şi a cărui rațiune de-a fi este tocmai originea lui traco-romană, cum, din chiar senin şi într-o singură noapte, erige teoria de *om şi om* teorie absolută de stat şi face din banul internațional şi din posesiunea acestuia singura măsurătoare pentru a deosebi înrâurirea unui om de a celuilalt în viața statului. Nici [nu] e lesne de înțeles cum un popor de plugari, ba încă unul care s-a lăsat de păstorie de ieri-alaltăieri şi s-a apucat de plug înainte de abia [cu] cincizeci de ani, putea să se creadă îndestul de bogat pentru a introduce, la el, forme de civilizație şi instituții pe care țările apusene, bogate prin industrie şi printr-o dezvoltare economică de sute de ani, abia le pot plăti. Cea mai superficială socoteală din lume ar dovedi, îndestul, că puterea productivă a nației româneşti n-a crescut, n-a putut să crească în raport cu groaza de cheltuieli pe care le-au impus formele de civilizație străină, introduse cu grămada în țara noastră… Înzecitu-s-au şi însutitu-s-au oare averea

---

[10] idem, *Paralele economice*, Timpul, 13 decembrie 1877, în Opere, vol. X, pag. 20

românului şi veniturile lui pentru a plăti instituţiile de o sută de ori mai scumpe? Desigur că nu. Clasele productive au dat îndărăt; proprietarii mari şi ţăranii au sărăcit; industria de casă şi meşteşugurile s-au stins cu desăvârşire – iar clasele improductive, proletarii condeiului, cenuşerii, oamenii ce încurcă două buchi pe hârtie şi aspiră a deveni deputaţi şi miniştri, advocaţii, s-au înmulţit cu asupră de măsură, dau tonul, conduc opinia publică, fericesc naţia în fiecare zi, pe hârtie”[11].

„Astfel, statul român nu mai este un produs al geniului rasei române, ci un text franţuzesc aplicat asupra unui popor ce nu-l înţelege”[12] şi nu-l va înţelege niciodată. „Peste tot aceeaşi idee: să dau străinilor ce-mi cer; cât pentru români, puţin îmi pasă!”[13] „Constituţia noastră, punând greutatea pe o clasă de mijloc, parte străină, parte neexistentă, a dat loc la o declasare generală din cele mai dezastruase[14]. Nu mai există o altă deosebire între oameni, decât cea pe care o stabileşte banul, oricum ar fi câştigat”[15].

„Un sistem reprezentativ, întins ca o reţea asupra întregii ţări, influenţat însă, întotdeauna, în mod absolut,

---

[11] idem, *Ieri domnul deputat Giani*…, Timpul, 22 februarie 1879, în Opere, vol. X, pag. 193

[12] idem, *De câte ori «Românul» era în opoziţie*…, Timpul, 14 august 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 168

[13] idem, *Dar dulci, nobili şi politicoşi*…, Timpul, 23 mai 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 123

[14] „Fiecare constiţutie, ca legea fundamentală a unui stat, are drept corelat o clasă mai cu samă, pe care se întemeiază. Corelatul constituţiilor statelor apusene este o clasă de mijloc, bogată, cultă, o clasă de patriciani, de fabricanţi, industriaşi care văd în constituţie mijlocul de a-şi reprezenta interesele în mod adecvat cu însemnătatea lor. La noi, legea fundamentală nu înseamnează decât egalitatea pentru toţi scribii de-a ajunge la funcţiile cele mai înalte ale statului”., idem, *Influenţa austriacă asupra românilor din Principate*, Convorbiri literare, 1 august 1876, în Opere, vol. IX, pag. 173

[15] idem, *Economiştii observă*…, Timpul, 10 iulie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 237

de guvernul central, şi-a format în fiecare părticică organele sale, sub formă de consilii județene, consilii comunale, consilii de instrucțiune, consilii de sus şi de jos, care nici nu ştiu ce să consilieze, nici nu au ce reprezenta (nici nu reprezintă n.n.) decât pe persoanele din care sunt compuse[16]"[17].

Astfel, „teoria de *om şi om*, o teorie curat filantropică şi un rezultat al compătimirii ce omul o are nu numai pentru semenul său, ci chiar pentru animale, devine o stupiditate erijându-se în teorie de stat, căci preface țara moştenită, apărată cu vărsare de sânge şi cu privațiuni, într-o mlaştină pentru scurgerea elementelor nesănătoase din alte țări – introducând într-un stat eminamente național un sistem de instituții cosmopolite"[18].

Urmare aplicării ei vom „avea de-acum înainte dominația banului internațional, o domnie străină, impusă de străini; libertatea de muncă şi tranzacțiuni; teoria de luptă pe picior *în aparență* egal, *în realitate* inegal. Şi, în această luptă, nu învinge cine-i tare, nobil, sau eroic; învinge cel pentru care orice mijloc de câştig

---

[16] În ele, „toate numirile în funcţiuni nu se fac după merit, ci după cum ordonă deputaţii - parlamentarii n.n. -, care, la rândul lor, atârnă de comitetele de politicieni de profesie, formate în fiece centru de judeţ. Aceste comitete îşi împart toate în familie. Ele creează, din banii judeţelor, burse pentru copiii «patrioţilor» trimişi în străinătate să numere pietrele de pe bulevarde, ele decid a se face drumuri judeţene pe unde «patrioţii» au câte un petec de moşie, încât toată munca publică, fie sub forma de contribuţie, fie sub cea de prestaţiune, se scurge, direct ori indirect, în buzunarul unui «patriot»"., idem, *Abstracție făcând*…, Timpul, 20-21 aprilie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 14

[17] idem, *De ceea ce ne temem*…, Timpul, 27 mai 1879, în Opere, vol. X, pag. 259

[18] idem, *Între multele neplăceri ale vieții*…, Timpul, 22 martie 1879, în Opere, vol. X, pag. 209

e bun, cel fără scrupul față de concetățenii săi, cel pentru care orice apărare a muncii e o piedică pe care va tinde a o răsturna, pe cale legiuită sau pe cale piezişă”[19].

Urmare ei, „capitalul, care ar trebui să fie şi să rămână ceea ce este prin natura lui, adică un rezultat al muncii şi, totodată, un instrument al ei, e, adesea, ca posesiune individuală, rezultatul unor uneltiri vinovate, a exploatării publicului prin întreprinderi hazardate şi fără trăinicie, a jocului de bursă, a minciunii. Elemente economice nesănătoase, uzurari şi jucători la bursă, cavaleri de industrie şi întreprinzători şarlatani, se urcă, cu repejune, în clasele superioare ale societății omeneşti, în locurile care, înainte, erau rezervate naşterii ilustre, averii seculare, inteligenței celei mai dezvoltate, caracterului celui mai drept şi mai statornic…Peste tot credințele vechi mor, un materialism brutal le ia locul, cultura secolului, mână-n mână cu sărăcia claselor lucrătoare, amenință toată clădirea măreață a civilizației creştine. Shakespeare cedează bufoneriilor şi dramelor de incest şi adulteriu, cancanul alungă pe Beethoven, ideile mari asfințesc, zeii mor”[20]… „Mita e-n stare să pătrunză orişiunde în țara aceasta, pentru mită capetele cele mai de sus ale administrației vând sângele şi averea unei generații”[21]… „Oameni care au comis crime grave rămân somități, se plimbă pe strade, ocupă funcțiuni înalte, în loc de a-şi petrece viața la puşcărie”[22]… „Ne mulțumim dacă actele guvernanților de azi nu sunt de-a dreptul de înaltă trădare, abstracție făcând de toate

---

[19] idem, *Trei zile de-a rândul*…, Timpul, 20 februarie 1879, în Opere, vol. X, pag. 191, 192
[20] idem, *Alaltăieri, luni dimineața*…, Timpul, 5 aprilie 1879, în Opere, vol. X, pag. 214
[21] idem, *Domnul Simeon Mihălescu publică*…, Timpul, 18 aprilie 1879, în Opere, vol. X, pag. 223
[22] idem, *«Românul» în ajunul alegerilor*…, Timpul, 3 mai 1879, în Opere, vol. X, pag. 229

celelalte defecte ale lor, precum mărginirea intelectuală, slăbiciunea de caracter, lipsa unui adevărat şi autentic sentiment patriotic”[23]… „Trădătorii devin oameni mari şi respectați, bârfitorii de cafenele – literatori, ignoranții şi proştii – administratori ai statului român[24]”[25].

---

[23] idem, *Nu încape îndoială…*, Timpul, 8 august 1880, în Opere, vol. XI, pag. 291

[24] *„Favoarea şi interesul electoral* singure prezidează la alegerea amploaiaţilor statului, cu toate că cine nu ştie că, integritatea, capacitatea, experienţa, şi probitatea factorilor însărcinaţi de-a aplica legile şi regulamentele sunt condiţiuni esenţiale ale mersului regulat al unei bune administraţii, a garanţiei drepturilor şi apărării intereselor fiecăruia [dintre cetăţeni], şi, prin urmare, a bunului trai şi liniştei publice? Dar, sub regimul actual, interesul personal, convenienţele de coterie, primează faţă de interesul general şi binele public. Necesitatea de-a conserva o majoritate compactă şi devotată în Adunări trece peste orice alte consideraţii. Pentru a dobândi glasurile deputăţiilor trebuie exigenţele - pretenţiile n.n. - lor satisfăcute, se încredinţează funcţiunile delicate de prefecţi şi subprefecţi creaturilor deputaţilor - protejaţilor parlamentarilor n.n. -, care, sub numele - protecţia n.n. - lor administrează districtele după plac şi dispun, fără nici o responsabilitate, de interesele, de averea şi de onoarea cetăţenilor. Funcţiunile publice sunt, adesea, în mâinile unor oameni stricaţi, loviţi de sentinţe judecătoreşti; astfel *muncitorii de pământ* - sintagma, de fapt, îi desemnează pe toţi truditorii n.n. - sunt supuşi la vexaţiuni, la acte arbitrare, adevărate cauze care [le] aduc mizeria. Justiţia, subordonată politicii, a devenit o ficţiune şi nu mai există nici o garanţie pentru cele mai preţioase interese ale societăţii”., idem, *Într-un lung articol…*, Timpul, 27 ianuarie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 43

Spre exemplu: „Un om e implicat într-o mare afacere pe cât se poate de scandaloasă, care se denunţă - care este dată în vileag n.n. -. Acest om este menţinut în funcţie; dirijază [el] însuşi cercetările făcute contra sa; partidul ţine morţiş a-l reabilita, alegându-l în Senat. Aici el însuşi denunţă că există această scabroasă afacere, dar maturul corp trece la ordinea zilei, lăsând să recază colţul vălului ce se ridicase”., idem, *Am discutat cu nepărtinire…*, Timpul, 10 decembrie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 439

Şi, întrucât, „se-înțelege [de la sine] că în judecarea diferitelor partide politice trebuie să deosebim pe cele sincer politice de cele pretinse sau pretextate politice"[26], suntem datori să spunem că, „partidele, la noi, nu sunt partide de principii, ci de interese personale"[27] – care, „păstrând numai coaja legilor şi goala aparență, calcă făgăduielile făcute nației în ajunul alegerilor, fac tocmai contrariul de ceea ce au promis mandanților lor şi trec, totuşi, drept reprezentanți ai voinței legale şi sincere a țării"[28]… În cadrul lor, „organizarea nu înseamnă decât disciplina oarbă a unei societăți de esploatație sub comunii şefi de bandă. Cauza acestei organizări stricte[29] e interesul bănesc, nu comunitatea de idei, organizare egală cu aceea a partidei ilustre Mafia şi Camorra, care miroase de departe a puşcărie"[30]. Singura deosebire între ele „este foarte mică şi e întemeiată pe o cultură individuală mai mult sau mai puțin îngrijită. Fiecare se reprezentează mai mult pe sine decât [pe] o clasă socială oarecare, şi lucrul principal e forma, mai mult sau mai puțin corectă, în care cineva caută a face plauzibile aşa-numitele sale principii"[31].

„Cât despre aluatul protoplasmatic care formează, la noi, un stat în stat, aşezat asupra instituțiilor şi a poporului avem puține de adaos (de adăugat n.n.). Trăind din politică şi prin politică, şi neavând nici un

---

[25] idem, *Lucru de care trebuie*…, Timpul, 15 mai 1879, în Opere, vol. X, pag. 234
[26] idem, *Între variile acuzări*, Timpul, 23 ianuarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 43
[27] idem, Manuscrisul *În genere toată societatea*…, în Opere, vol. IX, pag. 465
[28] idem, *N-ar fi greu de polemizat*…, Timpul, 23 februarie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 38

[29] „ținute la un loc prin complicitate de fapte rele", idem, *«Românul» promițându-ne programul nou*…, Timpul, 10 februarie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 51

[30] idem, *Toți ştiu*…, Timpul, 27 aprilie 1879, în Opere, vol. X, pag. 227
[31] idem, Manuscrisul *Înainte de câteva zile*…, în Opere, vol. IX, pag. 481

alt soi de resurse materiale sau de putinţă de a-şi câştiga existenţa, el e capabil de-a falsifica totul: şi liste electorale, şi alegeri, şi forme parlamentare şi idei economice, şi ştiinţă, şi literatură. De aceea, nu ne mirăm dacă vedem acest proteu al unui universalism incapabil şi ambiţios, îmbrăcând toate formele posibile: miniştri, financiari, întreprinzători de lucrări publice, deputaţi (parlamentari n.n.), administratori, membri la primărie, soldaţi, actori, totul în fine… Aluatul din care se frământă guvernanţii noştri e acea categorie de fiinţe fără ştiinţă de carte şi consistenţă de caracter, acei proletari ai condeiului, dintre care mulţi abia ştiu scrie şi citi, acei paraziţi cărora nestabilitatea dezvoltării noastre interne, defectele instrucţiei publice şi golurile create în ramurile administraţiei publice, prin introducerea nesocotită a tuturor formelor civilizaţiei străine, le-au dat existenţă şi teren de înmulţire; aluatul e o populaţie flotantă a cărei patrie întâmplătoare e România, şi care, repetând fraze cosmopolite din gazete străine, susţine, cu o caracteristică lipsă de respect pentru tot ce e într-adevăr românesc, că aceste clişeuri stereotipe egalitare, liberschimbiste, liberale şi umanitare, acest bagaj al literaţilor lucrativi de mâna a treia, aceste sforăitoare nimicuri, sunt cultură naţională sau civilizaţie adevărată”[32]. „Acei ce compun grosul acestei armate de flibustieri politici sunt bugetofagii, cumularzii, gheşeftarii de toată mâna, care, în schimbul foloaselor lor individuale, dau conducătorilor lor o supunere mai mult decât oarbă. Acei ce conduc nu sunt decât străini, străini prin origine, prin moravuri, prin educaţie – interesele străinilor dar, şi numai aceste interese, sunt deziderатul «patrioticului guvern» (persoanelor aflate la cârma ţării

[32] idem, *Am văzut cu înlesnire*…, Timpul, 24 februarie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 31, 30

n.n.)”[33]… „Pretutindeni, în administrație, în finanțe, în universități, la Academie, în corpurile de *selfgovernment*, pe jețurile de miniştri, nu întâlnim, în mare majoritate, decât, iarăşi şi iarăşi, acele fatale fizionomii nespecializate, aceeaşi protoplasmă de postulanți, de reputații uzurpate, care se grămădeşte înainte în toate şi care tratează c-o egală suficiență toate ramurile administrației publice”[34]. Şi-aceasta, în timp ce „patru din cinci părți ale poporului nostru, nu iau parte la viața publică, ale cărei sarcini le poartă, însă, mai greu decât oricine altul”[35], iar „miile de funcții administrative şi sutele de funcții judecătoreşti, sunt puse în mişcare într-un singur scop, pentru a le stoarce voturile[36]„[37].

---

[33] idem, *Faceți interesele*, Timpul, 17 ianuarie 1880, în Opere, vol. X, pag. 390
[34] idem, *E clar că un stat…*, Timpul, 12 noiembrie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 400
[35] idem, *În numărul său de azi…*, Timpul, 20 februarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 75

[36] „Administraţia, în mare şi în mic, nu e decât o unealtă pentru falsificarea alegerilor”., idem, *De pe când se discută…*, Timpul, 10 iulie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 242
„Se înţelege [de la sine] că fiecare alegător îşi are interesele sale materiale. Fiecare din aceste interese atârnă de un fir al maşinii administrative. De-o zice alegătorul *nu*, curentul electric al acesteia îl izbeşte în acel interes şi-i ucide sâmburele vital, de-o zice *da*, îşi poate vedea în linişte de treabă”., idem, *În numărul său de azi…*, Timpul, 20 februarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 75
„Abia o avere foarte întemeiată, care să nu poată atârna în nici un chip de iubirea sau ura administraţiei, îl poate face pe om capabil, în România, de-a se opune făţiş guvernului. Dar, acei care, într-un chip ori într-altul, caută să muncească pentru a se ţine deasupra apei nu-şi vor creea, de bună voie, piedici zilnice intereselor lor, piedici personificate în subprefecţi vicioşi, maiori cocoşaţi de gardă civică, şi alţi monştri din regnul organic al celor ce n-au nimic de pierdut, ci totul de câştigat”., ibidem, pag. 75, 76
Mai mult, „statul dispune de atâtea funcţii şi favoruri, pe câţi oameni sunt în ţară care ştiu a scrie şi citi”.(idem, *Apropiindu-se alegerile…*, Timpul, 6 ianuarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 20); „Cu bugetul în

„La noi mizeria e produsă, în mod artificial, prin introducerea unei organizații şi a unor legi străine, nepotrivite cu stadiul de dezvoltare economică a țării, organizație care costă prea scump şi nu produce nimic”[38].

---

mână, mai ales atunci când este augmentabil la infinit, ţii majoritatea în mână şi sistemul constituţional, sistemul controlului, se reduce la o iluzie copilărească”., idem, *Am văzut cu înlesnire*…, Timpul, 24 februarie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 28

„Această stare de lucruri e prefăcută în sistem de organizare, de guvernământ. Pe de-o parte libertate, mare libertate, pentru ca cei nemulţumiţi să poată răsturna cu uşurinţă orice guvern, pe de alta centralizare, extremă centralizare, care să facă a atârna miile şi iarăşi miile de izvoraşe ale bugetelor şi averii publice de victoria, pretinsă politică, din centru”., idem, *Dacă polemica noastră*…, Timpul, 21 decembrie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 451

Aşa se face că „administraţia nu consistă în muncă, în servicii echivalente cu sumele bugetului, ci în precupeţire de voturi”. (idem, *Apropiindu-se alegerile*…, Timpul, 6 ianuarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 20); „Cine oferă o leafă bună şi un tain aflǎ oricând o armată numeroasă de mercenari politici, fie cauza lui cea mai nedreaptă din lume”., idem, *Locke, filosoful englez*…, Timpul, 6 iulie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 132

Şi, deşi „naţia, care nu numeşte nici funcţionari, nici miniştri, şi care nu-i în stare a-i controla şi a-i trage la răspundere direct, îşi alege mandatarii pe care-i însărcinează cu această afacere importantă, sub presupunerea, *bona fide*, cumcă aceşti mandatari formează într-adevăr un corp deosebit - distinct n.n. - de puterea executivă, aceştia se dovedesc a fi o companie de controlori cumpăraţi de către cei controlabili şi înţelegându-se cu ei pe sub mână pentru a face treburi împreună; iar inconvenientul cel mare este că Adunările nu pot fi făcute răspunzătoare de voturile şi de actele lor, şi că naţia, singurul lor judecător, nu e-n stare direct a face altceva decât a alege alţi oameni, atunci când actele şi voturile rele sunt consumate de mult”., idem, *Tot în numărul nostru din 20 decembrie*…, Timpul, 18 ianuarie 1879, în Opere, vol. X, pag. 173

[37] idem, *În numărul său de azi*…, Timpul, 20 februarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 75
[38] idem, *Frații Nădejde*…Timpul, 18 iunie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 212

„Există două națiuni deosebite (distincte n.n.) în această țară: una stoarsă şi sărăcită, de producători, alta îmbuibată, de miljocitori (spoliatori n.n.)[39]”[40]... „Averea se urcă (creşte n.n.) numai în oraşe şi, chiar şi aici, nu în populațiunea română, ci în cea străină[41]. Nu se intervertesc factorii ecuațiunii sociale, ci devin cu totul alții. Avem a calcula astăzi cu factori care, înainte, în vechea noastră organizație lipseau cu totul, avem pe străin cu puterea strivitoare a capitalului bănesc, față cu românul care amenință a cădea în robia celui dintâi, a deveni o simplă unealtă pentru fructificarea capitalului lui[42]”[43]...„Rasa *determinantă* a sorții acestei țări nu mai este cea românească, ci străinii românizați - veneticii care-au

---

[39] „Avem de-o parte rasa română, cu trecutul ei, identică în toate ţările - ţinuturile n.n. - pe care le locuieşte, popor cinstit, inimos, capabil de adevăr şi de patriotism. Avem apoi, deasupra acestui popor, o pătură superpusă, un fel de sediment de pungaşi şi cocote, răsărită din amestecul scursurilor orientale şi a celor occidentale, incapabilă de adevăr şi patriotism”., idem, *«Românul» a contractat năravul*..., Timpul, 29 iulie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 267

[40] idem, *Națiunea perindând acuzările*..., Timpul, 3 iulie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 130

[41] „Nu contestăm, de asemenea, că averile s-au înmulţit în România - numai că nu în mâinile românilor; nu contestăm că există multe palate şi zidiri mari în oraşele noastre – numai că nu ale indigenilor. Suma averilor e aşa repărţită, încât prea puţin din ea e în mâini indigene”., idem, *Câteodată ne cuprinde*..., Timpul, 25 septembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 193

[42] „În evul nostru mediu străinii de altă lege erau opriţi de-a avea moşii, iar domnii expropriau cu bani din vistierie chiar pe străinii ortodocşi”(idem, *Deşi cestiunea Dunării*..., Timpul, 1 decembrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 425), „pentru ca nu străinii să fie proprietari în ţară”., idem, *Nenorocitele astea de țări*..., Timpul, 22 ianuarie 1880, în Opere, vol. X, pag. 394

[43] idem, *Deşi cestiunea Dunării*..., Timpul, 1 decembrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 425

obținut cetățenia română n.n. - de ieri-alaltăieri"[44], iar autoapărarea împotriva lor e „disproporționat de grea, de vreme ce aceşti oameni au sprijin pe străini, pârghiile care-i ridică sunt aşezate în afară, pe când înlăuntru n-avem decât poporul nostru propriu, scăzând numeric şi fără o conştiință limpede de ceea ce trebuie să facă"[45].

„Poporul a pierdut de mult încrederea că lucrurile se pot schimba în bine şi, cu acel fatalism al raselor nefericite, duce nepăsător greul unei vieți fără bucurie şi fără tihnă"[46]… „Cârciumile sunt localuri de îndobitocire şi de prostituție sufletească"[47]… Mai mult, „a fost natural ca, în urma acestei extenuațiuni de putere, multe rele endemice, şi altele de caracter endemic, să se ivească şi să decimeze populațiile. Astfel, rasa română[48] scade[49] şi străinii sporesc. Numărul infirmilor la recrutație a crescut an de an, țara a fost bântuită de pelagră, de intoxicațiune palustră, de anghină, vărsat, toate astea în urma influenței pernicioase ce o exercită asupra sănătății mlaştinile, locuințele insalubre şi neaerate, hrana neîndestulătoare şi munca excesivă"[50], „sărăcia şi urmările ei morale - adică asupra moralului precum şi

---

[44] idem, *Adevărul doare. Pe la 3 martie…*, Timpul, 1 aprilie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 121

[45] idem, *«Românul» a contractat nărăvul…*, Timpul, 29 iulie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 267

[46] idem, *La propunerea noastră…*, Timpul, 31 august 1878, în Opere, vol. X, pag. 104

[47] idem, *Camerele actuale de revizuire…*, Timpul, 17 iulie 1879, în Opere, vol. X, pag. 301

[48] „însuşi sâmburul naţionalităţii", idem, *Nu vom discuta cu «Românul» principii…*, Timpul, 8 mai 1881, în Opere, vol. XII, pag. 163

[49] „în proporţii înspăimântătoare", ibidem

[50] idem, *Formă şi fond*, Fântâna Blanduziei, 11 decembrie 1888, în Opere, vol. XIII, pag. 331

asupra moralei n.n. -, decăderea vieții de familie”[51]… „Populația autohtonă scade şi sărăceşte; cărți nu se citesc; pătura dominantă, superpusă rasei române, n-are nici sete de cunoştinți, nici capacitate de a pricepe adevărul. Dacă acest sediment învață, o face de silă, gonind după o funcție. Încolo leagă cartea de gard. Şi, pentru a avea o funcție, trebuie să fii înrudit cu ei”[52]… „Statul a devenit, din partea unei societăți de esploatare, obiectul unei spoliațiuni continue şi aceşti oameni nu urcă scările ierarhiei sociale prin muncă şi merit, ci prin abuzul culpabil al puterii politice, câştigate prin frustrarea statului cu sume însemnate. Aceşti dezmoşteniți, departe de-a-şi câştiga o moştenire proprie pe Pământ pe singura cale a muncii onorabile, fură moştenirea altora, alterează mersul natural al societății, se substituie, prin vicleşug şi apucături, meritului adevărat al muncii adevărate, sunt o reeditare, în formă politică, a hoților de codru, instituind codri guvernamentali şi parlamentari”[53]… „Clasa de mijloc a devenit un adevărat proletariat de postulanți care primejduieşte existența țării; şi în care guvernele străine, care au interese în Orient, vor găsi, totdeauna, un manipul gata de a se pune la dispoziția lor”[54].

„Față c-o asemenea privelişte, în care virtutea se consideră, de unii, ca o nerozie, se taxează, de alții, ca o crimă, în care inteligența şi ştiința, privite ca lucruri de prisos, sunt expuse invidiei nulităților şi batjocurii caracterelor uşoare, în care cuminție se numeşte arta de-a parveni sau de-a trăi, fără compensație, din munca

---

[51] idem, *Nu vom discuta cu «Românul» principii*…, Timpul, 8 mai 1881, în Opere, vol. XII, pag. 163

[52] idem, *Urmând discuțiunea*…, Timpul, 30 iulie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 269

[53] idem, *Ni se pare că vorbim*…, Timpul, 17 august 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 172

[54] idem, *Nu încurajăm fanteziile politice*…, Timpul, 26 octombrie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 382

altora, spiritul cel mai onest ajunge la momentul fatal, de cumpănă, în care înclină a crede că, în asemenea vreme şi-n aşa generație, însuşirile *rele* ale oamenilor sunt titluri de recomandație"[55]… Astfel, „trădătorul numindu-se geniu, plagiatorul erou, pungaşul mare financiar, panglicarul om politic, cămătarul negustor, speculantul de idei om cu principii şi speculanta de sineşi femeie onestă, judecata poporului nostru s-a falsificat din ce în ce şi, la formarea sferelor sale ideale, el a pierdut pretutindenea punctul de plecare sănătos"[56], „că fiecărui drept îi corespunde o datorie"[57] şi că „secretul vieții lungi a unui stat este păstrarea ierarhiei meritului"[58]… „Acela ce cutează a se revolta față cu această stare de lucruri, acela care îndrăzneşte să arate că formele poleite învelesc un trup putred, că «progresul» nostru ne duce la pierzare, că elementele sănătoase trebuie să se conjure şi să facă o luptă supremă pentru mântuirea acestei țări este denunțat (prezentat n.n.) *opiniei publice* de către negustorii de principii liberal-umanitare ca barbar, ca antinațional, ca reacționar"[59].

„Răul esențial care amenință vitalitatea poporului nostru este demagogia"[60], căci „demagogii neştiind nimic, neavând nimic, vor să se ridice deasupra tuturor şi să trăiască din obolul nemeritat al săracului. Ei se întemeiază pe nevoile – din nefericire veşnice – şi pe lesnea crezare a mulțimii; şi, fiindcă, în genere, sunt înzestrați în loc de minte cu vicleşug numai, stăpânirea lor înseamnă domnia brutalității, a viciilor şi a

---

[55] idem, *Dacă polemica noastră*…, Timpul, 21 decembrie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 451
[56] idem, *Dacă vorbim de adunătura*…, Timpul, 26 mai 1883, în Opere, vol. XIII, pag. 304
[57] idem, *Ziarul «Presa» în revista sa*…, Timpul, 20 martie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 86
[58] idem, *Ni se pare că vorbim*…, Timpul, 17 august 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 172
[59] idem, *Cu cât trec una după alta zilele*…, Timpul, 23 iunie 1879, în Opere, vol. X, pag. 276
[60] idem, *Pseudo-Românul ne cere*…, Timpul, 16 mai 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 119

uşurinței”[61]…„Meşteşugul absolutismului demagogic constă în regula(;) de a păstra aparențele, dar de-a călca cuprinsul, de-a păzi litera, dar de-a ocoli spiritul Constituției”[62]… „De câte ori vom deschide istoria, vom vedea că statele scad şi mor prin demagogie, sau prin despotism[63]”[64]…„În teorie nimic mai frumos decât sufrajul universal, dar, în practică, nu este decât opresiunea mulțimei, a ignoranței, a pasiunilor măgulite şi linguşite de demagogi. Când ştie cineva că toată civilizația şi cultura omenească e neapărat (e, din păcate, n.n.) mărginită la cercurile acelea care au îndestul timp şi destulă neatârnare pentru a le învăța şi pricepe, când ştie că nimicind capul unui învățat[65] ai nimicit învățătura lui, care era poate rezultatul unei dezvoltări de sute de ani[66], când ştie apoi că nulitatea demagogică nu suferă nici un merit adevărat lângă sine şi că, ea şi cu semenii ei, voieşte a fi tot, atuncea vede lesne că radicalismul şi demagogia, sub scutul sufrajului universal şi al

---

[61] idem, *Credem că destul am vorbit*…, Timpul, 9 ianuarie 1879, în Opere, vol. X, pag. 169

[62] idem, Manuscrisul *Deci, traducând această comparație*…, în Opere, vol. XI, pag. 463

[63] „Nu există în adevăr decât două forme ale tiraniei şi ale decadenţei unui stat omenesc: despotismul şi demagogia. Şi despotismul egalizează pe oameni, supuindu-i unuia singur, lăsând să se degenereze cele mai nobile facultăţi ale lor, patimile bune şi inteligenţa; precum şi demagogia are acelaşi fatal efect, prin indiferentismul care-l inspiră naturilor deschise şi mari, văzând în faţă-le biruinţa constantă a mediocrităţii şi a şiretlicului”., idem, *Discuția iscată*…, Timpul, 14 ianuarie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 32

[64] idem, *A discuta cu ignoranța*…, Timpul, 26 aprilie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 150

[65] spre exemplu împiedicându-l, permanent, pe acesta din urmă, prin obstrucţiuni legislative, economice, sociale etc., să-şi câştige, din muncă cinstită şi prestată în domeniul competenţei sale cultural-ştiinţifice, un trai zilnic măcar decent; şi supunându-l astfel la tot cortegiul de prejudicii psiho-fizice care decurg din înfometare şi din umilinţă (n.n.)

[66] rodul transmiterii şi îmbogăţirii intergeneraţii a zestrei cognitiv-axiologice (n.n.)

principiilor liberale – de care ştiu a se servi cu mare succes, mulţumită credulităţii maselor şi slăbiciunii sau sentimentalismului oamenilor luminaţi – demagogii conduc lumea la distrugerea civilizaţiunii, la haos”[67]… „Cum se-aseamănă demagogia pretutindenea! Pe când statele liberale (statele netotalitare n.n.) în care nu domneşte platitudinea uliţei se diversifică după geniul lor naţional, după instinctele înnăscute, ajungând, pe rând, unul la glorie militară, altul la înflorire în ştiinţe şi arte, un al treilea la dominaţiunea mărilor prin comerţ şi industrie; demagogia, stearpă ca idee, improductivă, lipsită de simţ istoric, ameninţă a aduce, până şi statele cele mai fericite prin inteligenţa şi iubirea de muncă a poporului lor, la o platitudine, la o vânătoare de posturi, o meschinărie personală care ascunde în sine decadenţa şi descompunerea”[68].

„Eşti «patriot» de meserie, postulant, consumi numai, te bucuri de partea cu soare a vieţii, adăpostit de eterna lesniciune de a îmbăta o naţie, parte incultă, parte pe jumătate cultă, cu vorbe late şi cu apă rece”[69]… „Din momentul în care luptele de partid au degenerat în România în lupta pentru existenţa zilnică, din momentul în care mii de interese private sunt legate de finanţe sau de căderea unui partid, nu mai poate fi vorba de neatârnarea politică a diferitelor grupuri care-şi dispută puterea statului. Din momentul în care interesul material de-a ajunge la putere precumpăneşte, o spunem cu părere de rău: lupta egală (votul universal n.n.), în ţară şi în Parlament, nu mai e decât manipulul unor ambiţii personale, al unor apetituri, pe cât de

[67] Mihai Eminescu, *Credem că destul am vorbit*…, Timpul, 9 ianuarie 1879, în Opere, vol. X, pag. 169, 170
[68] idem, *Politica de stat şi politica de partid*, Timpul, 14 august 1880, în Opere, vol. XI, pag. 297, 298
[69] idem, *The Times şi Timpul, iată tema*…, Timpul, 20 mai 1881, în Opere, vol. XII, pag. 178

nesățioase, pe atât de vrednice de condamnat”[70]… „Sistemul demagogic, care din politică face o speculă, din sufragiul claselor amăgite o scară de înaintare în economia, nu politică, ci privată, a membrilor societății de exploatație”[71], „mănâncă venitul țării, mănâncă pe datorie pâinea a trei generațiuni viitoare, căci tot luxul ce-l face azi, mâine va fi mizerie. Deficit lângă deficit, împrumut lângă împrumut, datorie lângă datorie, până ce finanțele României nu vor fi, curând, decât, o gaură mare”[72]. Iar „poporul, mânat la alegeri de baioneta civico-electorală, suportă plebea aceasta, fără a pricepe. Încurcat în paragrafi şi articoli traduşi din franțuzeşte, nemaiştiind a distinge alb de negru şi adevăr de minciună, cu mintea uimită de fraze fără cuprins, de un întreg lexicon de termeni care n-au nici o realitate îndărătul lor, e pe punctul de a-şi pierde până şi limba şi bunul simț, vestit odinioară”[73]… „Toate puterile sufleteşti ale generațiunii sunt absorbite de lupte de partide şi, la rândul lor, toate partidele nu sunt decât de amploaiați, după *chiverniseală* (*foloase necuvenite* n.n.) e deviza tuturor partidelor, a tuturor purtătorilor de stindard cum s-ar zice – căci, la urma urmelor, fiecare e în stare să moară pentru stindard şi pentru…chiverniseală”[74]…Căci, „poate să fie un partid demagogic altceva decât esploatatorul intereselor publice? Mulțimea asta de oameni fără învățătură, care

---

[70] idem, *Ni se anunță din Viena*…, Timpul, 19 septembrie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 337

[71] idem, *«Românul», după ce parafrazează*…, Timpul, 28 septembrie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 349

[72] idem, Manuscrisul *Articoli nepoliticoşi. Proză politică – Proză limbistică*, în Opere, vol. IX, pag. 448

[73] idem, *Cu timpul au început a se recunoaşte*…, Timpul, 11 octombrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 366

[74] idem, Manuscrisul *Articoli nepoliticoşi*. *Proză politică – Proză limbistică*, în Opere, vol. IX, pag. 448

şi-a făcut din politică o speculă, poate ea să trateze negoţul ei cu fraze, altfel decât oricare precupeţ?”[75]

„Pentru cel ce înţelege, un ţânţar sună ca o trâmbiţă, iar pentru cel ce nu înţelege, tobele şi surlele sunt în zadar; şi, în orice caz, lumina nu se aprinde decât pentru cei ce văd, nu pentru orbi”[76]… „Trebuie ca, cu toţii, să ne dăm seama de cauzele ce turbură societatea, de elementele ce impiedică redobândirea echilibrului pierdut, şi să le combatem cu curaj şi stăruinţă: Dintr-un principiu tutelar, principiul egalităţii înaintea legii, s-a făcut o armă de război între clase; toate condiţiunile sociale s-au surpat şi s-au amestecat într-un fel de promiscuitate; spiritul public a luat o direcţiune foarte periculoasă; tradiţiunile ţării s-au uitat cu totul; o clasă nouă, guvernantă, s-a ridicat, fără tradiţiuni şi fără autoritate, încât ţara cea mare, temeiul şi baza naţionalităţii noastre, nu-şi găseşte conştiinţa raporturilor politice cu cei ce o guvernează; drepturile politice au devenit un instrument de ambiţiune, de îndestulare a intereselor particulare; în locul sentimentului public dezinteresat avem pasiuni politice, în loc de opiniuni avem rivalităţi de ambiţii; toleranţa pentru toate interesele cele mai vulgare şi cele mai de jos este morala ce distinge astăzi lumea politică de la noi”[77]; „atât trebuinţele statului cât şi ale particularilor - ale plebei de sus cum zicem noi - sunt cu mult mai mari decât veniturile lor; balanţa comercială - fără importanţă pentru o ţară industrială, dar importantă pentru una agricolă - ne este defavorabilă”[78].

„Tinereţea unei rase nu atârnă de secolii pe care i-a trăit pe Pământ. Orice popor care n-a ajuns, încă, la

---

[75] idem, *Fără a avea darul…*, Timpul, 10 iunie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 203
[76] idem, *Ieri s-a citit…*, Timpul, 24 martie 1879, în Opere, vol. X, pag. 210
[77] idem, *Patologia societăţii noastre*, Timpul, 4 ianuarie 1881, în Opere, vol. XII, pag.15
[78] idem, *Privind la politica noastră…*, Timpul, 15 iulie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 248

o deplină dezvoltare, care n-a trecut încă prin corupția şi mizeriile ce le aduce cu sine o civilizație înaltă, dar în decadență, e un popor tânăr. La popoarele tinere se va constata un fel de identitate organică: craniile sunt cu totul asemănătoare în privința formațiunii şi mărimii, statura este cam aceeaşi, precum un stejar nu este decât reproducțiunea unui alt stejar. Din această asemănare de formațiune rezultă o mare asemănare de aptitudini şi înclinări, care se manifestă în caracterul unitar al naționalității. Din asemănarea de aptitudini rezultă o extremă putere şi energie vitală a colectivității. În acest stadiu de dezvoltare, al nediversificării, omul face atât de mult parte din totalitate, încât nu el, ci abia totalitatea formează un singur individ. O încrucişare cu o altă rasă, asemenea tânără, dă un rezultat nou, în care aptitudinile amundurora se împreună într-o formă nouă, vitală. Amestecul, însă, dintre o rasă îmbătrânită şi una tânără dă aceleaşi rezultate pe care le dă căsătoria între moşnegi şi femei tinere: copii închirciți, mărginiți, predispuşi spre morbiditate. Iar ceea ce este fizic adevărat e [şi] intelectual şi moraliceşte adevărat. Spiritele sunt morbide: de-acolo substituția a orice activitate intelectuală adevărată prin viclenie, tertip şi minciună”[79].

„Elemente străine, îmbătrânite şi sterpe, s-au amestecat în poporul nostru şi joacă comedia patriotismului şi a naționalismului. Neavând tradiții, patrie hotărâtă ori naționalitate hotărâtă, au pus, totuşi, mâna pe statul român. Conştiința că ele sunt deosebite de neamul românesc nu le-a dispărut încă – ele se privesc ca o oaste biruitoare într-o țară vrăjmaşe. De-aceea nu-i de mirare că întreaga noastră dezvoltare

[79] idem, *Nu ne îndoim că distingerea…*, Timpul, 1 august 1881, în Opere, vol. XII, pag. 272, 273

mai nouă, n-a avut în vedere conservarea naționalității, ci realizarea unei serii de idei liberale şi egalitare cosmopolite. A fost o finețe extraordinară de-a debita esența cosmopolitismului sub forma naționalității[80] şi de-a face să treacă toate elementele sănătoase şi istorice ale trecutului sub acest jug caudin[81]. Odată egalitarismul cosmopolit introdus în legile politice ale țării, orice patriot improvizat şi de proveniență îndoioasă a voit [şi a putut] să stea alături (să aibă aceleaşi drepturi n.n.) cu aceia pe care trecutul lor îi lega, cu sute de rădăcini, de țară şi popor. Dar aceşti oameni noi, aceşti «patrioți», căutau numai foloasele influenței politice, nu datoriile. Din cauza acestor elemente, care formează plebea de sus, elementele autohtone ale țării dau repede îndărat în privire morală şi în privire materială"[82]… „Străini superpuşi *fără nici un cuvânt* (superpuşi *ilegitim* n.n.) nației

---

[80] Spre pildă prin manipularea abilă a simţământului de fraternitate: „Toate capetele unor rase degenerate care s-au îngrămădit în oraşele României, toţi microcefalii şi toate stârpiturile, apar sub formă de reputaţii uzurpate; toată această plebe s-a constituit în stăpâna pământului românesc. Libertate, Egalitate, Fraternitate! Ce e mai frumos (mai profitabil pentru ea n.n.) în lume decât ca tot ce se scurge în România ca într-o mlaştină să fie liber ca noi, egal cu noi, frate cu noi (adică să beneficieze de viglienţa complet adormită, precum şi de toleranţa maximă a celor pe care îi spoliază; ba poate chiar şi de *colaborarea* lor... n.n.)?", idem, *Adevărul doare*…, Timpul, 14 noiembrie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 404, 405

[81] „Cine va face lista funcţionarilor, mai cu seamă înalţi, a pensionarilor, a deputaţilor, a arendaşilor bunurilor publice şi [a celor] private, c-un cuvânt a tot ce reprezintă circulaţiunea şi reglementarea vieţii generale a ţării, va observa, cu înlesnire, că frânele stăpânirii reale a[u] scăpat din mâna elementului autohton şi istoric, şi-a[u] încăput pe mâini străine"., idem, *«Românul» a contractat năravul*…, Timpul, 29 iulie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 267

[82] idem, *Ziarele franceze*…, Timpul, 22 martie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 109

româneşti, o exploatează cu neomenie, ca orice străin fără păs de țară şi popor”[83], de-„am ajuns, într-adevăr, în această Americă dunăreană, ca tocmai românii să fie tratați ca străini, să se simtă străini în țara lor proprie”[84]… „Acest spectacol al exclusivei (al integralei n.n.) stăpâniri a unei rase şi decăzute şi abia imigrate asupra unui popor istoric şi autohton e o adevărată anomalie, căreia poporul istoric ar trebui să-i puie capăt, dacă ține la demnitatea şi la onoarea lui”[85]… „Nu e indiferent ce elemente determină soarta unui popor. Predispoziții şi aptitudini moştenite, virtuți şi slăbiciuni moştenite, calități sau defecte intelectuale şi morale, dau domniei unui element etnic alt caracter decât domniei altui element. Demagogia la noi însemnează ura înrădăcinată a veneticului fără tradiții, fără patrie, fără trecut, în contra celor ce au o tradiție hotărâtă, un trecut hotărât”[86].

„A fi bun român nu e un merit, nu e o calitate ori un monopol special, ci o datorie pentru orice cetățean al acestui stat, ba chiar pentru orice locuitor al acestui pământ (România n.n.), care este moştenirea, în exclusivitate şi istorică, a neamului românesc. Acesta este un lucru care se înțelege de la sine”[87].

„Ceea ce voiesc românii să aibă e libertatea spiritului şi conştiinței lor în deplinul înțeles al cuvântului. Şi fiindcă spirit şi limbă sunt aproape identice, iar limba şi naționalitatea asemenea, se vede

[83] idem, *Adevărul că în decursul*…, Timpul, 9 august 1881, în Opere, vol. XII, pag. 284
[84] idem, *Adevărul doare*…, Timpul, 14 noiembrie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 404
[85] idem, *Adevărul că în decursul*…, Timpul, 9 august 1881, în Opere, vol. XII, pag. 284
[86] idem, *Urmând discuțiunea*…, Timpul, 30 iulie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 269
[87] idem, *Adevărul doare. Pe la 3 martie*…, Timpul, 1 aprilie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 121

uşor că românul se vrea pe sine, îşi vrea naționalitatea, dar o vrea pe deplin"[88].

„Nu voim să trăim într-un stat poliglot, unde aşa-numita *patrie* e deasupra naționalității. Amundouă nu sunt decât două cuvinte pentru aceeaşi noțiune, şi iubirea de patrie e una cu iubirea naționalității. Singura rațiune de a fi a acestui stat, pentru noi, este naționalitatea lui românească. Dacă e vorba ca acest stat să înceteze de-a fi românesc, atunci o spunem drept că ne e cumplit de indiferentă soarta pământului lui"[89].

„Nu oprim pe nimenea nici de a fi, nici de a se simți român[90]. „Ceea ce contestăm, însă, e posibilitatea multora dintre aceştia de a deveni români, deocamdată. Aceasta e opera secolelor. Până ce însă vor fi cum sunt: până ce vor avea instincte de pungăşie şi cocoterie nu merită a determina viața publică a unui popor istoric. Să se moralizeze mai întâi, să-nvețe carte, să-nvețe a iubi adevărul pentru el însuşi şi munca pentru ea însăşi, să devie sinceri, oneşti, cum e neamul românesc, să piarză tertipurile, viclenia şi istericalele fanariote, şi-atunci vor putea fi români adevărați. Pân-atunci ne e scârbă de ei, ne e ruşine c-au uzurpat numele etnic al rasei noastre, a unei rase oneste şi

---

[88] idem, *Se vorbeşte că în Consiliul…*, Curierul de Iaşi, 17, 19, 21, 26, 28 noiembrie 1876, în Opere, vol. IX, pag. 252

[89] idem, *Dacă în timpul guvernului conservatorilor…*, Timpul, 31 iulie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 275

[90] De altfel, „nu toţi cei care au trecut la noi sub numele de fanarioţi sunt într-adevăr fanarioţi. Din contra, foarte numeroase elemente s-au asimilat cu totul, şi doar imigraţiunea cea mai proaspătă, de pe la 1820-1830 încoace, prezintă inconvenientele neasimilării ori a neputinţei de a se asimila"., idem, *Nu ne îndoim că distingerea…*, Timpul, 1 august 1881, în Opere, vol. XII, pag. 273

iubitoare de adevăr, care-a putut fi amăgită, un moment, de asemenea panglicari, căci şi omul cel mai cuminte poate fi amăgit o dată”[91].

„Voim şi sperăm o reacție socială şi economică determinată de rămăşițele puterilor vii ale poporului, care, dacă nu e preursit să piară, trebuie să-şi vină în fire şi să vadă unde l-a dus direcția liberală. Prin *reacție* nu înțelegem o întoarcere la un sistem feudal, ce nici n-a existat cândva în țara noastră, ci o mişcare de îndreptare a vieții noastre publice, o mişcare al cărei punct de vedere să fie ideea de stat şi de naționalitate, sacrificate până astăzi, sistematic, principiilor abstracte de liberalism american şi de umanitarism cosmopolit. O asemenea mişcare ar pune stavile speculei de principii liberale şi umanitare, ar descărca bugetul statului de cifrele enorme ale sinecurilor «patriotice» şi ar condamna, astfel, pe mulți «patrioți» subliniați (marcanți n.n.) la o muncă onestă dar grea; ar apăra treptele înalte ale vieții publice de năvala nulităților netrebnice şi triviale, garantând meritului adevărat vaza ce i se cuvine; ar tinde la restabilirea respectului şi autorității şi ar da, astfel, guvernului mijloacele, şi morale şi economice, pentru a cârmui bine dezvoltarea normală a puterilor acestui popor. Nu e dar vorba de reacțiune prin răsturnare[92], ci prin înlăturarea elementelor bolnave şi

---

[91] idem, *Teoria noastră*…, Timpul, 17, 18 august 1881, în Opere, vol. XII, pag. 296

[92] deşi, „totul - mixul pârghiior de spoliere n.n. - trebuie smuls din mâna acelor oameni care au o înnăscută incapacitate de-a pricepe adevărul şi sunt lipsiţi de patriotism, trebuie *dacizat*, naţia românească n-are de gând să instituie, pentru reglarea acestui soi de stăpânitori, Ordinul Sfintei Cânepe”., idem, *«Românul» a contractat năravul*…, Timpul, 29 iulie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 267

străine din viața noastră publică de către elementele sănătoase coalizate”[93].

„Mizeria materială şi morală a populației, destrăbălarea administrației, risipa banului public, cumulul, corupția electorală, toate acestea n-au a face, la drept vorbind, cu cutări sau cutări principii de guvernământ. Oricare ar fi guvernul şi oricare vederile sale supreme, corupția şi malonestitatea trebuie să lipsească din viața publică; oricare ar fi, pe de altă parte, religia politică a unui guvern, ea nu-i dă drept de-a se servi de nulități venale, de oameni de nimic, pentru a guverna”[94].

„Administrațiunea unei țări formează un tot nedivizibil; diferitele ei ramure fac parte din aceeaşi sistemă şi sunt neaparate una alteia, tocmai după cum o bucată a unei maşine este neapărată fiecăreia dintre celelate şi mecanismului întreg. Când o bucată a mecanismului merge rău, toată sistema din care face parte suferă”[95]… „A administra înseamnă a privi bunăstarea populațiunii ca pe un lucru încredințat înțelepciunii şi vegherii tale. Să gândeşti pentru cel ce nu gândeşte, să pui în cumpănă dările, să le deschizi oamenilor ochii”[96].

„Sperăm că Providența ne va scuti de-a revedea, în viitoarele Adunări, o seamă măcar din acele fizionomii a căror pecete e o neştearsă, înrădăcinată banalitate; sperăm că alegătorii îşi vor fi deschis ochii şi nu vor mai trimite în Adunări naturi despre care nimeni în lume nu poate şti cu ce trăiesc de pe o zi pe alta, nici palavragii care pierd vremea Adunărilor cu discursuri nesărate, dezgustătoare prin lipsa lor de cel mai comun

---

[93] idem, *De când cu începerea*…, Timpul, 19 septembrie 1879, în Opere, vol. X, pag. 319
[94] idem, *Observăm că unirea*…, Timpul, 9 decembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 238
[95] idem, *La noi ca la nimenea*…, Timpul, 12 septembrie 1878, în Opere, vol. X, pag. 111
[96] idem, *Ilustrații administrative*…, Timpul, 18 decembrie 1877, în Opere, vol. X, pag. 26

bun simț"[97]... „Trebuie odată ca poporul românesc să-nțeleagă cum că, totdeauna, omul ce are ceva, omul care are ce pierde, fie nume istoric, fie avere (muncită, în mod cinstit, de către el însuşi n.n.), fie razimul moral al unei mari inteligențe sau a unei mari culturi, numai acela cumpăneşte [drept] când face legi, judecă cu precauțiune (cu nepărtinire n.n.) şi nu are interes de a sta neapărat la putere, numai şi numai pentru a se hrăni din buget"[98].

„Natura poporului, instinctele şi înclinările lui moştenite, geniul lui, care adesea, neconştiut, urmăreşte o idee pe când țese la războiul vremii, aceste să fie determinante în viața unui stat, nu maimuțarea legilor şi obiceielor străine"[99]... „Legile(;) ar trebui să fie, dacă nu codificarea datinei juridice, cel puțin dictate şi născute din necesități reale, imperios cerute de spiritul de echitate al poporului; nu reforme introduse în mod clandestin, necerute de nimenea sau vulgarizate ca o marfă nouă sau ca un nou spectacol(;)"[100].

„Toate dispozițiile câte ating viața juridică şi economică a nației trebuie să rezulte, înainte de toate, din suprema lege a conservării naționalității, cu orice mijloc şi pe orice cale, chiar dacă mijlocul şi calea n-ar fi conforme cu civilizația şi umanitarismul care azi formează masca şi pretextul cu care Apusul se luptă cu toate civilizațiile rămase îndărăt sau eterogene"[101].

„Înmulțirea claselor consumatoare şi scăderea claselor productive, iată răul organic, în contra căruia o

---

[97] idem, *Ieri s-a citit*..., Timpul, 24 martie 1879, în Opere, vol. X, pag. 211
[98] idem, *Nu suntem dispuşi a reveni*..., Timpul, 30 septembrie 1878, în Opere, vol. X, pag. 129
[99] idem, *Ceea ce dă guvernului*..., Timpul, 1 aprilie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 87
[100] ibidem
[101] idem, *De ceea ce ne temem*..., Timpul, 27 mai 1879, în Opere, vol. X, pag. 259

organizare bună trebuie să găsească remedii"[102]… „Prin legi practice trebuie să [li] se creeze oamenilor condițiile unei munci cu spor şi putere de înflorire"[103].

„Avem nevoie, mai întâi de toate, de-a urâ (de-a combate n.n.) neadevărul, ignoranța lustruită, cupiditatea demagogilor, suficiența nulităților"[104], căci „e clar că un stat care cheltuieşte pentru pretinse necesități politice mai mult decât poate suporta producția poporului va ajunge, pas cu pas, la sărăcie, pospăită cu vorbe, dar din ce în ce mai simțitoare prin trebuințele miilor de indivizi pe care un sistem fals i-a ridicat, prefăcându-i în exploatatori ai averii publice"[105]; precum şi că „sărăcia e un izvor de rele fizice şi morale, care, la rândul lor, sunt cauze ale decadenței economice"[106].

Iar întrucât, „nicicând, un sistem de guvernământ demagogic, bazat pe instinctele rele ale unei plebe de parveniți, de dorința lor de câştig, de alergarea lor după funcții şi onoruri, pe excluderea meritului, nu se va putea împăca cu sistemul contrariu, al unei organizări bazate pe armonia intereselor claselor pozitive ale societății, pe înaintarea lină, dar sigură, a meritului, pe dezvoltarea normală şi gradată"[107]: „dorim să avem un guvern serios şi o Cameră serioasă, oricare ar fi elementele din care ar fi compuse"[108]… „Pentru înaintarea în viața politică să se ceară sau o mare inteligență sau un mare caracter"[109], „căci putrejunea

---

[102] idem, *După cum se poate prevedea*…, Timpul, 2 octombrie 1879, în Opere, vol. X, pag. 323

[103] ibidem

[104] idem, *«Românul» după ce parafrazează*…, Timpul, 28 septembrie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 349

[105] idem, *E clar că un stat*…, Timpul, 12 noiembrie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 400

[106] idem, *Două monografii*…, Timpul, 5 septembrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 325

[107] idem, *Ar fi bine dacă în polemică*…, Timpul, 16 septembrie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 333

[108] idem, *În zadar ar încerca cineva*…, Timpul, 30 ianuarie 1879, în Opere, vol. X, pag. 183

[109] idem, *Şi iarăşi bat la poartă*…, Timpul, 12 aprilie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 135

moravurilor private, produsă prin declasarea generală, îşi are reversul în putrejunea şi libertinajul moravurilor publice; şi într-o țară de oameni declasați, moraliceşte căzuți, statul nu poate fi decât icoana lor: el nu va fi un sanctuar, ci un lenociniu”[110].

„Ceea ce se pretinde, de la o profesie de credințe politice (de la cei care fac politică militantă n.n) este, desigur, cu precădere, ca ea să corespundă cu simțămintele şi aspirațiile politice ale țării şi să fie adaptată instituțiunilor ei. Căci, un principiu absolut, netăgăduit de nici un om cu bun simț, este că o stare de lucruri rezultă în mod strict cauzal dintr-o altă stare de lucruri premergătoare şi, fiindcă atât în lumea fizică, cât şi în cea morală, *întâmplarea* nu este nimic altceva decât o legătură cauzală nedescoperită încă, tot astfel, aspirațiunile şi sentimentele sunt rezultatul neînlăturat al unei dezvoltări anterioare a spiritului public, dezvoltare ce nu se poate nici tăgădui, nici înlătura”[111]… „Pentru a conduce un popor şi economia lui, trebuie o judecată sănătoasă, cunoaşterea dreptei proporții între mijloacele întrebuințate şi scopul dorit; şi, oricare ar fi scopurile urmărite de *clasa cultă* (de clasa conducătoare în stat n.n.) a unui (a oricărui n.n.) popor, ele sunt rele şi de nimic dacă nu echivalează (dacă nu sunt cel puțin echivalente n.n.) cu sacrificiile aduse pentru realizarea lor”[112].

„Nici s-a născut omul acela, nici se va naşte vreodată, care să afle un sistem de guvernământ absolut (completamente n.n.) bun, în stare să mulțumească pe toată lumea. Precum fiecare om are umbra sa şi defectele inerente calităților sale, tot astfel, fiece sistem

---

[110] idem, *«Românul» în numărul său…*, Timpul, 21 septembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 193
[111] idem, *Un nou program?...*, Timpul, 17 februarie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 17
[112] idem, *Bătrânii noştri erau practici…*, Curierul de Iaşi, 4 iulie 1876, în Opere, vol. IX, pag. 146

politic are defectele acelea care sunt în mod fatal legate de calitățile sale. Arta omului de stat constă în aptitudinea de-a alege, într-o stare de lucruri dată, sistemul cel mai suportabil din toate, care să asigure un progres de-o jumătate de secol, sau de un secol (să-şi cristalizeze programe de guvernare realiste şi, totodată, pe termen lung n.n.)”[113]. Pentru a i se facilita îndeplinirea acestei misiuni, „ideal ar fi ca guvernul din țară să se urce şi (dacă îşi îndeplineşte insuficient de riguros datoria n.n.) să cază prin opinia publică din țară, fără amestecul elementului de fermentație străin”[114].

Deşi bugetul trebuie degrevat, cât mai mult, de povara susținerii aparatului funcționăresc hipertrofiat, „avem opinia că, la prima vedere şi pe dibuite e greu, de nu chiar imposibil, a deosebi sinecurile de posturile care îndeplinesc un serviciu real. Iluzia că cutări posturi ar fi de prisos se naşte din împrejurarea că oamenii însărcinați cu ele nu pricep nimic din ceea ce au să facă… Oare dacă subprefecții ar *şti* a administra, ar fi ei de prisos? Căci administrația cere cunoştințe speciale de economie națională, finanțe şi statistică, pe lângă cunoştința legilor țării. Dar un subprefect care nu ştie importanța unei date statistice: nu ştie să distingă o dare comunală ruinătoare de una productivă, nici o şosea de utilitate secundară de una de absolută trebuință – un subprefect care iroseşte în lucruri de prisos puterile vii ale poporului e de-a dreptul stricăcios”[115].

---

[113] idem, *Cum cad ministeriile*…, Timpul, 22 octombrie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 377
[114] idem, *Nu încurajăm fanteziile politice*…, Timpul, 26 octombrie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 382
[115] idem, *Bugetul pe anul curent*…, Curierul de Iaşi, 5 ianuarie 1877, în Opere, vol. IX, pag. 297

„La comună şi la judeţ n-ar trebui să fie vorba de alegeri cu caracter politic. Din amestecul spiritului politic în aceste alegeri[116], unde cestiunea nu-i decât de o bună administraţie şi gospodărire, rezultă că atâtea conştiinţe problematice, atâtea persoane uşurele şi incapabile sunt chemate a administra interese de milioane, a face şi a întrebuinţa împrumuturi pe socoteala contribuabililor, sporindu-le necontenit sarcinile deja destul de grele, şi a nu da acestor contribuabili, în schimbul sarcinilor, decât neglijenţă, insalubritate publică, lucrări de cârpeală sporadică în stradele din centru şi, din când în când, şi oarecari vexaţiuni. Este oare vorba când se fac alegeri comunale să se afirme principii politice, mai ales la noi în ţară, unde avem atâta lipsă de simţ pozitiv, de însuşiri utile, de inteligenţă şi onestitate administrativă? Între un primar inteligent, harnic şi onest şi un găgăuţă ori un *claqueur* politic cuvintele de coterie trebuie să determine preferinţa alegătorilor contribuabili? Noi ştim că şcoala ai cărei adepţi sunt astăzi la putere răspunde afirmativ la aceste întrebări. Pentru aceşti onorabili nu este nimic mai important decât căpătuirea înregimentaţilor partidului. La judeţ şi la comună sunt bani, gheşefturi şi putere; unde sunt toate acestea trebuie să fie date pe mâna «patrioţilor», cu al căror concurs se votează bugetele generale ale statului şi două-trei proiecte de legi organice într-o singură noapte sau un mare gheşeft, ca răscumpărarea Cernavodă-Chiustenge, într-un ceas. Interesele comunei însă, bine

---

[116] „Statul e atât de omnipotent în România, încât totul atârnă de centru, până şi numirea unui primar de comună rurală. Spună-ni-se dacă în timpul vechi se mai întâmpla ca un consiliu comunal să fie în bătaia decretelor ministeriale de dizolvare şi de numire?”, idem, *În numărul de ieri am arătat*…, Timpul, 26 iulie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 268

înțelese, trebui să importe (să intereseze n.n.) pe aceia care, nu din prisosul, ci din strictul lor necesar, contribuie la casa comunală (la bugetul local n.n.). Recomandăm prin urmare, cu tot din-adinsul, tuturor alegătorilor să meargă la alegerile comunale şi, cumpănindu-şi bine votul, să aleagă dintre candidați nu pe aceia ce nu li se prezintă cu alte titluri decât că stau la umbra bairacului liberal-național, ci pe aceia care le prezintă garanții de capacitate şi onestitate administrativă”[117].

„Dacă alegătorii nu se vor lăsa înecați de fraze patriotico-reversibile (de fraze simulat patriotice n.n.) şi nu vor avea în vedere abstracțiuni gazetăreşti, atunci țara va merge bine”[118]. Şi, întrucât, „*demosul* este, adeseori, un suveran nestatornic, inesperient, lesne crezător; preocupațiuni zilnice şi absorbirea vieții lui într-un veşnic prezent, negândirea lui nici la trecut, nici la viitor, lesniciunea de a-i distrage atenția prin serbări publice, prin întreprinderi hazardate, prin expediente factice, îl fac, adesea, impropriu de a gândi mai adânc asupra unei cestiuni de interes public, îl fac accesibil pentru fraza mare şi surd pentru adevăr; e bine ca ochi sobri, care disting măreția înscenării de însuşi fondul piesei ce se joacă, să îi atragă atenția asupra acestuia din urmă, pe când simțurile lui sunt uimite de partea decorativă a vieții publice”[119]: iată rolul unei clase de mijloc culte, prospere şi naționale, care l-ar face să înțeleagă că „fără muncă şi fără capitalizarea ei, adică fără economie, nu există libertate. Celui care n-are nimic şi nu ştie să se apuce de nici un meşteşug (de nici o activitate n.n.) dă-i toate libertățile posibile, tot rob e, robul nevoilor lui, robul celui dintâi care ține o bucată de pâine în

---

[117] idem, *În prima săptămână*…, Timpul, 21 iunie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 215
[118] idem, *Alegerile consiliilor județene*, Timpul, 7 mai 1880, în Opere, vol. XI, pag. 163
[119] idem, *Era un obicei înainte*…, Timpul, 10 mai 1881, în Opere, vol. XII, pag. 169

mână, căci e cu totul indiferent dacă închizi o pasăre în colivie sau dacă ai strâns, de pretutindeni, grăunțele din care ea se hrăneşte”[120].

Iar politicienii, la rândul lor, să „capete convingerea că statul român, moştenit de la zeci de generații care au luptat şi suferit pentru existența lui (pentru ca el să poată exista n.n.), formează moştenirea altor zeci de generații viitoare şi nu e jucăria şi proprietatea, în exclusivitate, a generației actuale”[121]. Această conştientizare este imperios necesară, întrucât, „prin izolarea noastră între elemente radical străine, suntem poate singurul popor condamnat a nu face politică momentană, ci pe secole înainte”[122], mai ales în condițiile în care, „toate puterile apusene ştiu că posedăm înlăuntrul nostru (în interiorul societății noastre n.n.) veninul descompunerii sociale, demagogia”[123], iar „politica străină, împreună cu străinii care ne guvernează, tind la substituirea elementului român prin scursuri din toate unghiurile lumii”[124] …„Sărăcia pentru mase e cu mult mai deschisă corupțiunii decât averea”[125]. „O serioasă turburare socialistă amenință Europa. Cetățenii «*liberi, independenți şi înfrățiți*» ai republicei universale, care sunt reprezentați [inclusiv prin] prin liberalism, încearcă a răsturna toate formațiunile pozitive de stat. Atentate, scene de uliță, turburări, încep a-şi arunca umbrele de pe acum. Cercul de oameni într-adevăr culți e foarte mic. Împrejurul

[120] idem, *Credem că destul am vorbit*…, Timpul, 9 ianuarie 1879, în Opere, vol. X, pag. 168
[121] idem, *La propunerea noastră*…, Timpul, 31 august 1878, în Opere, vol. X, pag. 104
[122] idem, *Voim să ne spunem părerea*…, Timpul, 16 decembrie 1879, în Opere, vol. X, pag. 373
[123] idem, *Puține zile încă*…, Timpul, 4 mai 1879, în Opere, vol. X, pag. 230
[124] idem, *S-o lovi*…, Timpul, 5 decembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 236
[125] idem, *În discutarea proiectului de maiorat*…, Timpul, 20 decembrie 1879, în Opere, vol. X, pag. 375

acestui cerc e unul mai mare, al publicului cult, care poate să priceapă şi să aprecieze cultura învăţaţilor, fără însă de-a produce ceva pe acest teren. Masa e sau incultă sau pe jumătate cultă, lesne crezătoare, vanitoasă şi lesne de amăgit. Oamenii cu cunoştinţe jumătăţite, semidocţi sau inculţi cu totul, caută a o asmuţi asupra claselor superioare, a căror superioritate constă în naştere, avere sau ştiinţă. Cultura omenirii, adică grămădirea unui capital intelectual şi moral, nu seamănă cu grămădirea capitalurilor în bani. Victoria principiilor liberale-socialiste[126] însemnează moartea oricărei culturi şi recăderea în vechea barbarie. Cultura oricărei naţii e-mpresurată de-o mulţime oarbă, gata de-a recădea, în orice moment în barbarie"[127]. „În cursul întregii istorii a românilor putem vedea, la ivirea unor pericole mari, înveninându-se, şi mai mult, urile de partid, netoleranţa politică"[128]. „Sentimentul istoric al naturii intrinseci a statului sau o mână de fier, din nefericire, lipsesc; aşa încât, departe de-a vedea existenţa statului asigurată prin cârma puternică şi prevăzătoare a tot ce poate produce naţia mai viguros, mai onest şi mai inteligent, suntem, din contră, avizaţi de-a aştepta siguranţa acestei existenţe de la mila sorţii, de la pomana împrejurărilor externe, care să postuleze fiinţa statului român ca pe un fel de necesitate internaţională. Cumcă acea necesitate internaţională n-are nevoie de-a ţine seama de

---

[126] cu excepţia celui care afirmă imperativ necesitatea înlăturării depline, de pretutindeni şi pentru totdeauna, a oricărui fel de exploatare interumană – şi, nota bene, excepţia este întemeiat a fi operată numai în ipoteza în care exponenţii principiilor în discuţie ar consimţi ca, la nivel acţional, pentru transpunerea în practică a respectivei afirmaţii, să promoveze egalitatea, înţelesă numai sub unghiul de vedere al oportunităţilor bazate pe merit real, pe muncă onestă (n.n.)

[127] Mihai Eminescu, *Din Petersburg ne soseşte ştirea*…, Timpul, 6 august 1878, în Opere, vol. X, pag. 91

[128] idem, *Ambasadele turceşti*…, Curierul de Iaşi, 1 mai 1877, în Opere, vol. IX, pag. 372

sentimentele noastre intime, de existența rasei latine, ci numai de existența unui petec de pământ cvasineutru lângă Dunăre, ne-a dovedit-o cu prisos Congresul (de la Berlin n.n.). Ce-i pasă Congresului că se răpeşte o parte din patria străveche a neamului românesc ca atare? Ce li-i lor de Hecuba? Ce-i pasă cine va locui pe pământul românesc? Materialul de oameni îi e indiferent, cestiunea europeană e ca să existe o fâşie de pământ între Rusia, Austria şi noile formațiuni ale fostei Turcii, încolo lucrul le e totuna"[129]. „Istoria îşi are logica ei proprie: nici un neam nu e condamnat de a suporta, în veci, un regim vitreg, corupt şi mincinos. Ne temem că aproape e ziua în care simțul conservării fizice, revoltat de maltratările administrative şi fiscale şi de exploatarea excesivă din partea străinilor, va preface poporul nostru într-o unealtă lesne de mânuit în contra chiar a existenței statului"[130]…

Prin urmare: atenție! „Greşalele în politică sunt crime; căci în urma lor suferă milioane de oameni nevinovați, se-mpiedică dezvoltarea unei țări întregi şi se-mpiedică, pentru zeci de ani înainte, viitorul ei"[131].

---

[129] idem, *La propunerea noastră*…, Timpul, 31 august 1878, în Opere, vol. X, pag. 104, 105
[130] idem, *S-o lovi*…, Timpul, 5 decembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 236, 237
[131] idem, *Parturiunt montes*…, Timpul, 13 februarie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 54

Va veni ziua în care şi pietrele vor vorbi adevărul, în care cartea faptelor petrecute va sta deschisă şi se va citi atât de lămurit, încât toată doctrina paralogismelor nu va fi în stare să-i întunece înțelesul.

Mihai Eminescu*, «Românul» continuă şi acum*…,Timpul, 2 noiembrie 1877, în Opere vol. X, Ediție critică întemeiată de Perpessicius, Editura *Academiei*, Bucureşti, 1989, pag. 3

CÂT DE ”RETROGRAD” ESTE MIHAI EMINESCU?

7 răspunsuri unui procuror

(Textul integral al precizărilor pe care le-am făcut, asupra lucrării *TESTAMENTUL POLITIC AL LUI MIHAI EMINESCU* – Editura Cartea Universitară, Bucureşti, 2005 – în calitate de autor al ei, cu prilejul interviului pe care doamna Dr. Irina Airinei, redactor la Radio România Cultural, mi l-a luat în ziua de 9 august 2005)

REZUMATUL ÎNTREBĂRILOR

I. ***Eminescu autor de testament politic***?

II. ***Cine şi de ce ar avea interes să blocheze accesul publicului la scrierile politice ale lui Mihai Eminescu***?

Conspirație mondială împotriva poporului român?

III. De când este Mihai Eminescu Dumnezeu?

IV. ***Națiunea: realitate etnică, adică rasială***?

Eminescu: marele luminător de conştiință hotărât de Dumnezeu pentru români?

V. ***Eminescu***: ***xenofob şi antisemit?***

VI. *Sunteți antisemit*?

VII. *De ce* marele geniu al scrisului, *Eminescu*, *dacă a vrut* într-adevăr *să lase posterității un testament, nu şi l-a redactat singur*?

Care este testamentul politic eminescian?

------------ * * -------------

Stimați ascultători,

Desigur, nu e o bucurie, dar nici un secret pentru nimeni, că timpul pe care ni-l putem permite a-l petrece hoinărind prin librării este din ce în ce mai puțin.

Aşa se face că, atunci când reuşim să ne vedem ajunşi printre rafturile cu cărți, primele, şi poate singurele, care ne stârnesc curiozitatea sunt cele cu titluri incitante şi coperte viu colorate.

O astfel de prezență editorială este şi «Testamentul politic al lui Mihai Eminescu», lucrare apărută în această primăvară la editura bucureşteană Cartea Universitară.

Îmi place să sper că dumneavoastră, trăind ca şi mine într-o țară în care încă din primele clase de şcoală ni s-a vorbit mereu despre Eminescu *doar* ca despre un mare *poet*, nu mă veți judeca prea aspru dacă vă mărturisesc şocul sufletesc pe care mi l-a provocat vederea acestei cărți: Adică cum? Eminescu să se fi ocupat şi de politică? Şi încă *nu oricum*, ci chiar pe tărâmul elaborărilor doctrinare? Poate fi cu putință aşa ceva? Şi, dac-o fi, atunci de ce nici unul din dascălii mei nu mi-a pomenit niciodată nimic despre asta?

Intrigată, am pus mâna pe telefon şi, după ce-am luat de la Informații numărul, am sunat la Cartea Universitară, rugându-i să-mi înlesnească un dialog cu autorul, domnul doctor în economie Radu Mihai Crişan, prezent astăzi, alături de mine, în studio.

Domnule Crişan, ați auzit tot ceea ce am spus şi, cu siguranță, intuiți rugămintea mea… Aveți cuvântul.

Mai întâi, vă mulțumesc pentru invitație şi vă mărturisesc că emoția îmi gâtuie glasul.

În foarte puține cuvinte spus, consider că lucrarea *Testamentul politic al lui Mihai Eminescu*:

- este mesajul militant eminescian, alcătuit din înseşi cuvintele lui Mihai Eminescu, aşa cum le-a încredințat el eternității, prin scrisul său jurnalistic;

- constituie, deopotrivă, atât o analiză lucidă a vieții politice din România, cât şi o mărturisire de credință făcută de Mihai Eminescu neamului său;

- dezvăluie, fără menajamente, bolile politice şi economice care macină organismul țării şi formulează direcții de acțiune realiste, menite să-l însănătoşească.

Rugându-vă să judecați dumneavoastră, permiteți-mi să citez, la întâmplare, o singură frază:

„E clar că un stat care cheltuieşte pentru *pretinse* necesități politice mai mult decât poate suporta producția poporului va ajunge, pas cu pas, la sărăcie, pospăită cu vorbe, dar din ce în ce mai simțitoare prin trebuințele miilor de indivizi pe care un sistem fals i-a ridicat, prefăcându-i în exploatatori ai averii publice”, precum şi că, „sărăcia e un izvor de rele fizice şi morale, care, la rândul lor, sunt cauze ale decadenței economice”.

I.

Domnule Crişan, vă mărturisesc că, personal, despre Eminescu ştiam că a scris poezii şi nuvele. Chiar de pe băncile şcolii mi s-a întipărit permanent expresia *POETUL Mihai Eminescu*.

Atunci, de unde şi până unde îl scoateți dumneavoastră autor de testament *politic*?

Stimată doamnă Airinei, găsesc nedumerirea dumneavoastră ca deplin justificată.

La rândul meu, până cu câțiva ani în urmă, nutream, victimă a unei propagande pe cât de abile, pe atât de interesate în falsificarea adevărului, aceeaşi convingere. Şi ca noi, atâția şi atâția alți semeni.

Spre norocul meu însă, începând din 1998, pe măsură ce înaintam în cercetarea de doctorat, desluşeam, încet-încet, un cu totul alt Eminescu. Aşa se face că după contactul avut cu publicistica eminesciană, sunt ferm convins (şi *argumentat* convins) că personalitatea creatoare a lui Mihai Eminescu înseamnă, *cu nimic mai prejos decât poetul*: un economist profund şi un sociolog de finețe, în simbioză deplină cu un geniu profetic şi cu un român autentic.

Şi cum fireşte, sociologicul şi economicul, în interdependența lor, determină politicul, iar acesta, la rândul său, le modelează pe amundouă, este de la sine înțeles că orice investigație a unei realități naționale e, prin însăşi natura obiectului său, obligată să le integreze organic pe toate trei. Aşa a ajuns Eminescu gânditor politic. Şi-n treacăt fie spus, tot aşa a ajuns şi economistul căruia îi vorbiți acum să se «vaccineze», dacă acceptați expresia neacademică, în sociologie şi în politică.

II.

Ați folosit o expresie care mă intrigă: «propagandă abilă şi interesată în ascunderea adevărului despre Eminescu». Cine şi de ce considerați că ar avea interes să blocheze accesul publicului la scrierile, fie ele chiar politice, ale lui Mihai Eminescu?

Vă numărați, cumva, printre adepții teoriei omniprezentei conspirații mondiale împotriva poporului român?

Doamna Airinei, mai întâi, îngăduiți-mi să fac o precizare legată de expresia pe care mi-o atribuiți:

Am spus, propagandă «interesată în *falsificarea*», iar nicidecum doar în simpla *ascundere* a adevărului. Ceea ce este şi mai grav!

Explic. Şi îmbin totodată explicația cu răspunsul la cele două întrebări propriu-zise:

Îmi place să cred că nu sufăr nici de mania persecuției, şi că nici nu văd pretutindeni doar complotişti şi comploturi. Iar cuvintele dumneavoastră îmi dau sentimentul că sunteți o persoană echilibrată, care gândeşte cu propriu-i cap şi are mult bun simț.

Deschizând o lucrare de strategie a războiului, fie contemporană nouă, fie chiar scrisă în antichitate (cum ar fi bunăoară cea a lui Sun Tzu), vedem statuată ca *esențială* pentru dobândirea victoriei, identificarea şi anihilarea centrului de greutate, mai ales moral-psihologic, al adversarului.

Ei bine, mai ales când e vorba de neamuri, acest centru este alcătuit, cu precădere, din valorile-simbol ale culturii naționale, alături de tradiții şi de credința religioasă.

Prin urmare, împotriva *acestor* elemente, agresorul duce, permanent, o luptă pe cât de perfidă, pe-atât de necruțătoare. Iar agresiunea, se înțelege de la sine, nu trebuie să fie neapărat *nici declarată şi nici armată*, ba chiar e mai eficientă cu cât victimele ei o conştientizează mai puțin… Deh…altfel le-ar putea încolți în minte dorința să se apere… altfel agresorul ar putea suferi pierderi grele…

Şi-aşa stând lucrurile, când atât de frecvent, emisiuni televizate, producții radiofonice, filme, articole de ziar, sau chiar persoane publice, se întrec în a împroşca cu noroi tot ceea ce este specific românesc, de ce n-am fi îndreptățiti, noi românii, să ne-

ntrebăm dacă nu cumva agresiunea împotriva neamului nostru este în plină desfăşurare?

Şi, mai departe, dacă Eminescu, aşa cum o serie de cercetători oneşti au demonstrat, reprezintă axa spiritului românesc, cum să interpretăm întemnițarea timp de zeci de ani a scrisului său doctrinar, *inclusiv a unei considerabile părți din opera poetică*, la fondul de carte interzis de către o guvernare dovedit-deznaționalizatoare. Sau cum să înțelegem mulțimea de blasfemii puse în circulație pe seama lui, neadevăruri care au otrăvit conştiințele atâtor generații la rând?

Să ne mai mirăm oare că, majoritatea semenilor noştri, lipsiți de lumina mărturisitoare a scrierilor economice, politice şi sociale eminesciene, îşi pierd busola autoapărării intereselor vitale, devenind prăzi uşoare şi profitabile pentru oricine se pricepe să le speculeze deruta? Ori că, şi mai rău, dând necondiționată crezare calomniilor, ajung nu numai să se priveze de orice premisă măcar de a-şi recăpăta puterea combativă, dar încep să urască şi să desconsidere chiar izvorul de la care le-ar putea veni regenerarea?

III.

Domnule Crişan, în opinia dumneavoastră, despre Eminescu s-au rostit «blasfemii». Acesta este, după câte ştiu, un termen care ține de religie. Pot primi o astfel de etichetare doar invectivele grave aduse Divinității.

De când este Mihai Eminescu Dumnezeu?

Doamna Irina Airinei, admir sufletul dumneavoastră pios, care recunoaşte şi apără primatul incontestabil al Dumnezeirii.

Acestui suflet, ca şi sufletelor tuturor semenilor care ne aud, voiesc să le precizez, din capul locului că, prin ceea ce-am spus şi susțin cu toată tăria, nu intenționez să contest câtuşi de puțin măreția şi atotputernicia lui Dumnezeu. De crima spirituală a desconsiderării Domnului, dusă până la negarea existenței Lui, s-a

făcut, prea destul, vinovată Renaşterea. Iar crima respectivă a fost aşa de limpede demascată şi de un Eminescu, şi de-un Petre Țuțea sau un Nae Ionescu, încât n-are nici un rost să insist asupra ei.

Vreau să subliniez însă altceva, anume că fiecărui neam, căci Dumnezeu le iubeşte pe fiecare deopotrivă, Divinitatea îi dăruieşte un mare luminător de conştiință, întrupat din carnea şi din sângele națiunii în slujba căreia îi este hărăzit să-şi devoteze viața. Plămada lui înmănunchează, în chip organic, cele mai de seamă calități şi însuşiri ale etniei pe care o reprezintă. *Asta* îl face apt să se identifice cu sufletul neamului său şi să-şi poată îndeplini misiunea divină.

Iar întrucât, pentru națiunea română, marele luminător de conştiință hotărât de Dumnezeu, avem toate temeiurile să fim încredințați că este Eminescu, înseamnă că aceia care se străduiesc să-i întineze imaginea, aduc, prin acțiunea lor, ofensă lui Dumnezeu, adică blasfemează.

Şi-atunci, ca să exemplific, este sau nu este blasfem acțiunea de-a căuta să discreditezi un astfel de om, prezentându-l cu obstinație lumii drept «nebun», şi făcând, ca să-ți iasă pasența, în mod deliberat, abstracție de faptul (verificabil de altfel) că, în miile de pagini ale operei sale de-o viață nu există nici o contradicție logică?; totul: publicistică, poezie, manuscrise, constituind un ansamblu organic şi armonios, de o coerență fără fisură…

IV.

După cum cunoaşteți, în România, discriminarea etnică este interzisă prin lege.

Atunci, dumneavoastră, ca cetățean român, cu ce drept vă permiteți să vă situați mai presus de lege, şi să definiți națiunea pe baza criteriului etnic, adică rasial?

Şi doi: ce vă face să fiți atât de sigur că Eminescu ar fi «marele luminător de conştiință hotărât de Dumnezeu pentru români»?

Stimată doamnă, onorați radioascultători,

Într-adevăr în România discriminarea etnică este interzisă prin lege.

Dar, tot în România, ca de altfel peste tot în lume, realitatea eredității este confirmată de ştiința geneticii.

Şi-atunci, când, pe de o parte, însăşi sociologia din mileniul INTERNET-ului atestă faptul că „*apartenența etnică* configurează identitatea persoanei"; ba mai mult chiar, că „orientează procesul cunoaşterii psihologice prin implicarea noțiunilor de *etnotip* şi *conduită etnică"*, iar pe de alta, în esență, rasa din biologie este sinonimul etniei din sociologie şi al națiunii din politică, acuzația ce-mi aduceți începe să se clatine serios.

Şi ca să vă convingeți că este complet lipsită de fundament, vă rog, servindu-vă de discernământul pe care v-am mărturisit că vi-l admir, să-mi spuneți în ce măsură a recunoaşte pur şi simplu existența ca atare a unei realități obiective (etnia română), este totuna cu a solicita să fie discriminată pozitiv, adică favorizată, în raport cu alte realități, la fel de obiective ca şi ea (etniile conlocuitoare).

Iar pentru că m-ați provocat prevalându-vă de legile țării, care, cum just spuneți, sunt obligatorii pentru toți cetățenii ei, vă rog să cumpăniți un pic declarațiile făcute în presa centrală chiar la începutul acestei veri, de către un reprezentant al unei etnii conlocuitoare, potrivit căruia, membrii ei se consideră îndreptățiți la discriminare pozitivă față de elementul românesc, invocând o "privare de multe drepturi şi o robie, suferite amundouă din partea majoritarilor români", dar fără să explice, totodată, de ce bunăoară, dacă erau *într-adevăr* atât de odios tratați aici, nici vitregiții nu făceau vreun demers să părăsească țara, nici conaționalii lor de peste hotare nu conteneau să imigreze în ea.

Şi, dacă tot veni vorba de reparații şi de favoruri, de ce, de pildă, ar fi oare etnicii români, sau chiar şi alți *cetățeni* ai țării, neîndreptățiți să ceară statului român privilegiul de a fi discriminați pozitiv, drept compensație pentru valul de dispreț pe care-l revarsă străinătatea asupra lor, urmare atitudinii nedemne manifestate curent peste granițe de mulți dintre membrii etniei revoltate? Etnie ce, culmea, în pofida notorietății prejudiciului pe care atitudinea în cauză îl provoacă României, beneficiază, după cum chiar ea recunoaşte public, atât legal cât şi efectiv, de privilegiul respectivei discriminări… Hm… O fi legalul întotdeauna *şi legitim*?

Şi, de ce dacă revoltații sunt atât de mult pătrunşi de spiritul dreptății, continuă dezinvolt să măsoare cu măsură dublă, prezentându-se în străinătate ca *cetățeni*, dar solicitând în țară tratament de *etnici*?

Iar ceea ce iarăşi găsesc a fi de o gravitate extremă este *sinonimia* pe care legislația țării o face între *cetățenie* şi *naționalitate*, concepte care, de fapt, exprimă realități diferite:

- *cetățenia*: starea *juridică* a unui om de a fi supus al unui stat național;

- *naționalitatea*: apartenența *prin naştere* a unei persoane fizice la o anumită etnie.

Acesta este încă un motiv pentru care am rostit apăsat cuvântul «cetățeni». Căci, atâta vreme cât, de pildă, pe fiecare paşaport, *indiferent de etnia titularului său*, va sta scris *NAȚIONALITATEA*: CETĂȚEAN ROMÂN, orice infracțiune de drept comun comisă peste graniță de către persoane care fac parte din *orice* altceva numai din nația română nu, va fi pusă de străinătate în seama neamului românesc, care *nu* a săvârşit-o… Mai mult, va fi exploatată duşmănos împotriva lui chiar înlăuntrul țării, prin acțiunea dizolvantă a atâtor şi-atâtor organe de presă care, în relatarea

evenimentelor, ignoră cu desăvârşire esenţiala diferenţă de care-am vorbit.

Referitor la cea de a doua dumneavoastră întrebare:

Dacă expresia folosită de mine *«marele luminător de conştiinţă hotărât de Dumnezeu pentru naţiunea română»*, consideraţi că este inadecvată pentru Eminescu, vă rog să-mi sugeraţi dumneavoastră cum s-ar cuveni să calific un om care, în doar două vorbe spus:

- este părintele ideologiei naţionale moderne în evoluţia noastră;

- care dintre toate geniile neamului românesc rămâne şi azi singurul care a investigat *toate* domeniile de activitate fundamentale naţiunii şi a avansat soluţii pentru propăşirea lor;

- şi care şi-a întemeiat întregul sistem de gândire (străbătut de la un capăt la altul, ca de un fir roşu, de primatul adevărului şi al iubirii de neam) pe valorificarea organică a raporturilor dintre naţional şi universal, conţinutul său potenţând experienţa şi tradiţia românească, prin ceea ce le este compatibil şi le-ar putea fi folositor, din marele izvor de înţelepciune: omenirea.

V.

Spuneţi-mi vă rog, dumneavoastră susţineţi că nu sunteţi rasist.

Dar despre Eminescu ce părere aveți în această privință? “Gurile rele” vorbesc mereu de xenofobia şi de antisemitismul lui…

Doamna Airinei,

Mai întâi, ca să fim siguri că vorbim aceeaşi limbă, simt nevoia unor precizări terminologice.

Atât termenul «xenofobie», cât şi cel de «antisemitism» sunt actualmente folosiți impropriu.

Înțelesul lor autentic este:

1. xenofobia: *frică* față de străini - înțeleşi ca *persoane (inclusiv colective: neamuri)* -, iar nicidecum de ură împotriva lor. Obârşie: xeno – străin şi phobos – frică;

2. antisemitismul: aversiune față de semiți – înțeleşi tot ca *persoane*. Cuvântul «semiți» desemnează toate cele mai bine de 20 de neamuri descendente ale patriarhului biblic Sem, care neamuri includ, ironia sorții, şi pe arabi, dar şi pe evrei.

Spun «ironia sorții» având în vedere adversitatea istorică reciprocă dintre evrei şi arabi, notorie de veacuri pe plan mondial.

Şi-atunci, mă cutremură următorul gând: să fie oare evreii cei mai crunți antisemiți?!

De aceea, pentru a putea să mă fac înțeles în societate, folosesc cei doi termeni în înțelesul lor consacrat, deşi este

denaturat, dar, totodată, îmi iau îngăduința să sugerez ca forme, chiar dacă nu desăvârşite, oricum mai proprii:

- pentru adversitatea contra străinilor *ca persoane*: «antixenie»;

- iar pentru cea împotriva evreilor *ca persoane*: «antiiudaism».

Mai mult decât atât, nu văd deloc necesitatea utilizării unui termen distinct pentru aversiunea îndreptată contra evreilor, atâta vreme cât ei se află în raport de parte-întreg cu categoria străinilor, pentru resentimentele împotriva căreia există *deja statuat* un cuvânt.

Totodată, accentuez în mod deosebit, asupra distincției esențiale existente între a urâ persoana *în sine, ca ființă*, şi a răspunde îndreptățit, chiar cu indignare, acelor *atitudini ale ei* care îți cauzează prejudicii. Mărturie că agresorii de rea credință cunosc perfect respectiva distincție stă înverşunarea cu care aruncă asupra victimelor lor eticheta de *reacționari*. Acest termen este şi el utilizat astăzi cu sens falsificat, lumea ajungând să-i considere, din oficiu, pe cei cărora le este aplicat, ca pe nişte ticăloşi. Autenticul său înțeles este însă cu totul altul: *reacțiunea* certifică o stare perfect normală, întemeiată pe înseşi legile fizicii. Amintiți-vă elementarul principiu al acțiunii şi reacțiunii. Sesizați de îndată că reacțiune înseamnă reacție, adică *răspuns* al unei entități la influența exercitată asupra sa de către o altă entitate. Dealtfel, biologii, şi nu numai ei, pot certifica oricând că *reactivitatea* este una dintre caracteristicile fundamentale ale oricărui organism viu şi sănătos. Diminuarea ei este semn de boală, iar dispariția ei atestă moartea… Fireşte însă, orice agresor preferă ca atacul să-i fie uşurat de inerția victimei…

În ceea ce-l priveşte pe Eminescu, consider, aşa cum am consemnat în lucrarea mamă a celei despre care discutăm acum (intitulată: Spre Eminescu. Răspuns românesc la ameninţările prezentului şi la provocările viitorului), că ambele acuzaţii ce i se aduc (adică atât cea de xenofobie, cât şi cea de antisemitism) sunt lipsite de legitimitate şi că provin, atunci când cei care le formulează sunt de bună credinţă, dintr-o părere lacunară şi/sau deformată asupra scrierilor eminesciene.

Aşa cum cercetători de variate specialităţi relevă cu prisosinţă în analizele lor, numele lui Mihai Eminescu a fost foarte mult legat de teoria păturii parazitare instalate la cârma ţării, interpretată injust ca atitudine xenofobă.

De fapt, folosind un stil polemic, violent şi plastic (căruia, fiind, mai întâi de toate, creator liric, i-a accentuat, în mod firesc, nota emoţională până la patetism), poetul nu ieşea din poziţiile sale *economice*.

Adversitatea sa declarată şi totală faţă de aceşti spoliatori, în majoritate străini, n-a avut *niciodată* un suport *etnic*, ci economic şi social.

Nu prejudecăţi xenofobe şi nici vreun naţionalism retrograd l-au făcut să-i acuze de parazitism şi cosmopolitism, ci considerente de ordin economic, social şi naţional-patriotic; el ridicându-se, ori de câte ori i s-a ivit ocazia, împotriva *comportamentului* paraziţilor şi speculanţilor de orice etnie.

În materie de elemente străine, în raţionamentele sale accentul cădea pe contribuţia pe care acestea o aduceau sau nu la progresul ţării, iar *nicidecum* pe apartenenţa lor la o etnie sau alta.

Aşadar, munca împreună cu valorile ei economice şi morale constituie criteriul suprem prin prisma căruia şi-a elaborat el judecăţile.

Pornind de la necesitatea muncii, Mihai Eminescu ajunge chiar să formuleze o teorie socială a compensaţiei, stabilind drept obligaţie imperioasă, pentru toţi membrii societăţii (atât indivizi cât şi

clase sociale), desfăşurarea, în schimbul posibilităților de trai pe care li le asigură societatea, a unei activități utile ei.

De aceea, verbul lui de foc îi critica pe toți cei care nu depuneau o muncă socialmente-națională productivă, care trăiau din speculă (în special cu băuturi spirtoase), care urmăreau să obțină strălucire şi averi făcând alpinism social pe umerii claselor pozitive.

Şi tot de-aceea, caracterul *etic-justițiar* al raporturilor sociale este constanta inexorabilă a întregii gândiri eminesciene.

VI.

Domnule Crişan, ştiți la fel de bine ca şi mine că moda este asemeni unui magnet uriaş căruia, cu cât cauți mai mult să i te împotriveşti, cu atât te atrage mai tare. Ştiți, poate, de asemenea, adagiul practic că cea mai sigură cale de a scăpa de o tentație este satisfacerea ei.

Ei bine, fiindcă este şi la modă şi pentru că mă şi tentează, nu-mi pot opri întrebarea: Sunteți antisemit?

Doamna Airinei, personal văd în modă ceva omenesc, şi în tentație, cu precădere, o vioiciune a spiritului feminin. Iar dumneavoastră cumulați ambele calități, sunteți şi om şi femeie… N-am ce face… Vă răspund:

După părerea mea, nu sunt nici antisemit şi nici filosemit.

Sunt conştient că Mântuitorul Iisus s-a întrupat ca om în sânul poporului evreu, consider practice învățămintele Vechiului Testament, admir profunzimea cugetării rabinice şi nu-i consider pe evrei ca sursă a tuturor relelor lumii.

Totodată, consider că adevărata lor misiune în lume este să ofere celorlalte etnii, ca model benefic pentru propăşirea fiecăreia dintre ele, tăria coeziunii iudaice.

Aminteam puțin mai devreme că soarta mi-a pus sub ochi o serie de materiale documentare.

De aceea, în spiritul fidelității față de obiectivitatea ştiințifică, nu pot să fac abstracție nici de faptul că în consistentul dicționar de personalități evreieşti, scris numai de autori evrei, tradus în româneşte de un colectiv condus de o evreică şi apărut în urmă cu patru ani la Editura Hasefer – oficial evreiască, Karl Marx este prezentat ca, «descendent (atât după mamă cât şi după tată) al unei *lungi* genealogii de rabini», iar o seamă dintre conducătorii la vârf ai loviturii de stat bolşevice şi, totodată, ai regimului comunist sovietic, sunt şi ei prezenți.

De asemenea, în acelaşi spirit de onestitate ştiințifică, promovat de altfel, cu multă elocință în toate luările de poziție oficiale evreieşti, văzute, citite sau audiate de mine până azi, nu pot nesocoti nici elemente precum:

- prezența în acelaşi dicționar de personalități iudaice, a unei ample rubrici biografice dedicate bancherilor Rotschild;

- sau includerea în prestigioasa lucrare *Iluştri francmasoni* (apărută în 1999 la Editura Nemira), atât a lui Hitler cât şi a lui Mussolini, în contextul în care analiza comparativă a celor două culegeri biografice, reliefează prezența, deloc rară, în lume, la nivelul conducerii francmasonice superioare, a unor proeminente personalități evreieşti.

Prin urmare, la aflarea unor astfel de ştiri, este oare nejustificat din parte-mi, *nu să contest*, ci să manifest doar o circumspecție metodică, descartiană dacă vreți, asupra veridicității felului în care, manualele contemporane de istorie şi majoritatea

mass-mediei oficiale, comentează, de exemplu, realităţi de răscruce ale istoriei universale, cum sunt al doilea război mondial, capitalismul şi comunismul?

VII.

Domnule Radu Crişan, pasionaţi amundoi de dialog, nici n-am băgat de seamă cum înaintează timpul. Mai dispunem doar de câteva minute.

Aşadar, mulţumindu-vă pentru participarea la emisiune, vă rog, lămuriţi-mă două lucruri:

- ***primo*: De ce marele geniu al scrisului, Eminescu, dacă a vrut într-adevăr să lase posterităţii un testament, nu şi l-a redactat singur, de-a ajuns acum necesar să i-l întocmiţi dumneavoastră;**
- ***secundo*: Care este, până la urmă, "testamentul" politic eminescian?**

Distinsă doamnă,

După cum recunoaşteţi dumneavoastră foarte just, Mihai Eminescu rămâne, fără îndoială, un mare geniu scriitoricesc.

Cu siguranţă, orice mesaj ideatic ar fi dorit să adreseze semenilor săi, el însuşi era cel mai în măsură să-l formuleze.

Eminescologi ale căror cercetări consacrate vieţii şi operei sale, le consider vrednice de toată atenţia, ne dezvăluie faptul că strategia de creaţie pe termen lung a lui Eminescu era ca, mai întâi (adică în anii tensionaţi ai muncii de redactor) să-şi elaboreze întregul arsenal de idei, urmând ca, pe urmă, în partea a doua a vieţii (pe care şi-o dorea pe cât posibil mai tihnită), să-şi asambleze ideile, închegând astfel cel puţin câte un tratat ştiinţific în fiecare domeniu pe care l-a aprofundat.

Destinul însă, l-a împiedicat să-şi poată împlini a doua parte a visului; în schimb, ne-a făcut nouă favoarea să fim beneficiarii finalizării, pot spune depline, a celei dintâi.

Iniţial m-am străduit să înfăţişez icoana unitară a gândirii sale economice şi, cu vremea, avansând în lucru, am început să devin tot mai conştient de interdisciplinaritatea şi organicitatea întregii opere.

Identificând în arhitectonica acesteia, economicul ca bază de raţionare şi politicul ca loc geometric, am simţit că ar fi imoral din parte-mi să nu împărtăşesc semenilor această quintesenţă, sub formă de material unitar.

Aşa s-a născut, ca asamblare logică de idei citate, cartea despre care vorbim acum.

În privinţa răspunsului la cea de-a doua întrebare, pentru a mă încadra în puţinele clipe rămase, cu permisiunea dumneavoastră, voi citi micul text eminescian de pe prima copertă a cărţii:

„Nu voim să trăim într-un stat poliglot, unde aşa numita patrie este deasupra naţionalităţii.

Singura raţiune de a fi a acestui stat, pentru noi, este naţionalitatea lui *românească*. Dacă e vorba ca acest stat să înceteze de-a mai fi românesc, atunci o spunem drept că ne este cumplit de indiferentă soarta pământului lui.

Voim şi sperăm *nu* o întoarcere la un sistem feudal, *ce nici n-a existat cândva în ţara noastră*, ci o mişcare de îndreptare a vieţii noastre publice, o mişcare al cărei punct de vedere să fie ideea de stat şi de naţionalitate”.

Vă mulţumesc la rândul meu.

------------ * * -------------

Dacă tendenţele şi ideile noastre se pot numi reacţionare, epitet cu care ne gratifică adversarii noştri, această reacţiune noi n-o admitem decât în înţelesul ce i-l dă fiziologia, reacţiunea unui corp capabil de a redeveni sănătos contra influenţelor stricăcioase ale elementelor străine introduse înlăuntrul său.

Mihai Eminescu, *Esprimată în termenii cei mai generali*…, Timpul, 17 august 1879, în Opere, vol. X, Ediţie critică întemeiată de Perpessicius, Editura *Academiei*, Bucureşti, 1989 pag. 315

DA! SUNT REACŢIONAR!

Învierea Neamului întru Mihai Eminescu

(Răspunsul lui Mihai Eminescu la acuzaţia de reacţionarism – precum şi, totdeodată, DOIMEA *CEA DE O FIINŢĂ* a testamentului politic eminescian)

Țara nu mai poate merge cu această organizare favorabilă reputațiilor uzurpate, fără de pericolul de-a înceta să fie țară *românească.*

Reacție ca încercare a unei reconstrucțiuni istorice anterioare fanariotismului, nu mai e cu putință în România şi nu suntem utopişti pentru a cere ceea ce n-ar fi cu putință nici pentru Dumnezeu din ceruri.

În țara noastră **e de ajuns dacă se asigură înaintarea meritului şi a muncii; e destul atâta, şi numai pentru atâta se cere reorganizarea socială**.

„**Reacțiune! Reacțiune!** Iată cuvintele magice ce trebuie să ne spulbere în ochii țării, iată acuzarea, pururi reînnoită”[132].

„Noi declarăm, şi aceasta din toată puterea convicțiunii noastre, că suntem *liberali* în toată puterea cuvântului şi în tot adevărul său.
Toate libertățile înscrise în Constituția noastră le iubim şi le sprijinim; departe de-a urmări răsturnarea lor, le-am apăra, din contra, împotriva acelor ce ar voi să se atingă de ele”[133].

„Aceea ce nu voim(;) sunt(;) despotismul şi opresiunea prin mulțime, radicalismul şi demagogia.

Este incapacitatea erijată în titlu de merit, prostia şi neştiința brevetate ca titluri de recomandare.

Ceea ce combatem este(;) împresurarea atribuțiunilor reciproce ale puterilor statului precum sunt stabilite de Constituție[134]”[135].

---

[132] Mihai Eminescu, *Organele de publicitate*…, Timpul, 30 decembrie 1878, în Opere, vol. X, Ediție critică întemeiată de Perpessicius, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1989, pag. 162
[133] ibidem

[134] Ilustrare: „Cu ocazia formării bugetului pentru anul 1877, Camera a luat iniţiativa facerii lui, şi aceasta fără nici un drept, căci dreptul este al ministrului; el are să-l elaboreze(;) şi să-l aducă în

„Dacă acei care proclamă *liberalismul* lor au principii mai liberale decât aceste[a] atunci recunoaştem că suntem rămaşi înapoi, dar totodată mărturisim că, de câte ori se vor face încercări de a păşi peste limitele libertăților şi aşezămintelor constituționale, noi ne vom face *reacționari*, în adevăratul şi binefăcătorul înțeles al cuvântului”[136].
„Ceea ce se numeşte reacțiune în alte țări e atât de departe de noi şi pentru că elementele unei reacțiuni lipsesc – din nefericire(;)”[137]: „o nobilime ereditară şi istorică[138], bogată şi puternică prin maiorate, adică prin

---

Cameră(;). Dacă în buget ar fi cifre fictive şi erori intenţionate, cine e răspunzător? Camera?”(idem, *Tot în numărul nostru de la 20 decembrie*…, Timpul, 18 ianuarie 1879, în Opere, vol. X, pag. 174) „Ea nu poate fi apucată şi trasă înaintea judecăţii de nimenea”., ibidem
„Ministerul? Se ascunde dindărătul Camerii şi astfel buna-credinţă în cheltuielile statului rămâne o iluzie”., ibidem
„Şi toate acestea se acopăr cu fraza că între guvern şi Cameră e înţelegere. Apoi să ne ierte: între înţelegere şi complicitate e deosebire cât cerul de pământ. Complici sunt toţi la comiterea de crime chiar, dar înţelegere cinstită nu se poate numi aceasta”., ibidem

[135] idem, *Organele de publicitate*…, Timpul, 30 decembrie 1878, în Opere, vol. X, pag. 162
[136] ibidem, pag. 163
[137] idem, *Nu ştim de unde şi până unde*…, Timpul, 5 ianuarie 1879, în Opere, vol. X, pag. 165

[138] „Condiţia esenţială, *sine qua non* a reacţiunii în înţelesul occidental al cuvântului este dinastia moşneană istorică, este aristocraţia moşneană istorică. Există într-adevăr, şi ar fi o temeritate de a o nega, câţiva puţini coborâtori din familii istorice ale ţării, dar oare simplul fapt al descendenţei constituie aristocraţia ca clasă istorică a ţării?”., idem, *Se închină omul totdauna şi-n tot locul?*…, Timpul, 29 noiembrie 1879, în Opere, vol. X, pag. 357

dreptul de moştenire al celui dintâi născut; o dinastie asemenea istorică, răsărită din acea nobilime şi identificându-se oarecum cu ea; în fine prerogative politice ereditare, de es[emplu] un Senat compus numai sau aproape [numai] din privilegiați. Această clasă privilegiată ar trebui să lupte sau pentru mănținerea drepturilor ei față de tendințele de uzurpațiune fie din partea altor clase, fie din partea Coroanei (din partea şefului

---

„Pentru ca să existe o reacţie în adevăratul înţeles al cuvântului ar trebui să fi existat o tradiţie neîntreruptă în clasa reacţionară, ar fi trebuit ca această clasă să fie constituită într-un mod propriu. Ar fi trebuit ca puterea ei materială, proprietatea, să fie inalienabilă, ar fi trebuit c-un cuvânt *dreptul* continuu de stăpânire. Dar acest drept nu-l avea nici în timpii cei mai vechi nimenea. Oricare român, fie născut din părinţi cu vază, fie din părinţi săraci, se putea ridica, fie prin puterea braţului, fie prin aceea a minţii, la demnităţile cele mai înalte ale statului şi era indiferent, sub domniile pământene, dacă meritul era al unui om din popor sau al unui boier; în acea vreme săracă de bani singura răsplătire pe care statul o putea da şi o dădea era un rang, netransmisibil asupra fiilor, dar care îl punea pe purtătorul acelui rang la adăpostul unor sarcini ale vieţii, impuindu-i însă în locul lor datorii destul de grele, datorii în care viaţa şi averea lui erau espuse.

Dar se va zice că în faptă s-au moştenit atât poziţia socială cât şi averea. Realitatea transmisiunii însă nu trebuie confundată cu dreptul formal al transmisiunii din lumea feudală a Apusului, încât dacă luăm faptului esenţa sa, dreptul, el rămâne atât de indiferent ca şi faptul că un actual bancher a avut un strămoş bancher. Deduce-se-va de aici dreptul esclusiv al strănepotului de a fi el şi numai el bancher? Aceasta ar fi o absurditate.

Aşadar(;) din istorie rezultă că românii au fost totdauna [sub domniile pământene] liberi şi egali înaintea statului. Pentru fiecare din ei exista putinţa de a sui toate treptele sociale şi ţăranul putea deveni atât de bine vornic mare, precum, viceversa, coborâtorii vornicului puteau redeveni, în lipsă de merite, simpli ţărani"., ibidem

statului n.n.), sau ar trebui să tindă a recâştiga prerogative pierdute.

Deie-ni-se voie a spune că toate aceste premise(;) nu există la noi.

Clasa privilegiată de mai nainte ajunsese un fel de nobilime de serviciu mai mult decât din naştere, iar despre ereditate nu era nici vorbă. Se-nțelege că existau familii influente şi bogate cari mănțineau un fel de ereditate *de facto* a prerogativelor în familie, dar acea ereditate nu exista *de jure*(;).

Cauza pentru care boierimea în țările noastre n-a ajuns niciodată la acea formă strictă şi nestrămutată a instituției din alte țări, a fost veşnica neaşezare a lucrurilor de la noi din țară, veşnicele schimbări de domnie cari se făceau în urma influențelor polone, ungare şi turceşti, căci câteştrei marile puteri vecine căutau să absoarbă pe socoteala lor patria noastră, iar aceasta căuta să pareze tendințele lor prin alegerea unui Domn cât se poate de plăcut vecinului aceluia care pentru moment era mai puternic.

Nu tăgăduim că aceasta era o politică de slăbiciune, dar, bună-rea cum era, a prezervat țara de lucrul cel mai rău din toate, de căderea pe mâini străine, şi tot politica aceasta a fost cauza neaşezării dinăuntru, cauza pentru care nu s-a cristalizat din fierberea vieții istorice un miez statornic al unei nobilimi naționale care să aibă voința şi puterea de-a rezista tuturor încercărilor necoapte şi costisitoare de înnoire şi de pospăială apuseană[139],[140].

---

[139] De-aceea, „a trebuit (de-aceea s-a ajuns n.n.) să se dărâme toate îngrădirile cu cari se încunjurase clasele vechei Românii: fie tagme spirituale, fie bresle economice, fie în fine avere imobiliară; a trebuit ca în locul tuturor acestor *prejudicii* din evul mediu, *naţionale*, să se puie drept măsurătoare banul *cosmopolit*, pentru a

deosebi om de om; a trebuit în fine ca ideile marii Revoluţii franţeze să se introducă pe deplin în ţara noastră şi în organizarea noastră socială pentru ca, în virtutea acelor principii admise şi aplaudate de noi, de demagogia mare şi mică, să ajungem a ni se impune dinafară, prin străini, legi organice pentru ţara noastră proprie; şi a trebuit(;) ca prin tractate internaţionale să ni se dicteze cu sila lucruri pe care nu ni le-a(;) dictat Baiazid Ilderim, învingătorul creştinătăţii; a trebuit libera-cugetare să fie cult erijat în public şi apărat de guvern şi de organele lui în contra unei Biserici ce domneşte de-o mie de ani pe pământul nostru; a trebuit ca(;) ultima consecuenţă a discompunerii spiritului public să fie americanismul, teoria de om şi om fără deosebire de rasă, origine şi limbă, statul raţional al mizeriei şi ambiţiilor personale în locul statului naţional şi natural, în locul societăţii naţionale, răsărite pe baze istorice, în locul limbei romanice şi a originei traco-latine"., idem, *Trei zile de-a rândul*…, Timpul, 20 februarie 1879, în Opere, vol. X, pag. 191

Stat raţional asupra căruia, dau doar un singur exemplu: „art[icolul] 44 al Tratatului de la Berlin a fost înscris în instrumentul păcii"(idem, *Deosebirea între aceste două declarații*…, Timpul, 1 martie 1879, în Opere, vol. X, pag. 202), deşi „Europa cunoaşte pe deplin cestiunea evreilor din România"., ibidem

Întrucât „în cazul de faţă religiunea necreştină şi rasa străină sunt două lucruri ce se acoper pe deplin, sunt în realitate unul şi acelaşi lucru"(idem, *Ieri şi alaltăieri Camera*…, Timpul, 27 februarie 1879, în Opere, vol. X, pag. 199), iar „acea rasă având imediat tendinţa de-a pune mâna pe proprietatea nemişcătoare a românului, iar mediat de a pune mâna pe statul lui, adică pe ţara lui"., ibidem

Şi-având-o, să se reţină aceasta!, în condiţiile în care „pretutindene în Europa evreii emancipaţi, amestecându-se în cultura ţării, au falsificat-o şi au corupt-o"(idem, *Vechea imputare*…, Timpul, 19 iunie 1879, în Opere, vol. X, pag. 272); în condiţiile în care aici „formează acea nemăsurată populaţie cu desăvârşire improductivă care trăieşte din precupeţirea muncii şi sănătăţii românului"(idem, *De când nația*…, Timpul, 24 iunie 1879, în Opere, vol. X, pag. 278); în condiţiile în care „evreii fiind clasă de mijloc şi legislaţiunea liberală fiind [în] esclusiv[itate] în favorul acestei clase, ei vor deveni aici stăpânii privilegiaţi şi românul slugă la jidan".(idem, *Vechea imputare*…, Timpul, 19 iunie 1879, în Opere, vol. X, pag. 272) Şi, deloc în ultimul rând, în condiţiile în care-„i vedem

aliaţi cu toţi străinii de pe faţa Pământului contra ţării în care trăiesc şi a poporului de pe spatele căruia subzistă"., idem, *Ne e silă…*, Timpul, 1 august 1879, în Opere, vol. X, pag. 307

„Invazie ascunsă şi ca după un ordin secret a(;) evreilor la noi, solidaritatea dintre aceştia şi evreii din lumea întreagă a cărei dovadă este Alianţa [Israelită Universală], *apelul la străini* făcut de evreii pretinşi pământeni, pericolele economice(;)"..., idem, *În şedinţa de ieri a Camerei…*, Timpul, 4 octombrie 1879, în Opere, vol. X, pag. 325

„Rămâne dilema intactă, că acei cari au apelat la străini pentru drepturi sunt sau pământeni, cum se pretind, sau străini. Dacă sunt pământeni sunt trădători ce trebuie trataţi ca nişte oameni care conspiră contra Statului român, dacă sunt străini, mai avem oare să stăm la sfat dacă trebuie să-i admitem sau să-i respingem?", ibidem

Fiindcă: „A solicita intervenirea diplomatică sau înarmată a străinilor contra ţării în care trăieşti este un act de înaltă trădare comis împotriva acelei ţări.

Alianţa solicită pe toate căile această intervenire.
Mii de evrei din ţară fac parte din Alianţă.
Deci mii de evrei din ţară sunt trădători.

În Rusia i-ar aştepta pe asemenea oameni Siberia, în Franţa deportarea, în alte locuri închisoarea; la noi însă se bucură de deplină libertate, ne înjură prin presa evreiască cum poftesc şi noi îi lăsăm să-şi joace caii după cum le e voia şi dorinţa inimii"., idem, *Ne e silă…*, Timpul, 1 august 1879, în Opere, vol. X, pag. 305, 306

„Proteguiţi înainte de jurisdicţiunea consulară(;), evreii s-au bucurat numai de drepturi timp îndelungat de ani fără a avea nici o altă datorie(;) decât aceea de-a plăti o neînsemnată contribuţie la câteva mii de lei vechi, a cărei repartiţie rămânea la libera voinţă a comunităţilor lor religioase. Dar poziţia aceasta privilegiată la adăpost de toate datoriile, destul de grele pentru clasele vechi ale societăţii române, căci erau datorii ce se prestau *în natură*, apoi spiritul de esclusivism al rasei evreieşti ca atare, abstracţie făcând de ritul ei religios, care a fost întotdeauna pe deplin liber în ţară la noi, caracteristica lipsă de interes a evreilor pentru tot ce constituie viaţa noastră naţională, sentimentul lor propriu că sunt o rasă străină, numirile despreţuitoare pe cari în

limbagiul lor vulgar le dau creştinilor în genere, românilor în particular, toate acestea şi multe altele încă i-au făcut să rămâie un popor aparte fără nici un fel de aplecare de-a împărtăşi vederile noastre naţionale. Primiţi în şcoalele noastre în mod cu totul egal cu românii, premiaţi şi distinşi dacă învăţau bine tocmai acei cari au învăţat carte de la noi, în şcoale nu întreţinute din dările lor, ci din veniturile bunurilor mânăstireşti creştine, tocmai elevii şcoalelor noastre sunt mai aprigi duşmani ai naţionalităţii române, tocmai ei fac parte din Alianţa Izraelită, căreia nu-i întru nimic de-a pune cestiunea de existenţa unui stat format în mod istoric şi durând de sute de ani numai dacă nu se vor da drepturi egale la o minoritate de imigranţi de-o dată foarte recentă.

Şi toată mişcarea aceasta se bazează pe teoria cu desăvârşire neadevărată că există *români izraeliţi*, români de confesiune mozaică.

Dar aceşti «români» vorbesc *româneşte* în familiile lor? Nu"., idem, *Dacă proiectul maiorităţii*…, Timpul, 7 iulie 1879, în Opere, vol. X, pag. 291

„Nu există români de rit izraelit, pentru că nu există izraeliţi cari-n familie să vorbească româneşte, pentru că nu există (afară de extrem de rare excepţii n.n.) izraeliţi care să intre în relaţii de căsătorie cu românii, c-un cuvânt pentru că evreul e evreu, se simte evreu şi pân-acuma nici n-a voit să fie altceva decât evreu"., ibidem, pag. 291, 292

„Lucrul acesta, această nesolidaritate a evreilor cu popoarele în mijlocul cărora trăiesc, a mers atât de departe încât aceiaş(i) evrei cari erau furnizori ai armatei imperiale ruseşti erau pe de altă parte furnisori de arme ai turcilor, deşi acele arme nu aveau altă destinaţie decât de a fi descărcate asupra ruşilor, adică asupra compatrioţilor acelori furnizori evrei.

În treacăt mai pomenim şi că evreii din ţară, în timpul intrării armatelor ruseşti la noi, au scos cuie din şinele drumurilor de fier pentru a periclita viaţa soldaţilor ruşi din vagoane, aceasta ştiind bine că asemenea crime puteau să se descarce asupra ţării în care ei trăiesc"., idem, *Ziarele guvernului*…, Timpul, 22 iulie 1879, în Opere, vol. X, pag. 305

„Dacă numărul lor ar fi neînsemnat sau dacă, mare fiind, ar fi asimilabil, atunci cestiunea n-ar fi gravă. Dar a face loc în sânul nostru unei naţionalităţi străine, care se simte străină şi constituie prin organizarea ei un stat în stat, ar fi a ne face jertfa

unei mistificaţiuni, a unei minciuni etnologice. Înţelegem prea bine [că] art. 7 era o piedecă absolută, care oprea încetăţenirea chiar a evreilor ce au ferma voinţă de-a deveni români, înţelegem asemenea că o piedică absolută, care nu permitea nici o concesie, trebuie înlăturată, cu sau fără art. 44, dar nu înţelegem a declara deodată de români sau de asimilabili o masă de oameni care înafară pretextează a fi română, iar înăuntru continuă a cultiva un dialect barbar, care-n familii nu vorbeşte româneşte, care-n creştin şi-n român vede un duşman bun de exploatat şi nimic mai mult"., idem, *Dacă proiectul maiorităţii…*, Timpul, 7 iulie 1879, în Opere, vol. X, pag. 292

„Puterile n-au decât să trimită o comisie care să meargă din oraş în oraş şi să se convingă că nu există nici umbră de român izraelit, afară doar de câteva rare, foarte rare escepţii, pe care le-am putea cita anume"., ibidem

„Legile restrictive care-au existat pân-acum zece-cincisprezece ani în mai toate statele cele mai civilizate sunt dovezi clare că evreii au fost consideraţi pretutindeni ca străini neasimilabili, îngăduiţi într-adevăr, dar numai îngăduiţi. Admiterea evreilor în cetăţenia prusiană era până la 1869 foarte strict circumscrisă şi cu toate acestea nici această admitere nu era absolută: evreii totuşi rămâneau escluşi de la posturi cari cer încrederea publică"., ibidem

„O dovadă despre exactitatea cu care diplomaţia e informată despre starea noastră socială şi economică, ne-a dat acum câţiva ani raportul domnului cavaler de Bosizio. Era deci aproape de necrezut ca aceleaşi persoane cari văd atât de limpede cestiunile zilei să fie în cestiunea evreilor jertfa unei mistificaţiuni. Din capul locului n-am crezut-o aceasta; de la început am susţinut deci că diplomaţia europeană cunoaşte prea bine stările de lucruri de la noi, că ea nu poate crede fabulele născocite de Alianţă despre persecuţiuni *religioase*, că o lume întreagă nu poate fi indusă în eroare de presa evreiască şi semievreiască din centrele Europei"., idem, *«Fremdenblatt», ziar oficios…*, Timpul, 10 iulie 1879, în Opere, vol. X, pag. 295

„Era uşor de-a presupune deci că întreaga cestiune *umanitară-religioasă* pe care presa guvernamentală călăreşte cu atâta...inteligenţă era un moft inventat de Alianţa izraelită şi că în fond lucrurile corespund cu interese materiale concrete"., ibidem

„Toate gazetele evreieşti din cele patru unghiuri ale lumii, cu insolenţa caracteristică şi tradiţională a neamului lor pribeag, au aruncat asupră-ne toată murdăria penelor lor neruşinate"., idem, *Trebuie să aibă cineva*…, Timpul, 4 iulie 1879, în Opere, vol. X, pag. 287

„Dacă lucrul s-ar fi mărginit aici, dacă numai sectarii lui Mamona ar fi scuipat asupră-ne, n-am fi avut nimic de zis, am fi lăsat să treacă lucrul neobservat. Orice s-ar zice, între noi şi evrei e o deosebire de rasă, care nu ne permite nouă s-avem faţă cu dânşii în împrejurări de onoare decât despreţ şi numai despreţ. *Noblesse oblige*. Oricât de nenorociţi am fi prin împrejurări istorice de diferite naturi, suntem un popor care a ştiut şi va şti, oricând va fi nevoie, să-şi plătească cu prisos datoria de sânge, suntem un neam de oameni lipit, prin tradiţii, moravuri şi limbă, de un petic de pământ, pe care, cu titluri netăgăduite, îl putem numi ţara noastră. Între noi prin urmare şi un soi de oameni împrăştiaţi pe toată faţa Pământului, a căror patrie sunt târgurile unde dobânda e mai mare, unde specula fără frâu găseşte mai puţine stavile, unde cuvântul omenie are mai puţin înţeles; între noi şi această rasă cosmopolită, care la Viena e vieneză, la Paris pariziană, la Veneţia veneţiană şi pretutindeni evreiască; între o naţiune care câştigă pe pământul său ca să trăiască apărându-l cu sângele ei oricând şi o corporaţie lipsită de cel din urmă sentiment de demnitate bărbătească, care trăieşte pe tot Pământul ca să câştige, a[i] cărei membri se ţin ca stolurile de păsări răpitoare pe urma oştirilor beligerante pentru a strânge avuţii din bălţile de sânge; între noi – zicem – şi această onorabilă corporaţie cestiune de onoare nu poate fi cât lumea, şi astfel n-am fi avut nimic de zis în privinţa insolenţei presei evreieşti dacă n-ar fi găsit răsunet şi canal de scurgere la noi, chiar în coloanele foii ministeriale"., ibidem, pag. 287, 288

„Aşadar noi românii admitem teoria(;) că într-adevăr evreii sunt un popor, adoptăm chiar că ei sunt cel mai remarcabil popor – din multe puncte de vedere – asemenea că sunt poporul ales al lui Dumnezeu; dar odată admise aceste teorii *ad majorem Dei gloriam* ni se va concede că în asemenea condiţii să nu-i privim drept români şi să le refuzăm net drepturi cari în *această* ţară nu li se cuvin decât *numai* românilor şi cari li s-au îngăduit, cu multă imprudenţă, şi străinilor creştini"., idem, *De când a început*…, Timpul, 14 iulie 1879, în Opere, vol. X, pag. 297

„A lua peste picior Tratatul de la Berlin! Dar cine-l ia peste picior? Am călcat sau călcăm noi Tratatul neîndeplinind art. 44 *tale quale*? Spune Tratatul undeva că acea dispoziţie e absolut obligatorie pentru noi precum a fost pentru Turcia, este el o îndatorire ce ni se pune sub orice împrejurări? Nu.

Tratatul zice: *Liberă sunt eu Europă de-a-ţi recunoaşte sau nu independenţa; ţi-o recunosc dacă admiţi art. 44, nu ţi-o recunosc dacă nu-l admiţi.*

Unde(;) obligaţiunea absolută de-a îndeplini art. 44 numaidecât şi oricum ar propunea-o guvernul?

Neadmiţând art. 44, rămânem în poziţia în care am fost înaintea războiului, adecă vasali nominali ai Porţii, cu deosebirea numai că Poarta însăşi nu ne-a pus deloc această condiţie, că ea ne-a recunoscut independenţa din capul locului, încât am rămânea vasali unei Puteri care s-a lepădat de vasalitatea noastră prin două tratate consecutive, prin cel de la San-Stefano şi prin cel de la Berlin.

Poziţia noastră ar fi aşadar o independenţă reală, nerecunoscută însă de o parte dintre Puteri. Acestea toate fără ca noi să fi călcat Tratatul de la Berlin, căci, neprimind un beneficiu ce ni se acordă sub o condiţie ce ni se cere, nu poate zice nimeni că am fi călcat noi tratatul, abstracţie făcând de împrejurarea că nici nu îl *putem* călca, de vreme ce, nefiind nici făcut, nici iscălit de noi, el nu poate coprinde nici îndatoriri, nici drepturi ale noastre proprii.

Astfel stă dar cestiunea din punct de vedere curat raţional şi(;) nu e altă primejdie decât ca independenţa noastră reală să nu fie recunoscută numaidecât"., idem, *Marea majoritate*…, Timpul, 27 iunie 1879, în Opere, vol. X, pag. 281, 282

„Abia de e nevoie a adăuga că independenţa este un fapt care există recunoscut sau nerecunoscut fiind. În alte timpuri independenţa şi recunoaşterea regalităţii legitime atârna de confirmarea Papei; asta nu i-a oprit pe principii necatolici de-a exista ca atari şi de-a fi într-adevăr independenţi şi fără binecuvântarea specială a Sanctităţii Sale"., ibidem, pag. 282

De altfel, „Puterile europene au recunoscut înşile că pretenţiile evreilor în România sunt *neîndreptăţite*. Austria şi Rusia au încheiat deja tractate în acest senz cu România, cine nu le va încheia tot *astfel* poate să ne scutească cu dragostea".(idem, *Timpul reproduce*…, Curierul de Iași, 5 decembrie 1876, în Opere, vol. IX, Ediție critică întemeiată

de Perpessicius, Ed. cit., 1980, pag. 281) „Pentru români, egala îndreptăţire a 600.000 de lipitori şi precupeţi este(;) o cestiune de moarte şi viaţă, şi poporul nostru cred c-ar prefera moartea repede prin sabie decât moartea lentă prin *vitriol*.

Concedem că între aceşti 600.000 va fi unul la sută care să producă ceva prin sine şi să ţie la ţară şi la popor, dar când în ţară avem 700.000 de lucrători cari produc, ţăranii, nu-nţelegem alături cu aceştia 600.000 de speculanţi ai productelor, încât fiecare evreu să trăiască din precupeţirea muncii unui *singur* ţăran român. Drepturile dumnealor civile şi publice nu-nsemnează decât dreptul de a esploata poporul nostru în bună voie. Plece 99 de procente în America, ca să-şi câştige acolo prin muncă productivă pâinea de toate zilele şi atunci cu cei ce vor rămânea ne vom împăca uşor, dar pân-atunci să mai fie încă şepte alianţe, ca cea universală, care să conspire cu *uşile închise* în contra naţiei româneşti, noi vom şti să li arătăm totdeauna lungul nasului, căci nu ne spăriem nici de înjurăturile presei jidoveşti, nici de declamaţiile oratorilor idealişti pe câtă vreme e vorba de existenţa poporului nostru. Dacă voiesc să ne cucerească, n-au decât s-o facă…făţiş, ca toate naţiile, cu arma-n mână. Dar cu tertipuri şi apucături nu merge deocamdată. În numărul în care sunt la noi evreii rămân *străini de rit necreştin*, ce nu se pot nici contopi cu poporul nostru, nici pot pretinde mai mult decât de a fi suferiţi, şi ne pare că n-au nici o cauză de a se plânge de toleranţa noastră. Dacă gustul li-e numaidecât după drepturi egale, conform «contractului social», iată, Austria-i aproape, apoi Germania, Anglia, Franţa, Italia, cine-i opreşte de a merge cu drumul de fier unde li vine la îndemână, ca să se bucure de toate drepturile posibile?

Putem spune cu drept cuvânt şi tare: că poziţia evreilor, în ţările în cari nu se bucură de egalitate e cu mult mai bună decât acolo unde ei se bucură de ea; de aceea geme Rusia de ei, de aceea ne-au inundat pe noi. Oriunde e teren pentru neagra speculaţiune, evreul e-acasă, iar vaietele şi plângerile contra persecuţiunii sunt mofturi cari să acopere de mai nainte modul neomenos în care sug ţările pe care au căzut ca lăcusta.

Că sunt şi evrei ce merită egala îndreptăţire – cine o contestă? Dar noi nu suntem Sabaot care voia, pentr-*un* drept, să cruţe Sodoma, nu putem, pentru numărul mărginit de evrei

folositori ţării, să dăm depline drepturi sutelor de mii de venetici neproductivi, care-n ultima linie trăiesc din precupeţirea muncii, ba a vieţii poporului nostru"., ibidem

„O seminţie care câştigă toate drepturile fără sacrificii şi muncă e cea evreiască. La orice popor drepturile publice şi [cele] private au fost rezultatul unei munci seculare şi a unor sacrificii însemnate. Dacă exista aristocraţia, cu prerogative deosebite, acestea erau compenzaţia muncii războinice; dacă ţăranii, cari pretutindeni au fost aserviţi, au izbutit în urmă a se vedea stăpâni pe bucăţile lor de pământ, aceasta a fost oarecum răsplata pentru că în vremuri trecute ei singuri au purtat povara instituţiilor; dacă partera clerică s-a bucurat de prerogative, ea a şi împlinit o sarcină de cultură, pe care, în împrejurările date ale evului mediu, nu le putea îndeplini o clasă de raţionalişti.

Clerul a dezbătut popoarele nouă ale Europei din mrejile unor credinţe şi obiceiuri în cari puterea fizică juca cel întâi rol, căci dovedit este că atât zeul suprem al germanilor ca şi cel al celţilor şi al slavilor a fost un Dumnezeu al războiului, al sângiurilor, un Dumnezeu al puterei brute. Îmblânzirea treptată a lumei nouă este un netăgăduit merit al religiei creştine; afară de aceea ea a mai fost şi păstrătorul culturei antice.

Ce servicii au adus omenirei îndărătnicul şi egoistul neam evreiesc? Ocupându-se pretutindeni numai cu traficarea muncii streine, alegându-şi de patrie *numai* ţările acele unde prin deosebite împrejurări s-a încuibat corupţie,(;) evreul trece din Germania în Polonia, din Polonia în Rusia, din Austria în România şi Turcia, fiind pretutindeni semnul sigur, simptomul unei boli sociale, a unei crize în viaţa poporului, care, ca în Polonia, se sfârşeşte câteodată cu moartea naţionalităţii.

Dar oare în ce constă corupţia socială, acest element care-l atrage pe evreu c-o putere elementară? Ea consistă în despreţul *muncii*, care cu toate acestea e singura creatoare a tuturor drepturilor. Când munca unei clase într-un popor nu mai ecuivalează drepturile de care ea se bucură, atunci acea clasă e coruptă, atunci ea trăieşte din traficul unei munci străine, atunci ea samănă cu evreul, care nicăiri nu face altceva decât precupeţeşte lucrul străin"., idem, *Evreii şi Conferinţa*, Curierul de Iaşi, 9 ianuarie 1877, în Opere, vol. IX, pag. 299, 300

„Revenim la evrei şi-i întrebăm – nu de ce spun minciuni prin gazetele străine, căci minciuna este spiritul negrei speculaţii – ci[:] de se plâng?

În Austro-Ungaria ei au toate drepturile posibile şi imposibile, de ce vin la noi? În Rusia sunt egali cu ruşii – de ce vin la noi? În Turcia le zâmbeşte egala îndreptăţire – ce caută la noi? Au n-au ştiut ei sub ce *condiţii numai* pot trece în România? Au n-au ştiut că în această ţară nu pot fi decât cel mult suferiţi, că această ţară, din nefericire pân-acum locul de luptă între roiurile Răsăritului şi aşezările Apusului, a ajuns să răsufle şi că e sătulă de stăpâni pentru a nu mai voi stăpâni evrei?

Ni pare rău de acei puţini evrei cari, prin valoarea lor personală, merită a forma o escepţie, dar restul…? Prin ce muncă sau sacrificii şi-a[u] câştigat dreptul de a aspira la egalitate cu cetăţenii statului român? Ei au luptat cu turcii, tatarii, polonii şi ungurii? Lor li-au pus turcii, când au înfrânt tractatele vechi, capul în poale? Prin munca lor s-a ridicat vaza acestei ţări, s-a dezgropat din învăluirile trecutului această limbă? Prin unul din ei şi-a câştigat neamul românesc un loc sub soare? De când rachiul este un element de civilizaţie?”, ibidem, pag. 300

„Prin legea monopolului băuturilor spirtoase s-a hotărât ca numai alegători în comună să poată fi cârciumari la ţară. Cu drept cuvânt. Ce garanţii poate da o venitură, un nimene, un sudit cezaro-crăiesc că băuturile nu vor fi falşificate, cum şi sunt, deci stricăcioase sănătăţii. Deja deputaţii ţărani din adunarea adhoc s-au plâns prin memoriul lor că aceşti oameni li otrăvesc băuturile, prefăcând zilele de odihnă legiuită în zilele de omorâre lentă şi sigură.

Astăzi, când un prefect opreşte de la acest trafic pe un evreu, Pesther-Lloyd, organ redactat de evrei şi după el Journal des Débats (item) descriu scene sălbatice din Turkestan ca petrecându-se în România. Fie liniştiţi. Un fir de păr din capul suditului chezaro-crăiesc n-a fost atins de nimeni, nici averea lui mistuită de mânele populaţiei româneşti.

Un agent al guvernului unguresc zvârle dintr-o şcoală zidită de români băncile afară, esmite pe învăţător şi pe preot, îşi bate joc de un sat de grăniţeri cari depururea au luptat pentru Casa de Austria, cărora Maria Terezia le-a cusut cu mâna ei proprie o

flamură cu inscripţia *Virtus romana rediviva*, - făcut-au caz presa austriecească de aceasta? Nici vorbă. Dar un prefect din România cutează de a opri pe un evreu de a vinde băuturi spirtoase într-un sat? Persecuţie, pradă, nelegiuire"., ibidem

„Se-nţelege. Punând mâna pe presa europeană, care în genere nu mai are de ţintă luminarea, ci escitarea urelor între clase şi popoare, uşor li-e să spună orice minciună patentă. Publicul cafenelelor, blazat de ipercultura europeană şi setos de noutăţi de senzaţie, găseşte plăcere în citirea monstruozităţilor ce se vor fi petrecând în România. Evreii fac din jurnalistica europeană ceea ce au făcut din băuturile spirtoase la noi – otravă. Ei au încercat a otrăvi şi literatura germană cu acele scrieri pe cari oamenii c-un simţământ mai firesc le numesc francezo-ebraice, ei au introdus uşurinţa pariziană în discuţiile cele mai grave, veninul în relaţiile sociale; în Austro-Ungaria sumuţă popor contra popor, în Germania confesie contra confesie şi ginte contra ginte. Evreul care redigează Pesther-Lloyd şi sumuţă pe maghiari contra germanilor şi a celorlalte naţionalităţi este acelaş care prin Neue freie Presse sumuţă pe germani contra maghiarilor. În toate ţările ţin cu cel tare, niciodată cu cel apăsat, şi se unesc cu acela întru traficarea şi esploatarea puterilor pozitive ale poporului"., ibidem, pag. 300, 301

„Prigoniţi n-au fost la noi evreii niciodată. Restricţiuni juridice au existat pentru ei totdeauna, dar nu din cauza religiei. Ştefan-Vodă cel Mare întăreşte câtorva evrei, veniţi din Polonia, libertatea confesiei, dreptul de a-şi clădi sinagoge, un drept pe care turcii, aşa-numiţii noştri suverani, cari pe la 1560 au început să ne calce tractatele nu l-au avut niciodată, deşi religia mozaică e pentru spiritul ascetic şi îngăduitor al religiei creştine tot atâta de străină ca şi cea mahometană. Afară de aceea aveau dreptul liberei negustorii cu manufacturi străine, – dar aicea se mărginea totul şi aşa ar fi trebuit să rămâie. Meseriaşi şi proprietari nu puteau fi, căci proprietatea emana de la domnie şi era strâns legată cu contribuţia de sânge, la care nimeni nu i-a poftit, nimene nicicând, şi de la care, chiar când îi pofteşti, ştiu a se sustrage, făcându-se sudiţi austrieceşti, deşi sunt născuţi în România din supuşi ruseşti şi n-au văzut Austria cu ochii"., ibidem, pag. 301

„C-un cuvânt evreul nu merită drepturi nicăiri în Europa, pentru că nu munceşte; iar traficul şi scumpirea artificială a

mijloacelor de trai nu este muncă, şi aproape numai într-aceasta conzistă a evreului. Evreul nu cere, ca clasa de mijloc din secolul al XVII-lea, libertatea muncii productive, ci libertatea traficului. El e vecinic consumator, niciodată producător şi desigur că numai cu foarte rară escepţie se va găsi într-adevăr câte un evreu care să producă. Dacă e meseriaş, e superficial, lucrează numai pentru ochi. De aceea chiar la noi, unde împrejurările ar trebui să-i silească la muncă, vom găsi că ei reprezintă meseria superficială. Cel mai solid meseriaş e şi aici în ţară românul sau germanul sau cehul, niciodată evreul. El reprezintă concurenţa nesănătoasă a muncii rele, superficiale, cu munca dreaptă şi temeinică. *Ieftin şi rău* e deviza evreului până ce ruinează pe lucrătorul creştin, *scump şi rău* e deviza lui când rămâne stăpânul pieţii"., ibidem

„Drept că înmulţirea evreilor în ţările noastre a mers mână în mână cu reformele în senz liberal, că acestea au ajutat înmulţirea furnicarilor. Deja *Regulamentul Organic*, care a pus ciocoimea alături cu boierii vechi, dându-i o egalitate de drepturi pe care n-o merita, a făcut ca fiecare din aceşti noi aristocraţi cari fugeau de muncă şi aspirau la slujbuşoare să aibă câte un asociat jidan sub formă de orândariu pe peticuţele lor de moşii; tot acel regulament a desfiinţat de jure breslele, aceste clase puternice şi bine constituite de meseriaşi. În urmă alte reforme, şi mai liberale, au deschis uşa funcţiilor statului, înmulţite la infinit, tuturor feciorilor de popă şi de negustori cari nu reprezentau nici avere, nici inteligenţă şi cari găseau mai comod a trăi din funcţii plătite de stat şi de comune decât din munca lor proprie, din îndeletnicirea cu meşteşugul părinţilor lor. Astfel s-au înmulţit ruşinea de muncă şi proletariatul condeiului, această clasă vecinic nenorocită, condamnată la celibat şi la mizerie, luptând prin ură, intrigi, calomnii şi vicleşug pentru pânea amară a bugetului şi înecând c-o rară obrăznicie orice muncă spirituală adevărată, orice merit adevărat"., ibidem

„Dar ce să mai vorbim asupra acestei materii? Prin pripirea celor crescuţi de mici copii la Paris ni s-au îngreuiat preste măsură lupta pentru existenţă, libertăţile nu sunt decât tot atâtea forme de nelibertăţi, căci liber nu e decât omul ce trăieşte din munca productivă a (;) sa(;). Numai acela e în stare de a aproba binele unde-l vede şi munca temeinică.

Dar cei cari îşi fac din ponegrirea meritului, din calomnie şi intrigă o meserie pentru a trăi de pe-o zi pe alta, aceia, chiar recunoscând adevărul în fundul sufletului lor, căci acesta li se impune, se vor feri de a-l spune, ba vor reprezenta chiar contrariul.

E prea firesc ca în ţara reputaţiilor uzurpate, a jurnaliştilor fără carte, administratorilor fără ştiinţă, profesorilor fără elevi, academicienilor etc., într-o ţară unde aproape toţi reprezintă numai forma goală a culturii, nicidecum cuprinsul, evreii, cari samănă în superficialitatea muncii cu generaţia actuală din România, călărind pe fraze umanitare şi egalitare(;) să ceară drepturi egale cu noi"., ibidem, pag. 301, 302

„Cine ştie cât de departe suntem de-a urâ pe evrei – şi aceasta o poate pricepe orice om cu privirea clară – acela va vedea că în toate măsurile noastre restrictive numai dreapta judecată şi instinctul de conservare au jucat singure rolul principal.

Domnia fanarioţilor a putrezit clasele noastre sociale; aristocraţia noastră, din războinică şi mândră ce era, a fost devenit în cea mai mare parte servilă, încrucişându-se cu stârpitura grecului modern, care e tot atât de şiret, dar mai corupt decât evreul de rând. Prin urmare clasa înaltă a societăţii noastre, care luase de la grecul constantinopolitan toată lenea, tot bizantinismul, se lasă uşor înăduşită de ciocoimea ei, de foastele ei slugi, cari, fără nici o muncă meritoasă pentru societate, se urcă repede în locul vechei aristocraţii, ce dedese aşa de tare îndărăt. Se va găsi că lenea este caracteristică românului «ridicat», pentru că s-au şi ridicat din clase leneşe, din privilegiaţi mici. Rămânea deci o singură clasă muncitoare, din a cării esploatare trebuia să trăiască toată societatea română – ţăranul. Dar chiar esploatarea directă era o muncă prea grea pentru aristocraţia foştilor cafegii şi ciubuccii, de aceea şi-au introdus pretutindeni câte-un asociat activ chezaro-crăiesc – câte-un evreu. Acelaşi proces se repetează însă. Precum ciocoimea a alungat pe boierii vechi din locul lor, tot astfel evreii, având numai dreptul de a cumpăra bunuri imobile la ţară, ar lua în mâni proprietatea de mijloc, ai cărei arendaşi sunt deja astăzi, iar neamul românesc ar ajunge cu desăvârşire proletar"., ibidem, pag. 302

„Pericolul nu este în împrejurarea că evreii ar acapara toată proprietatea, ci într-aceea că ei *nu sunt – nu pot fi români*, precum în genere nu sunt nici pot fi germani, engleji, franţuji,

italiani. De ce să ne înşelăm de bună voie, arătând că înlăuntrul altor naţii ei au ajuns la cutare sau cutare grad de cultură? Nu vedem azi că simţământul de rasă e mai puternic în ei decât patriotismul, decât iubirea pentru naţia în mijlocul căreia trăiesc?

Nu-i vedem formând prin *alianţa izraelită* o internaţională curat ebraică, după a noastră părere mai periculoasă, pentru ca mai mincinoasă, decât cea a lucrătorilor sau aceea a iezuiţilor? Căci aceste două din urmă reprezintă un ideal – fals ideal la amândoi, dar având fiecare partea sa eternă, dragă omenirei"., ibidem

„Cea dintâi se bazează pe sfinţenia muncii, pe convingerea cu totul dreaptă că munca temeinică este singura îndreptăţire pe acest Pământ; dar pe da altă parte acelaşi ideal nu recunoaşte capitalizarea muncii şi înnobilarea ei sub forma artei, a literaturii, a ştiinţei, cari fără acea capitalizare n-ar fi cu putinţă. Dacă libertatea muncii productive este motorul societăţii, sâmburele care-i dă consistenţă este capitalul. Împăcarea între muncă şi capital va fi poate grea, este poate chiar cu neputinţă; dar tendenţa ca atare rămâne în sine ideală, conformă cu religia creştină în partea ei etică. – Iezuitismul pe de altă parte consistă iarăşi pe-o raţionare parte dreaptă, [parte] falsă. Întemeindu-se pe teoria, subînţeleasă tacite, foarte pesimistă, că partea cea mai mare a oamenilor nu ştie a face o întrebuinţare dreaptă de puţinele dramuri de crieri cu cari i-a înzestrat natura, că acea parte, lăsată în voia liberă a instinctelor sale, e roabă pântecului şi unealtă în mâinile şarlatanilor de tot soiul, care ştiu să-i linguşească patimile rele, iezuitismul a încercat a ţinea clasele de jos într-un binefăcător semiîntuneric, puindu-şi drept ţintă – nu cultivarea minţii, căci desperase a scoate trandafiri dintr-o buruiană rea şi menită orbirei – ci caracterul prin credinţe metafizice. De aceea se va găsi preste tot că popoarele catolice sunt mai vesele şi mai frumoase decât cele protestante, tocmai pentru că această Biserică a abstras de la cultura minţii şi a avut în vedere numai îmblânzirea, înfrumuseţarea simţimentelor prin muzică, sculptură, arhitectură, zugrăvie şi prin credinţe care se sustrăgeau prin sfinţenia lor de la orice controversă. Dar pre de altă parte aceeaşi şcoală era fireşte prigonitoarea aristocraţiei spiritului, a acelor oameni seculari la cari caracterul, oricare ar fi fost, rămânea cu totul neutralizat de enorma cantitate a creierului şi cari vedeau toate lucrurile lumii în

deplina lor claritate. Catolicismul n-a avut talentul de a-şi asocia pe aceşti oameni – de aceea este şi azi încălcat de o droaie de homunculi cari, bazându-se pe acele autorităţi persecutate de Biserică, o persecută azi pe ea. Şi într-aceasta a consistat partea falşă a ceea ce am numit iezuitism, pentru a caracteriza tendinţa politică a Bisericei"., ibidem, pag. 302, 303

„Dar ce reprezintă «alianţa izraelită» cu filialele ei din America, Anglia, Austro-Ungaria, Franţa, Italia, România? Se pretinde că, fiind evreii pretutindene oprimaţi, această alianţă are drept scop să-i scape de opresiune.

Să vedem ce grozav de oprimaţi sunt la noi.

Comerţ şi capitalii în mâinile lor, proprietatea fonciară urbană în cea mai mare parte în mâinile lor, arenzile de moşii în Moldova item, pe sub mână tot debitul tutunului şi a[l] băuturilor spirtoase, negoţ de import şi export, c-un cuvânt toate arteriile vieţii economice cari se bazează pe speculă? În ce consistă grozava opresiune de care se plâng? Şi, dacă se plâng, de ce nu aleg alte terenuri decât România, alte ţări unde sunt egali în toate cu cetăţenii statului? De ce nu Austria, Franţa, Germania ş.a.?

De ce? Pentru că nu există opresiune, pentru că nu există persecuţie, – iar drepturile câte nu le au, nici nu le merită.

Ei singuri, cu totul deosebiţi şi având tendenţe deosebite de popor, vorbind în familii limba germană, abonaţi la ziare duşmane nouă şi hrănind împrotiva noastră un spirit duşmănesc şi cuceritor, ei(;) nu compensează întru nimic munca poporului care-i susţine. Apoi sunt totdeauna o armă a străinilor în contra noastră. Până şi ungarii – care numa-n gropi nu dau de cuminţi – îşi închipuiau într-un rând o stăpânire a Moldovei prin evrei şi ceangăi, pentru că ştiau că evreul s-ar asocia cu orişicine împrotiva poporului românesc"., ibidem, pag. 303

„Şi astăzi, când poate existenţa noastră e în joc, când ni se dispută drepturi seculare, emanate din capitulaţiile luminaţilor Domni ai acestor ţări, tot ei şi prin uneltirea «alianţilor» ni îngreuiază poziţia, trecând peste capetele noastre, cerând drepturi de la străini, de la duşmanii noştri chiar.

Ştiu dumnealor ce i-ar aştepta în Germania pentr-o asemenea faptă, pentru gravura din Monde illustré, pentru articolul

mincinos din Pesther-Lloyd, pentru apelările la străini în trebile interne ale ţării? Munca silnică sau închisoarea.

De aceea vom rezuma judecata în forma unui fetva al Şeicului-ül-Islam zicând: Legea zice că cine conspiră cu străinii în contra instituţiilor ţării şi a poporului în mijlocul căruia trăieşte este un trădător.

Merită un trădător drepturi?

NU"., ibidem, pag. 303

„Sub titlul *Închipuitele persecuţiuni în contra evreilor* «Românul» publică două adrese, una a delegaţilor societăţii *Românizarea*, alta semnată de vro 20 de persoane, prin cari se desmint ştirile aduse de ziarele străine.

Pentru noi cea dentâi e mai importantă, căci ne arată singura cale pe cari evreii vor putea s-ajungă la egalitate cu cetăţenii statului român. Numai vorbind în familie limba românească, numai încrucişându-se prin căsătorii interconfesionale cu românii vor putea deveni cu vremea ajutători întru purtarea sarcinii de cultură a ţării româneşti, numai atunci vor intra în conmembraţiunea socială a românilor şi se vor preface în trup din trupul nostru. Până atunci naţia însă îi va simţi ca pe ceva străin în corpul ei, ca pe un parazit care usucă măduva străvechiului stejar"., ibidem

„Adăugim din nou că ni pare rău de acei relativ puţini, chiar dacă s-ar compune din 2-3000, cari s-au identificat cu această ţară, şi totuşi trebuie să se vadă în aceleaşi condiţii de drept public cu imigranţii mai proaspeţi;(;) dar fiecare poate pricepe că într-o armie străină care se apropie de noi nimeni nu va căuta să deosebească pe puţinii amici, ce i-ar putea avea în acea armie. Şi evreii sunt o armie economică, o rasă de asociaţi naturali contra a tot ce nu e evreu.

A doua adresă spune adevărul, că evreii trăiesc în România fără a li se cauza nici cel mai mic rău, căci nu pot fi numite rele decât cele pozitive, iar nicidecum restricţiuni despre care fiecine ştie că constituiesc singurul *modus vivendi* ce-l putem avea deocamdată cu seminţia evreiască. Dar această adresă – o ştim bine – nu va căpăta niciodată iscăliturile **mai tuturor** coreligionarilor din România. Aceasta e o frază ca multe altele din ziarele noastre, cari şi ele vorbesc într-una de naţiune, de voinţa

„Dacă a existat *de facto* o aristocrație română întemeiată pe un drept public cert, ea a încetat de-a exista deodată cu anul 1700, deodată cu căderea domniei naționale. Nici recunoaştem, nici putem recunoaşte epocii fanarioților dreptul suveran de-a conferi titluri şi demnități, precum nu le-am fi recunoscut-o turcilor, a[i] căror mandatari în țară erau fanarioții. De-aici se explică repedea cădere a prerogativelor politice în secolul nostru, pentru că asemenea prerogative trebuie să răsară dintr-un drept public determinat, iar acest drept public a murit la 1700 şi exercitarea lui din partea străinilor se considera ca o

---

naţională, pe când fiecine ştie în fundul sufletului său că naţia românească, cumu-i ea, nici n-a ajuns să-şi deschidă fiinţa sa la soare, ci, esploatată de oameni şi de împrejurări, susţine cu sudoare[a]-i tot aparatul netrebnic al formelor străine de cultură introduse prin numeroasa clasă de proletari ai condeiului cari, îmbrăcându-se în ele fără să le ştie înţelesul, îşi găseşte pânea de toate zilele pe care n-ar putea-o găsi prin muncă, căci nu vrea să muncească”., ibidem, pag. 303, 304

De-aceea „noi pretindem ca formele introduse să nu rămână forme goale, coji pentru a juca partizile cu ele, ci să aibă cuprins real. Voim a *conserva* libertăţi şi instituţiuni prin realizarea lor, prin aplicarea lor sinceră faţă cu un curent care le discreditează prin abuz şi prin ducerea la absurd”., idem, *Am văzut cu înlesnire*..., Timpul, 24 februarie 1880, în Opere, vol. XI, Ed. cit., Bucureşti, 1984, pag. 30

„Nu trebuie uitat fondul, nu trebuie uitat că orice bun de care ne bucurăm în lume e în mare fapta altora şi posesiunea lui trebuie răscumpărată printr-un echivalent de muncă. De aceea e de datoria claselor superioare de-a strânge cât mai multă cultură pentru a uşura munca celor de jos, pentru a le lumina şi a le conduce spre binele lor moral şi material”., idem, *Şi iarăşi bat la poartă*…, Timpul, 12 aprilie 1881, în Opere, vol. XII, Ed. cit., Bucureşti, 1985, pag. 135

[140] idem, *Nu ştim de unde şi până unde*…, Timpul, 5 ianuarie 1879, în Opere, vol. X, pag. pag. 165, 166

uzurpațiune viciată până în sâmburul ei de ilegitimitate”[141].

„Azi(;) nu mai există nici boierie nici boieri. Precum nu se poate vorbi de monoteişti fără Dumnezeu, de şcoli fără dascăli şi fără elevi, tot aşa nu poate fi vorba de boieri fără instituția militară-aristocratică a boieriei. Cu rațiunea ei de-a fi a trebuit să dispară[142]”[143].

Veneticii „nu erau români”[144]. „Inima lor de străin, fără tradiții hotărâte, fără patrie hotărâtă, fără naționalitate hotărâtă, nu putea să sufere [pe] acei stejari de seculi, pe acei boieri mari, stâlpi ai țării, cum se numeau, neîndoiți de furtună cu toate vijeliile vremurilor, plecându-se uneori bătăilor neînduratului Dumnezeu, nefrângându-se niciodată! Aceasta este istoria fanarioților, a căror misiune era de-a dezrădăcina şi corumpe pe boieri”[145].

„Pentru ca poporul să-şi fi păstrat puterea lui de reacțiune în contra epocei turpitudinilor s-ar fi căzut să nu avem epoca(;) fanarioților[146], (;)care(;) s-au îngrijit a

---

[141] idem, *«Românul» nu încetează*…, Timpul, 6 februarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 54

[142] Nu întâmplător „domnia străină a început cu desfiinţarea treptată a oştirii”., idem, *În numărul de ieri am arărat*…, Timpul, 26 iulie 1880, în Opere, vol. XI, Ed. cit., Bucureşti, 1984, pag. 268

[143] idem, *«Românul» nu încetează*…, Timpul, 6 februarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 54

[144] idem, *«Românul» ne somează*…, Timpul, 6 martie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 95

[145] ibidem

[146] Atenţie!: „Nu există tip de mizerie de caracter şi [de] inteligenţă ca Împărăţia bizantină, din momentul în care restul de suflare romană l-a părăsit, încât Babilonia şi Asiria, chiar mica Palestină au avut o mai mare influenţă asupra civilizaţiei decât Împărăţia Răsăritului, devenită grecească. Prin ei înşii n-ar fi ajuns niciodată la vreun rol în România, dar au ajuns în calitate de ciraci şi de slugi

stârpi din rădăcini sentimentul de demnitate națională. Atunci s-a pregătit spiritul public de astăzi”[147].

„Bietul Tudor şi cinstitele domnii de boieri mari care au urmat după el, reacțiunea contra fanarioților n-a durat decât 30-40 de ani, timp prea scurt pentru ca, prin părinteasca oblăduire, cum se zicea, şi prin bugetele cu baierele pungii legate cu şapte noduri, să poată îndrepta o țară a cărei inimă era stricată. Fanarul de la

---

ai turcului”., idem, *Adevărul doare. Pe la 3 martie*…, Timpul, 1 aprilie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 122, 123

„Grecii din Bizanţ. Numai acolo tatăl scotea ochii fiilor sau îi ucidea ca să se folosească singur de avere, numai acolo fiii scoteau ochii părinţilor pentru acelaşi motiv; la alte popoare nu se întâmplau acestea”., idem, *În discutarea proiectului de maiorat*…, Timpul, 20 decembrie 1879, în Opere, vol. X, pag. 375

„Imperiul Bizantin(;) e cuibul vicleniei, deşertăciunei şi corupţiei în toate”., idem, *Între părerile*…, Curierul de Iaşi, 10 octombrie 1876, în Opere, vol. IX, pag. 228

„Peste ei vin turcii cari se contagiază de putrefacţiunea acestui imperiu şi(;) putrezesc în câteva sute de ani ca de ciumă”., idem, Manuscrisul *Mi-am adus apoi aminte*…, în Opere, vol. XIII, Ed. cit., Bucureşti, 1985, pag. 352

„Este nevoie să mai amintim istoria specială a românilor ca să arătăm cum că aceşti oameni şi-n al treilea neam încă au otrăvit şi otrăvesc viaţa noastră publică şi privată? Când Radu cel Mare, domnul Ţării Româneşti, a(;) adus în ţară pe patriarhul grec Nifon, acesta, în loc să-şi caute de biserică a început să facă politică, să-şi creeze partidă între boieri, să ascută şi să învenineze şi mai mult duşmănia dintre Dănuleşti şi Drăculeşti, între descendenţii lui Mircea şi Dan I. În Moldova, un grec (Despot) strică prin intrigi de curte domnia lui Lăpuşneanu Vodă şi aduce pe acel zimbru la o adevărată furie şi sete de sânge”., idem, *Între părerile*…, Curierul de Iaşi, 10 octombrie 1876, în Opere, vol. IX, pag. 228

Şi, „pentru a caracteriza lapidar această rasă, vom spune că, dacă Orientul ar avea să aleagă(;) între o predominare grecească şi una jidovească, cea *jidovească* e de preferat”., ibidem

[147] idem, *Mai alaltăieri*…, Timpul, 19 februarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 74

noi a trebuit să renască mai puternic în vlăstarele rămase în pământul țării(;). Strămoşii au mâncat aguridă şi nouă ni se strepezesc dinții"[148].

„America dunăreană(;) se mai numeşte încă în ironie România"[149].
„Câțiva franci şi câteva masalale împărțite la primărie vor produce oricând simpatiile necesare unui guvern(;) şi vor închide gura nemulțumiților"[150]. Căci, truditorul: „întreaga organizație a Statului a îngrijit să n-aibă cu ce-şi ținea zilele de azi pe mâine"[151].

„Credem că ne putem dispensa(;) de venerabilele piei de vițel ale culturii întinse şi variate şi a ne mulțumi cu cunoştința de țară şi oameni şi mai cu seamă cu acea calitate ce distinge pe omul de stat înaintea ambițiosului şi a curtizanului: cu integritatea şi energia caracterului"[152].
„O minte clară şi o inimă dreaptă plătesc în viața unui popor mai mult decât o mie din frazele oratorice(;)[153]"[154].

---

[148] ibidem
[149] ibidem
[150] ibidem, pag. 75
[151] ibidem
[152] idem, *Varii în adevăr…*, Timpul, 14 ianuarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 28

[153] „Principii greşite de es[emplu] pe mâna unor oameni oneşti sunt mai folositoare decât principii foarte bune în mâinile unor panglicari. Căci adevărul într-un stat nu stă atâta pe *idei* pre cât în *caracter* şi sâmburul vital, seriozitatea de caracter şi de aspiraţiune formează adevărata greutate a unui grup de oameni politici, nu bruma de idei culese de prin cărţi"., idem, *Totdauna înaintea unui vot…*, Timpul, 13 ianurie 1880, în Opere, vol. X, pag. 388

„Ideile şi principiile sunt cuvinte cari se pot învăţa pe de rost, fără ca să fi trecut în sucul şi sângele celui care le recitează ca pe un rol învăţat în teatru. Oare când un actor joacă pe un rege

„Mircea I a domnit de la 1387-1419, adică treizeci şi doi de ani”[155].
„Minunea consistă tocmai într-asta că, într-un timp în care Europa toată se bătea în capete, noi am avut norocirea de-a avea dup-olaltă, o dată în Muntenia pe-un Mircea, apoi în Moldova pe Ştefan cel Mare. Acest din urmă era fiul de suflet al lui Mircea; el copilărise la Curtea de Argeş şi la Târgovişte, el avea aceeaşi tendință de-a uni creştinătatea contra Semilunei; c-un cuvânt avea o idee superioară individualității sale”[156].

„Tocmai documentele lui Vlad Dracul şi Vlad Țepeş conțin numirea a mulțime de boieri, cu rangurile

---

într-o piesă el a devenit rege printr-aceasta sau rămâne acelaşi actor sărac asupra căruia iluzia unei ore aruncă splendoarea regalităţii?”., idem, *Lucru de care trebuie*…, Timpul, 15 mai 1879, în Opere, vol. X, pag. 233

„C-un om care doreşte binele statului şi numai pe acesta poţi discuta, c-un om însă pentru care binele statului e numai un pretext, iar binele lui propriu ţinta adevărată nu există discuţie, căci cu apetitul nu se discută decât punându-i înainte perspectiva de-a-l îndestula şi mai bine”., idem, *Totdauna înaintea unui vot*…, Timpul, 13 ianurie 1880, în Opere, vol. X, pag. 388

„De-aceea nu cată să-ntrebăm ce anume principii profesează cutare şi cutare, deşi ele au însemnătatea lor, ci cine şi cum este. Munceşte acest om? Are ceva? A-nvăţat carte? E cinstit în daraverile lui? Iată întrebările de căpetenie care în ultima linie hotărăsc cât cântăreşte un om în bine şi în rău – nu însă profesii de credinţă, tipărite pe-o hârtie răbdătoare, vorbe late şi mari, escursiuni prin ţările depărtate, cari nu se potrivesc în nici o privire cu ţara noastră, verzi şi uscate pe cari publicul le ia drept adevăruri profetice şi revelaţiuni incontestabile"., idem, *Lucru de care trebuie*…, Timpul, 15 mai 1879, în Opere, vol. X, pag. 233

[154] idem, *Varii în adevăr*…, Timpul, 14 ianuarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 27

[155] idem, *Are haz «Românul»*…, Timpul, 22 ianuarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 40

[156] ibidem

lor, pe când în documentele anterioare, ale lui Mircea, vedem vreo 5-6 nume de botez, neavând însemnată alăturea nici o demnitate la Curte, ba-n unele hrisoave nu figurează chiar nici un nume de boier. Se pare dar că demnitățile la Curte au luat naştere, după model bizantin, în urma morții lui Mircea: Tocmai sub Vlad Dracul găsim logofeți, spătari, stolnici, paharnici, comişi etc. Se-nțelege, Vodă trăise la Curtea polonă, la cea ungurească, la cea bizantină, la toate pe rând, pe când bătrânul Mircea nu fusese nicăieri din țară afară decât o dată la Braşov, la încheierea unui tractat de alianță cu regele Ungariei"[157].
„Veți găsi între boierii lui Vlad Țepeş pe-un Dragomir al lui Manea Udrişte, veți găsi pe-un Vintilă Florescul, dar de Caradale (dar de venetici n.n.) nici urmă"[158].

„De ambiții sunt mişcate multe naturi superioare, de vânătoare a banului niciuna. E prea adevărat însă că pe ambițioşi nu-i poți întroluca aşa de lesne, nici-i poți organiza atât de splendid precum Caradalele se organizează, la comandă, în societate de esploatație. Ambițiosul nu vrea să ia din totalitatea sudorii comune, din averea publică o parte fără nici o compensație, fără nici un contraserviciu, ca postulanții şi cumularzii; ambițiosul, din contra, e în credința fermă că serviciile pe cari le-ar da el națiunii ar fi echivalente, ar întrece chiar cheltuiala comună. Eroare poate, dar o eroare cel puțin demnă de-un om. Voi nu aveți onoarea de-a vă înşela, voi ştiți foarte bine că serviciile ce le aduceți societății nu fac doi bani, de vreme ce se soldează cu pagubă, şi cu toate acestea nu vi-i ruşine să vă creați

---

[157] ibidem, pag. 41
[158] ibidem, pag. 42

pentru aceste pretinse servicii retribuţiuni nemaipomenit de mari. Tot ce luaţi voi în plus peste ceea ce fac în adevăr preţioasele voastre servicii se repărţeşte asupra locuitorilor Ţării, cu atâta se diminuează greutatea pâinii săracului şi de-aceea, în urma odioasei dominaţiuni a aşa-numitelor voastre principii, mizeria se urcă în oraşe şi la ţară, din cauză că pentru munca naţională ce vă întreţine nu restituiţi nici un echivalent[159]"[160].

---

[159] „Cu toată Constituţia liberală, dar mai cu seamă egalitară, suntem mai departe decât oricând de adevărata libertate, mai departe decât oricând de acea elementară facultate a poporului de-a-şi fixa singur dările în proporţie cu puterile lui: Statul nostru centralizat cere, mereu cere, pentru necesităţi de lux, pentru necesităţi factice chiar, şi – din pământ, din iarbă verde – banii trebuie să iasă. Aici nu se mai întreabă nimeni dacă vrea sau poate să plătească: *trebuie* să plătească, căci mecanismul din centru îi cere mereu şi-n fiecare an cheltuielile se sporesc până la istovirea puterii impozabile a locuitorului"., idem, *Laudele pe cari foile guvernamentale*…, Timpul, 5 februarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 52

„Se observă o scădere(;) a populaţiei(;), care se urcă în raport direct cu creşterea demoralizării, a ireligiozităţii şi cu întinderea viciilor"., idem, *Pe când discutăm*…, Timpul, 21 februarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 77

„Rasa română descreşte continuu ca număr şi degenerează ca constituţie fizică".(idem, *Laudele pe cari foile guvernamentale*…, Timpul, 5 februarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 52) „Acei cari se sporesc(;) sunt populaţii consumătoare imigrate"., ibidem

„Din punctul de vedere al condiţiilor de existenţă pentru mase putem zice că orice guvern anterior epocei reformelor a fost superior celor următoare, a fost mai ieften, mai potrivit cu trebuinţele neînsemnate ale unei producţiuni nu tocmai însemnate"., ibidem

„În(;) raport dezastruos stau reformele şi pretinsele noastre progrese cu scăderea populaţiei".(ibidem) „Plouă reformele toate costând bani"., ibidem

„Toate reformele şi toate libertăţile costă bani. Fiece vorbă pe care un om cuminte ca d[omnul] Sihleanu (pe care un venetic

parvenit demnitar n.n.) o rosteşte, fiece şir ce scrie, deşi nu produce nimic, ţine bani, deci muncă. Dar orice ban care se ia contribuabilului – şi în ce condiţii grele şi uzurare adesea, căci trebuie să se împrumute ca să plătească dările – orice ban, zicem, se scade din greutatea pâinii săracului, deci din puterea lui musculară, din putinţa lui de-a produce. E drept că marile goluri ce se nasc prin scăderea poporului nostru se vor umplea, dar se vor umplea cu străini(;)"., ibidem

„Vede oricine pentru folosul cui ne impunem dări, pentru folosul cui ne luptăm şi muncim: pentru cei ce ne suplantează"., ibidem

„Ar trebui să înceteze odată acel ton de îngâmfare al progresului pospăit când alături de el vedem regresele reale"., ibidem, pag. 53

„Se consumă mai mult decât se produce.
De ce însă se consumă mai mult?
Pentru că întregi straturi de naturi catilinare, de ignoranţi, de academicieni ai şcoalelor primare, de unde trăiau până ieri ca vai de ei, participă azi la atotputernicia guvernamentală şi exploatează ţara după plac.
Dovadă e urcarea bugetului cheltuielilor(;), dovadă încordarea extremă a posibilităţilor poporului, dovadă mizeria din sate şi mortalitatea din oraşe(;).

Căci chestiunea nu este dacă s-a înmulţit producţiunea; ea trebuie să se înmulţească cu sporirea consumării. Cestiunea socială, adâncă şi dureroasă(;), e dacă s-au înmulţit *numărul producătorilor* şi puterea lor de producţiune. Acestea nu s-au înmulţit. Din contra, asupra aceluiaşi număr de producători s-a aşezat o pătură foarte mare de consumatori, pe atât de exigenţi pe cât sunt de corupţi, şi pentru a da acestora lucruri de cari s-ar putea priva, rafinerii, prisoase, se chinuieşte un popor întreg până la istovirea puterilor sale. Acesta e marele secret al sărăciei: înmulţirea unor clase de consumatori care nu compensează prin nimic munca producătorilor care-i susţine"., idem, *Nu avem din nefericire un serviciu statistic*…, Timpul, 1 august 1880, în Opere, vol. XI, pag. 277

„Într-adevăr, există într-un stat normal, guvernat omeneşte, o compensaţie pentru sacrificiile poporului de jos. Partea descărcată de munca fizică a societăţii îşi pierde puterea

De-aceea, „oricât de periculoase ar fi mişcările în adevăr politice, ele pot fi combătute cu succes, pe când ceea ce e mai greu de combătut sunt apetiturile radicale cari pretextează politica, apetituri cari contractează orice principiu şi orice atitudine, numai să fie satisfăcute”[161].

„Ştie modernul Erodot câte familii erau sub Matei Basarab?
400.000, ceea ce corespunde c-o populație de 2 milioane şi mai bine. Bugetul țării era de 700.000 de galbeni[162], ceea ce ar fi în moneta de azi $8^{1/2}$ milioane de franci, sumă fabuloasă pentru timpul fanarioților; oştirea era de 100.000 până la 150.000 de oameni[163]. Paul din Aleppo, martor ocular, spune că țara e foarte des (foarte dens n.n.) populată, populațiune imensă. De la

musculară (iritabilitatea), dar câştigă înmiit de mult prin sporirea puterii nervoase (sensibilitate, inteligenţă).
Arte şi ştiinţe sunt copile ale luxului, dar sunt o compensaţiune. Invenţiile tehnologice în toate ramurile vieţei(;) supunând puterea unui sclav orb, care nu se revoltă, a naturii, munca fizică a omului devine din ce în ce mai uşoară. Dar avem noi arte şi ştiinţe? E pătura aceea consumatoare de nulităţi o clasă de oameni de ştiinţă care să compenseze munca(;) din care trăiesc? Precum ştim, nu”., ibidem

160 idem, *Între variile acuzări*, Timpul, 23 ianuarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 43
161 ibidem

162 „aceasta într-un timp când aurul american nu invadase Europa”., idem, *În numărul de ieri am arătat*…, Timpul, 26 iulie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 268

163 „Ei bine, în acel timp Imperiul germanic întreg n-ar fi putut ridica o oaste mai numeroasă; abia marea armie a Spaniei era egală prin număr”., ibidem

două milioane populația scade sub fanarioți la 175.000 suflete”[164].

„Cauza căderii Domniei române(;) e că Dimitrie Cantemir a încheiat cu Petru cel Mare fatalul tratat de alianță de la Lusk şi că spătarul Toma Cantacuzin, în contra voinței Domnului său, a trecut cu călărimea în partea ruşilor, a împresurat Brăila, ce era cetate turcească, şi a luat-o cu asalt. Brâncoveanu, spăimântat de fapta lui Toma Cantacuzin, se retrage la Târgovişte şi se declară neutru. Petru cel Mare voieşte să spargă capul trimisului lui Vodă, lucru de care-l împiedică Cantemir.

Nu tăgăduim complicitatea Cantacuzinilor la moartea tragică a Domnului, dar complicitatea boierilor în genere o negăm. Vodă era din nenorocire la Bucureşti, nu la Târgovişte. Un corp de armată turcesc stătea la Giurgiu, gata să treacă totul prin sabie. Mustafa Aga le declară boierilor că sunt responsabili pentru Brâncoveanu, iar pe negustori îi făcu responsabili pentru boieri.

Cantacuzineştii şi-au expiat greu complicitatea lor. E adevărat că urmară pe tron pentru prea puțin timp, dar plătiră cu capetele ambiția lor. De origine din Franța, rămaşi în urma Cruciatelor în Constantinopol, unde-au ajuns la cele mai înalte demnități, reduşi sub turci la treapta de negustori, Cantacuzineştii au pribegit de timpuriu în România. Încuscrindu-se cu familia străveche a Basarabilor, au adus pieirea acesteia şi pieirea țării”[165].

---

[164] idem, *Erodot al «Românului» continuă*…, Timpul, 25 ianuarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 45

[165] ibidem

„Şi oare nu înjosire este când mâinile unor nevrednici turbură până şi cenuşa unui sfânt cum era Matei Basarab?

Cu ochii lui Paul din Aleppo îl vedem pe bătrânul Domn jucându-se cu copiii de pe stradă şi aruncându-le bani din balconul Curții din Târgovişte, cu aceşti ochi îl vedem în sala cea mare a palatului, cu fața bătrână descoperită şi cu ochii închişi, îmbrăcat în haine regale cu nasturi de aur şi blănite cu samur, iar de la cap până la picioare un giulgiu subțire de mătase albă c-o mare cruce de aur. Patriarhul Antiohiei – un arab – citea rugăciunile mortuare sub lumina făcliilor mari de ceară. Om care nu ştiuse altă limbă decât cea românească, om de-o nepilduită vitejie personală şi de-un nepilduit patriotism.

Căci iată cuvintele iscălite, ba rostite poate de el:

> Se întâmplă de stătură mitropoliți şi domnitori țării oameni *străini* nouă, nu cu legea sfântă, ci cu *neamul*, cu *limba* şi cu *năravele cele rele*, adică greci; cari, după ce nu se îndurară nici se leneviră *a pune jos obiceiurile cele bune, bătrâne ale țării*, pentru care stricăciune a obiceiurilor curând le fu a aduce şi țara la risipire desăvârşită şi la pustiire… De care lucru bine venise vremea cuvântului lui David, sfânt proroc şi împărat, a-l zicere şi noi cu puțintel mai schimbându-l: Doamne, veniră străinii în moşia noastră şi-şi spurcară mâinile lor cu mite şi îndrăzniră vinde şi cârciumări sfintele taine şi a goni

pe *moşneni*, şi în trudele şi ostenelele lor a băga pe străini”[166].

„Dacă(;) vom fi sau nu siliți a ne pronunța într-un moment dat pentru sfera de putere a unuia dintre marii noştri vecini, iată o chestiune care se poate prezenta conştiinței oricărui om politic şi, supusă o dată aparatului gândirii, se-nțelege că trebuie să culmineze sau într-o afirmare sau într-o negare sau, în fine, în renunțarea sceptică de a da de pe acum soluțiune unei cestiuni la care motivele *pro* şi *contra* şi-ar ținea cumpăna.

Dacă ne-am închipui națiunea întreagă concentrată oarecum într-un singur om, într-o singură conştiință individuală, am vedea că în momentele actuale acea conştiință ar fi nedeterminată şi turbure.

Să admitem bunăoară că azi ar trăi Mircea I, având asupra lui toată răspunderea situației şi toată onoarea succesului, dacă succes ar fi, şi că ar fi a doua zi după fatala bătălie de la Nicopole: Domnul ar căuta calea grea şi spinoasă pentru a-şi mănține neatârnarea țării sale.

Înghesuit între trei mari puteri contrarii ele-nde ele, Ungaria, Polonia şi Turcia, espus fără apărare veleităților de predominare a câtortrele, veleități nu numai nedrepte, dar escluzându-se una pe alta, am vedea pe Domn ținând cu geloasă temere la o neatârnare atât de bântuită din toate părțile, l-am vedea urmând un sistem de şovăire propriu situației precarie şi încercând să pară partizan a[l] câtortrei vecini în acelaşi timp, pentru a câştiga bunăvoința şi încrederea a tustrei. Acest sistem al contrapunerii reciproce şi al

---

166 ibidem, pag. 45, 46

neutralizării celor trei rivali putea să prezerve până la un grad oarecare țara de absorbirea de către unul din vecini, putea s-o țină deasupra apei oarecum, ca să nu se scufunde, dar asupra Domnului arunca fără îndoială umbra unei politici de fățărnicie şi duplicitate şi-l espunea la smerire din partea aceluia dintre rivali care se simțea amăgit.

Sarcina de-a reprezenta singur un popor întreg nu mai cade azi asupra nimănuia, nici măcar asupra Domnului (asupra şefului statului n.n.), de vreme ce răspunderea politicei esterioare li se cuvine asemenea consiliarilor după vremuri pe cari-i dă ruajul parlamentar. În parantez fie zis împrejurarea aceasta e un mare bine pentru timpul de față, căci generația actuală nu prea pare a cuprinde în nici o parte a ei acel metal rar din care natura se-ndură a turna uneori figuri ca aceea a lui Mircea I"[167].

„Liberalismul de la noi însemnează astăzi domnia prin mase amăgite şi reamăgite, căci *mundus vult decipi ergo decipiatur* e parola de guvernământ(;). Lumea vrea să fie amăgită, s-o amăgim dar, îşi zic confrații şi au pentru aceasta o magazie cu fraze cari de cari mai ieftine"[168].

„Țara are nevoie de reînvierea tuturor instinctelor ei morale[169]„[170].

---

[167] idem, *«Românul» nu încetează*…, Timpul, 6 februarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 53, 54

[168] ibidem, pag. 54, 55

[169] A iubirii de muncă, în primul rând. „Organizaţia de astăzi a favorizat fuga de muncă; ea a ridicat elemente cari n-au nimic în fruntea statului, ca să trăiască sau să se îmbogăţească din averea lui, şi toată organizaţia aceasta a făcut şi pe alte clase să crează că numai prin politică poţi ajunge ceva! Astfel profesorii de

„Puțin ne ajută bunul moral al neatârnării naționale când pseudoromânii noştri opun piedici(;) esențiale dezvoltării poporului nostru(;)”[171]. „Între aceste mii de oameni cari n-au nimic, n-au învățat nimic, nu muncesc nimic şi cari cu toate acestea vor să trăiască bine şi de-a gata s-a(;) stabilit o adevărată conspirație pentru a zădărnici orice progres real al poporului. O(;) conspirație tăcută, dar puternică şi solidară”[172].

Iar pentru a exploata Statul român, „tagmele de «patrioți» îşi vor da pururea mâna cu străinii”[173].

„Administrația înlătură, prin puterea ce i-o dă autoritatea statului, piedicile cari se opun dezvoltării economice şi intelectuale a unei țări”[174].

„Dar administrația actuală, cu elementele din care e compusă, constituie ea însăşi o piedică

---

universitate, în loc să-şi caute de treabă, fac politică; profesorii de licee şi de şcoale primare asemenea; ingineri, medici, scriitori, muzicanţi, actori chiar, toţi fac politică pentru a parveni. Şi acesta este răul cu desăvârşire mai mare; căci relele actuale ar putea fi trecătoare, dar corupându-se însuşi nervul vieţei oricărei societăţi, iubirea de muncă, nu mai e nici măcar speranţă de îndreptare. Armata noastră poate câştiga bătălii(;), un ministru de externe poate conduce politica în afară cu nemaipomenită dibăcie; toate acestea împreună vor forma luxul istoric al esistenţei noastre, dar acest lux nu va opri discompunerea sângelui nostru social, pieirea noastră prin pieirea muncii”., idem, *Într-un studiu de politică*…, Timpul, 9 decembrie 1878, în Opere, vol. X, pag. 156

170 idem, *Ni se zice…nu afirmăm*…, Timpul, 18 martie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 105

171 idem, *Foile române din Ardeal*…, Timpul, 13 februarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 69

172 ibidem, pag. 69, 70

173 idem, *Sentința Tribunalului*…, Timpul, 14 februarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 70

174 idem, *Pe când discutăm*…, Timpul, 21 februarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 76

permanentă a dezvoltării noastre, cu atât mai mare cu cât, în loc de-a moraliza, corupe”[175].

„Nimic nu demoralizează mai mult pe un popor decât erigerea nulității şi a lipsei de cultură în titluri de merit.

Încurajarea nulității, erijată în principiu de guvernământ, îi îndeamnă pe cei răi de a uza de orice fel de mijloace numai pentru a izbuti să pună mâna pe stat”[176].

Se „speră prea mult de la răspândirea instrucției în popor. Cauza răului e mult mai adâncă, e etnică[177]”[178].

---

[175] ibidem

[176] idem, *Răspunzând la discursul domnului Maiorescu…*, Timpul, 20 martie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 107

[177] „Un popor bătrân şi unul tânăr sunt două ramuri din copacul omenirii, dar cari s-au despărţit de mult şi s-au deosebit de mult. Vai de poporul tânăr, cu instincte generoase, cu inteligenţa mlădioasă şi primitoare de adevăr, când vine în atingere cu uscăturile omenirii, cu resturi de popoare vechi cari au trecut prin toate mizeriile unei civilizaţii stinse, cu acele resturi în cari vertebre şi cranii sunt osificate şi condamnate la o anume formă, resturi intelectual sterpe, fizic decăzute, moraliceşte slabe şi fără caracter. Toată viaţa publică a poporului tânăr se viciază, moralitatea lui decade, inteligenţa lui sărăceşte şi se usucă. Nu e nici un pericol pentru români de-a-şi asimila rase tinere de orice origine ar fi, dar [este] un pericol mare de-a asimila rase bătrâne, cari au trecut prin o înaltă civilizaţie şi prin mare corupţie, şi cari în decursul vieţii lor şi-au pierdut pe de-a pururi zestrea sănătăţii fizice şi morale.

Şi cum să nu fie aşa? Plebea aceasta e recrutată [, de exemplu,] din Bizanţ, din Împărăţia grecească a Răsăritului: Trebuie să-şi reprezinte cineva istoria acestei împărăţii, mia de ani de crime scârboase, de mizerii, de demagogie, trebuie să-şi aducă aminte că era împărăţia în care taţii îşi desvirginau fiicele, copilul scotea ochii părintelui, părintele copilului, în care căsătoria era o batjocură, în care suflet şi trup erau venale şi atunci va vedea că

nişte cauze cari au durat o mie de ani nu e cu putinţă să nu se fi întrupat, să nu se fi materializat în rasa de oameni cari trăia acolo. Legea cauzalităţii e absolută; ceea ce s-a petrecut ca cauză o mie de ani în Bizanţ şi până azi a trebuit să treacă în organizarea fizică şi morală a acestui neam, s-a încuibat în privirea vicleană, chiorâşă şi mioapă, în fizionomia de capră, în înclinarea de-a avea cocoaşă. Cu viclenia din privire corespunde daltonismul intelectual pentru orice bun moral, fie onoare, fie demnitate, fie adevăr; cu înclinarea cocoaşei fizice corespunde cocoaşa morală. Căci cine nu minte niciodată e natura"., idem, *Materialuri etnologice privind în parte şi pe d[omnul] Nicu Xenopulos, criticul literar de la Pseudo-Românul…*, Timpul, 8 aprilie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 97

„Această opinie nu este numai a mea. Vestitul etnograf francez Lejean contestă acestei rase orice putinţă de onestitate, iar un autor modern vorbeşte astfel despre ea:

> Grecul nu se bucură în România de nume bun. Oamenii avuţi dintre ei sunt aproape fără escepţie jucători de cărţi şi de o completă imoralitate sexuală; ceea ce le dă oarecare aparenţă de oameni de societate este politeţea lor pospăită. Din clasele de jos ale acestui popor se recrutează în România cei mai mulţi escroci, pungaşi, hoţi şi ucigaşi.
>
> Cât despre *funcţionarul* grec, la el totul e de vânzare pentru bani şi sperjurul nu e pentru el o faptă condamnabilă. Dacă evreilor poloni (evreilor *din* Polonia n.n.) cată să li se conteste orice morală, grecului trebuie să i se conteste şi mai mult încă, căci nu cred ca neogrecul să afle în dicţionarul său vorba moralitate. Atacuri nocturne şi hoţii la drumul mare se comit mai cu seamă de aceşti oameni şi, fiindcă cei mai mulţi advocaţi sunt asemenea greci, nu se descopere în genere nimic sau, dacă se şi descopere, i se dă drumul hoţului să fugă sau se achitează, pretextându-se că nu se poate proba nimic în privire-i.
>
> Grecul începe cu lada de portocale ce le precupeţeşte şi încetează prin a fi dublu şi triplu milionar. În acest timp *conştiinţa nu joacă la el nici*

„E absolut necuviincios ca(;) venitúri[179] de ieri alaltăieri sa pretindă a determina funcțiunile vitale, viitorul poporului românesc chiar[180]"[181].

---

un rol; el devine evlavios abia după ce averea e pusă bine în lada de fier. Pentru a câştiga această avere, el nu se sfieşte de nici un mijloc şi oricare-i permis după opinia lui, moral sau imoral, onest sau malonest, drept sau criminal. (V. R. Henke, *Rumänen*, pag. 37, 38)"., ibidem

[178] idem, *Ziarele franceze…*, Timpul, 22 martie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 109

[179] „România a devenit mlaştina de scurgere pentru tot ce e moraliceşte şi economiceşte nesănătos dincolo de graniţe, pentru tot ce fuge de muncă, pentru tot ce se simte urmărit de înrolarea în armată, de poliţie şi de justiţia penală"., idem, *Nenorocitele astea de țări…*, Timpul, 22 ianuarie 1880, în Opere, vol. X, pag. 393

[180] „Superficială idee de stat şi de oameni îşi face acela care crede că prin legi decretate se pot şterge într-o bună dimineaţă rezultate istorice grămădite în curs de veacuri. Chinejii sau negrii din America nu se schimbă printr-un proiect de lege în rasă anglosaxonă chiar dacă ar vorbi englezeasca americană, pe care negrii bunăoară o şi vorbesc"., idem, *O cestiune mai mult caracteristică…*, Timpul, 24 februarie 1879, în Opere, vol. X, pag. 196

„În mod precis abia se poate arăta ce lipseşte acelor indivizi pe cari geograficeşte, şi pentru că ei o spun, îi numim români. Le lipseşte simţul *istoric*, ei se ţin de naţia românească prin împrejurarea că s-au născut pe cutare bucată de pământ, nu prin limbă, obiceiuri sau manieră de a vedea"., idem, *Batrânii şi tinerii*, Timpul, 14 decembrie 1877, în Opere, vol. X, pag. 24

Iar „cosmopolitismul e o *simulaţiune* şi nimic alta, el n-a fost niciodată un adevăr. Străinii care au interese personale în Ţara Românească de es., vor *simula* totdeauna cosmopolitismul, pentru că, declarându-şi adevăratele lor simţiri, ar putea să pericliteze interesele lor individuale"., idem, Manuscrisul *Din şedințele Societății România Jună. Naționaliştii şi Cosmopoliții*, în Opere, vol. IX, pag. 457

Ceea ce nu-i împiedică prin nimic ca, din raţiuni tactice, să se autoprezinte «români»: „Cine va face lista funcţionarilor mai cu

„Românimea e îmbolnăvită de acest virus de malonestitate şi pehlivănie, băgat în trupul ei prin introducerea acestor oameni în afacerile publice, şi numai învingerea caracterului şi rasei naționale poate să ne scoată din amețeala intelectuală şi decăderea morală în care am căzut”[182].

„Dar există o lature şi mai gravă a lucrului într-un stat în care nu există măsură pentru merit, în care, din contra, merit şi ştiință sunt cauze de persecuțiune din partea demagogiei ignorante şi lacome[183](;), spiritele

---

seamă înalţi, a pensionarilor, a deputaţilor, a arendaşilor bunurilor publice şi [a celor] private, c-un cuvânt a tot ce reprezintă circulaţiunea şi reglementarea vieţii generale a ţării, va observa cu înlesnire că frânele stăpânirii reale a[u] scăpat din mâna elementului autohton şi istoric şi a[u] încăput pe mâini străine. Dar acest din urmă element, această formaţiune(;) se pretinde română? Neapărat se pretinde, căci altminterea n-ar avea pretext să stăpânească”., idem, *«Românul» a contractat năravul...*, *Timpul*, 29 iulie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 267

„Popor, naţiune e complexul de clase sociale al unor oameni de aceeaşi origine etnică. Proprietarul mare, ţăranul, negustorul, breslaşul sunt în acelaşi mod popor; nimeni dintre aceştia nu e mai mult ori mai puţin *popor* decât fiecare dintre ei”., idem, *Un cenuşar român...*, *Timpul*, 8 aprilie 1879, în Opere, vol. X, pag. 215

[181] idem, Manuscrisul *Omenia omenie cere şi cinstea cinste!*, în Opere, vol. X, pag. 677
[182] ibidem

[183] „De acolo pizma cumplită pe care o nutresc aceste nulităţi pentru orice scântee de merit adevărat şi goana înverşunată asupra elementelor intelectuale sănătoase ale ţărei, pentru că, în momentul în care [prin ele - prin elementele sănătoase -] s-ar desmetici [ţara] din beţia lor de cuvinte, s-ar mântui domnia demagogilor.

Într-adevăr, cum li s-ar deschide oamenilor ochii când unul le-ar zice: Ia staţi oameni buni! Voi plătiţi profesori cari nici nu vă

învaţă copiii, nici carte ştiu; plătiţi judecători nedrepţi şi administratori cari vă fură, căci niciunuia dintr-înşii nu-i ajunge leafa. Şi aceştia vă ameţesc cu vorbe şi vă îmbată cu apă rece".(idem, *Actualitatea*…, Timpul, 11 decembrie 1877, în Opere, vol. X, pag. 19, 20)

„Apoi ei toţi(;) îşi fac mendrele şi vă sărăcesc, creându-şi locuri şi locuşoare, deputăţii, primării, comisii şi multe altele pe care voi le plătiţi peşin, pe când ei nu vă dau nimic, absolut nimic în schimb, ci din contră vă mai şi dezbracă, după ce voi i-aţi înţolit. N-ar fi mai bine ca să stăpânească cei ce n-au nevoie de averile voastre, având pe ale lor proprii? Sau cel puţin oameni care, prin mintea lor bine aşezată, vă plătesc ce voi cheltuiţi cu dânşii?

De aceea alungaţi turma acestor netrebnici cari nu muncesc nimic şi n-au nimic şi vor să trăiască ca oamenii cei mai bogaţi, nu ştiu nimic şi vor să vă înveţe copiii, n-au destulă minte pentru a se economisi pe sine şi voiesc să vă iconomisească pe voi toţi"., ibidem, pag. 20

Dar, „acum, cumu-i omul, de se gândeşte mai întâi la sine, el nu vede legătura în care stau toate lucrurile cu munca şi punga lui, nu vede că toţi liberalii (că toţi demagogii n.n.) nu speculează decât să trăiască de la dânsul, pentru că n-au nimic şi nu ştiu nimic, ci crede ce-i spun gazetele, cari ies ca ciupercile asupra alegerilor, în tipografii jidoveşti, tipărite pe datorie, şi astfel omul, besmeticit, alege cinstitele obraze propuse şi se-njgheabă Camera(;)"., idem, *Ilustraţii administrative*…, Timpul, 18 decembrie 1877, în Opere, vol. X, pag. 27

„Gazetele(;) sunt făcute pentru a trezi patimile societăţii şi a crea în public atmosfera ce-i trebuieşte guvernului sau adversarilor săi spre a inaugura suirea unora şi coborârea altora; (;) presa (mass-media n.n.) nu-i mai mult decât o fabrică de fraze cu care făţărnicie omenească îmbracă interese străine de interesul adevărat al poporului"., idem, *Frază şi adevăr*, Timpul, 23 decembrie 1877, în Opere, vol. X, pag. 30

„Pentru amăgirea celor simpli se întrebuinţează protestaţiile sentimentale de patriotism, naţionalism, emancipare economică; pentru încurcarea judecăţii profanilor se clădeşte un labirint de cifre şi fraze pseudoştiinţifice, fără cap şi fără coadă, în care nu se vede esprimată clar nici o idee cumsecade, dar din al căror întreg reiese intenţia guvernului vătămătoare intereselor Statului"., idem, *Mai toate ziarele oficioase*…, Timpul, 16 noiembrie 1879, în Opere, vol. X, pag. 354)

tinere cari s-au născut cu o coardă mai energică de percepțiune şi voință, am putea zice naturile alese, pierd încrederea în organizarea societății şi înclină a adopta ca ale lor nişte idei de destrucțiune cari cuprind în ele nimicirea oricărui stat"[184].

„O politică care ar avea de scop a reda elementelor istorice ale țării partea ce li se cuvine în dirigerea afacerilor publice ar face să dispară toți patrioții improvizați"[185].

„Ceea ce am dori să se stabilească în convingerea poporului românesc e că, departe de a ne putea juca cu puterile noastre vii şi departe de a ne fi permis să le risipim, noi n-avem vreun prisos de puteri nici chiar pentru întreținerea vieții normale a statului român şi că trebuie să fim zgârciți cu puținul ce-l avem. Convingerea(;) că suntem economiceşte săraci şi ca popor relativ slabi ne va face cruțători cu banul şi cu sângele nostru; ne va face să cunoaştem că armata noastră nu există pentru a apăra creştinătatea amenințată (nu există pentru a interveni cine-ştie-unde pe glob n.n.), ci pentru a ne apăra pe noi înşine; că veniturile statului nu sunt pentru a hrăni clase numeroase de paraziți, ci pentru a ține în regulă viața statului prin organe serioase şi cu ştiință de carte şi, în fine, că întreg

---

Şi cum „legea fizică a inerţiei îşi are analogia sa în(;) lenea intelectuală a cititorilor de gazete(;), oamenii se măgulesc a fi gândit singuri şi a se fi convins când ei n-au fost decât amăgiţi pe neştiute de către nişte şarlatani politici"., idem, *Calumniare audacter*…, Timpul, 25 iulie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 265

[184] idem, *Răspunzând la discursul domnului Maiorescu*…, Timpul, 20 martie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 107

[185] idem, *Ziarele franceze*…, Timpul, 22 martie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 110

organismul nostru [social] trebuie simplificat în măsură cu simplele trebuințe ale unui popor sărac”[186].

„Veşnica tutelă exercitată asupra claselor de jos le dă într-adevăr pâinea de toate zilele, dar le lipseşte de energie individuală, le face indolente.

Pe de altă parte sistemul libertății, totodată al individualismului, cuprinde primejdii şi mai mari. El preface viața într-o luptă de exploatare reciprocă, care poate ajunge la disoluțiunea completă a statului”[187].

„Între aceste două extreme e(;) meşteşugul adevăratei politice. A împreuna exigențele existenței neapărate a statului cu exigențele libertății individuale, a nu permite ca asociații de indivizi răpitori să facă din stat o unealtă a lor şi a nu lăsa pe de altă parte ca statul impersonal să lege cu totul mâinile individului, asta e problema(;)”[188].

„Suntem(;) liberali în toată puterea cuvântului, dar nu înțelegem ca cineva, exploatând ideile liberale, amăgind mulțimea, promițându-i munți de aur şi râuri de lapte fără muncă, să ajungă în fine a exploata acea mulțime chiar şi a o conduce din rău în mai rău”[189].

„Neputința de-a spune minciuni, de-a face promisiuni deşerte, deşi prin ele mulțimea se amăgeşte(;), e o virtute care-ngreuiază calea în loc de-a o netezi, căci poporul crede lesne celor ce-l amăgesc, e lesne de măgulit de linguşirile demagogilor şi se lasă dezbrăcat de cel ce-i aruncă o frază frumoasă şi-l

[186] idem, *E ciudat că tocmai noi*…, Timpul, 27 septembrie 1878, în Opere, vol. X, pag. 126
[187] idem, *Spiritul public modern*, Timpul, 8 noiembrie 1878, în Opere, vol. X, pag. 148
[188] ibidem
[189] idem, *Credem că destul am vorbit*…, Timpul, 9 ianuarie 1879, în Opere, vol. X, pag. 168

numeşte la tot momentul suveran, generos, mare, neîntrecut, unic pe fața Pământului"[190].

„De ce mulțimea e lesne crezătoare…? Nu e tocmai greu de explicat. Ea uită zicala: *Să nu dea Dumnezeu omului atâta cât poate purta* şi, pentru a scăpa de suferințe actuale, relativ mici, face orice i s-ar cere, necunoscând că din ceea ce face ar putea rezulta ceva şi mai rău. Din nefericire nevoia e tovarăşa oamenilor, a tuturor oamenilor, deşi în alte proporții şi-n altă măsură. Numai unul e în stare să judece dacă cutare sau cutare schimbare i-ar putea-o alina, iar alții nu sunt în stare"[191].

„Contra acestui rău al credinței uşoare a mulțimii există un remediu, un singur remediu, pe care binevoitoarea natură l-a dat, şi acest dar neprețuit e deosebirea între oameni. A umplut Dumnezeu lumea cu ce-a putut, dar a mai făcut şi deosebiri; sunt legile şi instituțiile pentru toți d-opotrivă, dar niciodată egalitatea legală nu va şterge inegalitatea înnăscută sau pe cea câştigată cu muncă.

Clasele avute şi culte se amăgesc o dată, de două ori, nu pururea"[192].

„Odată ce virusul personificat prin lepădături(;) lipsite de iubire de adevăr şi [de] curaj, a intrat în organismul viu al unui popor, nu mai poate fi vorba de aristocrație istorică ea rămâne un ideal de invidiat[193], pe

---

[190] ibidem

[191] ibidem, pag. 169

[192] ibidem, pag. 168

[193] Fiindcă „aristocraţia adevărată(;) are un mare şi esenţial rol în viaţa unui popor. Dar pentru a fi adevărată îi trebuie anume condiţii de existenţă, şi mai cu seamă trei, fără de cari ea cată a fi privită ca uzurpaţiune. Se cere să fie istorică, puţin numeroasă, în posesiune de mari bunuri imobiliare.

care puține popoare l-au atins în curăția lui şi de care alte popoare, a căror viață a fost coruptă prin demagogie sau prin despotism, cată să renunțe pentru secole înainte, dacă nu pentru totdeauna.

Există în adevăr familii istorice în țară; numele lor e format în genere după numele vreunui munte din Carpați.

Dar, sub domnia unui regim de ereditate care avea în vedere împărțirea averilor, în cursul timpului ele n-au putut păstra nici o avere destul de mare, nici o influență politică covârşitoare pentru a fi ceea ce au fost baronii pentru Anglia, patricianii pentru Roma sau

---

Sub *istorică* înţelegem că trebuie să fi răsărit din dreptul public propriu al unui popor şi câştigată prin merite pentru el. e preferabil ca aceste merite să se datorească caracterului mai mult decât inteligenţei. Căci un caracter drept, viteaz şi generos se moşteneşte şi e o mare calitate politică, pe când inteligenţa se poate recruta din tot ce produce mai bun o generaţie, ea e aliata naturală a acestor caractere, dar din nefericire nu se moşteneşte cu atâta siguranţă.
Apoi aristocraţia trebuie să fie puţin numeroasă, pentru ca alături de ea să aibă loc meritele personale din orice generaţie; în fine trebuie să fie în posesiune de mari bunuri imobiliare pentru că asemenea bunuri nu sunt supuse pericolului pierderii, îl fac pe om neatârnat de jocul banului şi-l pun în legătură cu brazda şi cu populaţiunea istorică a ţării"., idem, *A discuta cu ignoranța*…, Timpul, 26 aprilie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 149, 150

„Nicicând, dar absolut nicicând n-a existat rivalitate între aristocraţia de naştere şi aristocraţia intelectuală; dar amundouă acestea au aflat adesea un duşman în aristocraţia averii mobiliare, a banului. Posesiunea acestuia se datoreşte unei mişcări universale, cosmopolite a bunurilor; întâmplarea şi adeseori calităţi rele favorizează câştigarea lui; oamenii pe cari el îi ridică n-au nevoie de nici una din laturile care dau mărime fiinţei omeneşti, nici de caracter, nici de inteligenţă"., ibidem, pag. 150

pentru Veneția. De aceea am repetat de-atâtea ori că(;) reacție în sensul adevărat al cuvântului, reacție ca încercare a unei reconstrucțiuni istorice anterioare fanariotismului, nu mai e cu putință în România şi nu suntem utopişti pentru a cere ceea ce n-ar fi cu putință nici pentru Dumnezeu din ceruri”[194].
„Nici(;) [măcar] n-am gândit vreodată de-a propune”[195] „pentru țara noastră”[196] „un sistem care să învieze veacul al XVII-lea, epoca lui Matei Basarab”[197].

„Cu toate acestea oricine va voi să definească marele mister al existenței va vedea că el constă în împrospătarea continuă a fondului şi păstrarea formelor. Forme vechi, dar spirit pururi nou. Astfel vedem cum Anglia, care stă în toate celea în fruntea civilizației, păstrează şi astăzi vechile sale forme istorice, pururea reîmprospătate de spiritul modern, de munca modernă. De aceea o şi vedem rămânând ca granitul, măreață şi sigură în valurile adâncilor mişcări sociale de cari statele continentale se cutremură”[198].

„Dar se înțelege că nici prin gând nu ne trece a admite că aristocrația istorică(;) se poate improviza şi că putem scoate din pământ oasele Basarabilor spre a le da o nouă viață”[199].

„În țara noastră(;) e de ajuns dacă(;) se asigură înaintarea meritului şi a muncii(;); e destul atâta, şi numai pentru atâta se cere reorganizarea socială”[200].

---

[194] idem, *Să discutăm cu «Românul»*…, Timpul, 6 mai 1881, în Opere, vol. XII, pag. 159
[195] ibidem
[196] ibidem
[197] ibidem
[198] ibidem, pag. 159, 160
[199] ibidem, pag. 160
[200] ibidem

„Nu suntem(;) contra nici unei libertăți, oricare ar fi aceea, întru [atât] cât ea e compatibilă cu existența statului nostru ca stat național-românesc şi întru [atât] cât s-adaptează în mod natural cu progresele reale făcute de noi până acum”[201].

„Numai pe terenul acesta găsim că o discuție e cu putință. Cine susține însă ca absolute şi neînlăturabile principii a căror aplicare ar fi echivalentă cu sacrificarea [vre]unui interes național acela nu poate fi omul nostru[202].

---

[201] idem, *Caracterul obştesc al luptelor*…, Timpul, 7 august 1879, în Opere, vol. X, pag. 308

[202] „Cel care respectă caracterul propriu şi libertatea de manifestare a oricărui alt geniu naţional, contractează prin aceasta el însuşi dreptul de a fi respectat în toate ale sale”., idem, *Şedinţa Adunării de vineri*…, Timpul, 26 ianuarie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 40, 41

„(;)Putem afirma(;), cu istoria în mână, (;)că Domnii pământeni erau Domnii rasei române, erau duci ai neamului românesc. Ca atari ei erau solidari cu rasa română şi pururi gata a-şi pune capul la mijloc pentru drepturile acestei individualităţi etnice. (;)Însă(;) în [h]otelul intitulat "România" espresia etnologică e prea mult de[s]considerată în favorul espresiei geografice, fie aceasta locuită de orişicine. Aceasta e atât de adevărat pentru trecut încât pururi se deosibea rasa pământeană de rasele străine(;). Nu doar că românii ar fi fost vreodată netoleranţi. Dar ceea ce voiau să păstreze aici era caracterul lor naţional, esprimat în limbă, în datini, în legi”.(ibidem, pag. 40) „Era nouă a României este aceea în care elementele vechi şi naţionale ale ţării au fost în parte suplantate de elemente, nu zicem [toate] stricăcioase, dar în orice caz de o ocultă noutate”.(ibidem) „Nu zicem ca sub cerul acestei ţări să nu trăiască şi să nu înflorească oricâţi oameni de altă origine. Dar ceea ce credem, întemeiaţi pe vorbele bătrânului Matei Basarab, e că ţara este, în linia întâia, elementul naţional şi că e scris în cartea veacurilor ca acest element să determineze soarta şi caracterul acestui stat”., ibidem

Aşteptăm dar ca, pe multe terenuri ale vieții publice, spiritele oneste, de orice opinii s-ar fi ținut pân-acum, să simtă nevoia unei reacțiuni sănătoase şi conforme cu trebuințele actuale ale țării, aşa că reacționar va fi un titlu de merit chiar pentru mulți din aceia cari până azi dădeau acestui cuvânt senzul reînvierii privilegiilor şi feudalității. Reacțiunea noastră se întemeiază pe convingerea că țara nu mai poate merge cu această organizare(;) favorabilă(;) reputațiilor uzurpate, fără de pericolul de-a înceta să fie țară *românească*, pe convingerea în fine că statul e asemenea un product al naturei, care are legile [sale] organice după care trăieşte, şi că dacă se introduce o legislație artificială în locul celei care s-ar fi potrivit şi ar fi rezultat din stadiul organic al lui, arbitrariul unei asemenea substituțiuni se traduce în crize acute ce pot pune capăt existenței noastre chiar”[203].

„Ne temem(;) ca nația cosmopolită(;) să nu biruiască pe adevărata nație românească.

Nu cu fraze şi măguliri, nu cu garde naționale de florile mărului se iubeşte şi se creşte nația adevărată.

Noi o iubim aşa cum este, cum a făcut-o Dumnezeu, cum a ajuns prin suferințele seculare până în zilele noastre. O iubim *sans phrases*”[204]. „Dar o iubim fără a-i cere nimic în schimb, nici chiar încrederea ei, atât de lesne de indus în eroare, nici chiar iubirea, înădită azi la lucruri străine şi la oameni străini. Şi chiar dacă amintirea noastră ar pieri în umbra vremilor şi s-ar şterge din memoria tuturor, tot pe aceeaşi cale a

---

[203] idem, *Caracterul obştesc al luptelor*…, Timpul, 7 august 1879, în Opere, vol. X, pag. 308

[204] idem, *De ceea ce ne temem*…, Timpul, 27 mai 1879, în Opere, vol. X, pag. 260

conservării naționalității şi țării vom stărui, fără a face în această supremă privire nici o concesie primejdioasă ideilor veacului. Cine în această privire nu e pentru noi e contra noastră[205]”[206].

„Dacă tendențele şi ideile noastre se pot numi reacționare, epitet cu care ne gratifică adversarii noştri, această reacțiune noi n-o admitem decât în înțelesul ce i-l dă fisiologia, reacțiunea unui corp capabil de a redeveni sănătos contra influențelor stricăcioase ale elementelor străine introduse înlăuntrul său”[207].

[205] Fiindcă, da!, „ce să vă spun? Iubesc acest popor bun, blând, omenos, pe spatele căruia diplomaţii croiesc carte şi rezbele, zugrăvesc împărăţii despre care lui neci prin gând nu-i trece, iubesc acest popor care nu serveşte decât de catalici tuturor acelora ce se-nalţă la putere, popor nenorocit care geme sub măreţia tuturor palatelor de gheaţă ce i le aşezăm pe umeri.

Pe fruntea lui străinii scriu conspiraţiuni şi alianţe(;) pe seama lui se croiesc revoluţiuni grandioase(;) a căror fală o duc vro trei indivizi, a căror martiriu şi dezonori le duce poporul sărmanul”., Manuscrisul *Ce să vă spun? Iubesc acest popor*…, în Opere, vol. IX, pag. 488

[206] idem, *De ceea ce ne temem*…, Timpul, 27 mai 1879, în Opere, vol. X, pag. 260

[207] idem, *Esprimată în termenii cei mai generali*…, Timpul, 17 august 1879, în Opere, vol. X, pag. 315

Cel mai mare păcat al oamenilor e frica, spaima de-a privi în faţă ş-a recunoaşte adevărul. El e crud, acest adevăr, dar numai el foloseşte.

Mihai Eminescu, Manuscrisul *Superfluenţa populaţiei*, în Opere, vol. XV, Ediţie critică întemeiată de Perpessicius, Editura *Academiei*, Bucureşti, 1989, pag. 85

DRUMUL DOINEI

Arma cuvântului la Mihai Eminescu

(strategia politică a lui Mihai Eminescu
sau, altfel spus,
ARCUL CEL *DE O FIINŢĂ* al testamentului politic eminescian)

Nu **alegem vorbele** după cum îndulcesc sau înăspresc lucrul, ci **după cum acopăr mai exact ideea noastră**.

Acel care e cu totul înlăturat de la conducerea acestei țări şi suplantat prin această plebe este poporul românesc însuşi, **adevăratul popor românesc de rasă**, *gens Quiritium*.

La noi cestiunea socială e o cestiune de parazitism.

„Nu alegem vorbele după cum îndulcesc sau înăspresc lucrul, ci după cum acopăr mai exact ideea noastră[208]. Vorba nu e decât o unealtă pentru a esprima o gândire[209], un signal pe care-l dă unul pentru a trezi în capul celuilalt, identic, aceeaşi idee, şi când suntem aspri nu vorbele, ci adevărul ce voim a-l spune e aspru.

---

[208] „Forma în care scriem.
Se zice că ea ar fi exagerată, c-ar cuprinde înjurături surugieşti etc.

În realitate stilul nostru nu este eufemistic. Ne-am deprins a căuta pentru orice idee expresia cea mai exactă posibilă. Dac-am voi să glumim, daca nu ne-ar păsa de adevărul ce-l zicem, am putea să spunem lucrurile mai cu încunjur.

Dar lucrurile la noi *nu se petrec* cu încunjur; de-aceea în adevăr nu ştim de ce-am vorbi de ele cu încunjur"., Mihai Eminescu, *Cată să spunem*…, Timpul, 2 septembrie 1881, în Opere, vol. XII, Ediție critică întemeiată de Perpessicius, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1985, pag. 319

[209] „În epoca de grecituri stilistice, de forme fără fond şi de vorbe fără-nţeles, noi am crezut că scriind româneşte drept şi fără înconjor, numind lucrurile pe numele lor şi alegând cei mai exacţi echivalenţi lexicali, atât pentru ideile cât şi pentru resentimentele noastre, vom contribui a însănătoşa spiritul public de platitudinea cu care l-a[u]-mbolnăvit demagogii ignoranţi şi perverşi(;)"., idem, *D[omnul] Dimitrie Ioan Ghica*…, Timpul, 31 mai 1883, în Opere, vol. XIII, Ediție critică întemeiată de Perpessicius, Ed. cit., 1989, pag. 308

De aceea, nu prea întrebuințăm eufemismi. Oricât de împodobit cu titluri şi ranguri ar fi un cumulard[210] ori o

---

[210] „O însărcinare publică, o funcţie e, prin natura ei, atât de grea încât absoarbe toată activitatea unui om onest. Daca datoria funcţionarului ar fi ceva definit, care s-ajungă la capăt în cutare minut, ca zidirea unei case sau sfârşirea unui desemn, se-nţelege că o asemenea absorbire a întregei individualităţi nu s-ar cere. Dar viaţa statului e infinită, funcţionarea sa asemenea. Seriile de procese ale unui tribunal par a nu fi început niciodată şi nu se vor sfârşi niciodată. Tot astfel e cu lucrările curente ale administraţiei, tot astfel în fine cu instrucţia. Fiecare ramură de învăţământ s-a specializat şi subspecializat atât de mult încât cere viaţa şi activitatea întreagă a unui om spre a fi pe deplin ştiută şi profesată cu bună-credinţă şi cu conştiinţă. Astfel, ocupându-se cineva toată viaţa cu un singur obiect, abia e în stare a-l cunoaşte şi profesa pe deplin, abia e în stare a rămânea în curentul progresului specialităţii lui.

Când, aşadar, pentru o singură funcţie abia e de ajuns un om, ce vom zice când vom vedea genii universale(;) ocupând câte 4-5 funcţiuni? Acest cumul ar fi sau o dovadă de-o estraordinară capacitate şi(;) iubire de muncă(;), sau o dovadă de incapacitate în toate ramurile, unită cu tendenţa de-a-şi crea din bugetul statului resurse pentru un trai aristocratic şi cu cea, şi mai periculoasă, de-a privi funcţiunile statului sau ale altor aşezăminte ca pe nişte sinecure"., idem, *O însărcinare publică…*, Timpul, 18 mai 1880, în Opere, vol. XI, Ediție critică întemeiată de Perpessicius, Ed. cit., 1984, pag. 177

„Cine se crede capabil a îndeplini cu egală conştiinţă 3-4 funcţiuni acela sau îşi face iluzii asupra capacităţii sale, şi atunci e fără dreaptă judecată, sau nu-şi face această iluzie şi atunci e… ceva şi mai rău. A lua bani de-ai statului, de-ai comunei, de-ai aşezămintelor spre a *nu da* muncă în schimb, de vreme ce e peste putinţă de a munci în şapte părţi cu acelaşi interes, e o faptă a cărei caracterizare o lăsăm în seama moralistului şi a opiniei publice"., ibidem, pag. 178

„Noi stabilim principiul, îndealtmintrelea în genere cunoscut, că, pentru un om care are conştiinţa datoriei, o *singură* însărcinare publică e îndeajuns şi prea îndeajuns ca să-i consume toată puterea de muncă. Cuvântul pentru care o singură

însărcinare publică cere puterea întreagă a unui om e că munca pentru sine are marginea ce şi-o pune omul însuşi, munca pentru stat nu are margine. Când cineva învaţă chimia pentru sine, o învaţă cu scopul practic poate al văpsirii lânurilor; când e profesor de chimie, poate învăţa toată viaţa pentru sine, poate preda toată viaţa obiectul pentru alţii şi totuşi nu va fi învăţat nicicând îndestul, nu va fi predat nicicând îndestul. Un medic privat poate merge la unii, poate refuza de-a merge la alţii, îşi aşază în fine o taxă, care face ca clientela lui să fie aleasă, însă mică. Un medic în serviciul public nu-şi poate limita munca în acest chip. Şi aşa e cu toate însărcinările publice. Când vedem dar pe «patrioţi» cumulând câte 4-5 însărcinări publice asupra lor putem fi de mai nainte siguri că nu-şi îndeplinesc pe nici una cum se cade"., idem, *Ce ajută toate declamaţiile*…, Timpul, 12 august 1880, în Opere, vol. XI, pag. 295

„Urmăm cu luminosul prototip al cumulului din România, cu d[omnul] dr. Davila"(idem, *Tânărul D[omn] G.C. Cantacuzino*…, Timpul, 21 august 1880, în Opere, vol. XI, pag. 306) – („vestitul general de clistirerie Davila"., idem, *Preaosfinţia Sa musiu Chiţu*…, Timpul, 3 octombrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 353):

„1) inspector general al serviciului sanitar al armatei (leafă şi rang de general),
2) profesor de chimie la facultate,
3) membru al Eforiei spitalelor,
4) membru al Consiliului permanent al instrucţiei publice,
5) locţiitor de decan al Facultăţei,
6) inspector al Muzeului anatomic de la Colţa,
7) omnipotentul dirigent al Institutului de orfane «Elena Doamna»,
8) preşedinte al Societăţii de arme,
9) membru în consiliul de administraţie al fabricei de *chibrituri*,
10) vicepreşedinte al Societăţii corpului didactic,
11) vicepreşedinte al Societăţii pentru cultura poporului român.
Acest d[omn] vicepreşedinte al Societăţii corpului didactic şi al Societăţii pentru cultura poporului *român* nu ştim nici daca are naturalizaţia. Sigur e însă că, de mulţimea [o]cupaţiilor sale, n-a avut timp să-nveţe româneşte. Dar de la un adevărat «patriot» nici nu se cere una ca asta; chiar numai bulgăreasca e de ajuns uneori pentru a fi om mare în statul român, ba există «patrioţi» cari nu ştiu în perfecţiune alte limbi decât acel idiom ariac, cam degenerat,

nulitate[211], în ochii şi sub pana noastră rămâne ceea ce este[212], iar luxul orbitor al unei virtuți problematice nu ne va îndupleca să-i dăm un atestat de moralitate. Ne pare rău că în țara aceasta nu s-au aflat pururi destui oameni care să aibă curajul de-a numi lucrurile cu numele lor propriu, nu cu cel figurat[213]"[214].

---

de care se ocupă cu un zel lăudabil d[omnul] dr. Barbu Constantinescu, unul dintre tinerii noştri filologi"., idem, *Tânărul D[omn] G.C. Cantacuzino*…, Timpul, 21 august 1880, în Opere, vol. XI, pag. 306, 307

211 „Uzurparea de reputaţiuni [e] lesne de operat în mijlocul unui popor incult"(idem, *Din momentul în care*…, Timpul, 21 februarie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 22): „sistematica lăudare a mediocrităţilor de către camaraderii, glorificarea răului şi absoluta paralizare a celor buni de a putea, prin acest zgomot de iarmaroc, să demaşte acest bal mascat de panglicari şi de negustori de vorbe"., ibidem

212 „N-avem decât a deplânge neperfecţiunea naturii omeneşti, care se lasă a fi amăgită de forme goale şi care crede că daca i-a căzut [cuiva] în sân, printr-un sistem vicios, o însărcinare mare, domnul respectiv (omul respectiv n.n.) e totodată un om mare".(idem, *În numărul nostru de vineri*…, Timpul, 29 aprilie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 145) „Nu sunt oamenii la locul lor, nu *sunt ceea ce reprezintă*. Compararea între ceea ce *sunt într-adevăr*, nimica toată, şi ceea ce reprezintă, demnităţi înalte ale statului(;)"., ibidem

213 „Cităm, *exempli gratia*, pe eroii nocturni de la 11 fevruarie. În lexiconul oricărei limbi din lume purtarea gardei şi-a ofiţerilor se numeşte frângere de jurământ şi de onoare militară, felonie.

La noi s-a botezat treaba aceasta «contract sinalagmatic» şi cei ce au comis asemenea acte(;) au fost răsplătiţi nu cu cordonul ce li se cuvenea, ci cu cordoanele «Stelei României».

De la a conspira cu pericolul vieţii şi averii şi până la a-şi frânge jurământul militar e deosebire cât cerul de pământ".(idem, *Se zice că prea dăm*…, Timpul, 21 mai 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 120) „Militarii în cestiune, dacă au crezut în adevăr că participarea lor la conspiraţie e necesară, trebuiau să înţeleagă că n-o puteau face decât cu sacrificiul numelui, carierei, vieţii lor morale. Dacă cineva crede că trebuie să moară pentru o idee să se hotărască a primi moartea,

care-n cazul acesta nu era fizică, ci *civilă*. Unul singur din acei oameni a avut destul sentiment de soldat pentru a înţelege aceasta. El a simţit că trebuie să scutească tânăra armată de priveliştea odioasă a rămânerii în rangurile ei, a simţit că existenţa sa e imposibilă într-un corp constituit pe baza fidelităţii şi onorii ostăşeşti; s-a ascuns şi s-a izolat, s-a sinucis cetăţeneşte. Pe ceilalţi i-am văzut grămădindu-se înainte, ba şezând în cupeaua suveranului, alături de el, chiar în urma recidivei de la Ploieşti"(ibidem) – „*rempublicam Ploiestensem*"., idem, *D[omnul] Vernescu a interpelat…*, Timpul, 3 martie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 91

„O crimă politică comisă de un om privat încetează a fi o crimă când e purtată de vederi mai înalte şi dictată de cugetul curat, fie chiar greşit, de-a mântui statul, pe când frângerea unui jurământ de două ori depus nu încetează de a fi o crimă, nu politică, ci *comună*. Dar simularea de a nu putea distinge lucrurile nu ne obligă deloc pe noi de-a boteza faptele altfel decât cu numele ce li se cuvine.

Şi dacă le dăm acest botez n-o facem din ură pentru adversari, ci pentru că exemplele de felonie, decorate şi răsplătite, corup spiritul public. Un popor cată a fi convins de vorbele pe care Franklin le-a rostit: *Când cineva îţi propune câştig şi onori, fără muncă şi merit, e un otrăvitor. Ridică piatra şi aruncă în el*. Acest venin însă l-a semănat demagogia(;). Ceea ce, în orice ţară şi după conştiinţa publică a oricărui popor, e absolut condamnabil, absolut rău, absolut înjosit, a fost la noi… recompensat, înaintat, împodobit cu decoraţii. Va să zică nu muncă-i trebuie românului, nu sobrietate, nu merit, nu inteligenţă pentru a se ridica şi a face avere, ci trădare, vânzarea celui care te plăteşte pentru a-i păzi viaţa; specularea credulităţii publice; trezirea patimilor rele din sufletul omenesc. Puţin îţi pasă dacă un popor întreg pierde printr-asta deosebirea eternă ce există între bine şi rău, între lăudabil şi condamnabil; că moralitatea unei naţii întregi, degenerează, că copilul dă în tată şi tata-n copil, că e ca în ziua de apoi, cum zice Scriptura, tu cu acest preţ te ridici deasupra tuturor, demoralizarea şi mizeria generală sunt condiţia şi izvorul bunei tale stări private.

Ei, aceste trebuie să înceteze odată daca e vorba ca statul român să nu fie coprins în mod epidemic de boala imoralităţii şi a feloniei, daca e vorba ca spiritul public să rămâie sănătos şi pururi

„Am avut neplăcuta datorie – căci pentru individ poate deveni o continuă neplăcere – de-a constata un adevăr despre care mă mir că nu-l formulaseră alții înaintea mea, de vreme ce plutea în aer şi se impunea de sine însuşi, de-a constata adică că tocmai în România poporul românesc n-a ajuns – decât cu rare escepții – *de-a da espresie ființei sale proprii*. În viața

---

în stare a condamna ceea ce e rău şi a aproba tendinţile oneste şi munca onestă.

Nu devenim prin aceasta apologiştii fostului Domn, precum nu ne facem nici judecătorii lui.

Cu tendenţele sale absolutiste, el n-a făcut decât ceea ce orice absolutist face, el a lovit în puterile istorice ale ţării şi a ridicat din noroi tocmai pe aceia cari în noaptea de 11 fevruarie i-au păstrat – recunoscători – atâta credinţă. Soarta oamenilor e tragică.

Creaturile ignorante şi nule pe cari a avut generozitatea a le ridica, acelea i-au pus revolverul în piept; plebe semistrăină a ridicat din întunericul făclieriei şi a[l] birturilor, plebea aceasta semistrăină l-a dat pe mâna inamicilor săi. Oamenii politici ce-au conspirat în contră-i îi erau adversari, inamici, oameni loviţi şi umiliţi poate de fostul Domn; prietenii uniformaţi, juraţi şi plătiţi pentru a-l păzi, erau trădători. Între inamiciţie leală şi trădare e o substanţială deosebire, învederată pentru orice spirit onest(;)"., idem, *Se zice că prea dăm*…, Timpul, 21 mai 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 120

„Ucigaşii de rând, eroii de codru sunt oameni onorabili pe lângă trădători".(idem, *Mai multe foi*…, Timpul, 8 iulie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 134) Fiindcă aceştia din urmă, „nici măcar baza conştiinţei, aversiunea în contra trădării, n-o au".(ibidem) „Banditul nu i-a jurat nimănui că-l va apăra: liber, cu riscul vieţii lui, de-a ataca alt om, a comis o crimă de bună-credinţă oarecum, care să poată espia. Eroii de la 11 fevruarie, azi adjutanţi regali şi generali, au *jurat* a-l apăra pe omul pe care l-au trădat. Crima e îndoită: scriitorii vechi zic că înaintea trădării chiar zeii îşi acopereau feţele. Dante le dă fundul cel mai adânc al Infernului, locul unde nici ochiul lui Dumnezeu nu mai străbate"., ibidem

[214] idem, *Se zice că prea dăm*…, Timpul, 21 mai 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 120

publică, în şcoli, în literatură chiar s-a superpus o promiscuitate etnică, din părinți ce nu vorbeau în casa lor româneşte, şi această pătură superpusă e cuprinsă de-un fel de daltonism intelectual față cu calitățile unuia dintre cele mai inteligente şi mai drepte popoare, poporul românesc.

Întâmplarea m-a făcut ca, din copilărie încă, să cunosc poporul românesc, din apele Nistrului începând, în cruciş şi-n curmeziş, până-n Tisa şi-n Dunăre, şi am observat că modul de-a fi, caracterul poporului este cu totul altul, absolut altul decât acela al populațiunilor din oraşe din care se recrutează guvernele, gazetarii, deputații ş.a.m.d. Am văzut că românul nu seamănă nicăiri nici a C.A. Rosetti, nici a Giani, nici a Carada, nici a Xenopulos, că acest popor e întâi, fizic, cu mult superior celor numiți mai sus, intelectual asemenea, căci are o inteligență caldă şi deschisă adevărului, iar în privirea onestității cugetării şi înclinărilor e incomparabil superior acestor oameni. Am observat şi mai mult: că clasa veche superioară, rea-bună cum o fi fost, seamănă în toate cu mult mai mult poporului; că are mai multă franchețǎ de caracter şi incomparabil mai multă onestitate, că sunt în ea rămăşițe de vrednicie dintr-o vreme anterioară epocii fanarioților.

Se putea oare să nu conchid că pătura superpusă(;) nu e nici română de origine, nici asimilabilă măcar? Dovada cea mai strălucită despre aceasta mi-a dat-o banchetul d-lui C.A. Rosetti, la care mesenii erau într-adevăr de-o stranie, de-o absurdă promiscuitate.

Din citirea izvoarelor istorice m-am convins că în decursul evului mediu, care pentru noi a încetat cu venirea fanarioților, n-am avut clasă de mijloc decât ca slabe începuturi şi că această clasă – escepție făcând

de olteni şi ardeleni – e cea mai mare parte de origine străină. De aici abia am putut să-mi explic revoluția socială petrecută în zilele lui Cuza Vodă[215], al cărei

---

[215] „Liberalismul cosmopolit"(idem, *«Românul» înşiră*…, Timpul, 30 septembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 196), „un liberalism care-a folosit străinilor şi a ruinat cu totul poporul nostru propriu"., ibidem

„A fost în adevăr marea operă a maestrului din Strada Doamnei de-a face pe lume să crează că interesele naţionale sunt identice cu acelea ale liberalismului cosmopolit, de-a combina în unitate liberalismul cu naţionalitatea şi de-a sacrifica pe nesimţite pe cea din urmă celui dentâi.

Ei bine, lumea l-a crezut şi orice reformă în senzul său rupea bucăţi câte unul din elementele vieţii naţionale; azi prerogativele politice ale proprietăţii istorice, mâni biserica, poimâni breslele, până ce toată combinarea organică, datorată veacurilor, s-a prefăcut într-o grămadă de indivizi fără nici un fel de legături între ei decât acelea ale unui interes momentan. Dar o grămadă de indivizi nu e un popor, precum o movilă de frunze şi rădăcini uscate nu e pădure.

Acest rezultat l-a avut în România lepădarea tradiţiei, lipsa de simţ istoric, pripa de-a ajunge, fără cultură şi fără avere suficientă, la rezultatele civilizaţiei apusene"., ibidem

„Un copac nu poate creşte decât din rădăcinile sale proprii, nu poate da decât frunzele şi fructele sale proprii. Tot astfel şi cu un popor. Frunzele şi fructele de carton, atârnate pe arborul dezrădăcinat al naţionalităţii nu sunt un produs organic, ci un artefact sterp, incapabil de-a se regenera"., ibidem, pag. 197

„Nu e om cu oarecari cunoştinţe cari să conteste faptul că un popor relativ înapoiat, adus prea repede în contact c-o civilizaţie străină superioară, e în pericol de-a pieri. Degeaba ne-am zbate împotriva acestui dureros adevăr. Din momentul în care românul a intrat în contact cu mii de oameni cu deprinderi economice mai energice, de-un egoism mai pronunţat, de o cultură mai mare, desigur acei oameni au devenit vânătorii lui şi el vânatul"., idem, *Câteodată ne cuprinde*…, Timpul, 25 septembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 193

„Nicicând în decursul istoriei, elementul român de lângă Dunăre n-a fost într-o stare mai rea şi mai periculoasă. Nu există vecin, mic sau mare, care să nu aibă sub stăpânire-i câte un fragment al acestui popor, pe care caută a-l absorbi; nu există unul

deci ale cărui interese să nu ne fie opuse pân-la un grad oarecare. Străbătuţi în cruciş şi-n curmeziş de curente politice şi economice străine, în loc de-a strânge cu mână rezăşească petecul acesta de pământ, am făcut din el patria tuturor popoarelor, un [h]hotel pentru oricine şi pentru orice; în loc de-a ţine morţiş la dreptul vechi, la tradiţii şi lege, am crezut a putea uimi lumea prin aparenţele unei civilizaţii ce nu există şi, paralel cu importul de marfă străină, ne-am îmbolnăvit sufletul cu importul unor instituţii şi idei, potrivite poate cu stările de lucruri din Apus, dar nepotrivite c-un popor sărac şi unilateral în ocupaţiunile lui"., ibidem

„În nici o ţară din lume cheltuielile n-au devenit în douăzeci şi cinci de ani, de *şase* ori mai mari. S-au îndoit, s-au întreit(;) însă paralel cu o dezvoltare imensă a bogăţiei naţionale: nicăiri bugetul n-a devenit de *şase* ori mai mare, rămânând populaţia *aceeaşi* la număr şi fiind tot atât de săracă ca mai nainte.

Populaţia noastră cea rafinată, care exige de la stat o sumă de servicii nouă, consistă(;) din milioane de oameni cari se hrănesc aproape [în] esclusiv[itate] cu mălai, cari nu ştiu scrie şi citi, cărora pentru dări li se vând hainele de pe ei şi instrumentele de muncă, a căror persoane chiar se scot la mezat pentru a fi închiriate ca vitele. În favorul acestei populaţii «rafinate» s-a înşesit bugetul cheltuielilor?

Dar, în genere, ce comparaţie se poate face între noi, popor agricol, rămas îndărăt în toate privirile, cu Olanda bunăoară, care nu e(;) ţară *mică*, ci un stat vechi ce-n decursul secolelor trecute a dominat mările şi a jucat rolul de putere mare? Ce comparaţie între noi şi Franţa ori Anglia? E o adevărată ironie, e o batjocură a celui mai de rând bun-simţ de-a compara mărimi incomensurabile (mărimi incomparabile n.n.) şi de-a vorbi de augmentarea bugetului Olandei pentru a esplica neprevederea şi dezordinea de la noi.

Suntem departe de-a voi trecutul, pentru că această voinţă ar fi în deşert. Orice pripă în dezvoltarea organică nu se poate face nefăcută; odată porniţi pe această clină, întoarcere nu mai e cu putinţă"., ibidem

„Ca să venim dar de unde am plecat, susţinem din nou că starea veche de lucruri – care nu se mai poate reintroduce în nici un chip, să fie bine înţeles – era mai favorabilă existenţei şi

dezvoltării normale a poporului nostru. Atât am zis şi nimic mai mult. Poporul poate era sărac, dar nu era mizer, nu sleit. Sunt fără îndoială oameni cărora dezvoltarea aceasta le-a folosit, pe cari i-a ridicat din nimic, i-a făcut bogaţi şi puternici; dar acei oameni nu sunt poporul românesc"., ibidem

„Dacă *prosperitatea pe espresia geografică* e totul, iar espresia etnologică a naţionalităţii nu-nseamnă nimic, atunci fără îndoială e mare progres şi ne-am mira de-un singur lucru, de ce «Românul» n-ar propune mijloace pentru ca acest progres să fie şi mai mare? Există oameni cari susţin cu toată seriozitatea că colonizarea ţării c-un popor străin i-ar schimba cu desăvârşire faţa, că *ţara* ar merge înainte chiar dacă poporul românesc ar pieri"., ibidem

„Ce ajută dar întâmpinarea că producţiunea şi esportul au crescut când toate acestea nu se răsfrâng asupra populaţiunii decât sub formă de cădere economică şi morală?

Dar a crescut suma bunurilor existente în România? Acesta ar fi un rezultat fericit pentru adepţii şcoalei de la Manchester, pentru cari bunurile sunt totul, omul nimic; dar când acest rezultat a fost obţinut cu sacrificarea imensei majorităţi a populaţiunii indigene un român nu se poate felicita. S-ar putea felicita oameni pentru cari ţara însemnează totalul chilometrilor pătraţi, indiferent fiindu-le cine trăieşte pe ei, dar nu omul pentru care ţară şi naţionalitate sunt noţiuni identice.

S-au zidit fără îndoială multe palate în Bucureşti, s-a înmulţit numărul acelora cari trăiesc numai în capitală sau numai în străinătate, ţara munceşte înzecit pentru a întreţine absenteismul şi luxul, precum şi pătura numeroasă de oameni cari şi-au făcut din politică o profesie lucrativă; dar tot acest lustru occidental e urmat de umbra viţiului şi a unei mizerii care, orice s-ar zice(;), nu exista în ţară, nu era cu putinţă să existe"., idem, *Nu-nţelegem ce folos*…, Timpul, 2 octombrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 198

„În zilele lui Ştirbei-Vodă escedentul anual al cutiilor satelor era de câteva milioane de franci. Aceşti bani nu se datorau unor dări comunale deosebite, ci erau o parte a dărilor către stat ce rămânea în folosul comunei. Prin urmare nu existau resturile de dări, nu împrumuturi cămătăreşti spre a le plăti, nu dorobanţi împlinitori, nu biletele galbene ale perceptorilor, c-un cuvânt nimic

din câte azi [î]l aduc pe locuitor de-a i se face negru dinaintea ochilor"., ibidem

„Un popor incult care tinde cu stăruinţă, însă gradat, de-a ajunge la civilizaţie, care se deprinde el însuşi zi cu zi a-şi apropria îndemânările şi cunoştinţele altora, ajunge în adevăr să egaleze pe ceilalţi. Dar la aceasta nu gândeşte nimenea. Lucrul la care aspiră toţi este a se folosi numai de avantajele civilizaţiei străine, nu însă a introduce în ţară condiţiile de cultură sub cari asemenea rezultate să se producă de la sine.

Natura omenească şi natura organică însă îşi au economia lor, care nu se poate ignora decât în detrimentul vitalităţii. Când o societate contractează necesităţi nouă ca a noastră ea trebuie să contracteze totodată şi aptitudini nouă. Un organism e rezultanta a două puteri opuse: a eredităţii, principiul conservator, prin care rasa şi individul păstrează şi transmite la urmaşi calităţile care i-au fost favorabile în lupta pentru existenţă, şi a adaptabilităţii, principiul progresiv, prin care rasa caută a-şi apropria aptitudini nouă, ce i le impune noul mediu înconjurător.

Dar pentru ca adaptabilitatea să câştige calităţile nouă se cere timp. Mediul social şi economic în care un popor trăieşte nu trebuie schimbat peste noapte, ci încet, pentru ca oamenii să aibă timpul necesar să se adapteze condiţiunilor nouă. Daca reforme şi schimbări vin peste noapte, ca la noi, cu aruncarea în apă a oricării tradiţii, se ajunge unde am ajuns noi. Calităţile din trecut devin insuficiente pentru a susţine exigenţele prezentului, bilanţul puterilor risipite întrece pururi pe-al celor puse la loc, organismul îşi încheie socoteala sa zilnică cu deficite cari se traduc în morbiditate şi în mizerie.

A sconta viitorul e lesne, şi cămătarul cel mai facil e timpul. Un copil poate avea plăcerile bărbatului, o naţiune incultă rezultatele civilizaţiei, dar cu ce preţ? Cu acela al degenerării şi al stingerii timpurie, căci scontul pe care-l face timpul e mai scump decât oricare altul.

Din cauza acestui punct de vedere, adevărat pentru totalitatea fiinţelor organice, suntem numiţi reacţionari. E matematic sigur cu toate astea că tot ce se face fără o dezvoltare paralelă a culturii în zadar se face, că orice progres real se operează nu în afară, ci înlăuntrul oamenilor şi că, cu cât

aparenţele nejustificate ale progresului sunt mai mari, cu atât regresul real cată să fie şi el mai simţitor.

Şi acest regres e foarte mare, orice s-ar zice; e un regres organic care atinge sănătatea, făptura fizică, bunul trai, bunele moravuri, c-un cuvânt întreaga constituţiune fizică şi morală a populaţiunilor noastre.

Ceea ce ne dă dreptate(;) – în contra voinţei noastre şi din nenorocire – e realitatea. Chiar de-am voi să calomniem, nu putem. De-am voi să zugrăvim lucrurile mai rele decum sunt condeiul nostru abia e-n stare a atinge umbra realităţii. Pentru a putea exagera ceea ce se-ntâmplă în ţară, în Parlament, în administraţie, în viaţa economică şi morală a imensei majorităţi a poporului, ar trebui cineva să-mprumute colorile negre din *Infernul* lui Dante.

Şi oare nu este această Românie pentru poporul ei propriu un adevărat infern? Am dori să treceţi graniţa pe oriunde poftiţi, să ne spuneţi unde veţi găsi atâta boală, atâta mizerie, atâta rău trai şi totodată atâta gol sufletesc ca la populaţiunile din ţara noastră"., idem, *De câte ori contestăm*…, Timpul, 12 octombrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 201

„E lesne a înfrumuseţa lucrurile, dar ceea ce nu se schimbă prin teorii şi tirade e realitatea.

În unele judeţe populaţia [etnic românească] scade"(ibidem) – („Să venim cu statistica, multă-puţină câtă se face la noi, pentru a proba că în ţara aceasta, care se numeşte românească, elementul românesc este cel care scade la număr, el e cel atins de morbiditate şi moarte, că nici catolici, nici izraeliţi, nici oameni de vro altă lege n-au a înregistra pierderi anuale atât de însemnate ca poporul ortodox, adică cel de limbă română?", idem, *S-o lovi*…, Timpul, 5 decembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 235) – „în cele mai multe stagnează şi s-apropie de scăderea absolută, numai în câteva de-a lungul Dunării, prin locuri mai puţin populate, sporeşte. „E verisimil că nici şcoala nu ajută în contra mizeriei. Ea poate ridica un popor sărac, dar sărăcia dispune de condiţii de existenţă; unde e mizerie acolo condiţiile de existenţă sunt nefavorabile, cel mizer se zbate în zadar, puterile cheltuite sunt pururea superioare celor reproduse, el sfârşeşte prin a se istovi, prin a-şi slei viaţa în silinţe zadarnice.

Şi de ce aceste condiţii de existenţă lipsesc? Pentru că poporul are un guvern cu mult prea scump pentru nivelul lui de

cultură; pentru că trebuinţele claselor lui superioare sunt cu mult prea numeroase ca munca lui să le poată satisface, pentru că e un popor incult, agricol, ce fusese menit a trăi, poate o sută de ani încă, în condiţii mai primitive pentru a ajunge numai la dezvoltarea agriculturii, pe când trebuinţele statului şi ale societăţii sunt moderne, ultramoderne chiar: sunt ale unui stat industrial; pentru că în locul vechei organizări, care nu costa aproape nimic, avem azi o nouă aristocraţie, cu totul improductivă, de sute de mii de oameni cu aspiraţiuni imense, cu capacităţi nule.

E acum vina noastră dacă această pseudocivilizaţie, această înmulţire a trebuinţelor făr-o sporire paralelă a aptitudinilor fizice şi intelectuale, s-a îmbrăcat sub forma liberalismului, s-a numit liberalismul din România? Arătăm atât rezultatele cât şi cauza; o facem după îndreptarul unui adevăr valabil pentru lumea organică. Daca rezultatele sunt de netăgăduit, daca cauza e asemenea stabilită, de puţin interes e de-a ne da porecla de reacţionari sau legitimişti. Lucrurile rămân din nefericire aşa cum sunt, chiar daca cerul ar fi o hârtie şi marea o cerneală, pentru a dovedi contrariul. În contra evidenţei probe nu există"., idem, *De câte ori contestăm*…, Timpul, 12 octombrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 201, 202

De la 1866 „deja s-a introdus practica de a mâna satul ca pe o turmă la arendaşul protejat de guvern şi de a angaja *cu de-a sila* pe fiecare locuitor în socoteala dărilor pe care le avansa arendaşul. Căci cine nu poate rămânea dator nici în daraverile sale private, nici ca datornic al statului este românul. Daca un grec sau un jidan nu-şi poate plăti datoriile dă faliment şi s-a încheiat. Daca nu-şi poate plăti dările, i se constată insolvabilitatea şi s-a încheiat asemenea. Ţăranul trebuie să plătească. Un om poate fi oricât de necinstit în ţara aceasta, el poate lua o moşie a statului fără a plăti arenda pe ani de zile: statul va pierde pur şi simplu suma ce i se datoreşte. Dar ceea ce ţăranul ar fi datorind acestui om se împlineşte cu cea mai mare rigoare.

Dura lex, sed lex zice «Românul»? Nu legile sunt însă de vină la toate acestea, ci starea societăţii. Când vedem deasupra unui popor sărac, incult şi nenorocit, superpuindu-se milioane de mijlocitori şi de cocote, când vedem luxul şi desfrânarea unei clase întregi, a cărei singură cunoştinţă constă în a scrie neortografic şi a citi, când socotim sutele de milioane cu care se întreţin clase

improductive şi netrebnice cată să deducem neapărat că pensii reversibile, câştiguri din răscumpărări, misiuni, diurne, cumul, toate trebuiesc plătite în ultima linie prin sudoarea omenească, prin muncă omenească. Şi fiindcă producţiunea actuală nu mai ajunge spre a acoperi bugetul Sodomei şi Gomorei, spre a întreţine lenociniile stăpânitorilor, de aceea se scoate la mezat până şi persoana ţăranului"., idem, *«Luptătorul» din Focşani…*, Timpul, 3 august 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 157

„În toate provinciile Daciei lui Traian poporul autohton e o vită menită a ţine în spate populaţii străine. În Ardeal munceşte pentru ungur, în România pentru greco-bulgar şi pentru jidan, căci zeci de mii de zile de lucru abia acopăr pensia reversibilă a unui grecotei.

Şampania băută cu comunarzii din Paris, mătasa ce îmbracă cocotele capitalei, monoclele ce armează ochii pornoscopilor, toată mlaştina aceasta etnică şi morală, toată adunătura asta scursă din câteşipatru unghiurile lumii trăieşte în ultima linie din vânzarea de braţe omeneşti cu luna şi cu ziua, căci orice braţ care nu produce nimic trăieşte de la braţul care produce ceva.

Despotismul, oricât de odios ar fi, totuşi are mai multă îngrijire de popor decât republica străinilor din România, cu eticheta ei monarhică. Căci această republică nu are şi nu a avut o altă menire decât a constitui din străini clase privilegiate, din român un sclav al lor. Adunături de rase degenerate, cari coboară zi cu zi mai jos pe scara organică(;), acestea domnesc asupra poporului românesc; pentru a plăti trebuinţele lor, lenea, inepţia economică şi sterilitatea lor intelectuală, poporul românesc se scoate la mezat şi se închiriază, asemenea catârilor şi cailor de birjă, cu luna şi cu ziua"., ibidem

Iată dară de ce „se apropie din ce în ce mai mult termenul fatal al încetării libertăţilor publice(;)"(idem, *Precum astronomul…*, Timpul, 2 noiembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 213); „se apropie ora în care, în România, omului de la guvern îi va fi permis totul, cetăţeanului nimic"(ibidem): „regimul demagogiei autoritare".(idem, *Graba cu care…*, Timpul, 10 noiembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 219) „Regimul(;) cel mai favorabil dezvoltării viciilor şi cupidităţii".(ibidem) „Parlamentul

compus numai din recomandaţi şi din creaturi”.(ibidem) „Despotism pseudo-parlamentar lipsit de orice control.

Chiar acum, când o mână de oameni independenţi tot mai găsesc mijlocul de-a pătrunde în Adunări, controlul nu este nimic mai puţin decât eficace; miniştri şi partid guvernamental trec peste întâmpinările cele mai justificate cu câte-o sofismă calculată după uşurinţa auditoriului sau cu câte-o contrazicere vulgară. Ce va deveni însă controlul ce are a-l exercita puterea legiuitoare când atotputernicia guvernamentală nu va mai avea a se teme nici de criticile cuviincioase ale unei opoziţii moderate?”., idem, *Încă din sesiunea trecută*…, Timpul, 12 noiembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 214

„Veacurile viitoare nu vor putea să treacă fără un zâmbet de dispreţ peste uşurinţa cu care aruncăm de la noi bunuri morale pentru care un alt popor, mai aspru, mai primitiv şi mai tânăr, ar risca liniştea publică chiar. Ei bine, prin proiecte fragmentare şi votate ad-hoc se escamotează în România Constituţia şi regimul electoral şi această răsturnare cu susu-n jos a sorţii politice a ţării, această desfiinţare prin subrepţiune a libertăţilor publice nu mai are puterea de-a tulbura apatia în care am căzut.

Ce ne mai interesează pe noi, ce mai e în stare a ne mişca?

S-ar părea că ne-am săturat de spectacolul inegalităţii, decretate oficial, între nulitate şi merit. Atâtea nulităţi s-au ridicat în cei din urmă ani, atâţia cavaleri de industrie s-au îmbogăţit încât spectacolul nu ne mai interesează şi pare c-am voi să vedem ceva nou, fie chiar cu preţul libertăţilor publice, fie chiar sub absolutism.

Nu mai e îndoială pentru nimeni că reformele ce se operează acum constituie începutul dictaturii”., ibidem

„Se-nţelege. Mutre confiscate, cărora orice om onest le-ar fi închis uşa înaintea nasului, s-au ridicat(;) în sferele de sus, formează aşa-numita societate la baluri(;) şi la Curte(;). De gâtul unor trădători notorii s-au atârnat semnele de onoare ale ţării(;); toată plebea asta politică e azi scoasă din cutie, parfumată, înmănuşată, lustruită”., idem, *Precum astronomul*…, Timpul, 2 noiembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 214

„Toţi oamenii aceştia s-au îmbogăţit. Pe ce cale e de prisos a o spune; nu e aproape unul care nu s-ar putea aranja sub un paragraf din Codul lui Vasile Vodă Lupu, după carele abuzul unei vrednicii publice pentru a face avere se pedepsea încă cu cordonul

---

Sfintei Cânepe. Ei bine, aceşti oameni nu pot risca căderea. Ce s-ar alege, pentru numele lui Dumnezeu, de cei ce au trimis pe ţărani sub suliţi căzăceşti până dincolo de Balcani; ce s-ar alege de cei cari, însărcinaţi cu răscumpărarea, au făcut în acel timp milioane; ce s-ar alege, social vorbind, de toate elementele acestea oculte, brutale, comune, cari s-au cocoţat deasupra ţării, cari s-au îmbogăţit, cari, mai mult, s-au aristocratizat?"., ibidem, pag. 213

„Aceşti oameni vor să păstreze ce au. Nu numai averea – căci asta n-ar însemna nimic – nu! Influenţa, vaza, rangul în ordinea socială, jeţurile din Adunare, cu un cuvânt tot ce sărmana vale a Dunării a avut de oferit meritului sau talentului, tot de d[omnul] Brătianu a monopolizat pentru creaturile sale. Toate trebuiesc păstrate în mâna Pătârlăgenilor şi Costineştilor (în mâna parveniţilor maloneşti n.n.), toate trebuie să rămâie zestre inatacabilă a nulităţilor, o schimbare de guvern să nu mai fie cu putinţă; arhiliberalii au devenit arhiconservatori în ceea ce-i priveşte şi nu se sfiesc nici înaintea... dictaturei personale(;)"., ibidem, pag. 214

„Oricare putere(;) va putea spune: *Fii mai espeditiv, d-le prim-ministru, ştim cum stau lucrurile la d-voastră. Vrei să pretinzi că ridicolele figurine pe cari le-ai numit deputaţi îţi rezistă? Nu ne jucăm de-a baba oarba*.

Mişelia înlăuntru, umilirea în afară – iată care va fi caracterul acestei dictaturi în România. Căci acesta nu este absolutismul monarhic, răsărit din iubirea unui mare cap încoronat pentru clasele de jos".(ibidem) Nu este Frideric II sau Iosif II... e Vitellius cu corupţiunea adâncă, cu mijloacele moleşitoare, cu dezbărbătare"., ibidem

„Absolutismul nu e pururea şi pretutindeni o nenorocire. Adeseori el e necesar şi mari creaţiuni istorice i se datoresc. Dar... absolutismul *sincer*, întemeiat ca atare pe dreptul public al poporului, absolutismul care nu se ruşinează de sine însuşi şi care crede că, prin o biurocraţie energică, cu învăţătură de carte şi incoruptibilă, se poate produce mai mult bine decât prin discuţiile adese sterpe ale unor parlamente inculte. Dar a avea un absolutism bazat pe minciuna parlamentară înseamnă a avea o companie de esploatare în capul ţării, care păzind cu ipocrizie formele esterioare ale parlamentarismului, e despotică nu în folosul statului şi al populaţiunilor, ci în folosul [a] o mână de oameni

lacomi de avere şi moraliceşte putrezi”., idem, *Friguri de reforme…*, Timpul, 17 septembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 190

„Permită-ne d[omnul] C.A. Rosetti a-i face o mărturisire modestă, căreia va binevoi a-i da puţină crezare. Şi noi am studiat istoria. Din această istorie, scrisă de oameni nepărtinitori, am constatat cu mirare că starea bună sau rea a unei societăţi nu atârnă mai niciodată de forma de guvernământ, de legi, ci cu totul de alte împrejurări. Am constatat cu mirare cum despoţi care considerau statul ca pe o proprietate a lor şi legile ca pe nişte acte de bunăvoinţă personală au produs cele mai fericite efecte în ţările supuse lor. Un Frederic II, un Iosif al II[-lea](;) o Elisabetă a Angliei au întemeiat cultura, buna stare economică, dreptatea în statele lor, guvernul unui despot ca Napoleon I a făcut mai mult pentru bunăstarea şi administraţia regulată şi îngrijită a Franţei decât tot şirul de regi dinaintea lui. Pe de altă parte, state cari au avut sufrajul universal, ca Roma sau ca republicile Greciei, au decăzut până unde numai o colectivitate omenească poate decădea”., idem, *Sunt o seamă de medici…*, Timpul, 7 septembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 185

„Din nou ni se spune bunăoară că dorim întoarcerea stării de lucruri înainte de 1700, că *vorbim cu deliciu de un Domn de sânge, înconjurat de-o aristocraţie istorică*, ba «Românul» are chiar aerul de-a ne face o imputare din aceasta. Să ne-nţelegem: nu dorim nici una nici alta.

Dar de ce n-am aminti cu iubire trecutul? Fără îndoială vechii Domni cari şi-au întins armele până-n Dunăre şi Nistru, ei, *scut creştinătăţii* precum [î]i numea Biserica şi evul mediu, n-au existat pentru a face ruşine generaţiei actuale, şi acea aristocraţie, cu independenţa ei de caracter, cu curajul ei, ale cărei privilegii consistau în datorii către ţară mai grele decum alţii aveau a le purta, asemenea n-ar fi vro pagubă dac-ar exista şi astăzi. Dar de la părerea de rău după veacuri trecute de neatârnare până la dorinţa nerealizabilă de-a restabili trecutul e o mare deosebire.

Daca ne place uneori a cita pe unii dintre Domnii cei vechi nu zicem cu asta că vremea lor se mai poate întoarce.

Nu. Precum lumina unor stele ce s-au stins de mult călătoreşte încă în univers, încât raza ajunge ochiul nostru într-un timp în care steaua ce a revărsat-o nu mai există, astfel din zarea trecutului mai ajunge o rază de glorie până la noi, pe când cauza

apogeu e sub domia lui Carol Îngăduitorul. Este în realitate nimic mai mult, nimic mai puțin decât proclamarea perpetuă a predominării elementelor străine asupra poporului istoric[216], compus încă până

---

acestei străluciri, tăria sufletească, credinţa, abnegaţiunea nu mai sunt. Degeaba pitici moderni ar îmbrăca zalele lor mâncate de rugină dacă nu pot umplea sufletele cu credinţa şi smerirea celor vechi.

Ci nu de ei poate fi vorba când discutăm ceea ce se petrece în zilele noastre; nu virtuţile lor de eroi şi de sfinţi pot fi măsura virtuţilor confiscate ale ilustraţiunilor actuale. Nu abnegaţiunea, onestitatea vulgară, care e dator s-o aibă orice om de rând, nu eroismul, sentimentul celei mai simple datorii, iată ceea ce căutăm în zădar la adversarii politici. Nu restabilirea trecutului; stabilirea unei stări de lucruri oneste şi sobre, iată ţinta la care se mărgineşte oricine dintre noi"., idem, *Observăm că unirea…*, Timpul, 9 decembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 237

[216] „Programa(;) din 1857 n-a avut decât un singur rezultat: de-a înlesni tuturor străinilor din ţară libertatea de-a *esploata*, căci libertatea de-a munci n-a cerut-o nimeni, de vreme ce-a existat totdauna. Nici una din legile vechi n-a oprit pe stâlpnicul Simeon de-a căputa cizme sau de-a cultiva dovleci; dar piedici pentru a deveni esploatatorul acestui popor, neavând alte cunoştinţe decum le are un cârpaci, asemenea piedici vor fi existat în adevăr.

Asta e însemnătatea întregei revoluţii sociale, patronată de d[omnul] C.A. Rosetti şi de naturile catilinare adunate împrejuru-i. Trebuia să se creeze un mijloc pentru a face din ignoranţi, din străini, din oameni fără trecut, fără patrie proprie şi fără naţionalitate proprie o pătură de esploatatori în România. Acest mijloc au fost reformele liberale, egalitatea politică a acestor oameni(;) cu populaţia proprie a ţării"., idem, *Credem a fi demonstrat…*, Timpul, 5 august 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 159

„Orice demnitate publică e în România apanajul ignoranţei şi al străinătăţii.

Gazeta de San-Petersburg, dând seamă despre cartea d-lui Martens asupra Egipetului, zice că egiptenii nu sunt o naţiune, ci o adunătură de naţionalităţi, că nu pot fi independenţi, căci o sumă

azi din țărani mici şi mari[217]. Odată ajuns la această convingere, totul era hotărât pentru mine; era o datorie

---

de interese europene sunt angajate acolo, că pseudoautonomia ţării e un rezultat al rivalităţii puterilor care-şi ţin cumpăna şi că soluţiunea cea mai bună e de-a menţine *statu-quo* şi a face ca Canalul de Suez să nu încapă sub predominarea escluzivă a unei singure puteri.

Puneţi în loc de egipteni români, în loc de Suez Dunărea şi e exact starea României(;).

Românii nu mai sunt o naţiune, ci o adunătură de naţionalităţi. Negoţ, funcţii publice, proprietate fonciară – toate foiesc de numiri străine, cărora li-i de România cum ni-i nouă de China. Şi asta merge *crescendo*. În fiece an, de la venirea lui Carol Îngăduitorul încoace, intră câte 20.000 de străini în ţară, un oraş întreg de esploatatori. Între aceşti 20.000 abia vor fi(;) poate(;) 1.000 de oameni dispuşi a munci. Restul sunt oameni incapabili de muncă, speculanţi, mijlocitori, rase neuropatice, fără musculatură, cari fug de muncă ca dracul de tămâie"., ibidem

„Când vede cineva suma imensă de pierde-vară care populează oraşele, sutele de mii de oameni care se ocupă cu treburi fără de nici o *utilitate*, e silit a admite că întreţinerea acestor oameni cată să se traducă undeva, într-un punct al ţării, în muncă veritabilă, căci numai munca produce bunuri. Când vedem dar că se vând ţăranii cu ziua şi cu luna, lucru care se-ntâmplă an de an, de la 1866 încoace, am ajuns la punctul în care pensii reversibile, pomenele bugetare, mătasa care-o îmbracă cocotele, misiunile pretinse ştiinţifice, plagiatele ignoranţilor, discursurile insipide, enciclicele d-lui C.A. Rosetti se traduc în muncă veritabilă, în muncă vândută de administraţie pentru a întreţine aceste pături superpuse"., ibidem

[217] „Clasele rurale mai au pentru stat şi altă însemnătate. Ele nu sunt numai păstrătoarele cele mai credincioase ale acelor formaţiuni istorice pe care le numim naţiune şi stat, ci totodată apărătoarele lor în vreme de război; ele reprezintă principiul conservator al istoriei. Nu e azi pentru nimeni o îndoială că proletarizarea claselor rurale are drept efect nimicirea statului",

de-a fi şi de-a rămânea în partea poporului istoric, din care însumi fac parte[218], şi în contra păturii superpuse de venetici.

M-am convins că acea ură în contra trecutului, acea aruncare în apă a tuturor tradițiilor, acel abis creat între trecutul de ieri şi prezentul de azi nu e un rezultat organic şi necesar al istoriei române, ci ceva factice şi artificial.

Nu omul *in abstracto* se mişca în d[omnul] C.A. Rosetti în contra boiarilor, ci grecul: nu omul *in abstracto*, Fundescu, înjură în *Telegraful*, ci țiganul din el; nu talentul înnăscut al d-lui Xenopulos îşi dă în coloanele *Pseudo-Românului* un aer de superioritate, luând cam peste picior novelele lui Slavici(;), ci *jidanul* di el îşi dă aceste aere. Caracterul(;) se moşteneşte"[219].

„Nu se poate tăgădui că nemulțumirea generală e mai mare decât oricând, că nu e om – nu cu vro minte deosebită sau pretențios, ci oricum l-ar fi lăsat Dumnezeu – care să nu simtă că Parlamentul e în mare parte compus din farsori[220] şi că administrația maltratează lumea şi o despoaie[221]"[222].

---

idem, *«Gazeta Generală» (Pronumită de Augsburg)*…, Timpul, 7 octombrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 199

218 „Dintr-o familie nu numai *română*, ci şi nobilă neam de neamul ei – să nu vă fie cu supărare – încât vă asigur că între strămoşii din Ţara de Sus a Moldovei, de cari nu mi-e ruşine să vorbesc, s-or fi aflând poate ţărani liberi, dar jidani, greci ori păzitori de temniţă măcar nici unul"., idem, *Materialuri etnologice privind în parte şi pe d[omnul] Nicu Xenopulos, criticul literar de la Pseudo-Românul*…, Timpul, 8 aprilie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 96

219 ibidem, pag. 97

220 „O unealtă prin care cavalerii de industrie, prin speculaţiuni asupra tranzacţiilor statului, devin milionari, o adunare de oameni în cea mai mare parte imorali şi cinici, compusă din tot ce noul Bizanţ a putut produce mai pornoscop şi mai venal"., idem, *«Românul» înşiră*…, Timpul, 30 septembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 196

„Nu se poate tăgădui cu toate acestea că un fel de apatie generală a cuprins țara, că ea nu mai posedă nici un fel de elasticitate a puterilor ei în fața complicațiunilor, că ceea ce se observă în genere e un fel de nepăsare, de dezinteres în cestiuni politice, încât chiar încercările de galvanizare făcute prin proiectele de reformă(;) nu produc efect asupra publicului.

Sunt o sumă de oameni – desigur nu proşti – capabili din contra de-a se interesa de orice manifestațiune a activității omeneşti afară de una singură, de politică. Naufragiul pe care l-au suferit aproape toți în iluziile lor politice [î]i împinge să caute un refugiu, un liman asigurat înlăuntrul egoismului lor chiar. Nimic n-a putut să cauzeze atâtea decepțiuni decât acea himeră care se pretinde arta de-a guverna şi care nu însemnează la urma urmelor decât triumful limbuției şi a[l] şiretlicului, triumful inteligențelor sterpe asupra celor adevărate.

Orice-ar face un ins în lume, orice ocupațiune cu care s-ar deda de gust ori de nevoie, care e scopul ce urmăreşte? O sporire morală a persoanei sale însăşi, o augmentațiune a ființei sale. Această augmentare se găseşte pretutindeni, în toate ramurile de muncă, de aspirațiuni: meserie proastă – afară de meseria politică – nu există.

La ce serveşte politica[223]? Câtă înjosire, câtă umilire, câtă împuținare a omului nu cuprind acele

---

[221] Încât „personajele ce ne administrează, departe de a fi obiectul stimei cetăţenilor, sunt, din contra, tot ce societatea consideră mai abject şi mai de nimic”., idem, *De câte ori am spus publicului…*, Timpul, 26 octombrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 211

[222] idem, *Daca se va adeveri…*, Timpul, 28 septembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 194

[223] Sau, propriu-spus, *pseudo*-politica. Fiindcă „la noi politică proprie nu numai că nu s-a făcut vreodată, dar cei mai mulţi

esplicațiuni mai mult ori mai puțin întortocheate, acele precauțiuni oratorii, acele vorbe cu două înțelesuri, reticențele neleale, scuzele, făgăduințele de-a nu mai face pe viitor ceea ce s-a făcut în trecut, programele propuse ş.c.l. Niciodată ştrengar n-a tremurat aşa înaintea dascălului, niciodată lacheu parvenit nu s-a aplecat înaintea stăpânului său ca lacheii politici înaintea pretinselor suveranități politice. Nu e unul care să-şi spuie vreodată gândirea de-a dreptul şi întreagă, nu e unul să n-aibă recurs la circumlocuțiuni şi cârciocării, unul care, vorbind, să nu fi ascuns sau să nu fi exagerat ideea sa, unul care să nu fi justificat într-o măsură oarecare portretul ce Sallust [î]l face de Catilina… *simulator ac dissimulator* – dibaci a simula ceea ce nu e[224] şi a disimula ceea ce este[225]"[226].

---

oameni par a avea o înăscută incapacitate de-a înţelege importanţa cuvântului. Nu este şi n-a fost nicicând politică frământarea bizantină de a parveni, intrigile personale de harem şi serai şi goana după aur a o mână de străini deghizaţi, constituiţi în societate de esploatare"., idem, *S-o lovi*…, Timpul, 26 octombrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 211

„Orice soi de demagogie(;) e pentr-un popor ca starea de dezagregaţiune pentru un corp. O societate compusă nu din clase, adică din organe c-o activitate specifică, ci din indivizi, e ca un corp în discompunere chemică în care fiece molecul, scăpând de sfera de atracţiune a semenului său, nu mai însemnează nimic, pentru ca totul să nu mai însemneze nimic"., idem, *«Dacia viitoare», iată titlul*…, Timpul, 17 februarie 1883, în Opere, vol. XIII, pag. 258

[224] Spre pildă o dizidenţă în partid.

„Să vedem cari sunt lucrurile ce se petrec?

Căpeteniile(;) văzând că în adevăr nu mai merge, că ţara e uimită de corupţia adâncă şi de ignoranţa neagră a partidului(;) s-au sfătuit între ei să pară că se dezbină. Ei să-şi facă loruşi opoziţie – asta-i cestiunea".(idem, *După cum ne asigură*…, Timpul, 19 august 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 174) „Să crează lumea că există sciziuni profunde în sânul partidului. Se ştie că Corpul nostru electoral nu prea face deosebiri

de nuanţe; opoziţia e opoziţie orişice-ar gândi, guvernul, guvern. Ca la manevre, unde o parte a armatei joacă pe inamic, astfel o parte(;) au început să joace opoziţia şi să reprezinte partidul virtuţii. Oricât voturile alegătorilor s-ar împărţi, tot unul de ai lor cată să iasă din urnă. Când manevra va fi sfârşită pe câmpul electoral, în Cameră se vor împreuna rangurile în aceeaşi armată de esploatare şi de băieţi de procopseală care-a existat şi pân-acum.

N-ar fi de minune ca aceste manevre electorale să izbutească şi să vedem că pretinsa opoziţie şi pretinşii guvernamentali, odată adunaţi în Dealul Mitropoliei, se arată a fi de un chip şi de-o asemănare, unii lupi goi, alţii îmbrăcaţi pe timpul alegerilor în piei de oaie, dar aruncând în lupăria din Deal, în codrul parlamentar, o deghizare devenită de prisos"., ibidem, pag.174, 175

„Se poate asemenea(;) Camerele să lucreze înainte, să nu fie dizolvate. Daca s-ar dizolva, tot planul acesta de operaţiune va fi norma de conducere(;). Vor juca unii pe opozanţi, alţii pe guvernamentali şi, daca ţara va fi dispusă a vota pentru opoziţie, are să cumpere pisica-n sac şi se va deştepta prea târziu că oaia din urnă s-a transfigurat, în Cameră, în lup"., ibidem, pag.175

„În adevăr, pielea de oaie e blândeţea cu care se face opoziţie; o blândeţe care-a prezidat de-atâtea ori actele din Dealul Mitropoliei şi le-a îngăduit intră în cadrul comparaţiunii noastre. Statul major al uneia şi aceleiaşi armate s-a despărţit deci în două: unul din fraţii generali conduce pe pretinşii inamici ai partidului(;), pe cei travestiţi, cellalt frate conduce partea netravestită a turmei. Lupta aparentă va începe; se vor auzi împuşcături, dar oarbe, fără glonţi, vor bubui tunuri, dar fără ghiulele. Şi de-o parte şi de alta soldaţii se vor da prinşi fără a fi încercat să se apere cu baioneta şi, când lupta aparentă se va fi sfârşit, toţi vor vedea că n-a fost decât o manevră. Glonţii purtători de moarte nu vor fi fost decât pe hârtie, uciderile nu se vor fi întâmplat decât în coloanele gazetelor; toţi îşi vor depune lăncile şi coifurile de carton în bufetul Camerelor şi un vesel banchet va încheia duşmăniile teatrale, banchet făcut în intimitate, pentru a râde de ţară şi a se admira reciproc cum au fost în stare eroii să tragă atât de bine pe sfoară opinia publică.

Comedie, comedie!

Tragic e lucrul numai pentru ţară, pentru poporul nostru, sărmanul. Acesta va continua a purta în spate o pătură întreagă de feneanţi şi de ignoranţi, de oameni incapabili de-a se hrăni prin muncă onestă şi avizaţi la banul public; administraţia va continua a fi o bandă de hoţi şi mizeria va creşte din ce în ce, până ce vreun popor mai tânăr şi mai drept se va îndura să puie capăt noului Bizanţ"., ibidem

„Faimoasa noastră pseudocivilizaţie nu s-a tradus decât într-o cumplită apăsare a poporului nostru. La urma urmelor însă nici un popor nu e osândit de Dumnezeu de a fi vecinic robul invaziunei stârpiturilor(;) şi când, fără niciun bine pe pământ şi fără rază de speranţă în inima sa amărâtă, cade ostenit în umbra străinătăţii, el a murit pentru istorie, dar moartea va fi fost o binefacere supremă şi o mântuire pentru el"., ibidem

„Un sistem a cărui esenţă e spoliaţia [î]l face indiferent pe omul din popor pentru ţara şi naţionalitatea lui(;)"., idem, *«Românul» comentează asemenea*…, Timpul, 12 septembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 187

„Poate că acest pesimism să nu fie îndreptăţit; poate chiar ca esprimarea lui să nu fie politiceşte practică; dar nu aceasta este în cestiune. Supere-se marii patrioţi pe faptele ce ne inspiră un asemenea raţionament, supere-se pe *realitate* înainte de toate, nu pe concluziile pe cari, cu ori fără cuvânt, le tragem din asemenea fapte.

Oare nu e caracteristic pentru tratamentul de care se bucură populaţiile noastre din partea administraţiei şi a fiscului când constatăm că, în acelaşi timp în care zeci de mii de străini imigrează în fiece an, românii, din contră, părăsesc ţara lor, ca şoarecii o corabie care arde, şi că emigrează? D[omnul] G. Obedenaru constată în opera sa *La Roumanie économique* că tocmai în secolul acesta, al liberalismului, o sumă de români, poate o jumătate de milion, au trecut în Dobrogea pe când era turcească, în Bulgaria, în Serbia.

> «Sunt localităţi unde plugari *împroprietăriţi*, după ce-au plătit anuitatea şapte-opt ani, au părăsit pământul, s-au făcut servitori şi argaţi sau au *trecut* Dunărea.»

Din Moldova ţăranii îşi părăsesc căminele şi trec în Basarabia rusească.

Toate aceste sunt fapte.

Aceste fapte dovedesc decadenţa statului, căci nu sunt unice în istorie, ci se repetă ori de câte ori decadenţa intervine. Şi(;) pe când oamenii care se complac în decadenţă se bucură şi se veselesc, tot atunci spiritele mai bune înclină a vedea lucrurile în culori negre şi sunt atinse de pesimism.

Salvianus, un preot din Marsilia născut pe la 390, care a scris tractatul, ce se păstrează încă, *De Gubernatione Dei*, toată viaţa sa a afirmat cu multă elocuenţă teza că «barbarii cuceritori sunt însărcinaţi de Dumnezeu să pedepsească viciile şi nedreptăţile lumii romane». Acest pesimist al timpului său observă în cartea sa (V, 8) că romanii fug la goţi şi că nu se tem de nimic mai mult decât *ca să redevie romani*. Ba chiar toţi oamenii din popor ar căuta refugiu la goţi dac-ar putea lua cu sine puţina avere ce-o posedă; căci acolo nu li-i permis celor mari, ca la romani, de-a asupri nepedepsiţi pe cei mici.

> «(*Una et consentiens illic Romanae plebis oratio*, ut liceat eis vitam, quam agunt, agere cum barbaris. Et miramur, si non vincuntur a nostris patribus Gothi, *cum malint apud eos esse quam apud nos Romani?* Itaque non solum transfugere ab eis ad nos fratres nostri omnino *nolunt sed ut ad eos confugiant, nos relinquunt*).»

Nimeni n-a numit pe acest călugăr trădător sau nebun pentru că constata că starea de nedreptate din Imperiu făcea pe poporul roman să prefere domnia barbarilor.

Bizantinul Priscos fu trimis în solie, la anul 448, la Curtea lui Atilla, regele hunilor, unde află o sumă de romani. Ce-i spuse unul din ei, spre marea uimire a lui Priscos? Că[:]

> «*sub aceşti barbari oamenii nu sunt pururi şicanaţi ca în Imperiu, că judecăţile sunt drepte, că judecătorii nu sunt venali, că dările nu sunt, ca-n Imperiu,* în permanenţă insuportabile. *Ceea ce*

cineva câştigă cu muncă onestă poate să şi folosească în linişte, cu totul opus stărilor de lucruri din Imperiu.»

Acesta e chiar secretul tuturor cuceririlor uimitoare. Când Alexandru a cucerit Persia, desigur stările de lucruri fuseseră pentru popor atât de rele încât acesta nu i s-a opus; cu satrapii lesne a putut s-o scoată la capăt. Norocul lui Napoleon în Germania se esplică în acelaşi mod. El purta în raniţa sa o îndreptare a stării sociale a Germaniei, care era insuportabilă în cele mai multe din statele mici. A trebuit mari îmbunătăţiri înăuntru, a trebuit o generaţie crescută în universităţi cu totul în alt spirit, adânc naţional, pentru ca Napoleon să poată fi învins.

Iată lucruri clare şi învederate.

Când vedem zilnic că perceptorii nu iau darea de la ţăran din *prisosul* producţiunii lui, precum se-ntâmplă în toate ţările din lume, ci din vânzarea instrumentelor lui de muncă, scutite de lege, din haina de pe el, din pâinea de toate zilele, când constatăm, din raportul asupra portăreilor, cum se aplică împlinirile judecătoreşti, când adăogăm peste acestea spoliaţiunile administrative, ne mai rămâne oare cuvânt de-a ne mira de vorba ţăranului de la Cetatea Albă, care găseşte starea lui preferabilă celui din România liberă?

Dar să zicem că, dacă ţăranul nostru stă rău, are cel puţin satisfacţiunea de a-şi vedea respectat sentimentul lui naţional, că acesta rămâne izvorul lui de speranţă în viitor, steaua care-l conduce şi-l mângâie în căderea sa materială.

Să vedem ce se face în privirea aceasta.

Cozia, unde e înmormântat Mircea I, cel mai mare Domn al Ţării Româneşti, acela sub care ţara cuprindea amândouă malurile Dunării până-n mare, Cozia unde e înmormântată familia lui Mihai Vodă Viteazul, un monument istoric aproape egal în vechime cu ţara – ce-a devenit aceasta? Puşcărie!

Turci şi austriaci au ocupat ţările, dar puşcărie tocmai din această mănăstire n-a[u] făcut.
A trebuit(;) «naţionalii» să vie(;) ca s-o facă şi asta”., ibidem, pag. 188

„Când dar vedem un popor atât de maltratat în privirea stării sale materiale şi maltratat şi mai rău în privirea tuturor amintirilor mari şi sfinte(;), mira-ne-vom de mărturisirea

publiciştilor că românii emigrează, mira-ne-vom că preferă o domnie străină barbară în locul celei pseudocivilizate ce se pretinde a fi a lor? «*Non solum transfugere ad nos omnino nolunt, sed ut ad eos confugiant, nos reliquunt*», zice Salvian şi acelaşi cuvânt se aplică şi la noi.

Nu vă prefaceţi a vă supăra pe ceea ce zicem, supăraţi-vă mai bine pe ceea ce se-ntâmplă, pe *realitate*. Ceea ce se-ntâmplă în viaţa materială şi morală e trist, nu icoana slabă pe care noi o dăm în scris despre această realitate.

Poate cineva comenta oricum voieşte ceea ce zicem; nu de comentarii e vorba, nu de intenţiile ce ni se atribuie sau ni se tăgăduiesc, ci de realitate. Realitatea aparţine ordinei materiale a lucrurilor, unde totul e pipăit, învederat, capabil a fi măsurat. Oricât de crudă ar fi forma în care ne esprimăm impresia, ceea ce e mai crud şi mai odios e realitatea însăşi.

Toate protestele de patriotism nu modifică întru nimic realitatea, precum procesele intentate lui Galilei nu opreau ca în realitate Soarele să fie centrul Sistemului şi Pământul să se-nvârtă împrejurul lui. A modifica realitatea, nu a parafraza vorbele noastre, iată ce ar trebui să faceţi"., ibidem, pag. 189

[225] De exemplu „duplicitatea guvernului"(idem, *Admirabila dibăcie*…, Timpul, 11 februarie 1883, în Opere, vol. XIII, pag. 255) în ceea ce priveşte „Dunărea, mişcătoarea pavăză de argint a neatârnării noastre străvechi, a căreia pierdere totdeauna robie a însemnat"., ibidem

„Toate protestaţiunile guvernului şi foilor sale în cestiunea Dunării nu sunt decât făţărnicii. Am arătat că, încă de acum doi ani, «Românul» declarase în numele guvernului că e la timp şi cu cale de-a concede Austriei Comisiunea Mixtă, prezidenţia permanentă şi votul preponderant. În urma zgomotului ridicat(;) guvernul s-a hotărât să urmeze aceeaşi politică sub alte aparenţe: d[omnul] Dim. Sturza nu e decât continuatorul fidel al politicei d-lui Boerescu (predecesorul său imediat pe portofoliul externelor n.n.), şi a face toate concesiile este de pe-acum hotărârea statornică a cabinetului.

Protestaţiunile din cei din urmă timpi nu sunt decât pur şi simplu *reclame electorale*. Odată alegerile terminate în favorul

---

guvernului, el nu va mai găsi nici o piedică în cale pentru a admite în întregul lor stipulaţiunile Tractatului de la Londra.

Alegători din colegiul I şi al II-lea! Ştiţi care e *meritul* pentru care aţi fost acoperiţi cu decoraţii? Acel merit e să alegeţi deputaţi cari să primească fără discuţie cestiunea Dunării române în mâni străine. Precum trădarea de tron e înălţată şi decorată, astăzi meritul de căpetenie pe care guvernul nostru [î]l răsplăteşte este trădarea de ţară.

Mai mult; diplomaţia [europeană] însăşi [î]i dă guvernului nostru acest termen, care se acordă condamnaţilor la moarte, şi nu va face paşii definitivi pentru obţinerea concesiunilor decât după ce alegerile vor fi terminate, majoritatea asigurată.

Cine se mai îndoieşte despre aceasta n-are decât să citească depeşa din Londra pe care-o reproducem aici.

Iată în adevăr ce i se depeşează ziarului *Le Temps* de către corespondentul său:

> «*Conform cu informaţiunile mele precedente, lord Grandville a fost însărcinat din partea Conferenţei Dunării de-a notifica statelor riverane deciziunile Conferenţei şi de-a face pe lângă România demersuri amicale, dar stăruitoare, pentru a o determina să adere la deciziunile reuniunii europene.*
>
> *Notificarea adresată statelor riverane s-a făcut acum zece zile. Cât despre demersurile ce privesc România* – demersuri ce trebuiesc sprijinite colectiv de către toate puterile – ele au fost amânate în comună înţelegere pentru şase săptămâni, adică până după alegerile pentru Parlamentul român *cari vor avea loc*. *Motivul acestei amânări este că puterile, dorind pe d-o parte de a* nu aduce un element străin de agitaţiune în dezbaterile electorale, *judecă pe de altă parte că e preferabil de-a aştepta, pentru a lucra pe cale diplomatică, ca puterile guvernamentale şi legislative să fie definitiv*

constituite, după cum va fi rezultatul nouălor alegeri.

Din sorginte autorizată aflu că reprezentantul României a mulţumit plenipotenţiarului francez din conferenţă pentru modificările aduse proiectului primitiv al Comisiunii Europene şi a căror iniţiativă el a luat-o.»

De acord cu depeşa de mai sus, *Le Temps scrie*:

«*Se ştie că Conferenţa, despărţindu-se, a lăsat un termen deschis de şase luni pentru ratificarea Tractatului de la Londra şi a protocoalelor ce-i sunt anexate; totodată i-a lăsat prezidentului facultatea de-a o convoca pentr-o ultimă dată, spre a împlini această formalitate. Aceste deciziuni au fost inspirate de ideea curtenitoare de-a rezerva României un mijloc pentru a reintra în concertul european. Times crede a şti că lord Grandville nu va uza de această facultate înaintea espirării termenului semestrial şi, daca până în acel moment adeziunea României nu va fi sosit la* Foreign-Office, *conferenţa se va reuni de drept şi va sancţiona rezoluţiunile sale precedente, cu toată abstenţiunea guvernului român. Times atribuie guvernului român intenţia de-a se strecura din afacere făcând distincţie între Tractatul de la Londra şi anexele lui. Dar ziarul englez observă cu drept cuvânt că această distingere e inadmisibilă în practică, pentru că adoptarea reglementului care-a instituit Comisiunea Mixtă formează tocmai unul din articolele Tractatului. Evenimentele vor da probabil dreptate, previziunile lordului Grandville şi* sfârşitul agitaţiunilor electorale va aduce fără îndoială în Regatul dunărean o apreciare mai justă a cestiunii; demersul pe care l-a făcut ministrul României la Londra, după instigaţiunea guvernului său, spre a

> mulţumi reprezentanţilor noştri din Conferenţă pentru modificările introduse după iniţiativa lor în proiectul primitiv al Comisiunii permite în adevăr să sperăm *că cabinetul din Bucureşti, scăpat* de toate preocupaţiunile străine ***(electorale!)***, *va da cea mai deplină dreptate operei diplomaţiei europene*.»

Înaintea şi în timpul alegerilor publicul e dar prevenit de-a nu crede absolut nimic din toate protestaţiunile foilor guvernamentale întru cât vor privi cestiunea Dunării"., idem, *Toate protestațiunile guvernului*…, Timpul, 1 aprilie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 282

„Parlamentul de maşini votatoare, guvernul(;) vrea atotputernicia înăuntru pentru a masca servilismul în afară"., idem, *E sătulă țara de vorbe*…, Timpul, 29 aprilie 1883, în Opere, vol. XIII, pag. 266

Greu de priceput?

„Odată vasalitatea în afară stabilită, trebuiesc create şi înăuntru condiţiile vasalităţii. Trebuie nimicită influenţa pe care o mână de oameni liberi, intelectual si material neatârnaţi, o mai poate exercita asupra opiniei publice şi a mersului lucrurilor; trebuie creat un aparat electoral care să-i dea guvernului pururi o majoritate servilă şi înjosită, aleasă de către subcomisari de poliţie; voturile proprietăţii istorice şi ale inteliginţii trebuie aruncate şi stinse în mulţimea celor ce se obţin printr-un cinzec de vin şi, odată declarându-se formal printr-un tractat că ţara aceasta este o slugă, să fie şi în realitate compusă din slugi ale slugilor străinătăţii(;).

Volenti non fit injuria. Concesiunile *nimerite, la timp şi ducând sigur la scop*, pe cari guvernul le-a făcut Austro-Ungariei, încă din mai 1881, când ministrul de esterne declara că «putem primi *Comisiunea Mixtă* fără să ne abatem de la Tractatul de la Berlin, că încercarea de-a înlătura pe Austria din Comisiune ar fi zadarnică, că cestiunea *prezidenţiei permanente* e o cestiune de curtenie şi de politeţă», acele concesiuni Tractatul de la Londra nu face decât să le înregistreze în dreptul public şi să le sancţioneze"., idem, *Va să zică*…, Timpul, 3 martie 1883, în Opere, vol. XIII, pag. 290

Ziare franceze cari au dovedit că sunt bine informate în privinţa cestiunii Dunării, *Le Temps* între altele, ne-a[u] spus curat că termenul de şase luni acordat de puteri pentru ratificarea

Tractatului de la Londra nu e nimic alt decât timpul material pe care l-a cerut de la ele guvernul de samsari ce domneşte asupră-ne pentru ca în decursul acestei jumătăţi de an să ucidă Colegiul I, şteargă din legea electorală chiar posibilitatea unei reprezentaţiuni independente şi apoi să primească tot ce străinătatea va impune, cu un Parlament compus din cumularzi, păsuiţi şi funcţionari.

Să treacă alegerile în care vom şti a distrage atenţia tuturor prin cestiuni interioare; să obţinem majoritatea pentru revizuire şi va fi bună şi pentru Dunăre. Îngăduiţi-ne dar până vom amăgi ţara şi vom pune mâna pe ea şi-atunci să vedeţi ce slugi plecate va avea străinătatea în noi. Atunci vă dăm Dunărea, vă dăm poduri peste ea pentru traficul internaţional, plătite tot din sudoarea poporului nostru, vă dăm construcţii de canaluri de la Cernavodă la Chiustenge, vă dăm tot ce poftiţi.

Iată limbagiul pe care-l ţine guvernul în străinătate, iată pe ce mâni am ajuns. Toate agitaţiile, toată reforma constituţională nu e decât apucătura unor samsari ai intereselor ţării, cari ştiu să ameţească prin mizerii interne pe oamenii pe cari vor să-i înşele şi să-i păgubească.

E ca şi când un samsar, solicitând să cumpere moşia unui om, i-ar fi dat acestuia o doftorie drastică pentru ca, ameţit de tăieturile din lăuntru, să iscălească de nerăbdare şi de durere vânzarea"., idem, *E sătulă ţara de vorbe*…, Timpul, 29 aprilie 1883, în Opere, vol. XIII, pag. 290

„Caradaua vulgară e stăpânitoarea României moderne. Elemente cari n-au nimic şi nu ştiu nimic, cari fug de muncă ca diavolul de tămâie(;).

A le asigura acestora stăpânirea deplină în România este scopul loviturii de stat. Un stat guvernat de Coate-goale şi Zgârie-hârtie e însă un stat pierdut. Cinic, meschin, vânător de cumul şi câştig, ilicit înlăuntru, slugarnic în afară, acest element al unei biurocraţii inepte, ignorante şi comune este numai rămăşiţa, dar totodata matca în care se puieşte cea mai stângace din toate formele de guvernământ: absolutismul.

Daca e vorba de vigoarea economică a unei comunităţi omeneşti, e mai bine ca aceasta să fie un trib de ciobani liberi, fără cultură, pururea gata de luptă, mai bine un trib de mulgători de iepe, cutreerând deşerturile, migrând de-a lungul râurilor, ademenit

de constelaţiile de la amiazăzi, decât o turmă de oameni guvernată de un roi de coate-goale în care paragrafii reglementelor traduse din franţuzeşte se bat în capete şi unde totul, demnitatea omului şi a statului, să atârne de judecata unui imens număr de cioclovine bugetare.

Da! O lovire de stat este; o lovire de stat executată de paraziţi contra elementelor producătoare şi cu rădăcini în această tară; o lovire făcută în interesul străinilor,(;) o lovire de stat impertinentă în jos, umilită şi linguşitoare în sus, lovirea de stat a ciocoiniciei speculante şi invidioase în contra tuturor elementelor libere şi producătoare ale acestei ţări"., idem, *După ce Ilie Ţepeluş…*, Timpul, 5 mai 1883, în Opere, vol. XIII, pag. 294

„Daca revizuirea se va face, libertatea s-a dus din România. *Verba docent, exempla trahunt*. Degeaba am mai predica evanghelia libertăţii; nu va mai fi materialmente cu putinţă ca naturi independente şi întregi să poată sparge pătura de slugi ale guvernului, slugi cari, *daca ar îndrăzni să voteze în contra candidatului oficial vor fi imediat date afară*, după cum zice Chiriţopol.

Şi caractere libere nemaiputând pătrunde, ele nu vor mai putea servi de prototip şi de exemplu purtării politice a poporului. Paguba produsă neatârnării caracterelor este însă atât de mare şi de esenţială încât n-am mai vedea nici un mijloc de a restitui această pierdere. Deja lumea îşi adaptează moravurile după virtuţi patente ca acelea ale unui P. Grădişteanu sau Costinescu! Îşi poate închipui cineva ce va fi când numai asemenea virtuţi în discompunere vor reprezenta cariatidele ce susţin bolta moralei şi demnităţii publice"., ibidem, pag. 295

Fireşte, „se-nţelege cumcă(;) scopul şi esenţa acestei reforme, nu numai că nu e mărturisită, ci se tăgăduieşte chiar. Întărirea sistemului parlamentar o numesc dumnealor"., idem, *Se-nţelege că, după manifestul…*, Timpul, 25 martie 1883, în Opere, vol. XIII, pag. 279

Exact precum „guvernul şi foile sale – departe de-a ţine publicul român în curentul celor ce se petrec – continuă a arunca praf în ochii lumii, ba ministrul de esterne nu se sfieşte a încredinţa(;) că viitorul tractat e favorabil României, atât de favorabil încât numai bine se poate da iama Constituţiei şi legii electorale, neavând nici o grijă despre cele din afară"., idem, *Va să zică…*, Timpul, 3 martie 1883, în Opere, vol. XIII, pag. 266

Încape vorbă? „În România mai avem a lupta cu-n inconvenient în viaţa noastră publică. Din ceea ce oamenii scriu şi zic nu poţi deduce ceea ce ei vor. În cele mai multe cazuri trebuie să laşi tot vravul de vorbe de-o parte şi să ghiceşti intenţia(;) reformatorului, care e în genere cu totul alta decât aceea pe care marele om o pretextează"., idem, *Friguri de reforme*…, Timpul, 17 septembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 189, 190

Cât despre presa «naţională»?:

„Străinii vor drumuri de fier, şi presa «naţională» încearcă a dovedi în sute de articole că e un interes eminamente naţional la mijloc.

Străinii voiau răscumpărarea drumurilor de fier, şi primul-ministru declară că e cestiunea cea mai populară din România.

Străinii voiau emanciparea evreilor, şi organe «româneşti» s-au aflat care să zică că un popor atât de civilizat şi mai cu seamă atât de bogat ca cel românesc are datoria de-a se închina exigenţelor secolului.

Străinii voiau război cu Turcia, de îndată această luptă nefastă se botează «*război al independenţei*».

Străinii vor voi anexiunea, şi se vor găsi şi în viitor cete de masalagii cari să alerge pe uliţe(;) şi să strige «Trăiască cutare ori cutare formă a pieirii României»"., idem, *Astăzi patrusprezece ani*…, Timpul, 12 februarie 1880, în Opere, vol. X, pag. 414

De-aceea, „în loc de-a căuta ce vorbesc oamenii, să căutăm ce *vor* ei»"., idem, *A începe cu stereotipul*…, Timpul, 13 octombrie 1876, în Opere, vol. IX, Ediție critică întemeiată de Perpessicius, Ed. cit., 1980, pag. 231

„Iar axioma generală pe care un român trebuie să şi-o puie când judecă asupra oamenilor [de stat de la cârma] ţării sale este că vor face tocmai contrariul de ceea ce-au făgăduit să facă. Altfel, luându-se după vorbele lor, va greşi întotdeauna"., idem, *Am avut adeseori ocazia*…, Timpul, 5 octombrie 1878, în Opere, vol. X, Ediție critică întemeiată de Perpessicius, Ed. cit., 1989, pag. 131

„Cel mai mare păcat al oamenilor e frica, spaima de-a privi în faţă ş-a recunoaşte adevărul. El e crud, acest adevăr, dar numai el foloseşte"., idem, Manuscrisul *Superfluența populației*, în Opere, vol. XV, Ediție critică întemeiată de Perpessicius, Ed. cit., 1993, pag. 85

[226] idem, *Adunările se redeschid*…, Timpul, 5 decembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 236

„Până azi încă România e în pericolul de-a deveni ceea ce erau republicele în decadență ale Greciei[227] şi Roma[228] în timpul discompunerii sociale.

După câte vedem astăzi nu se mai poate admite că dezvoltarea României a fost normală. Din contra: a fost în gradul cel mai mare anormală, sacrificându-se, în favorul ei, bunăstarea, sănătatea şi moralul tocmai a acelor clase pe cari liberalismul esploatator şi ignorant pretindea a le emancipa.

Ceea ce dar a adus dezvoltarea de pân-acum n-a fost o nouă clasă de producători, nu ridicarea muncitorului la un nivel mai nalt de cultură şi de bun trai, ci o clasă de stăpânitori, o aristocrație nouă, compusă din oameni cu puțină ştiință de carte dar cu multă impertinență, cu mult spirit de şicană şi de-o ruşinoasă mlădioşie de caracter."[229].

---

[227] „Atenianii în decadenţă se prefăcuseră toţi în samsari, în advocaţi, în aspiranţi de funcţii, în oameni politici; din buget începu a se plăti mulţimea care asista la întruniri publice; se plăteau mărturiile false înaintea judecăţii, se plăteau membrii juriilor judecătoreşti. Un popor care întreg îşi consuma vremea în afaceri de-ale statului căta să şi fie plătit întreg din buget. Sărăcia ajunsese atât de generală încât oamenii alergau cu lăcomie după un *obolus* (10 bani) ca recompensă pentru o şedinţă în tribunale, corupţia şi desfrânarea deveniseră din ce în ce mai mari. Filip al Macedoniei şi Alexandru cel Mare aveau oricând în mână tarifa conştiinţelor cetăţenilor ateniani şi n-avură decât să dea cu piciorul pentru a nimici acea comunitate politică putredă prin demagogie"., idem, *«Naţiunea» constată*…, Timpul, 22 iulie 1882, în Opere, vol. XIII, pag., 146

[228] „Nu Cartago a învins pe romani pe cât timp la ei domnea libertatea disciplinată, care i-a ridicat atât de sus; dar a dărâmat Roma şi a umilit-o demagogia în cele două forme ale ei, a maselor şi a despoţilor"., idem, *Discuţia iscată*…, Timpul, 14 ianuarie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 33

[229] idem, *De câte ori gândim*…, Timpul, 21 octombrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 206

„Admitem ca apreciațiunile oamenilor asupra cestiunilor de pură politică să poată fi determinate prin temperamentul fiecărui: ca unul să crează că e bun ceea ce altul crede că ar fi rău. Dar oare tot astfel e cu realitatea? Tot astfel e când ochii cari văd atribuie realității relele pe care ea le cuprinde în adevăr?

Zilnic vedem foile guvernamentale(;) lăudând starea actuală, batjocorind pe cea din trecut. Suntem departe de a fi *laudatores temporis acti* în mod absolut; ceea ce afirmăm însă în puterea cuvântului este că, cu acele trebuințe puține ale societății din trecut şi cu mijloacele prisositoare de-a le realiza, starea oamenilor era mai fericită decât azi”[230].

„E drept că bogății enorme nu se grămădiseră în lăzile industriaşilor politici, dar ceea ce nu exista deloc şi nicăiri era mizeria. Nu era om în țară care să n-aibă o ocupațiune certă, o piață sigură pentru munca sa. Azi e fără-ndoială altfel”[231].

„De şase sute de ani – am zis – viața României e legată de proprietatea istorică, de proprietari istorici. De şase sute de ani aceştia în timp de cădere, aproape numai ei au ținut sus ideea statului şi a naționalității române”[232].

„Da! Familiile vechi sunt menite a se stinge, pentru că n-a vrut Dumnezeu ca un copac al pădurilor sale să crească până la cer. Da! În locul stejarului secular stejarul cel tânăr se-nalță(;) – neam vine şi neam trece – aceasta e legenda veacurilor. Dar nu e indiferent pentru un popor ce răsare în locul stejarului, nu [e] indiferent când plante parazite, oricât de

---

[230] ibidem

[231] ibidem

[232] idem, *Prin discursul ținut la Ateneu*…, Timpul, 14 aprilie 1883, în Opere, vol. XIII, pag. 286

trecătoare ar fi ele, îşi înfig rădăcinile în trunchi şi ajung mai repede sus decât stejarul. Nu e indiferent pentru un popor cărui *principiu* se datorează ridicarea unui om în mijlocul lui: daca ea se datoreşte tăriei, curajului, energiei – tot atâtea numiri diverse pentru principiul puterii de muncă şi pentru bărbăție – sau daca ea se datorează speculei, apucăturilor, instinctelor feline şi oarecum femeieşti ale omenirii. Nu e indiferent pentru viața unui popor ca, în loc de stejar, să răsară slabul şi pururea de vânt legănatul mesteacăn. Nu e indiferent daca cei ce se ridică au sau nu rădăcini adânci în pământul țării. Nu e, c-un cuvânt, indiferent daca soarta unei țări e condusă de oamenii ei proprii sau de aristocrația diferențelor de preț şi a diferențelor de opinii, de aristocrația cursului de bursă şi a limbuției"[233].

„Coruptibilitatea în sine şi ca rău constant(;) atârnă de adâncimea culturii, de valoarea pe care oamenii o dau adevărului recunoscut. Coruptibilitatea de moravuri şi superficialitatea de educație merg mână în mână.

Figura cu roata, împrumutată mecanicei, ne dă ocazia de-a repeta un adevăr foarte vechi: nici o lege electorală, nici o constituție, nici o punere la cale omenească nu e în stare sa ridice în mod spontan treapta de cultură pe care se află un popor, precum nici o vorbă, nici un volum scris nu e în stare a înmulți puterea unui copil. Acest spor nu se câştigă decât prin *muncă*. O muncă crescând în progresiune mică, dar continuă, va spori puterile copilului la maximul posibil; o muncă intelectuală, crescând asemenea în progresiune, va spori cultura unui popor la maximul ei şi prin aceasta capacitatea lui de a înțelege interesele

[233] ibidem

publice. Dar pentru aceasta trebuie timp, una la mână, economie de forțe, două la mână.

Cine însă cheltuieşte forțele naționale pentru a întreține cu ele clase întregi de Caradale şi de Serurii, de oameni improductivi, incapabili de muncă şi avizați la buget şi la favori guvernamentale, acela nu poate pretinde să aibă ce cheltui pentru cultura poporului său.

Blocul de marmură din care-ai tăiat un satir nu mai e bun să tai din el pe Minerva"[234].

„Cum vedem, decrepitudinea morală şi intelectuală de care suntem izbiți merge în paralel cu degenerarea fizică; una serveşte de complement celeilalte.

Astfel, tot progresul de care ni se împuiază urechile există numai la suprafață; fundul este o adevărată mocirlă. Pe când droaia satisfăcuților şi a chivernisiților zilei se răsfață în onori şi se îngraşă din sinecure, masa națiunii suferă de toate neajunsurile fizice şi morale.

Hrana țăranului este redusă astăzi la cea mai simplă espresiune, pentru că toată munca lui de peste an nu ajunge să plătească nenumăratele biruri pe cari stăpânirea(;) i le-a pus în spinare. Daca [el] reuşeşte a-şi scăpa vita din bătătură din gheara teribilului perceptor, vine peste noapte hoțul şi i-o fură şi, oricum ar face, el este obligat să rămâie tot sărac.

În asemenea condițiuni este de toată evidența că țara merge către o adevărată ruină. S-a zis, şi cu drept cuvânt, că țăranul este temelia casei. Ori, slăbindu-se necontenit această temelie, edificiul întreg al statului român poate să se prăvălească. Dacă aceia cari au în mână soarta şi viitorul țării nu văd primejdia, atât rău

[234] ibidem, pag. 286

pentru ei, - atât mai rău mai cu seamă pentru cetăţenii cari-i sufăr încă în fruntea afacerilor publice.

Este un adevăr dureros astăzi că administraţiunea(;) n-are altă preocupaţiune, nu urmăreşte alt scop decât mănţinerea sa la putere prin toate mijloacele putincioase, morale şi imorale. Aceasta explică pentru ce, de(;) ani, asistăm la repeţirea uneia şi aceleiaşi drame, care se numeşte decadenţa fizică şi morală a României. Grija prefectului(;) nu este(;) pe sătean (în sens larg pe truditor n.n) de a-l ajuta şi a-l ocroti în vremuri de nevoie, de a-l învăţa principie de igienă casnică, de a-l îndemna să nu lase în părăsire biserica, de a-i inspira idei de patrie şi de solidaritate naţională(;)”[235]. „Sub domnia acestor falşi patrioţi prefectul nu mai este mentorul şi părintele administraţilor săi; el este sicarul puterii centrale, asupritorul lor. Ce-i pasă acestei slugi credincioase, care, lipsită de orice valoare proprie, nu însemnează ceva decât prin partidul din care face parte, ce-i pasă lui Chiriţopol(;), bunăoară, daca numărul morţilor din judeţul său întrece pe al născuţilor, daca epizootia decimează vitele locuitorilor, daca tâlharii se înmulţesc, daca siguranţa publică descreşte, şi daca belşugul de odinioară al satelor este înlocuit prin sărăcie lucie? Nu pentru îndreptarea acestor rele a fost numit el prefect; el are o misiune mai înaltă, mai nobilă şi mai demnă de dânsul: aceea de a asigura alegerea de deputat a unui Iepurescu, a unui Dimancea, a unui Pătârlăgeanu şi a atâtor alte talente distinse (şi a atâtor alte nulităţi venale n.n.) cari onorează partidul său. Din momentul ce această grea sarcină este realizată, prefectul îşi freacă mâinile cu satisfacţiune, căci rolul său a încetat.

---

[235] idem, *Avem sub ochi expunerea oficială*…, Timpul, 4 decembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 235

Cât timp, prin urmare, destinele țării, vor fi încredințate pe mâinile unor astfel de oameni, pentru cari cuvintele de patriotism şi de conservațiune națională nu sunt decât mijloace întrebuințate pentru căpătuiala partidului, vom avea să înregistrăm cu durere bilanțul de care am vorbit mai sus şi care se traduce prin degenerarea fizică şi intelectuală a națiunii"[236].

„Un singur remediu există în adevăr în contra acestor rele, dar trebuie aplicat cu toată rigoarea, cu tot esclusivismul: munca, acest corelat mecanic al adevărului; adevărul, acest corelat intelectual al muncii. Dar muncă, nu nimicuri, nu mânare de muşti la apă; şi adevăr, nu fraze lustruite şi negustorie de vorbe[237]"[238].

---

[236] ibidem

[237] „Cine-ar citi foile din Capitală ar constata un fenomen ciudat, care se repetă, nu cu regularitatea lumii siderale, dar ca din senin şi în genere în epoce în care Adunările nu pun ţara la cale în Dealul Mitropoliei şi răscumpărările nu sunt la ordinea zilei. Acel fenomen e: discutarea de principii, dar o dicuţie de-o generalitate şi de-o abstracţiune estremă. E o jucărie ca oricare alta, ca de ex[emplu] a căuta rădăcina pătrată a numărului 7. Poţi să tot socoteşti mereu şi să baţi apa-n piuă; aproximaţia va deveni din ce în ce mai mare, dar o rădăcină care, multiplicată cu ea însuşi, să dea exact 7 nu se va găsi. Ş-aici se operează cu două abstracţiuni de-un cuprins empiric cu totul neînsemnat şi poţi vorbi şi socoti zile întregi fără să fi făcut o treabă de seamă.

Un exemplu. „Pe temeiul a trei abstracţiuni: *credinţă, viitor, naţiune*, se durează un articol de fond de trei coloane, care nu zice absolut nimic şi care e-ndreptat, ca totdauna, în contra opoziţiei.

Aceste trei vorbe, abstracte ca şi nişte numere, se pot pronunţa după voie şi ar da alte teme, tot atât de bogate în vorbe: de ex[emplu] «Românul», care azi a discutat credinţa în viitorul naţiunii, poate discuta mâni viitorul din credinţa naţiunii sau naţiunea viitorului prin credinţă, viitorul credinţei în naţiune sau

credinţa naţiunii în viitor şi are să ajungă tot la rezultatele fenomenale la care a ajuns şi în numărul său de astăzi.

E o şcoală privată în Bucureşti care poartă deviza: «Şcoala e altarul civilizaţiunii». S-ar putea zice: Altarul e şcoala civilizaţiunii, civilizaţiunea altarul şcoalei ş.a.m.d.; fraza nu câştigă mai mult înţeles decât are, adecă nici unul. Asta se numeşte o frază goală.

Altfel, acesta este semnul caracteristic al unei totale lipse de cultură, precum şi a lipsei de gândire proprie.

Tot secretul intelectual al demagogiei consistă însă tocmai în negustoria cu asemenea fraze de-o goală şi tristă universalitate, fraze cari n-au conţinut, nu spun nimic aievea şi cari, se-nţelege, ameţesc capul bietului om din popor, care, ştiind că peşte, pâine, carne sunt vorbe ce însemnează ceva, crede că şi abstracţiunile de mai sus cată să fi însemnând ceva şi mult încă, numai el nu e-n stare să le priceapă. Asta se cheamă pe românie: *A îmbăta pe cineva cu apă rece*.

Orice abstracţie, cât de subtilă, pentru a însemna ceva, aievea, pentru a avea înţeles, trebuie să poată fi redusă la un echivalent *material*. Daca i-am întreba pe acei onorabili ce molecul material coprind cele trei abstracţiuni ce le întrebuinţează, cu ce echivalent aievea corespund, ar sta ca viţeii înaintea porţii nouă şi nu ne-ar putea da nici un răspuns"., idem, *Cine-ar citi foile*…, Timpul, 9 iulie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 135

„Din zilnica repetare a unei serii de vorbe cu sferă nedeterminată şi lipsite de cuprins a rezultat(;) o boală obştească a spiritului public în România: găgăuţia generală în judecarea cestiunilor de interes public, o periculoasă beţie de cuvinte, care a ameţit clasele noastre de mijloc şi le-a făcut a confunda formele goale şi pospăirea pe deasupra ale civilizaţiei cu fondul acesteia care consistă nu în egalitate, fraternitate şi libertate, ci în muncă şi în adevăr".(idem, *Mulţi presupun*…, Timpul, 5 februarie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 47) „Fără muncă nu există bunăstare materială decât pentru gheşeftari şi cavaleri de industrie;(;) fără adevăr nu există cultură". (ibidem) „A lua ochii prin discursuri patriotice şi fraze bine lustruite nu va să zică a munci şi(;) toţi acei cari iau de zece ori pe zi patria, libertatea, naţionalitatea în gură le iau numai ca etichete şi ca pretexte, adevărata lor ţintă fiind îmbogăţirea sau traiul bun de pe spatele altora, din spinarea poporului producător"., ibidem

„Rețeta cea mai simplă în contra sărăciei ar fi următoarea:

Fiece organism omenesc, prin inspirare de oxigen şi prin combinarea acestuia cu carbonul în acid carbonic, dezvoltă căldură. Căldura produce putere musculară şi intelectuală sau ceea ce c-un termen din fizică se numeşte: echivalentul mecanic al căldurii. Acest echivalent omul îl poate întrebuința spre a produce lucruri utile sau îl poate cheltui dormind la umbră. Deci fiecine să mişte numai din mâni, să producă obiecte de utilitate şi nu va exista sărăcie. Acest sfat însă îl poți da unui om în toată firea şi nestricat. Pungaşul care trăieşte înşelând pe alții, desfrânatul care fuge de lucru ca dracul de tămâie vor râde de tine daca le vei da sfatul să muncească, să întrebuințeze într-un mod util echivalentul de putere mecanică pe care îl produce organismul lor viu

Țăranul întrebuințează acest echivalent mecanic pentru a ara, a semăna, a secera; adică pentru a da materiei o formă nouă, aceea a grânelor, de o utilitate incontestabilă.

Ce fac însă (;)alții[i] cu acest echivalent, la ce întrebuințează mecanismul fizicului lor prețios? Spre a produce lucruri de utilitate? Ferească Dumnezeu. Unii, nefăcând nimic, îl pierd pur şi simplu, unii joacă cărți,

---

„Avem cuvinte de-a pune [la]-ndoială acel patriotism steril care, în loc de-a fi un sentiment adânc ce fiece cetăţean e dator să-l aibă, degenerează într-un fel de negustorie politică, în goană după popularitate, într-un titlu de-a pune mâna pe destinele, dar mai cu seamă pe resursele ţării, fără a compensa aceste foloase prin lucrare intelectuală, prin înţelegerea marilor interese cari atârnă de organizarea muncii"., idem, *Nu mai e la modă*…, Timpul, 21 ianuarie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 36

[238] idem, *«Națiunea» constată*…, Timpul, 22 iulie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 146

alții scriu articole insipide de gazete, alții precupețesc lucruri ce nu sunt produse de ei, scumpindu-le artificial, c-un cuvânt: secături, pierde-vară, şi cum [î]i mai cheamă, nu fac decât o întrebuințare inutilă de mecanismul lor de muncă cu care i-a înzestrat natura. Echivalentul mecanic se pierde pe nimicuri şi pe zădărnicii.

Daca considerăm pe om ca pe-o maşină care trebuie alimentată cu material combustibil, a carui ardere se preface în putere şi care putere cată a se-ntrebuința la producțiune, daca e să nu se prefacă fără nici un folos în acid carbonic, şi dac-am face bilanțul celor mai mulți, punând de-o parte suma de bunuri ce o consumă şi de altă parte ceea ce în schimb produc, am rămânea uimiți de risipa, de irosirea de puteri vii ce se face în această țară. Mii de franci, reprezentând zeci de mii de kilogrami metrici de putere vie, i se dau ca pensie reversibilă unui om ce nu e-n stare a scrie decât nerozii; mii de franci se dau pentru a plăti venalitatea cutărui deputat, ignoranța cutărui profesor, corupțiunea cutărui funcționar, trădarea şi felonia cutărui ofițer superior, negustoria de vorbe a cutărui advocat[239].

[239] „Nu trebuie a se uita că, în genere, activitatea aceasta (avocaţială n.n.) de veşnic comentator a unor texte pozitive deprinde inteligenţa cu sofisme. A apăra azi un lucru pe care mâine îl vei combate – în alt caz se-nţelege – a apăra o cauză nedreaptă simţind bine că este nedreaptă, a-ţi răzima adesea dreptatea pe mancuri de formă, nu pe instinctul înnăscut al justiţiei, iată poate, în majoritatea cazurilor, clina periculoasă în care se mişcă inteligenţa individului în această carieră. Dar dacă acest pericol e chiar în ocupaţiunea aceasta, el se măreşte cu cât (pe măsură ce n.n.) se combină cu nevoia (cu trebuinţele şi, după caz, cu dorinţele financiare ale avocatului n.n.). La alte profesiuni, excesele nevoii peste marginile legii sunt oprite prin teama unei puteri nedefinite bine, prin teama de urmările unor legi necunoscute în amănunţimile lor, prin frica de

Milioane de kilogrammetri de putere se cheltuiesc pentru a întreține mii de maşini omeneşti cari nu sunt bune de nimica şi nu sunt în stare a produce nimic.

---

pedepse. Deodată însă cu cunoştinţa legilor penale, avocatul are cunoştinţa deplină, caz cu caz, a tuturor pericolelor ce l-ar ameninţa din partea justiţiei în caz de abatere. Astfel el are putinţa de-a călca legile ocolindu-le, păzindu-le formele şi nu cuprinsul, căci justiţia formală este cea care se caută în tribunale. Deci neputinţa (ori nevoinţa deliberată n.n.) de-a se hrăni în mod onest conduce la acte incorecte moraliceşte, care, făcute însă cu paza formală a legilor, scapă de mâna justiţiei omeneşti. Desigur este în interesul tuturor existenţa unei clase de avocaţi – căci respectiva clasă este un membru neapărat în organismul justiţiei – dar, cu condiţia ca ea să fie onestă, de caracter, cultă şi, înainte de toate, să nu apere cauze injuste şi nici să nu alunece pe căi de-a dreptul imorale".(idem, *Între avocații din Austria*…, Timpul, 27 iunie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 223) Un pas spre rezolvarea necesităţii în cauză ar fi ca breasla avocăţească „să aibe existenţa pe deplin asigurată [din prestarea cinstită a profesiei avocaţiale] – guvernul să fixeze pentru fiecare oraş (pentru fiecare localitate n.n.) un număr hotărât (limitat n.n.), *numerus clausus* de avocaţi şi numai în limitele acestui număr să se poată înmulţi clasa apărătorilor dreptului. Având existenţa asigurată, înlăturându-se pericolul unui proletariat de avocaţi şi existând (asigurându-se n.n.) încolo depline garanţii pentru cultura suficientă a fiecăruia nu vor mai exista relele la care a dus înmulţirea [peste nevoile reale ale societăţii a] acestei clase".(ibidem, pag. 223, 224) „Aceasta ar fi foarte util pentru noi, căci, în afară de Ungaria poate, nu credem să mai existe o ţară în lume care să fie bântuită de ambiţiile explicabile, însă nejustificate, de dorinţele de câştig ilicit ale unui numeros proletariat avocăţesc ca România". (ibidem, pag. 224) Mai mult, „la noi în ţară, cel din urmă (cel mai slab pregătit profesional n.n.) absolvent al Facultăţii de Pisa (al Facultăţii de *strâmb* n.n.) se simte chemat a deveni deputat (parlamentar n.n.) sau ministru – şi tocmai partea cea rea, cea slabă, proletariatul avocăţesc a pus mâna pe Parlament şi pe Guvern, prefăcând statul în proprietatea unei societăţi de exploataţie"., ibidem

Căci, când e vorba de producțiune, nu trebuie s-o luăm după cum o ia limbajul ordinar, care nu ține seamă nici de *utilitatea* lucrului produs, nici de cheltuielile ce le exige actul producțiunii. Producțiune nu poate fi numită decât opera din care rezultă un produs *superior* serviciilor de tot felul pe care le-a absorbit operațiunea. Numai obținându-se acest bilanț poate fi vorba în adevăr de producțiune[240]. Cât costă însă tăcerea unui deputat? Mii de franci. Cât produce? Nimic. Cât costă pledoariile? Milioane. Ce produc? Absolut nimic. Cât costă plagiatorii intelectual sterpi cari uzurpează catedre universitare şi secundare? Sute de mii. Ce produce însă un om care însuşi nu ştie nimic? Nimic, fără îndoială.

Însă cine-a introdus mizeria aceasta economică şi intelectuală, domnia inepției şi a ignoranței, daca nu liberalismul? Liberalismul a scos din gunoi oameni

---

240 „Cuvântul producţiune în limbagiul ordinar înseamnă acţiunea care dă naştere, acţiune[a] producerii, fără a ţine seamă de utilitatea lucrului produs, nici de cheltuielile pe care le exige această producţiune. În ştiinţă cată să aibă un înţeles mai precis, mai riguros şi mai absolut. Cuvântul se aplică în economia politică la acea ramură particulară a ştiinţei care are de obiect crearea valorilor, considerată separat de distribuirea şi de consumarea lor şi, vorbind ştiinţific, nu poate fi aplicat decât la opera din care rezultă un produs de-o valoare superioară sau cel puţin egală cu valoarea serviciilor de tot soiul pe cari le-a absorbit operaţiunea. Numai obţinându-se această balanţă se poate vorbi de producţiune adevărată. În ipoteza inversă ar fi *destrucţiune*, adecă valoarea produsă s-ar găsi inferioară sumei valorilor ce-au trebuit consumate pentru a o obţine şi aceasta-i atât de adevărat încât, dac-am voi să repetăm de câteva ori aceeaşi operaţiune, am sfârşi prin a distruge suma întreagă a valorilor pe care le-ntrebuinţasem de la-nceput pentru a-ncerca lucrul şi(;) material ar deveni imposibil de-a le reface"., idem, Manuscrisul *Economie politică*, în Opere, vol. XIV, Ed. cit., Bucureşti, 1983, pag. 936

ignoranți şi netrebnici cari, în loc de a fi avizați să se hrănească din muncă proprie, li se-nlesneşte a trăi din munca altora. Liberalismul a înmulțit clasa consumatorilor improductivi, cari nu adaugă, prin toată negustoria lor de vorbe, un centigram la greutatea grâului nostru, liberalismul înmulțeşte funcțiile, atrăgând din ce în ce mai mulți incapabili în serviciile publice”[241].

„Toate dările câte împlinesc(;) venitul(;) anual al statului se plătesc de către *acelaş* pământ şi de către *aceeaşi* muncă. Şi nu numai dările. Literele aşezate în şir de zățarul foii liberale sunt plătite cu fire de grâu; hârtia pe care se tipăreşte, condeiul cu care se scriu articolele asemenea. Cine plăteşte în ultima linie toate acestea decât producțiunea, adică țăranul şi proprietarul? Oare samsarul care caută grâu, grânarul care-l cumpără, corabia care-l transportă, comisionarul care-l primeşte, toți aceştia, cari plătesc ei înşişi dări, le plătesc de la ei, sau venitul, precum şi darea, nu consistă decât în câtimi pe care le iau din acelaş grâu, pe drumul de la mâna celui ce-l produce pân-la gura consumatorului?

Daca valoarea reală a unei banițe ar fi însemnată cu litera *V*, toate actele de mijlocire, până ce ajunge la Marsilia, sunt reprezentate prin valori negative *(V-a-b-c…-x).*

Această serie de transmisiuni şi mijlociri poate fi atât de lungă încât suma reprezintată prin ele să mistuie aproape valoarea întreagă a produsului, iar producătorul să nu capete aproape nimic, adică un preț de batjocură pe munca sa. Cine dar plăteşte dările şi din ce se plătesc ele, mai cu seamă într-o țară în care

---

[241] idem, *«Națiunea» constată*…, Timpul, 22 iulie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 145

[aproape] numai țăranul munceşte, iar [cei mai mulți dintre] ceilalți trăiesc din mijlociri?

Cine alt decât munca ce se-ntrebuințează pentru producerea grâului, lânei ş.a. pe de o parte, munca pe de alta, care le dă o schimbare de formă şi preface lâna în postav, bumbacul în pânză bunăoară? La noi, unde nu se operează nici un fel de schimbare de formă decât cea mai primitivă, aceea de-a prepara pământul pentru ca, din carbon, oxigen, azot, [h]idrogen şi alte câteva substanțe, să se producă grâne, cine să plătească dările decât cel care le produce pe aceste? Samsarul nu produce nimic; negustorul nu adaogă absolut nimic nici la calitatea, nici la cantitatea produsului; perceptorul nu dă ajutor pământului în activitatea lui chimică. Daca perceptorii, advocații, negustorii ar şti să facă din carbon, [h]idrogen, oxigen şi azot ceea ce planta face din ele, adică făină şi albumină, admirabili oameni ar fi toți. Dar pentr-un asemenea lucru toate seriile de oameni de mai sus sunt absolut netrebnice; cu aceasta se-nsărcinează săruri acido-fosforice şi alcaline, cari fac serviciul gratis, fără remiză şi fără dobânzi la dobânzi, şi-l fac de-ar exista perceptori ori nu, de-ar fi ori n-ar fi politiciani, gazetari, proroci şi alte soiuri(;). Țăranul este singurul care contribuie la această producțiune, căci arând pământul, [î]l face capabil de-a absorbi elementele ce-i trebuiesc din aer şi din apă şi de a le combina în materia organică a plantei nutritoare.

Aşadar pământul şi munca lui plătesc la urma urmelor toate dările, oricum s-ar percepe ele şi oricum s-ar numi; ba încă ele hrănesc toate clasele de mijlocitori. Secretul unei sănătoase dezvoltări economice ar fi aşadar de-a elimina pe cât se poate termenii mijlocitori şi a face ca valoarea oferită de producător să ajungă întreagă sau aproape întreagă în

mâna consumatorului. Cu cât mai numeroase vor fi mâinele prin cari trece un obiect de consumațiune, fără a i se fi modificat forma, cu atât mai multe ocazii sunt de-a-l impune *indirect*; dările indirecte sunt dar aşa cu toate escamotate asupra aceluiaşi obiect, asupra aceluiaş producător. Prin mijlociri şi remijlociri țăranul ce produce grâul e sărac şi lucrătorul care-l mănâncă în Marsilia asemenea”[242].

„Şi-n acelaşi timp în care agenți fiscali ucid oamenii şi lumea țipă de sărăcie, de neputința de-a suporta atâtea misiuni în străinătate, atâtea pensii reversibile, atâtea răscumpărări, atâta lux guvernamental şi atâta brigandaj parlamentar, în acelaşi moment foile oficioase ne spun că finanțele merg bine, că mai trebuiesc câteva zeci de milioane pentru poduri peste Dunăre şi pentru nouă linii de căi ferate[243](;).

---

242 idem, *«Națiunea» propune guvernului*…, Timpul 14 iulie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 140

243 „Oricare lucrare de comunicaţie e utilă pentru *cineva*, dar prea adeseori nu pentru poporul care-o face, ci pentru altul”., idem, *Oare nu se pregăteşte*…, Timpul 14 mai 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 116

„Chiar marea reţea de căi ferate care s-a construit pân-acum e departe de a fi fost de-un folos absolut pentru ţară. Daca ea înlesneşte esportul produselor noastre brute, nu e îndoială că înlesneşte şi mai mult importul de mărfuri străine şi de marfă vie, de oameni străini care pe zi ce merge ne inundează. Aceasta este atât de adevărat încât balanţa comercială a României arată, an cu an şi c-o fatală regularitate că esportul nostru reprezintă o valoare mai mică decât importul de mărfuri străine şi că proporţia între producţiunea şi consumaţiunea ţării e pururi în defavorul nostru"., ibidem (E drept că „statele industriale ne prezintă în adevăr cazul aparent că, cu toată balanţa nefavorabilă, starea economică dinlăuntru e bună. Dar, în realitate statele acele produc mai mult decât consumă; materiile brute care formează obiectele de import capătă-năuntrul ţării, prin activitate industrială, o valoare încincită şi înzecită de cum aveau înainte, încât, deşi ar importa mai mult

decât exportă, bunurile dinlăuntrul ţării se înmulţesc şi ceea ce se-nmulţeşte şi mai mult este aptitudinea de-a produce aceste bunuri, e puterea productivă a industriei naţionale. Naţiile agricole, din contră, exportă materii brute a căror valoare nu se poate sui decât în margini restrânse, a căror masă chiar nu poate spori în infinit; în schimb ele importă obiecte industriale menite a se consuma şi deteriora, fără a lăsa nici o urmă din aptitudinile naţionale, fără a spori puterea de producţiune a poporului.", idem, *Raportorul însărcinat a apăra*…, Timpul, 26 noiembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 228) „Aceste drumuri de fier ne mai aduc câte 20.000 de străini pe fiece an, câte-un oraş întreg, care însă nu se adaugă în genere claselor producătoare, ci celor consumătoare, a căror ocupaţie nu e munca, ci mediaţiunea şi specula.

Ar fi fost mai firesc, şi mai cuminte, de-a urma – în materie de comunicaţie – căile ce le urma plutaşul român de la munte, când transporta pe bârne, puse una lângă alta, lemne şi grâne la porturile Dunării; ar fi fost mai folositor, şi mai ieften, de-a canaliza râurile noastre şi de-a construi drumuri de fier numai în măsura în care, cunoştinţele tehnice proprii şi mijloacele băneşti proprii ne-ar fi permis"., idem, *Oare nu se pregăteşte*…, Timpul 14 mai 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 116

„Drumurile de fier, făcute cu deridicata, au fost mijlocul principal pentru prefacerea României în America dunăreană, în ţară a nimănui şi a tuturor.

Mijloacele de comunicaţie au(;) două efecte cu totul deosebite, după cum străbat o ţară civilizată sau una necivilizată.

Dacă poporul e civilizat şi poate concura cu toată lumea cu articolele sale, comunicaţia-l pune în contact cu toată lumea; dacă el e necivilizat şi nu poate concura, atunci se sting, prin introducerea de mărfuri străine, toate ramurile sale proprii de producţiune şi el e redus la singura ramură capabilă a se susţine pe piaţa universului, precum noi la agricultură.

Producţiunea devine unilaterală, naţia lucrează cu un singur braţ, iar celalt i se taie; o singură clasă e condamnată la muncă, celelalte sunt avizate a se hrăni în mod cu totul improductiv prin speculă, tertipuri şi şarlatanerie politică. Astfel s-au stins meseriile la noi în ţară şi ne-am ales c-o pătură de oameni cari fac gazetărie, politică şi literatură, pătură bună poate de

rotărie ori tăbăcărie, dar absolut incapabilă de orice activitate intelectuală"., ibidem

„Ei bine, politica noastră în crearea căilor ferate rezultatul acesta l-a avut. Ea a pus în şah mat aproape toate meseriile din oraşe, precum şi iarna ţăranului. Industria oraşelor şi ramificata industrie de casă a satelor noastre s-au strivit sub roţile regelui Stroussberg şi această strivire o plătim noi înşine prin anuităţi; noi plătim posibilitatea pentru mărfurile străine şi pentru oamenii străini de-a veni la noi şi de-a aduce poporul nostru întreg la sapă de lemn"., ibidem

Mai mult, „prin atârnarea noastră economică am ajuns ca toate guvernele, spună ele ce-or pofti, să atârne mai mult sau mai puţin de înrâuriri străine"., idem, *Frază şi adevăr*, Timpul, 23 decembrie 1877, în Opere, vol. X, pag. 31

„Importanţa producţiunii industriale nu consistă în scumpetea sau ieftinătătea articolelor, ci în partea ei *educativă*. Un popor se creşte prin industrie proprie. Toate calităţile lui, toate predispoziţiile de gust, de arte, toate resorturile lui intelectuale şi morale se pun în mişcare prin munca industrială; el îşi deprinde mâinile la o sumă de lucrări ce pân-atunci i-erau necunoscute şi toate deprinderile acestea sunt aptitudini nouă, talente nouă, activităţi nouă, a căror sumă constituie puterea colectivă a poporului.

Liberul schimb absolut e atât de periculos pentru calităţile unui popor, le tâmpeşte atât de mult pe toate, încât genialul List poate spune cu drept cuvânt: cel mai mare rău ce ne-ar putea face duşmanul e ca să ne dea marfa lui nu ieften, ci *gratis*. Toate puterile şi toate instinctele naţionale ar amorţi şi ar degenera; o naţiune de matufi pe care cineva ar răsturna-o c-o lovitură de picior. În dar de ne-ar da toate bunurile, acest dar ar fi ca peşcheşul frânghiei de mătasă pe care Sultanul [î]l trimitea demnitarilor Porţii de cari voia să se cureţe.

Şi-n adevăr nu vedem urmările fatale ale liberului-schimb în ţara noastră proprie? De-o parte ţăranii, munca agricolă fiind singura în stare a mai ţine concurenţă pe piaţa cosmopolită a universului, pe de altă parte zeci de mii de aspiranţi la funcţii publice, pepiniera nesfârşită a partidelor demagogice, elemente pururea nemulţumite, a căror conştiinţă şi onestitate are o tarifă

foarte redusă de preţuri"., idem, *Nu numai motive…*, Timpul, 29 aprilie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 110

„De la 1859(;) am crezut, şi prin toate actele oficiale continuu am declarat, că România este o ţară agricolă, că ea nu poate produce decât în sfera agricolă, că producerea industrială ar fi rezervată altor ţări, industriale. Sub influinţa unor asemenea idei am lăsat să disparӑ sau să cază în desuetudine restricţiile ce esistau, şi cari puteau apăra industria din ţară; instituţia corporaţiilor ni s-a părut o instituţie învechită, contrarie libertăţii absolute în tot şi în toate, a trebuit dar să dispară. Nu numai înlesnirea comunicaţiilor, nu numai trebuinţele ivite, pe cari pământenii, industriaşi şi comercianţi nu ar fi fost în stare a le satisface, ci [mai ales] acele opinii împărtăşite de bărbaţii care aveau direcţia în ţară, au înlesnit ca străinii(;) să năvălească în ţară şi să se constituie în stat o pătură de industriaşi şi comercianţi străini(;). Aceleaşi opinii ne-au împiedicat a ne gândi la măsurile necesarii de apărare nu numai contra năvălirii străine ci şi contra importării obiectelor de industrie străină.

În cultul nostru pentru străini(;), am lăsat nu numai să se facă ca naţionalii să fie înlăturaţi de către străini, prin simplul efect al abilităţii reale a străinilor, dar am făcut tot spre a susţine pe străini şi industria străină. Nu era întreprindere, nu era licitaţie pentru procurare de obiecte pentru diferitele servicii ale statului, pentru armată între altele, la care să nu fi admis pe pământeni deopotrivă cu oricare străin(;) ce s-ar fi prezentat, şi, să nu se fi acordat concesiunea străinului(;), pentru că acesta ar fi lăsat cu preţ mai ieftin. Nu ne preocupăm că industriaşul şi comerciantul român contribuie la toate sarcinile de tot feliul ale statului şi trebuia a fi preferit, că străinul ce se prezentă nu justificase nici cunoştinţă specială, nici solvabilitatea, nici, în fine, dacă concesiunea se mai putea îndeplini *întocmai* de către concesionarul străin, după condiţiile contractului cu preţul stipulat"., idem, *Industrie şi comerţ*, Timpul, 13 iunie 1879, în Opere, vol. X, pag. 247, 248

„Aceeaşi preferinţă şi aceeaşi procedare la darea accizelor. Astăzi mai toate accizele comunale sunt în mâinile izraeliţilor, nu numai în Moldova, dar şi dincoace de Milcov. Chiar perceperea de impozite indirecte ale statului, precum ale băuturilor spirtuoase, a ajuns în mâinile izraeliţilor, încât în materie de impozite indirecte izraeliţii au obţinut şi o jurisdicţie.

Astfel, preferându-se străinii şi îndeosebi izraeliţii, statul le-a oferit acestora putinţa **de-a mânui capitalul public, veniturile bugetului statului, al judeţelor şi al comunelor.**

Cu aceasta nu numai că s-au cauzat pierderi materiale industriaşilor şi comercianţilor români, dar izraeliţii şi străinii [ceilalţi] au fost înlesniţi a-şi face capitaluri cu *banii publici*.

Prin continua înlăturare a pământenilor li s-au luat însă *mijlocul de-a se dezvolta şi susţinea practica şi inteligenţa afacerilor, spiritul de întreprindere, educaţiunea industrială şi comercială*, cu un cuvânt *acea cultură ce se dobândeşte* prin exerciţiul industriei şi comerţului; şi în aceasta consistă slăbiciunea românilor şi puterea izraeliţilor în România. Cu acest mod a trebuit să se constituie puterea industrială şi mai ales comercială a izraeliţilor, iar statul a mijlocit-o, şi prin aceasta *a contribuit la imigrarea străinilor [în general] şi [dintre ei] a izraeliţilor [în special].*

Industriaşul şi comerciantul român, nesusţinut prin nici o măsură de statul pentru care plăteşte contribuţii şi îndeplineşte tot felul de sarcini"(ibidem, pag. 248) (nesusţinerea mergând chiar până acolo încât „două catedre de economie politică avem în ţară, amândouă ocupate de liber-schimbişti şi dacă un student ar îndrăzni de capul lui să zică ceva de apărarea pieţei şi muncii naţionale, i se dă zero"., idem, *De câte ori se discută…*, Timpul, 1 noiembrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 389), „neavând mijloace şi neputându-şi-le procura din lipsă de adevărate institute de bancă, a trebuit să renunţe la industrie, la comerţ şi, ca să nu piară, a trebuit să se facă funcţionar, fie oricât de rău plătit"., idem, *Industrie şi comerţ*, Timpul, 13 iunie 1879, în Opere, vol. X, pag. 248

„Mizeria ce este(;) chiar în oraşul Bucureşti ni se revelează prin publicaţiile inserate în fiecare număr al *Monitorului* pentru vânzarea a câte-o căsuţă a vreunui orăşean pentru impozit neplătit în sumă numai de câte **20 lei noi**.

Această mizerie esplică în parte şi marea mortalitate a populaţiunii ortodoxe din Bucureşti în comparaţie cu naşterile; pe când la izraeliţi naşterile sunt mai numeroase decât cazurile de moarte"., ibidem

„Cât despre industrie – adică despre putinţa de-a imprima obiectelor o valoare însutită sau înmiită de cea care-a[u] avut-o

înainte de-a le atinge mâna noastră – ea nu se poate înfiinţa şi nu s-a văzut încă nicăiri înfiinţându-se fără protecţie. Protecţia iar nu se poate exercita decât de un stat politiceşte puternic. Când însă eşti legat prin tractate de comerţ şi prin necesitatea de-a trăi de azi pe mâine, de-a lăsa pe lucrătorul tău cu mâinile-n sân pentru că cel din ţara vecină lucrează în condiţii mai avantagioase, deci mai ieften decât al tău, atunci nu poate fi vorba de sporirea şi de specializarea muncii tale, ci, din contra, ea se simplifică (ea se unilateralizează n.n.) din ce în ce mai mult, iar sporiul ei e restrâns la un maxim oarecare, dictat de însuşi natura producţiunii"., idem, *Banca de Scont şi Circulaţiune*, Timpul, 30 aprilie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 148

„În statele agricole munca, prin natura ei, e mărginită şi foarte puţin elastică; ea nu poate produce decât obiecte de-un număr cert, de-o valoare certă. Dintr-un pogon de pământ se poate scoate maximul cutare de grâu şi nimic peste acesta. Puterea fizică a omului, care nu poate fi urcată, cu tot exerciţiul posibil, decât la un anumit maxim oarecare, e mărginită, ca şi puterea pământului care, cu toată gunoirea, nu ajunge iar decât la o producţiune certă. Caracterul muncii fizice, în care inteligenţa joacă un rol mic, e deci mărginirea, neaugmentabilitatea, simplitatea, greoiciunea. Cu totul altfel stă însă cu arta şi industria, la care puterea fizică joacă un rol secundar, iar inteligenţa pe cel principal. Acolo consumarea nu stă în nici un raport cu producţia, căci se consumă o pânză şi câteva culori şi se produce un tablou, se consumă un foarfece şi se taie planul unei îmbrăcăminţi a cărei valoare stă tocmai în *croială*, se consumă fire de tort şi se fac dantele. Valoarea muncii industriale e deci augmentabilă în infinit. Munca agricolă e(;) fără spor mare, munca industrială e(;) cu un spor, *virtualier* cel puţin, nemărginit"(ibidem, pag. 147)... „Industrie şi manufacură, acest corelat necesar al unei dezvoltări agricole sănătoase"., idem, *Nu mai e la modă…*, Timpul, 21 ianuarie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 36

„E elementar însă că o industrie nu se poate crea decât cu paguba temporară a comerţului internaţional şi a consumatorilor"., idem, *Ce imperturbabili sunt confraţii…*, Timpul, 4 septembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 184

„Producţiunea naţională nu se poate mănţine, nici naşte chiar, fără măsuri protecţioniste"., idem, *Alexandria, povestea…*, Timpul, 30 iulie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 155

„Copilul industriei naţionale trebuie crescut întâi, ferit de lupta cu industria bărbată a străinătăţii şi abia când se va împuternici şi va ajunge egal în tărie, [î]l putem lăsa să concureze sub regimul libertăţii comerţului"., idem, *Influenţa austriacă asupra românilor din Principate*, Convorbiri literare, 1 august 1876, în Opere, vol. IX, pag. 167

„O dovadă despre asta ne-o dau toate statele. Anglia şi America, Franţa şi Germania, Rusia, Austria, toate au protejat industria lor pentru a o avea, l-au crescut pe copil cu cheltuială şi, după ce a devenit bărbat, i-a[u] dat voie să se ia la trântă cu toată lumea"., ibidem, pag. 167 (Spre exemplu: „Olanda cerea pentru comerţul său *libertate*. Hugo Grotius scrie un compendiu: *liberum mare*. Englezii răspund: ne iertaţi – *mare clausum*. De la bilul maritim datează înflorirea Angliei"., idem, *Alexandria, povestea…*, Timpul, 30 iulie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 155)

„Pentru a rezuma din nou ideile noastre zicem: nematuritatea economică e totdeauna însoţită de cea politică. Iar pentru a ajunge la maturitate se cere educaţie. Precum copiii nu pot fi în şcoală absolut liberi, ci trebuie să înveţe, trebuie să se supuie disciplinei, trebuie să se deprindă a face singuri temele şi socotelile pe cari numai profesorul le ştia mai nainte, tot aşa orice măsură educativă pentru un popor e o restrângere a libertăţii, e reacţionară. Dar se cere neapărat să avem industrie? Da, dar niciodată ea nu se va opera (ea nu se va înfăptui n.n.) prin măsuri liberale"., idem, *Ce imperturbabili sunt confraţii…*, Timpul, 4 septembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 184

„Daca însă din punct de vedere economic un popor e copil, e tot aşa în privire politică. De când lumea nu s-a văzut ca un popor să stea politiceşte sus şi economiceşte jos; amândouă ordinele de lucruri stau într-o legătură strânsă; civilizaţia economică e muma celei politice"., ibidem, pag. 182

„Am dori ca în instinctele noilor Apollodori să predomine mai mult cumpăt şi mai multă echitate pentru banul românului. La orice întreprindere să se judece nu cu ce se folosesc cavalerii cu beţişoare cari tocesc pavelele oraşului, ci cu ce se alege poporul românesc"., idem, *Oare nu se pregăteşte…*, Timpul 14 mai 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 117

Căci, „calităţile morale ale unui popor atârnă – abstrăgând de climă şi de rasă – de la starea sa economică. Blândeţea caracteristică a poporului românesc dovedeşte că în trecut el a trăit

economiceşte mulţămit, c-a avut ce-i trebuia"., idem, *Frază şi adevăr*, Timpul, 23 decembrie 1877, în Opere, vol. X, pag. 30

„Sărăcia e izvorul a aproape tuturor relelor din lume: boala, darul beţiei, furtişagul, zavistuirea bunurilor altuia, traiul rău în familie, lipsa de credinţă, răutatea, aproape toate sunt câştigate sau prin sărăcie proprie sau, atavistic, prin sărăcia strămoşilor.

Sărăcia trebuie luată în înţelesul ei adevărat.

Sărac e cel ce se simte sărac, căruia îi trebuie neapărat mai mult decât are.

Că este aşa ne e dovadă suma de cuvinte cari însemnează relele morale prin cuvinte împrumutate sărăciei şi boalei. Mişel, altă dată însemna sărac, azi înseamnă lipsă de calităţi morale. Tot astfel, «*misérable*» francez şi «*elend*» german. Odată voievozii româneşti dăruiau prin hrisoave pe «*mişei*» în înţelesul lor, astăzi mişeii în înţelesul nostru stăpânesc toată ţara de la un capăt la altul"., ibidem

„Deci condiţia civilizaţiei statului e civilizaţia economică. A introduce formele unei civilizaţii străine fără ca să existe corelativul ei economic e curat muncă zădarnică.

Dar aşa au făcut liberalii noştri.

În loc de a-şi arunca privirile la răul esenţial al societăţii s-au ţinut de relele accidentale şi fără însemnătate.

În veacul nostru se-nmulţeau trebuinţele, deci trebuia înmulţită producţia şi braţele producătoare. Din contră am urmat. Numărul producătorilor(;) dă îndărăt, deci e supus la o trudă mult mai mare decât poate purta; şi se-nmulţesc – cine? Cei cari precupeţesc munca lui în ţară şi în afară şi clasele parazite. La ţară putrezesc grânele omului nevândute, în oraş plăteşti pâinea cu preţul cu care se vinde la Viena sau la Paris. Căci firul de grâu trece prin douăzeci de mâini de la producător până la consumator şi pe această cale se scumpeşte, pentru că cele douăzeci de mâini corespund cu cinci zeci de guri cari, având a trăi de pe dânsul, produc o scumpete artificială.

Va să zică, înmulţindu-se trebuinţele, trebuiau înmulţite izvoarele producţiunii şi nu samsarlâcul, căci la urma urmelor tot negoţul nu e decât un soi de samsarlâc între producător şi consumator, un fel de manipulare care scumpeşte articolele. În această manipulare naţia agricolă totdeauna pierde, pentru că

productele ei sunt uniforme în privirea valorii şi, daca constituiesc o trebuinţă generală, nu e mai puţin adevărat că sunt cel mai general articol de producţiune, adică acela care se face pretutindeni.

Pe când naţia agricolă plăteşte, atât transportul cât şi vama şi câştigul comerciantului la cumpărătura unui obiect industrial, tot în aceeaşi vreme vamă, transport şi câştigul comerciantului se scad din preţul cu care naţia agricolă îşi vinde productele – va să zică ea păgubeşte dublu în toate tranzacţiile ei, la vânzarea productelor ei, la cumpărătura celor străine. Apoi e cumplit de mare diferenţa între valori. Încărcând 500 vagoane cu grâu, capeţi în schimb o jumătate de vagon de obiecte de lux. C-un cuvânt naţia agricolă e expusă de-a fi esploatată de vecinul industrial, ba de-a pierde pe zi ce merge clasele sale de manufacturieri, cari, neputând concura cu fabrica, devin proletare.

Dovada cea mai bună pe continent e chiar poporul nostru"., ibidem, pag. 30, 31

„Lenea care n[i] se impută credem că e fabulă convenită. Daca cineva ar cerceta starea de lucruri din Anglia în evul mediu, ar vedea că ţăranul englez era leneş pe cât timp condiţiile muncii erau nefavorabile; cu cât ele deveneau mai bune cu atât populaţiunea se făcea mai harnică"., idem, *Pare-ni-se că…*, Timpul 28 noiembrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 420

„Semibarbaria noastră este mult mai rea decât barbaria deplină. Oriunde manufactura dispare, precum dispar la noi pe zi ce merge industriile de casă şi meseriile, şi unde creşte necesitatea de-a esporta productele într-o formă crudă, nepregătită, omul recade în barbarie. În asemenea ţări averea scade an cu an, scăzând necontenit şi valoarea omului, care devine din ce în ce mai mult sclavul aproapelui său.

Şi când o naţiune a căzut prin inepţii economice atunci i se scoate ponosul că e leneşă, fatalistă, ignorantă.

Inzii sunt leneşi. Turcii sunt moametani şi fatalişti, incapabili de-a face concurenţă englejilor şi împrejurările acestea ni se citează ca cauze a slăbiciunii lor crescânde.

Cu toate acestea acum o sută de ani turcii aveau aceeaşi religie şi comerţul cu ei era unul din cele mai căutate. Maurii din Spania erau moametani şi religia lor nu era o piedică de-a ajunge la o civilizaţie relativ foarte înaltă. De religii deosebite şi de origini

deosebite, sub alte clime şi sub alte latitudini geografice, statele omeneşti se aseamănă numaidecât îndată ce li se retrage putinţa de-a diversifica şi a înmulţi ocupaţiile cetăţenilor, de-a le da putinţa de-a se dezvolta orice individualitate. Mărginiţi apoi numai la agricultură, au trebuit să-şi esporte productele în forma cea mai crudă, lucru prin care pământul osteneşte, productivitatea scade, venitul muncii devine din ce în ce mai mic.

Activitatea industrială ne lipseşte, lipseşte piaţa în care braţele să se ofere şi să găsească întrebuinţare. Mijloacele de comunicaţie, drumuri de fier, navigaţia pe Dunăre în loc de-a fi un bine sunt, în lipsa actuală de organizare, un rău. Mijloacele de comunicaţie s-au îmbunătăţit în Irlanda bunăoară; dar la orice pas spre îmbunătăţirea comunicaţiilor se înmulţeau lipsurile şi boalele epidemice până ce, la completarea reţelei de drum de fier, se născu o foamete atât de cumplită cum nu mai fusese niciodată.

Tot astfel se întâmplă şi în India. Drumurile de fier au scopul de-a întinde tot mai mult esportul materiilor brute precum şi puterea centralizatoare a negoţului, lucru căruia-i urmează sărăcia pământului, scăderea puterii de asociaţie, decadenţa comerţului dinlăuntrul ţării. Precum noi esportăm grâne, India esportă bumbac. Puţina manufactură locală a trebuit să dispară repede; bumbacul pleacă de la producătorul din centrul Indiei, ocoleşte prin Calcutta, Bombay, Manchester, spre a se întoarce manufacturat, la nevasta, la copiii producătorului chiar. Tot astfel lâna noastră ocoleşte lumea pentru a se întoarce manufacturată la noi şi a fi plătită înzecit. Cu cât mai multe drumuri de fier şi căi de comunicaţie se vor deschide, cu atât mai puţin se va întrebuinţa munca, cu atât mai mic va fi preţul productelor noastre. Toate ţările cari n-au comerţ înăuntru şi cari sunt avizate la esport la pieţe depărtate decad intelectual, economic, moraliceşte chiar.

Negoţ, comunicaţii, drumuri de fier sunt ca veninurile tari: vindecă bine întrebuinţate, nimicesc rău întrebuinţate. Pentru state bine organizate, în care producţia internă e foarte diversificată, orice drum nou aduce un spor de putere şi de dominaţiune asupra naturii, în state rău şi inept organizate orice drum nou, orice comunicaţie nouă e un nou canal prin care se storc sucurile sale vitale, precum se-ntâmplă cu Irlanda, cu Africa de nord şi de vest,

Apoi – deie-ni-se voie – (;)în trecutul cel odios, omul cu car, cu boi, cu pământ plătea un galben pe an şi atâta tot. Nici chiar darea aceasta, cât de mică, nu se repărțea în mod nedrept. Satul se aduna, făcea cislă, plătea fiecare după averea lui, vornicul aduna banii şi – fără leafă şi fără remiză – îi ducea cinstit la sămeşie.

Nici hoții, nici bilete *à souche* fără iscălituri, nici perceptori, nici nimic.

Văzând oare mizeriile de acum, nu avem cuvânt să spunem că e epoca noilor fanarioți?

Zi cu zi se adaugă greutățile asupra țării şi, cu toate acestea, populația ei producătoare n-a primit *nimic în schimb* cu aceste greutăți. Tot plugul lui Mircea Vodă brăzdează acest nefericit pământ şi, pe când, după vechile aşezăminte, țăranul nu datorea pentru pământ şi păşune decât 12 zile pe an şi aducerea unui car cu lemne de Crăciun, astăzi guvernul decretează că măcar 2 zile pe săptămână să fie ale țăranului. Toată diferența între munca celor 12 zile ale codului consuetudinar şi munca actuală a țăranilor o înghit clasele de mijlocitori, căci țăranul acum stă mai rău decât înainte.

Şi-n asemenea condiții detestabile, când vedem producătorul tot atât de incult, însă cu mult mai sărac decât sub regimul vechi, când se constată că însăşi constituția fizică a poporului nostru degenerează, că nu mai mergem înainte, dar, prin degenerare, pierdem şi *posibilitatea* progresului, tot atunci limbuți lustruiți,

---

cu Turcia, cu noi, cu multe alte ţări"., idem, *Adunările legiuitoare sunt convocate*…, Timpul, 31 octombrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 387, 388

închinători de vorbe, ne spun zilnic pe zeci de coloane ce imense progrese ar fi făcut România”[244].

„Când ne aducem aminte de bunul-simț de-odinioară a[l] poporului nostru ne atmosferizăm oarecum c-o altă epocă, plină de senin şi de cuminție, lipsită de pretenții, sănătoasă. Poporul citea pe atunci scrierile unui Anton Pann, ale unui Gherasim Gorjan. Azi citeşte *Dramele Parisului, Mizeriile Londrei, Misterele Puşcăriei*. Nu era vreun lucru mare Tilu Buhoglindă, Arghir ori Leonat din Longobarda, dar formau – de bine de rău – o atmosferă intelectuală de-un admirabil bun-simț şi adesea cu mult haz. În orice caz nu se corumpea fantazia oamenilor şi nu li se vicia judecata.

Astăzi, dac-am judeca intelectul popular după ceea ce el citeşte, am trebui să rămânem uimiți de corupția de fantazie şi judecată care se introduce sistematic în el, dar totodată am înceta de-a ne mira de ce acest ogor al creierului omenesc a devenit atât de primitor pentru orice idee suptă din degete, de ce judecata omului din popor nu mai e în stare de-a rezista nici celei mai comune sofisme făcute de-o gazetă guvernamentală, de ce acest teren e atât de pregătit pentru a primi absurdul în el şi a rămânea indiferent față cu cele mai elementare adevăruri.

E desigur ceva elementar ca o reformă, înainte de-a fi introdusă, să fi devenit necesară, să fie cerută de cineva, de grupuri ale populațiunii sau de populațiunea întreagă”[245].

„Ceea ce vă cere lumea nu e să-i luați ochii cu formări, deformări şi reformări; muncă vă cere. Daca avem nevoie de ceva este mai înainte de toate o

---

[244] idem, *Un semn al declasării*…, Timpul, 13 iulie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 139

[245] idem, *Când ne aducem aminte*…, Timpul, 10 aprilie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 98

administrație cu știință de carte şi insuflată de spiritul probității; acelaşi lucru se cere de la judecători, de la profesori, de la orice organe ale statului. În loc de-a restitui poporului prin muncă serioasă ceea ce vă dă ca buget al cheltuielilor, ne veniți zilnic cu aerul tragic al *Dramelor Parisului* şi al *Mizeriilor Londrei*, să cereți ba reformarea legii electorale, ba electivitatea magistraților, ba câte toate.

Toate acestea nu ajută nimic, nu uşurează c-un grăunte măcar sarcina socială, din contra o îngreuie fără de niciun folos şi țara stă tot pe loc, țăranul ară tot cu plugul lui Mircea cel Mare, administrația tot rea, şcoala tot mediocră, justiția tot înjghebată din oameni ce vor să-şi facă în tribunale practica de advocatură.

După cum ni se pare nouă, legile şi organizarea politică ar fi putut să rămâie cu totul aceleaşi cari erau înainte de 1700; nu l-ar fi durut pe nimenea capul de toate acestea. De ce căutăm în legi, în forme şi în reforme scrise ceea [ce] nu este, nu poate fi cuprins în ele: probitatea aplicării lor şi cunoştințele tehnice de resort? Legile cele mai bune nu fac din subprefect om cu știință de carte(;); legi scrise nu pot înlocui munca, nu probitatea, nu cunoştințele şi practica afacerilor publice.

Acesta este însă blestemul demagogiei, de-a vedea relele acolo unde nu sunt şi de-a nu le recunoaşte acolo unde sunt în adevăr. Ele sunt în ignoranță(;); ele sunt în lipsa de probitate, în lipsa de creştere şi de cultură; în contractarea de trebuințe străine, pe cari inepția de-a munci nu le poate satisface decât recurgând la mijloace maloneste şi la şarlatanerie

politică[246]. Acestea sunt relele ce trebuiesc combătute, nu legea electorală(;)”[247].

---

[246] „În societatea despotică, ca şi în cea demagogică, omul prin sine însuşi nu înseamnează nimic, banul e totul. Banul devine semnul distinctiv care clasează şi deosebeşte oamenii între ei şi, fiindcă el are o mobilitate proprie naturii lui, trece din mâini în mâini, transformă condiţiile indivizilor, ridică sau înjoseşte familii, de aceea nu e aproape nimeni care să nu fie obligat a face încercări desperate şi continue pentru a-l păstra sau pentru a-l câştiga. Dorinţa de-a se îmbogăţi cu orice preţ, iubirea câştigului, căutarea bunului trai şi-a plăcerilor materiale, iată pasiunile cari devin comune în state despotice şi în cele demagogice. Ele se răspândesc în toate clasele, pătrund şi în acele cărora le erau străine şi ajung a enerva şi a degrada naţiunea întreagă, iar esenţa despotismului consistă în a favoriza şi a întinde aceste instincte.

Aceste pasiuni slăbitoare [î]i vin în ajutor; ele abat şi ocupă imaginaţia oamenilor departe de afacerile publice. Despotismul şi demagogia creează ici secretul şi umbra, dincolo nepăsarea publică, cari pun la adăpost lăcomia şi permit câştiguri maloneste, bravând dezonoarea. Fără despotism aceste patimi sunt tari, cu el ele devin dominante. Aceste nu sunt idei pe cari să le spunem de la noi: maniera de-a judeca evenimentele şi stările de lucruri ale istoriei în chipul acesta se datoreşte lui Tocqueville.

Întâmplarea pare că a pus două exemplare ale unui[a] şi aceluiaşi princip[iu] alături: Rusia şi România. Cine cunoaşte hoţiile câte s-au făcut în timpul celui din urmă război în armata imperială, răsărite din dorinţa de-a se-mbogăţi cu orice preţ, venalitatea funcţionarilor administrativi, adesea şi a celor judecătoreşti, şi compară dezvoltarea acestor tendinţe sub principiul egalităţii despotice cu dezvoltarea aceloraşi fenomene sub regimul egalităţii demagogice de la noi, cine vede dincolo religia căzută în stare de fetişism ca şi la noi şi formalismul uzanţelor suplantând convingerea morală şi religioasă, cine cunoaşte spiritul cu totul materialist şi vânător de câştig din Rusia şi-l aseamănă cu abjecta goană de bani a advocaţilor de mâna a treia şi a străinilor care stăpânesc România, acela se convinge că aceleaşi cauze produc pretutindeni aceleaşi efecte, că demagogia unui C.A. Rosetti şi despotismul tradiţional al împărăţiei vecine sunt două surori

gemene, având amundouă de bază nu gruparea oamenilor după cultura, inteligenţa şi meritul lor, ci discompunerea lor în indivizi egali, din cari nici unul să nu plătească mai mult decât cellalt.

Despotismul se-ntemeiază pe lipsa de gândire a maselor, demagogia pe ideile greşite pe cari panglicari politici le inspiră acestora, făcându-le să crează că aceste idei constituie voinţa lor.

De ce de ex[emplu] în Austria, care e cuprinsă de-o adâncă fierbere etnică, nu se-ntâmplă lucruri analoge cu cele din Rusia? Pe când în Rusia suma de ambiţii şi de nevoi individuale, suma dorinţelor de câştig şi de bun trai e aceea care tinde la răsturnarea statului, în Austria vedem colectivităţi etnice luptându-se între ele pentru cele mai înalte bunuri ale omului pe Pământ. În Austria nu există socialism nici de nume şi nu va exista poate decât atunci când rasele s-ar asimila şi când interesele morale ale lor ar fi substituite prin meschine interese materiale ale claselor. Cu toată violenţa şi cu tot fatalismul cu care se poartă lupta între naţionalităţi, ea nu degenerează nici în atentate, nici în nihilism. De ce? Pentru că legăturile între grupurile de oameni sunt de natură morală, pentru că fiecine respectă până la un grad oarecare în adversar sentimentele acelea de naţionalitate şi de patriotism pe care crea a le vedea respectându-se în el însuşi. Chiar bochezul învins într-o luptă pentru bunuri nimic mai puţin decât materiale e un om respectabil, pe când în statul despotic şi-n cel demagogic puterea despreţuieşte poporul şi poporul despreţuieşte puterea. Despotism şi demagogie nu egalizează numai pe oameni, ci-i *animalizează* totodată; o libertate însă care înlesneşte gruparea lor după interese publice şi asigură grade de inegalitate socială pe care oricine să fie liber a le trece prin muncă şi merit stimulează instinctele cele bune ale lui şi-l prefac într-o fiinţă eminamente ideală. Libertatea aceasta adevărată e cea care prezervă statele în contra primejdiei despotismului pe de-o parte, a demagogiei pe de alta.

E drept că monarhia austriacă e departe de-a fi ajuns la idealul ei, la cristalizarea unui sistem federativ care să asigure atât dezvoltarea liniştită a elementelor sale etnice cât şi unitatea şi tăria de acţiune a statului în afară. Mulţi au naivitatea de-a crede că, din cauza discordiei între naţionalităţi, Austria ar fi politiceşte slabă. Aceia nu cunosc dictonul de predilecţie al împăratului Francisc I.

«*Popoarele mele sunt atât de deosebite între dânsele încât niciodată nu vor ajunge a se-nţelege ele-n de ele în contra monarhiei*». Şi-n adevăr înclinăm a crede că nici un stat nu poate fi slab în care oamenii se luptă mai ales pentru interese morale şi de cultură, în care lenea intelectuală şi dezinteresarea pentru viaţa publică se răzbună devenind pericol pentru existenţa naţională a grupului etnic"., idem, *În seara de 20 martie…*, Timpul, 25 martie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 83

Legat de aceasta, o mică reflecţie:

„În ce consistă deci puterea Austriei, căreia îi lipseşte înăuntrul său unitatea voinţei?"(idem, *Influenţa austriacă asupra românilor din Principate*, Convorbiri literare, 1 august 1876, în Opere, vol. IX, pag. 164) (Austria fiind „un stat căruia îi lipseşte condiţia principală a unui stat, unitatea naţională"., ibidem)

„Ce lipeşte elementele sale, vecinic în discordie, încât acestea constituiesc o putere atât de mare? În privirea aceasta vom trebui să consultăm istoria. Imperiul roman în decadenţă dedese naştere unei religii cosmopolite care continua oarecum cultura şi ideile antice, deşi sub o formă foarte modificată. Aceasta era religia creştină, mai cu samă ramura catolică. Catolicismul întinsese peste Europa un păienjeniş subţire de idei religioase, ostaşul îmbrăcat în fier al Romei vechi se schimbase în miles ecclesiae, îmbrăcat în rasă; astfel se formează o putere nevăzută, pretutindeni străină şi pretutindeni acasă, care încerca a realiza idealul imperiului universal. Imperiul care se formează sub acest păienjeniş se numeşte Imperiul roman. Casa domnitoare care se pune mai cu succes în serviciul acestui ideal este Casa de Austria. De la Carol V se lăţise ideea unei monarhii universale a creştinătăţii, cu moartea lui s-a amânat proiectul, dar familia n-a renunţat la culmea dorită, la răspândirea sfintei monarhii peste Europa întreagă. Înaintea acestui pericol sta Europa la începutul războiului de 30 de ani. Şi într-adevăr Casa era în toate condiţiile pentru realizarea scopurilor sale. Spania sub Casa de Austria avea la dispoziţie ţările cele mai bogate ale Europei şi ale globului: Lombardia, Ţările de Jos, Portugalia şi împreună cu aceasta puterea ei comercială, aurul Americei şi nemăsuratele mărfuri coloniale ale Indiei orientale, astfel încât Baco de Verulam esclamă că puterea Spaniei este cea mai mare din lume. Afară de acestea,

Spania avea pe atunci cea mai puternică armată, ea ţinea numai în Flandra 40 de mii de oameni, în Milan 15.000 . Oastea sa număra 120.000 pedestri şi 20.000 călări, o oaste cum toate ţările creştine de pe atunci n-ar fi putut-o înjgheba; apoi o flotă urieşască şi avere îndestulă spre a o înmulţi în orice moment. Linia germană a Casei de Austria intrase în trupul Franţei cu Alsazul şi Lotaringia, care erau ale împăratului germanic. Franţa era împresurată din patru părţi, la sud-ost cu Italia, la nord-ost cu imperiul germanic, la sud cu Lusignan şi Burgonia, la nord cu Ţările de Jos pân-în Saôna. Era strâmtorată şi primejduită în grad suprem. În Suedia Casa introdusese intrigi contra lui Gustav Adolf, spre a aduce pe tron linia *catolică* de Wasa, care domnea în Polonia, căci după ideile vremei aceleia, în care legitimismul era în floare, Gustav Adolf trecea de uzurpator. Spania făcuse planul de a pune mâna pe Marea Baltică, *mama tuturor comerţielor*, cum se numea pe atunci, şi a prinde rădăcina Olandei, c-un cuvânt *păinjinişul fin al ideilor religioase se prefăcuse într-o mreajă de fier*.

Războiul de 30 de ani a avut drept rezultat sfărâmarea acestei puteri urieşăşti.

Richelieu – însuşi catolic – încurajează protestantismul în Germania şi, împreună cu celelalte puteri ameninţate, au sumuţat asupra Casei tot ce se putea sumuţa, între alţii pe turci şi pe voievozii Transilvaniei. Austriei îi trebuiau oameni şi în Orient şi unul dintr-aceştia a fost Mihai Viteazul, asemenea o jertfă a politicei austriace"., ibidem („Mihai Viteazul nu cade – ce-i drept – în vremea administraţiei lui Richelieu, dar aici nu poate fi vorba despre persoane, ci numai de nexul general al lucrurilor. Franţa lucra încă de sub Enric al IV pentru nimicirea puterei austriace. Planul lui Enric, de a fonda o republică europeană compusă din 15 state egal de tari, cari să cumpănească puterea Austriei, e amânat prin asasinarea sa şi reînceput, sub formă modificată, de urmaşii săi. Politica Franţiei de la Enric al IV e diametral opusă politicei austriace, inaugurate de Maximilian I – 1493-1519 –"., ibidem)

„Într-adevăr, cine l-a îndemnat pe Mihai Viteazul să se încurce cu turcii, a căror politică ţintea la micşurarea Casei de Austria prin susţinerea drepturilor principilor Transilvaniei asupra Ungariei? Sanctitatea sa Papa şi catolicisimul rege al Spaniei, Filip al II. Liniile amândouă ale Casei se înţelegeau foarte bine. Poate că

o îndemnare venită de la Praga ar fi trezit unele bănuieli în inima voievodului românesc, dar una venită de la Madrid – care avea în vedere numai creştinătatea – *nu*. Se vede că tot din iubirea creştinătăţii Austria va fi încercat sub Constantin Brâncoveanu să ieie Ţara Românească, precum mai târziu a luat Bucovina"., ibidem, pag. 165

„Austria există prin discordia popoarelor sale. Pentru a le ţine vecinic lipite şi vecinic în discordie are nevoie de un *element internaţional*, fără patrie proprie, fără naţionalitate, fără limbă, de un element care să fie acasă în Tirol ca şi în Boemia, în Galiţia ca şi-n Transilvania. Acest om pur cosmopolit per excelentiam a fost pentru această ambiţioasă Casă preotul catolic. Neavând familie, căci era neînsurat; neavând limbă, căci limba sa era o limbă moartă (cea latină); neavând patrie, căci patria sa este unde-l trimite ecclesia; neavând rege, căci regele său este Pontifex maximus, acest element încerca să unifice Austria prin religie"., ibidem

„Răspândirea confesiunii romano-catolice a fost pentru Casa de Austria în toate timpurile o *cestiune de putere*"., *Înfiinţarea unei Mitropolii…*, Timpul, 20 mai 1883, în Opere, vol. XIII, pag. 300

Şi totodată, nu mai puţin, „în toate timpurile, Scaunul papal i-a socotit pe principii catolici drept agenţi ai propagandei catolice"., ibidem, pag. 299

„Coroana Ungariei este dată de un papă; cel dentâi rege al Ungariei a fost pus între sfinţi şi regii Ungariei toţi au fost maiestăţi *apostolice*. La anul 1256 coroana sfinţită a Sfântului Ştefan a trecut la Habsburgi, cari, chiar mai nainte de-a fi purtat această coroană fuseseră cavaleri ai papismului, pentru al căruia triumf s-au luptat în Germania, în Ţările de Jos, în Spania şi în Orient timp de veacuri îndelungate"., ibidem, pag. 300

„Popor ce veacuri de-a rândul a luptat pentru lege, românii au identificat religia cu naţionalitatea şi-i socotesc străini pe toţi cei ce nu sunt de legea neamului românesc"., ibidem, pag. 299

„Biserica ortodoxă a Răsăritului a luat la români o formă deosebită de aceea a altor Biserici; ea nu e numai o comunitate religioasă, ci totodată naţională. Bizanţul a avut veleităţi de papism, Biserica rusească are veleităţi periculoase de cezaro-papism, de întindere a legii prin mijlocul săbiei pentru augmentarea puterii statului; la români ea a fost din capul locului o

comunitate religioasă care îmblânzea prin iubire inegalităţile sociale şi care făcea pentru oameni o datorie din ceea ce, în lumea modernă e un drept. Liniamentele organizării democratice a Bisericii române se arată *ab antiquo* încă. Stând cu alte Biserici în legături formale, nu de subordinaţie, ea a înlocuit la români, în timpii cei răi, organizaţia politică şi economică. Astfel întâmpinăm în oraşele mari biserici cari aparţineau fiecare la câte o breaslă, iar în Ardeal vedem că ea a devenit totul pentru români: ea organizează şi întreţine învăţământul primar, cel secundar clasic, ba chiar şi cel real al poporului. Preotul de acolo n-a învăţat numai canoanele, ci şi disciplinele economiei de câmp; el e învăţător şi sfătuitor în interesele morale şi materiale, ba chiar în cele juridice, ale poporenilor săi. Cu toată toleranţa care caracterizează în sute de ani Biserica noastră, nu e de tăgăduit că îngăduinţa ei răsărea din tăria ei organică. Firele vieţei religioase se ţeseau în tot organismul social: în familie, în şcoală, în relaţiile economice chiar. Mănăstirile cele mari erau ateliere de industrie: se tornau litere, se ţeseau materii de lână, se lucra lemnărie de toată mâna, ba erau şi fonderii de turnat metale. Pe când egumenul şi cei cărturari ai soborului traduceau literatura teologică în limba română, în acelaşi timp călugării necărturari se îndeletniceau cu cele mai deosebite industrii, începând cu cele agricole, sfârşind cu manufactura de lux: adevărate comunităţi şi de credinţă şi de muncă"., idem, *Nu ne îndoiam*…, Timpul, 6 septembrie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 325

„Străbunii noştri au fost persecutaţi de către regii catolici ai Ungariei *nu pentru că erau români*, ci pentru că papa îi ameninţa pe regi cu excomunicarea dacă vor fi îngăduitori cu schismaticii. O mare parte din românii din munţii despre nord a[u] părăsit, sub Bogdan Vodă(;), patria lor, a Maramureşului, pentru că un rege catolic voia să le impuie religia catolică. Fraţii noştri rămaşi în Ardeal au suferit veacuri întregi cele mai mari asupriri anume pentru că nu erau catolici. Habsburgii, luând stăpânirea asupra Ardealului, izbutesc în scurt timp a desfiinţa metropolia ortodoxă de la Alba-Iulia, pe-al cărei titular [î]l sfinţea de drept mitropolitul din Bucureşti. Prin asta produc între români dezbinarea confesională care i-a slăbit atât de mult. Tot acei Habsburgi, luând stăpânirea asupra Olteniei, încep să organizeze propaganda catolică şi desigur ei ar fi izbutit să provoace o dezbinare

„Nu există fără îndoială o mai mare tiranie decât cea demagogică. Nu-i vorba, nici absolutismul unui singur om nu-i vro poamă. Ş-aci te pomeneşti că un individ cu sistemul nervos compromis prin vițiii şi desfrânări se constituie în reprezentant absolut al statului şi-i impune ca lege fel de fel de insanități cari-i trec prin minte, făr-a ține seamă nici de deprinderile abituale ale oamenilor, nici de necesitățile aievea ale statului. Dar la despoții din mila lui Dumnezeu se întâmplă totuşi că interesul lor propriu şi interesul statului sunt pănă la un grad oarecare identice: despotul ştie că puterea statului e puterea sa proprie şi deja interesul său [î]i impune mai multă circumspecțiune în dictarea măsurilor sale.

La demagog lucrurile stau cu totul altfel. Şi el dispune de-o putere absolută, căci şi demagogii sunt toți tirani şi liberalismul lor e-o frază, dar interesul statului nu este identic cu al lor propriu. Ei n-au absolut nici un interes ca maşina guvernamentală să funcționeze exact şi regulat; din contra, cu cât dezordinea şi neclaritatea de idei va fi mai mare, cu atât demagogul e mai sigur de-a rămânea sus. Şi demagogii sunt aproape toți vițioşi, netrebnici, laşi ca caracter şi nerozi ca minte(;), lipsiți cu totul de un complex de idei morale care să constituie normativul unei vieți oneste şi serioase, fără stăpânire pe faptele şi cugetul lor, dar pe lângă aceste rele se adaogă şi acela că interesele lor private şi personale sunt departe de-a fi identice cu ale statului, sunt din contra opuse acestora, căci statul, cu

---

confesională în Oltenia dacă Tractatul de la Belgrad nu-i silea să se retragă”., *Înființarea unei Mitropolii*…, Timpul, 20 mai 1883, în Opere, vol. XIII, pag. 299

[247] idem, *Când ne aducem aminte*…, Timpul, 10 aprilie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 99

natura sa permanentă şi moralizatoare, este cel mai mare adversar al destrăbălării de idei şi de instincte.

De aceea ei caută să-l sape în toate chipurile, să-i sustragă toate elementele de statornicie[248]"[249].

„Daca-am număra zecile de mii de feneanți cari, direct ori indirect, trăiesc, fără nici o muncă musculară sau intelectuală, din sudoarea poporului de jos, am înțelege de ce azi există o cestiune socială şi de ce înainte nu putea să existe. În adevăr de la 1270 şi până în zilele de acum(;) nu întâlnim în izvoadele țării nici umbră de cestiune agrară ori socială. Ce cestiune agrară putea exista în adevăr când clase dominante foarte puțin numeroase se întemeiau pe baza largă a unui popor numeros? Piramida avea temeliile largi şi vârful ascuțit, mulți dedesupt, puțini deasupra, şi de-aceea mergeau bine şi cei mulți dedesupt şi cei puțini deasupra; de aceea pe atunci boierul număra banii lui cu banița, iar țăranul pe ai lui cu căuşul; şi suflet de om din țara aceasta nu cunoştea mizeria, decât doar din auzite.

Iată dar cauza adevărată a răului: stricarea proporției între clasele consumatoare şi cele producătoare. Azi, în locul a o mână de oameni cari nu-i cereau poporului românesc decât 10 milioane pe an pentru conducerea afacerilor lui publice au venit zeci de mii de postulanți şi de lefegii cari-i cer aceluiaşi popor, acelaşi ca număr şi ca putere de producțiune, de douăzeci de ori pe atâta, căci azi şi Giani e boier, şi

---

[248] Şi poate deloc întâmplător „destule ziare avem în ţară a căror singură ocupaţiune este de-a lăuda naţiunea, a-i măguli instinctele sale, a-i demonstra lucruri indiferente ca periculoase, iar pericolele, ca lucruri vrednice de dorit"., idem, *La voce d'Italia*…, Timpul, 7 octombrie 1878, în Opere, vol. X, pag. 134

[249] idem, *Nu există fără îndoială*…, Timpul, 16 aprilie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 99

Carada este, şi mulţi alţii al căror număr nu mai are sfârşit.

Asta e buba, onorabilă tagmă! În generaţia întâia eraţi unde v-a găsit Ypsilant al d-voastră, la coada trăsurilor, şi-n generaţia a doua toţi boieri, toţi scoşi din cutie, toţi rozând pita lui Vodă cum vine vorba, şi toţi nemuncind nimic, nepricepându-vă la nimic, toţi având o singură prăvălie şi un singur negoţ, prăvălia principiilor ponosite şi spălate-n şapte ape, negoţul vorbelor goale din cari nici paserile n-au cu ce se sătura. Muncă, onorabilă tagmă, iată ce vi se cere(;). Muncă vi se cere şi poporul nu va mai fi apăsat, căci nu va avea *de cine* să fie apăsat. Fiţi economic şi social ceea ce sunteţi intelectual şi moraliceşte; fiţi plebea care-aţi fost, plebea scursă din câteşipatru unghiurile lumii pe uliţele oraşelor noastre, şi poporul românesc nu ar mai avea a se plânge de apăsare, ci ar deveni tot acela care-a fost mai înainte"[250].

„Caine, ce ai făcut pe Abel? suntem în drept a vă întreba"[251]. „De când ţineţi puterea în mână ce aţi făcut cu acest popor pe care l-aţi momit întotdauna cu fraze sforăitoare şi care nu v-a întrebat niciodată de unde aţi venit şi unde vă duceţi? "[252].

„Apostoli ai unui liberalism înşelător, aţi falsificat simţul naţiunei prin promisiuni irealizabile, considerând negreşit că a promite e nobil, dar a-şi ţine cuvântul e burghez. Patrioţi făţarnici, v-aţi prefăcut că vărsaţi lacrime pe nenorocirile poporului şi, îndată ce aţi ajuns la guvern, cea dentâi grije a voastră a fost de-a arunca sorţii pe cămaşa lui şi de a vă împărţi funcţiunile şi

---

250 idem, *Senatul modificând în secţii*…, Timpul, 18 aprilie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 101

251 idem, *Credem necesar*…, Timpul, 14 februarie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 54

252 ibidem

grasele sinecure, căci niciodată nu v-ați gândit decât la satisfacerea poftelor voastre nesățioase. Ați întreit dările săteanului, l-ați executat cu dorobanțul şi i-ați vândut cenuşa din vatră, l-ați bătut şi torturat prin subprefecții şi agenții voştri şi astăzi pozați în apărătorul lui(;). Aroganți în cuvinte, când a fost vorba de fapte ați îngenuncheat înaintea străinului şi i-ați oferit fața fără să vă gândiți că palma aplicată pe dânsa o resimțea țara pe obrazul ei. Cu gura plină de principie mari, n-ați neglijat niciodată micele voastre interese şi, de(;) ani, prezentați țărei spectacolul scandalos ce-l vedem în istoria popoarelor numai în timpuri de decadență; îmbuibați însă nesatisfăcuți, vă certați unii pe alții, vă acuzați între voi de imoralitate, vă aruncați în față epitetele de cumularzi şi concesionari – toate acestea în ochii națiunei uimită de atâtea turpitudini!

Ați comis păcatul neiertat de care istoria vă va cere compt sever: acela de a fi zdruncinat cu desăvârşire sentimentul onestității între cetățeni. Ah! răspunderea vă este teribilă, căci o națiune coruptă este o națiune pierdută. Lumea v-a văzut cu mirare transformându-vă de azi pe mâine în milionari, fără să poată a-şi explica secretul acestei extraordinare schimbări.

Cetățeanul onest şi-a zis atunci cu descurajare că secretul avuției nu e în muncă, ci aiurea: îndoiala s-a introdus în sufletul lui, dezgustat, el a repețit cuvântul lui Catone: Virtutea e o ficțiune. Exemplul pornind de la cap, contagiunea s-a lățit, cangrena a coprins parte din corpul social, şi astăzi amenință să prăvălească națiunea în prăpastie.

Vă trebuie satirici ca Juvenal şi ca Barbier spre a vă descrie, cu vii culori, opera voastră, de care singuri vă spăimântați. Ați batjocorit întotdeauna libertățile

publice, cari sunt patrimoniul poporului, iar nu al vostru, căci ați introdus tirania mediocrităților patente, ați înființat o sumă de satrapi în miniatură, cari au căzut ca lăcustele pe spinarea județelor, spre a le exploata şi jefui. Aceia din voi cari au rămas oneşti au devenit complicii lor, căci n-au avut niciodată destul curaj patriotic spre a-i denunța națiunii indignate.

Acum vă uitați fără voie în urma drumului parcurs şi, ca femeia lui Loth, rămâneți împietriți de groază. Vă întrebați singuri fără să vă gândiți că întrebarea ce vă faceți este condemnațiunea voastră:

«Dreptatea este ea oare bine aşezată pe puternice temelii?

În loc de a-i aşterne «puternicele temelii» de cari vorbiți ați voit să-i clădiți un edificiu pe nisip, spre a o lăsa în voia vânturilor"[253].

„John Stuart Mill observă deja în scrierea sa asupra guvernului reprezentativ că sunt spirite, «cari privesc arta guvernământului ca o chestie de afacere». O maşină de vapor sau una de treier, o moară, c-un cuvânt orice operă mecanică cu resorturi moarte a cărei activitate şi repaus se regulează după legile staticei şi ale dinamicei e pentru ei ceva asemănător cu statul; maniera lor de-a privi lumea, societatea, poporul, e o manieră mecanică. Formulele şi frazele cari umplu programele acestor oameni nu sunt adevăruri în sine, ci numai nişte expediente timporare, pe cari e sau nu oportun de-a le aplica.

Tradiția? Nu-i nimic. Vechile datini de drept ori de cuviință ale poporului sunt nişte prejudiții. Modul de-a exista al statului, forma lui monarhică bunăoară, sunt lucruri despre cari e indiferent de există sau nu;

---

[253] ibidem, pag. 54, 55

valoarea lor e numai relativă şi are numai atâta preț pe cât contribuie la realizarea ambiției personale a unui om sau a unui grup de oameni cari văd în stat un mijloc de-a face avere, de-a-şi câştiga nume, de-a ajunge la ranguri şi la demnități.

Dar se ruinează poporul? Le e cu totul indiferent. Dar se alterează dreptatea moştenită a caracterului național, dar se viciază bunul simț, dar se împrăştie ca de vânt comoara de înțelepciune şi de deprinderi pe care neamul a moştenit-o din bătrâni mai vrednici decât generația actuală? Ce-i pasă liberalului de toate astea? Toată lumea să piară numai Manea să trăiască! Orice idee *a priori*, răsărită în creierii strâmți ai unui om curios, orice paradox e bun numai să aibă puterea de-a aprinde imaginația mulțimii şi de-a o duce pe calea aceea care n-o conduce *pe ea* spre bun trai, spre muncă şi adevăr, ci care poate ridica o pătură nouă de oameni(;), o pătură turbure, despre care să nu ştii bine nici ce voieşte, nici ce tradiții are, nici daca e capabilă a conduce un stat ori nu.

«Există alți logiciani politici – continuă John Stuart Mill – cari privesc ştiința de-a guverna ca o ramură a ştiințelor naturale». Nu pe ales aşadar sunt formele de guvern, nu expediente sunt, nu opera unor intențiuni premeditate, ci un produs organic al naturii, gingaş ca toate produsele de soiul acesta; afacerea noastră e de-a cunoaşte proprietățile lui naturale şi nu de-a-i dicta noi legi, ci a ne adapta legilor cari-i sunt înnăscute.

Genialul Montesquieu însuşi, întemeietorul cercetării naturaliste în materie de viață publică, zice (în cartea *De l'esprit des lois*) că, înainte de-a exista legi, existau raporturi de echitate şi de justiție. «A zice că nu există nimic just şi nimic injust decât ceea ce ordonă

sau opresc legile pozitive este a zice, adaugă el, că înainte de-a se fi construit un cerc razele lui nu erau egale».

Această îndoită manieră de-a vedea am găsi-o petrecând istoria tuturor statelor; ea e istoria paralelă a ideilor conservatoare pe de-o parte, a celor demagogice pe de alta. Deosebirea pătrunde şcoală, justiție, administrație, vederi economice, tot[254]"[255].

„Deci, din acest punct de vedere, arta de-a guverna e ştiința de-a ne adapta naturii poporului, de-a surprinde oarecum stadiul de dezvoltare în care se află şi a-l face să meargă liniştit şi cu mai mare siguranță pe calea pe care-a apucat. Ideile conservatoare sunt

---

[254] Un exemplu: „Pe terenul muncii liberalul, care nu vede decât rezultatele, va zice: scopul economiei politice e producţiunea.

Producţiunea numeroasă, bănoasă, ieftenă, iată singura ţintă ce-o urmărim. De aici apoi o împărţeală a muncii după naţiuni, una să producă numai un lucru şi să fie absolut ineptă şi incapabilă de-a produce altceva; alta alt lucru. În adevăr imens, ieften, bănos. Fiinţa inteligentă a omului, redusă la rolul unui şurub de maşină, e un produs admirabil al liberalismului în materie de economie politică.

Oare nu are mai multă dreptate acela carele zice că obiectul îngrijirii publice e *omul* care produce, nu lucrul căruia-i dă fiinţă? E vorba ca toate aptitudinile fizice şi morale ale omului să se dezvolte prin o muncă inteligentă şi combinată, nu ca să degenereze şi să se închircească în favorul uneia singure. E vorba apoi ca totalitatea aptitudinilor unui popor să se dezvolte, nu să degenereze toate şi să se condamne poporul întreg la un singur soi de muncă care să-l facă unilateral, inept pe toate terenele afară de unul singur.

Natura poporului, instinctele şi înclinările lui moştenite, geniul lui, care adesea, neconştiut, urmăreşte o idee pe când ţese la războiul vremii, aceste să fie determinante în viaţa unui stat, nu maimuţarea legilor şi obiceielor străine"., idem, *Ceea ce dă guvernului*…, Timpul, 1 aprilie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 87

[255] ibidem, pag. 86, 87

fiziocratice, am putea zice, nu în senzul unilateral dat de d-rul Quesnay, ci în toate direcțiile vieții publice. Demagogia e, din contra, ideologică şi urmăreşte aproape totdeauna realizarea unor paradoxe scornite de mintea omenească.

Legile demagogiei sunt factice, traduse de pe texte străine, supte din deget, pe când ele ar trebui să fie, dacă nu codificarea datinei juridice, cel puțin dictate şi născute din necesități reale, imperios cerute de spiritul de echitate al poporului; nu reforme introduse în mod clandestin, necerute de nimenea sau vulgarizate ca o marfă nouă sau ca un nou spectacol(;). Măsurile economice ale demagogiei sunt o maimuțărie. Îi vezi creând drumuri nouă de fier, tot atâtea canaluri pentru scurgerea industriei şi prisosului de populație în străinătate, pe când adevărate măsuri ar fi acelea menite a dezvolta aptitudinile cari sunt în germen în chiar poporul românesc"[256].

„Statul omenesc nu e rezultatul unui *contract sinalagmatic*, ci un organism produs de natura intimă şi de înclinările unui popor(;)"[257], iar „arta politică e ca arta medicului; are să subvină acțiunii şi reacțiunii binefăcătoare a naturii, nu să impuie legi *a priori* unui organism care nu poate trăi decât în conformitate cu legile lui înnăscute"[258].

„Nu acel legiuitor va fi însemnat care va plagia legi străine traduse din codicele unor țări depărtate ce au trăit şi trăiesc în alte împrejurări, ci cel care va şti să codifice datina țării lui şi soluțiunea pe care poporul în adâncul convingerilor sale o dă problemelor în materie.

---

256 ibidem, pag. 87

257 idem, *Citit-a vreodată*…, Timpul, 18 februarie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 58

258 ibidem, pag. 58, 59

Nu acel om politic va fi însemnat, care va inventa şi va combina sisteme nouă, ci acel care va rezuma şi va pune în serviciul unei mari idei organice înclinările, trebuinţele şi aspiraţiunile preexistente ale poprului său.

Nu acel istoric va fi exact, carele în fraze pompoase va lăuda sau va batjocori întâmplările în trista şi searbăda lor conexiune cauzală, ci acela care va căuta raţiunea de-a fi a acelor întâmplări şi va descoperi-o în adâncimea geniului popular. Unul ca acesta ar descoperi că aceleaşi raţiuni cari au făcut pe români să crească i-au făcut să şi cază; aceleaşi calităţi care au urcat pe osmani la înălţimea de stăpânitori a trei continente au fost rădăcinile pieirii lor; că orice calitate, orice energie, orice e mare şi puternic ca patimă are în consecuenţa cu sine însuşi rădăcinile fericirii şi nefericirii sale”[259].

„Daca ştiinţele naturale şi matematice sunt prin chiar natura lor cosmopolite, ştiinţa istoriei, a limbei, a manifestărilor artistice ale unui popor, a vieţii lui juridice, a datinelor este o ştiinţă naţională. Acestea din urmă întăresc vertebrele naţionalităţii, acestea fac pe un popor să se cunoască pe sine însuşi, îl păstrează în originalitatea şi tinereţea lui şi-l mântuie de platitudinea unei culturi cosmopolite”[260].

„Dar civilizaţia noastră e falsă; străini şi semistrăini născuţi în Bucureşti ori în oraşele de pe Dunăre şi franţuziţi la Paris, aceştia au falsificat şi drept, şi viaţă publică, şi datini, au prefăcut *Cuventele den bătrâni* în limba păsărească a gazetelor şi a pledoariilor dinaintea tribunalelor, încât chiar dicţionarul limbei în circulaţiune trebuie trecut prin depănătoare şi ne vedem

---

[259] idem, *Novele din popor de Ioan Slavici. Un volum de 456 pag[ini], Bucureşti 1881, Editura Librăriile Socec et. comp*, Timpul, 28 martie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 85

[260] idem, *Columna lui Traian*, Timpul, 1 aprilie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 88

nevoiți a face istoria fiecării vorbe pe care-o întrebuințăm pentru a-i păstra înțelesul[261]"[262].

„Iată dar situația în care ne aflăm. Ne-am modificat legislațiunea după(;) placul străinilor. Toate garanțiile de inalienabilitate a bunurilor imobiliare s-au dus din obiceiul pământului, ca şi din legile scrise, şi, neavând nici industrie nici negoț, suntem în pericol a pierde până şi țărâna cea amestecată cu oasele strămoşilor"[263].

„Când ne-aducem aminte de starea de odinioară din Moldova, când proprietari şi săteni nu erau oameni deosebiți, ci vechi prietini neam de neamul lor, cu raporturi întemeiate de amândouă părțile pe-o absolută bună-credință, şi le comparăm apoi cu procederile vestitului Uhrinovski şi vedem țara plină de arendaşi şi de proprietari evrei, ni se face milă şi… scârbă de-o cădere atât de cumplită. Ajunsese lucrurile că întindeau jidanii oameni bătrâni şi cinstiți la pământ şi le scuipau în gură*!!* Aceasta sub un guvern liberal, sub legi liberale(;)"[264].

---

[261] „Cercetările istorice, filologice şi de psihologie poporană"(ibidem, pag. 89)[:] „luptă de toată ziua pentru toate bunurile naţionalităţii noastre".(ibidem) „Ceea ce se dezgroapă prin aceste documente istorice şi linguistice nu sunt dar numai materialuri de interes arheologic, ci e România însăşi, e geniul poporului românesc de pe care se înlăturează păturile superpuse de ruine şi de barbarie. Fiece pas înainte se face aici în înţelesul reconstruirii naţionalităţii române şi pentru ca ea însăşi să se recunoască pe sine, să-şi vie în fire. Blestemul din Biblie, «În sudoarea frunţii tale îţi vei câştiga hrana», n-a fost un blestem, ci o binecuvântare. «În sudoarea frunţii tale te vei cunoaşte pe tine însuţi» zicem cercetătorilor pe terenul istoriei şi a[l] linguisticei"., ibidem

[262] ibidem

[263] idem, *«Românul» nu are cuvânt…*, Timpul, 15 ianuarie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 35

[264] ibidem, pag. 34

„Permită-ne confraţii a le-o spune; semnul dumnezeiesc prin care se deosebesc adevăraţii reformatori de panglicarii ce vor să ia ochii mulţimii cu lucruri nouă, steaua în frunte cu care se nasc în lume este iubirea trecutului, simţul istoric. «Nu voi să stric legea veche, zise Isus Nazarineanul, voi s-o restabilesc.»”[265] „«Voim să punem la loc bunele şi bătrânele datini ale ţării», zice Matei Basarab; «Vă cer trecutul ţării mele îndărăt cu Domnia ei, cu legile ei vechi, cu datinile ei», zice Tudor către împăratul Turciei, şi numai în trecut văd toţi rădăcinile regenerării”[266].

„Daca, la 1848, generaţia de agitatori ar fi fost compusă din oameni serioşi, cunoscători ţării, poporului şi datinelor lui, nu bonjurişti pomadaţi şi frizaţi, daca ar fi fost Tudor şi nu C.A. Rosetti, acesta ar fi căutat îndreptarea în întoarcerea la trecut.

Ars trebuia Regulamentul Organic ş-aşa, dar trebuia ars în favorul vechilor instituţii româneşti, nu în favorul bagajului de idei cosmopolite şi *a priori* ale Revoluţiei Franceze.

Aceasta din urmă a fost o revoluţie a burgheziei, deci cu toate fibrele şi rădăcinile străine de nevoile şi trecutul ţării noastre de plugari şi păstori”[267].

„Dacă în timpul(;) când ni se promitea *domnia virtuţii*, cineva ar fi prezis ceea ce are să se întâmple peste câţiva ani, desigur ar fi fost declarat proroc mincinos.

Să fi zis cineva că-n nu mai mult de şase ani cei ce promiteau economii vor spori bugetul cheltuielilor cu 40%[268];

[265] idem, *Parturiunt montes*…, Timpul, 13 februarie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 53
[266] ibidem
[267] idem, *Proiectul de lege*…, Timpul, 6 martie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 74

[268] „Găsim de prisos a compara bugetul în bloc al anului(;) cu acel al anilor anteriori. Asemenea comparaţiuni n-au nici un folos. A zice spre pildă, în genere, că înainte bugetele fiind numai de 80-90 milioane şi acum fiind de 119 milioane, bugetul cel nou este sporit peste capacitatea contribuabililor; sau a zice că sporirea simţitoare a bugetului unui an în comparaţiune cu bugetul anilor anteriori este un indiciu al sporirii avuţiilor particulare nu este exact în mod absolut. Pentru ca o comparaţiune să poată duce la concluziuni temeinice trebuie ca termenii de comparaţiune să fie identici. Aşadar am conchide greşit dacă am judeca spre pildă bugetul anului 1881 numai după totalitatea sumei de la venit şi de la cheltuieli, căci este firesc lucru ca bugetul pentru 1881 să prevază o sumă totală superioară celei de mai nainte, pe cât timp în acest buget s-au introdus veniturile şi cheltuielile Dobrogei, s-au prevăzut veniturile brute ale monopolului tutunului şi ale băuturilor, cari neapărat trebuiesc să fie cu mult superioare celor prevăzute în bugetele anterioare, ce nu cuprind decât veniturile nete şcl. Precum iarăşi, când de la un buget normal al unui an oarecare am trece în viitor la un buget urcat peste măsură, unde sporirile fiecării ramuri de venit n-ar fi rezultatul progresiunii naturale, ci o umflare arbitrară, am greşi dacă am conchide că avuţia publică a crescut şi că prin o bună administraţie s-au îmbunătăţit resursele fiecărui particular.

Când voim să criticăm un buget trebuie să vedem cum se justifică produsurile de venituri şi la ce cheltuieli sunt destinate să fie întrebuinţate”., idem, *Nu este cestiune care*…, Timpul, 30 ianuarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 51

„Un contribuabil va fi fericit să plătească contribuţia sa, va admite chiar un [nou] impozit sau un împrumut, numai cu condiţiune de a vedea că prin impozitul său, prin împrumutul ce s-ar face, se aduce o îmbunătăţire reală, sub toate privirile, ţării sale; căci de la asemenea stare generală bună va profita şi dânsul, iar cheltuiala ce a făcut prin plata impozitului i s-a reîntors prin bunul (prin binele n.n.) ce a tras şi dânsul îndeosebi din acea îmbunătăţire generală”., ibidem

„Nimic nu este mai important în viaţa unui stat decât bugetul, adică acea lucrare oficială prin care se dă seama naţiunii de câte sarcini băneşti i se impun pentru mănţinerea aparatului său

public şi cum anume se întrebuinţează produsul dărilor sale"., idem, *Nu poate fi politică bună*…, Timpul, 13 martie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 71

„Pentru ca un buget să fie echilibrat se cere ca, faţă cu toate condeiele cheltuielilor sale şi care se reproduc regulat în tot anul, să fie tot atâtea condeie de venituri reale cari se reproduc.

Bugetul anului 1880, [ca mostră de contraexemplu], însă are 1) un deficit mărturisit de 6.862.422 lei ce se acopere cu bilete ipotecare, adecă cu un împrumut care nu se mai reproduce; 2) cuprinde între venituri rămăşiţe de 7.500.000 lei cari corespund cu bonuri de tezaur în circulaţie, deci nu reprezintă decât o datorie flotantă; 3) cuprinde venitul Monetăriei de 2.200.000 l[ei] n[oi] care nu e decât o emisiune de bilion fiduciar şi care nu se mai reproduce, deşi cheltuielele în dreptul cărora stă sunt cheltuieli constante. Deficitul real al bugetului aşa-zis echilibrat e prin urmare de 16-17 milioane.

E cu atât mai gravă afirmaţiunea că bugetul e echilibrat cu cât miniştrii ştiau din esperienţă că colosala datorie publică grămădită în(;) ani s-a născut tocmai pe calea pe care o urmează acum, adecă din disproporţia între cheltuieli *reale* şi venituri *fictive*, o disproporţie care, în loc de a se controla, se ascundea fie prin îmflarea, fie prin admiterea de venituri fictive, fie în fine prin maniera de a boteza împrumuturi, deci datorii făcute pentru a plăti datorii, cu titlul uzurpat de venituri"., idem, *Deşi termenul «Mesaj»*…, Timpul, 17 aprilie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 134

Dar „să presupunem că în adevăr, fără a concede, că finanţele sunt pe deplin echilibrate, că veniturile nu sunt deloc umflate şi ajung în realitate la cifra de 120 milioane, că în fine această stare se datoreşte guvernului actual.

Am voi să ştim[:] *cum* s-au sporit aceste venituri?

Produce poporul românesc mai mult? Se bucură el de-o sumă mai însemnată de bunuri, are la dispoziţia sa mai multe satisfacţiuni, e economia lui înfloritoare?

Dacă această economie ar fi înfloritoare am vedea simptomele ei. Poporul, căci numai de el poate fi vorba, s-ar îmbrăca mai bine, s-ar hrăni mai bine, şi-ar dura locuinţa mai încăpătoare şi mai sănătoasă şi în fine s-ar înmulţi.

Dacă sporirea pur şi simplu a veniturilor statului ar fi în toate cazurile un semn de fericire, statele cari percep mai multe dări ar trebui să fie cele mai bine organizate. Lucrul nu e tocmai

aşa. Nu ceea ce percepe statul de la contribuabili e cestiunea principală, ci întrebuinţarea productivă sau improductivă pe care el o face de acele venituri. Dacă acele venituri se cheltuiesc în mod improductiv, fie pentru a susţine luxul claselor guvernante, fie pentru necesităţi politice chiar, în disproporţie cu însemnătatea şi puterile unei ţări, banul perceput nu e aproape de nici un folos economic pentru popor. În unele state apusene vedem în adevăr bugete foarte mari, dar serviciile pe cari statul le aduce în schimb cu banul contribuabilului sunt nu numai echivalente, ci întrec cheltuiala făcută. Prin sumele ce le consumă mecanismul statului se înlătură piedicile ce se opun producţiunii şi schimbului; prin cheltuielile făcute i se uşurează oricărui producător condiţiile în care munceşte, încât producţiunea creşte în proporţie cu cheltuielile statului şi viceversa. Bunăstarea fiecărui individ sporeşte şi, fiindcă bunăstarea e condiţia bunului trai, media vieţii fiecăruia devine mai lungă, copiii sunt crescuţi în condiţii mai bune decum fuseseră părinţii lor, o generaţie şi mai viguroasă, şi mai aptă pentru producţiune ia locul celei ce se stinge"., idem, *Laudele pe cari foile guvernamentale…*, Timpul, 5 februarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 51, 52

„Darea directă ar fi singura dreaptă şi singura care are un element de moralitate în ea. Cerută direct de la oameni, ei sunt în stare a simţi când marginea impozabilităţii s-a ajuns pe deplin şi statul nu-şi poate permite a face înnoituri de prisos, când, de unde n-ai ce lua, nici Dumnezeu nu poate lua. Dar prin dări indirecte se esploatează pe nesimţite un popor întreg, de ajunge că nu mai ştie ce poate ori nu poate.

Se simte numai că puterea impozabilă e sleită cu desăvârşire şi atunci zbiri guvernamentali acopăr ţara ca lăcustele ori ca o armată de invazie şi se dezvoltă, sub protectia guvernului, un fel de brigandaj oficial"., idem, *Un semn al declasării…*, Timpul, 13 iulie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 139

„Un semn al declasării şi al înmulţirii oamenilor cari nu lucrează nimic şi trebuiesc hrăniţi din bugete este fără îndoială sporirea dărilor directe şi indirecte şi greutatea maximă cu care oamenii le plătesc. Dări se grămădesc pe dări, de ajung orice articol ce intră-n gură sau acopere trupul, dare pe căldură şi dare pe lumină, dare pe mişcarea din loc în loc, pe tot ce trăieşte pe pământ ori în apă"., ibidem, pag. 138

Înainte „darea era directă: statul se adresa sincer către omul care, posedând ceva, avea nevoie de apărarea lui.(ibidem) Astăzi „statul modern se adresează într-o sumă de cazuri indirect, escamotând din buzunarele oamenilor suma ce-i trebuieşte”. (ibidem) „E însă evident că orice dare, sub orice formă s-ar percepe şi oricum s-ar chema, e plătită la urma urmelor de către pământ şi de cătră producţiunea reală”., ibidem

„Susţinem(;) *substituirea impozitelor indirecte prin cele directe*"., idem, *Ţi-ai găsit*…, Timpul, 15 iulie 1882, în Opere, vol. XIII, pag.141

„În adevăr dările directe sunt cele morale; în adevăr ele sunt direct simţite de popor şi opinia lui se formează mai lesne pentru sau contra unui guvern când darea e directă şi nu i se escamotează pe nesimţite din buzunar. Dar politica impozitelor nu e un act de liber arbitru. Un financiar nu poate alege sistemul care e mai bun, ci acel care e mai aplicabil şi dă rezultate practice mai imediate.

Dările directe sunt idealul politicii financiare, însă acest ideal nu se poate introduce a priori, ci e rezultatul dezvoltării şi stării economice a unui popor.

Daca privim mai de aproape în ce consistă viaţa economică a societăţii vom constata următoarele:

Omul nu poate scădea sau adăuga la materia existentă un atom măcar. Eternă, pururi tot în aceeaşi cantitate ca-n ziua cea dentâi a Creaţiunii, natura ne-o împrumută să putem opera schimbări asupra ei; a o spori sau împuţina nu putem.

Schimbările deci pe cari le operăm asupra ei sunt numai de trei feluri:

Întâi, schimbări de formă. Aceasta este adevărata producţiune, aceea care hrăneşte pe toţi, îmbracă şi încalţă pe toţi, aceea care în definitiv plăteşte toate dările. A produce cereale nu va să zică decât a da materiei o schimbare de formă, a ajuta, adecă, la combinarea unor materii anorganice în materie organică. A creşte turme e o schimbare de formă. Cu planta produsă se hrăneşte animalul şi, astfel, aceleaşi elemente anorganice se prefac, prin schimbare de formă, în lapte, în lână, în carne. A toarce e o schimbare de formă. Lâna brută se-ntinde-n fire, apoi se ţese şi aşa mai departe.

Vin acum schimbările de loc. Drumuri de fier, canaluri, poduri, trăsuri, hamali, sacagii, birjari nu înaintează decât schimbări de loc. Schimbările de loc sunt improductive şi, cu cât mai puţine se fac, cu atât mai mult folos are şi producătorul şi consumatorul. Ele devin cu atât mai mici şi mai puţin costisitoare cu cât producătorul e mai aproape de consumator şi se pot întâlni în aceeaşi piaţă, fără mijlocire negustorească sau cu cât mai puţină mijlocire se poate.

În fine vin schimbările de posesiune, actele de transmisiune, în adevăr, cele mai improductive din toate şi, cu toate acestea, cele mai bănoase. Reprezentanţii lor sunt samsarii de tot soiul, neuitând, se-nţelege, pe advocaţi.

În realitate toate, absolut toate dările sunt plătite la urma urmelor de schimbările de formă, de adevărata producţiune. Şi-n adevăr, daca ne-am închipui că-n ţara noastră se produce tot ce ne trebuie: şi grâu, şi maşini, şi ţesături de toată mâna, că acestea nu pierd nimic prin transporturi îndelungate, prin comisiuni etc., că cel mult a treia mână este deja a consumatorului şi că nu trec din mână-n mână spre a se scumpi în mod artificial, ce dare mai dreaptă, mai morală s-ar putea imagina decât cea directă? Oricare factor economic ar fi un *producător* real şi el însuşi ar hotărî cât din puterea sa de producţiune are să dea statului.

Cu cât diversitatea de ocupaţiuni productive e mai mare într-o ţară, cu cât preţul alimentelor se apropie mai mult de preţul fabricatelor, cu cât necesitatea de negustori şi alte soiuri de mijlocitori e mai mică, cu atât un popor e mai liber, mai avut, mai sănătos, cu atât darea directă caută a se recomanda mai mult.

Aşadar regimul economic al unui popor hotărăşte regimul lui financiar. Producţiunea omnilaterală corespunde cu darea directă.

Ce vedem însă la noi?

Afară de activitatea ţăranului şi a brumei de câţiva meseriaşi pe cari-i avem şi noi, o sumă de lume, dacă nu toată, trăieşte nu din schimbări de formă, ci, parte din schimbări de loc, parte din transmisiuni, cari, amândouă, se şi confundă uneori. În locul seriei fireşti de schimbări de formă, singurele producătoare, vine seria de schimbări de loc şi nesfârşite schimbări de posesiune. Tot costul acestor nenumărate mediaţiuni se scade din valoarea

că cei ce protestau contra convenției comerciale vor supunea-o iscăliturii Capului statului şi vor sancționa-o;

că cei ce combat funcționarismul vor spori numărul posturilor cu sutele;

că cei ce sunt pentru independența alegătorilor vor face pe funcționar să atârne atât de mult de autoritățile supreme încât aceste mii de oameni să voteze conform comandei din Bucureşti;

că cei ce-au trădat se vor decora!

că cei ce-au hulit prin pasquiluri Coroane vor fi decorați cu *Bene merenti*;

că se va specula averea statului la bursă, că se vor cumpăra de stat cu 60% hârtii ce valorau în piața de efecte 20% şi că, prin această haiducie parlamentară, o sumă d(;)e(;)[parlamentari] vor deveni milionari;

că se vor da 17 milioane pe drumul de fier Cernavodă-Chiustenge, care nu face nici cinci, şi că patru milioane din prețul de cumpărătură se va împărți între membrii Adunărilor;

că se va constata prin dezbateri publice într-un stat vecin cumcă o seamă de judecători şi de administratori în România sunt tovarăşi de câştig ca bandiții de codru;

---

naturală a produsului; producătorul dă mult pentru a primi puţin în schimb, consumatorul asemenea. Factorii de căpetenie ai tranzacţiunii economice sunt atât de despărţiţi printr-o lume întreagă de intermediatori încât nu se simt reciproc; producţiunea se-aruncă în rangul al doilea, şi, în rangul întâi intră mijlocirea şi clasele mijlocitoare - negustori, advocaţi, funcţionari, etc.

Se-nţelege că actul economic nemaifiind producţiunea în locul întâi, ci transmisiunea, *asupra actelor de transmisiune încep a se plăti dările*"., ibidem

că administrația va ajunge în halul de-a prinde cetățenii ce-i displac pe ulițe şi a-i trimite sub escortă la Bucureşti, pretextând că sunt nebuni.

Daca cineva ar fi prezis toate acestea lumea ar fi râs de dânsul şi totuşi nu numai acestea, ci multe altele s-au întâmplat şi se întâmplă zilnic, fără ca opiniunea publică să se mai poată irita măcar. Ca-n vremea cezarilor din Roma, opinia publică e ostenită şi moleşită; ea nu mai are putere de reacțiune. Un fel de eres orb că aşa trebuie să fie, că «lumea moştenire tâlharilor s-a dat», precum zice Gr. M. Alecsandrescu, a cuprins toate spiritele şi le-a umplut de apatie față cu interesele publice[269],[270].

---

[269] „Noi credem că-n orice altă ţară singur cazul Simeon Mihălescu, faptul că un om asupra căruia se fac cercetări de natură criminală e mănţinut în funcţie şi conduce singur cercetarea făcută în contra sa şi – după ce judecătorul declară că nu e caz de urmărire – îşi numeşte pe judecătorul său propriu într-o funcţie bine plătită din administraţia spitalelor, acestă protecţie reciprocă dintre prevenitul atotputernic şi judecător(;) ar fi fost îndeajuns pentru a răsturna guvernul celor ce protejează asemenea oameni.

La noi nu numai însă că lucrul nu mai face nici un efect, ci, din conta, ostentativ acest om a fost ales senator şi majoritatea comandată să-l spele în public. Acolo – în maturul Corp – onorabilul stâlpnic *nu a contestat doar adevărul denunţărilor* d-lui Moldoveanu, nu, *le-a confirmat*, ridicând un colţuleţ al vălului de pe scabroasa afacere, voind însă a arunca vina pe altul. Senatului puţin i-a păsat că *vină există*, a lăsat pe unul numai s-o descarce pe umerele altuia, a luat drept bani buni declararea unui om în contra căruia cercetarea era viciată din capul locului şi a trecut la ordinea zilei.

Aici ne aducem aminte de [o] istorioară povestită de un ziar american:

Onorabilul Josua Quincy spunea, într-o prelecţiune ţinută la Boston, că a văzut pe cineva în New-York dând, cu ocazia alegerii de deputat în Congres, 25 de dolari pentr-un singur vot şi,

„Prevestitorii decadenței bat în zădar la poarta luării noastre aminte. În zadar medicul recrutor constată degenerarea rasei române, perceptorul sărăcia ei, învățătorul ignoranța, economistul inepția ei produsă în mod artificial – noi urmăm, ca bizantinii decăzuți, a tăia înțelesul cuvintelor în două şi, cum pentru aceştia vorba *filioque* era pretextul de război civil şi de împărecheri, tot astfel la noi vorba *liberalism* constituie pretextul sub care o ceată de negustori de principii monopolizează şi nimicesc puterile întregei țări”[271].

„Individul dat e un rezultat al principiului conservator al moştenirii; el moşteneşte calitățile acelea care au asigurat în lume existența şi puterea strămoşilor săi. Aceste calități constituie caracterul individului; ele corespund c-un complex de idei abituale cu cari el măsoară, coordonează, judecă cursul pururi nestatornic al împrejurărilor şi al lucrurilor. Oriunde am sta, cerul ne pare o boltă deasupra, o jumătate dinlăuntrul unui glob, dar bolta pare a se învârti împrejurul Pământului de la răsărit spre apus; unele stele descriu împrejurul lui cercuri mari, altele cercuri mici; numai două locuri ale cerului par a sta în nemişcare, două puncte: cele două poluri ale globului sideral. Împrejurul osiei statornice dintre aceste două poluri statornice se-nvârte în mişcare aparentă

---

mirându-se onorabilul că un om poate da *atâta* pentru un singur vot, i s-a dat asigurarea că, dacă acel candidat va fi ales, va şti să câştige însutit cât a dat. În sesiunea din urmă primise 30.000 [de] dolari pentru că izbutise a trece un *bill*, deci poate plăti preţ bun. Există oameni, zice foaia americană, cari, printr-un serviciu de 5-6 ani în Congres, de unde n-aveau 5 dolari au ieşit c-o jumătate de milion de dolari din Parlament”., idem, *Dacă în timpul adunărilor*…, Timpul, 7 iulie 1882, în Opere, vol. XIII, pag.133

270 ibidem, pag. 132, 133

271 idem, *Alexandria, odinioară*…, Timpul, 2 iulie 1882, în Opere, vol. XIII, pag.129

universul *(motus comunis)* şi după aceste două puncte stabile putem număra curgerea veacurilor cu exactitate matematică.

Astfel şi în universul intelectual şi moral al fiecăruia dintre noi trebuie să existe poluri, idei dominante împrejurul axei cărora să se opereze mişcarea celorlalte gândiri. Aceste idei sunt vertebrele caracterului individual şi, când ele aparțin unui popor întreg, ele constituie caracterul național. Însă aceste idei dominante nu sunt invențiuni *a priori*, nu sunt culese de prin gazete franțuzeşti şi parastisite ca marfă nouă pe malurile Dâmboviței. Ele cată să răsară din elemente statornice ca şi dânsele, din natura pământului de sub picioare, a cerului de deasupra, a statornicelor datini şi gândiri ale rasei naționale demprejur. Aceste idei se moştenesc în bunul-simț comun al poporului, în aptitudini şi înclinări de caracter pe cari le lasă părinții din părinți strănepoților lor; ele sunt însă lucruri pe cari străinii nu le pot înțelege chiar dac-ar vorbi cu sunete româneşti. Degeaba Giani, Carada ş.a. ar încerca, cu toată bunăvoința, să fie români. Nu pot să fie, cu toate silințele, căci înlăuntrul organismului lor nu există nici o urmă fosilă de vrednicia poporului românesc preexistentă epocii fanarioților, pentru că partea fosilă din ei e vicleşugul şi pehlivănia din Bizanț, e malonestitatea şi meschinăria de caracter, e tertipul ca cocoaşă intelectuală, corespunzător cu cocoaşa fizică. Prea bătrâni ca rasă ca să se poată adapta poporului şi pământului pe carele furtuna istoriei orientale i-a aruncat cum vântul aruncă frunzele veştede de pe-un copac uscat, ei încearcă nu a se adapta, ci a modifica mediul social în care au picat, după natura lor proprie, a demagogiza poporul românesc, cel tânăr, cel cu bun-simț, cel lipsit de

invidie. Cu invidia, comună veneticilor din toate țările, cu veninul dizolvant al scepticismului şi al calomniei, cu egalitarismul celor ce n-au nimic de pierdut ei au târât în mlaştina lor morală poporul crescut puternic în umbra Basarabilor şi a neamului Muşatin, i-au împestrițat limba, i-au sustras istoria şi datinile, i-au escamotat şira spinării, comoara de idei şi înclinări abituale cari făceau ca poporul nostru să semene în toate cu strămoşii lui”[272].

„O logomahie stearpă, iată tonul tuturor foilor aproape, o ceartă pentru abstracțiuni fără sferă determinată şi fără cuprins determinat, iar sub pretextul subțire al acestei certe de vorbe, animalul organic îşi caută hrana zilnică, fără nici un scrupul pentru binele aproapelui său.

Organizațiunea noastră liberală n-a făcut-o nimeni în serios, nici n-a luat-o nimeni ca atare.

Nu libertatea materială s-a cerut, nu libertatea muncii, ci libertatea ignoranței de-a acapara funcțiile publice. Bugetul nostru este piața pe care se vând scump cele patru clase primare[273], ce în locul unei meserii onorabile, scârțâie slove negre pe hârtie albă.

Clasa aceasta a feneanților avizată la buget e nenorocirea noastră socială. «Națiunea» va concede că

---

[272] idem, *Având a da seamă…*, Timpul, 1 mai 1882, în Opere, vol. XIII, pag.112

[273] „Progresul în ramurile speciale e *aparent*.
A face dintr-o Carada om de stat nu va să zică a-i da *cuprinsul necesar unui om de stat*; a face din bulgarii facultăţii de medicină profesori de universitate nu va să zică *a le infiltra ştiinţa necesară catedrelor lor*. Numai când fondul ar corespunde etichetei, când în Carada ar fi în adevăr om de stat şi-n bulgari profesori de universitate, progresul ar fi *real*. Pân-atunci e o etichetă scump plătită, care nu corespunde cu ceea ce se zice c-ar fi sub ea; e călţi în loc de mătase, plumb în loc de aur, e o prăvălie de marfă falsă”., idem, *Cată să spunem…*, Timpul, 2 septembrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 319

tot ce e e deasupra în societatea română (în societatea *din* România n.n.) e o pătură nenumărată de *mijlocitori*, nu de producători. Nici prefecți, nici subprefecți, nici advocați, nici negustori nu sporesc c-un fir de grâu măcar producțiunea țării, nu dau materiei o schimbare de *formă*, singura ce dă valoare adevărată muncii omeneşti. Advocați, negustori, amploaiați, etc. nu mijlocesc decât schimbul de posesiune a lucrurilor, fără a spori masa lor, fără a le da o valoare superioară prin schimbarea formei. Mulțimea nenumărată de ovrei nu are altă ocupație decât aceea ce face toată clasa imediat superpusă țăranului, a transmite de la o mână la alta posesiunea lucrurilor, dar a opri pe această cale cea mai mare parte drept recompensă a acestui serviciu de mijlocitor. Deci există două națiuni deosebite în această țară, una stoarsă şi sărăcită de producători, alta îmbuibată de mijlocitori: poporul şi plebea.

A afirma că «liberalism» sau «conservatism» de principii poate lecui o asemenea stare de lucruri este, ierte-ni-se, o credință uşoară. Orice principii am pretexta că avem şi unii şi alții, mizeria şi lipsa de cultură vor fi umbra pseudocivilizației noastre. Numai o organizare strictă care ar sili pe poporul de mijlocitori la muncă şi la producțiune, o organizare care ar îngreuia parvenirea la funcții publice, dar le-ar deschide, prin alt regim economic, o piață în care să-şi deprindă şi să-şi ofere brațele la munca reală, ar putea să vindece relele de care suferim”[274].

„Înmulțirea clasei de mijlocitori a produs răul social al împuținării şi sărăcirii claselor producătoare; iar mizeria are de efect imediat demoralizarea. Aceasta apoi merge mână-n mână cu degenerarea rasei chiar.

---

[274] idem, *«Națiunea» perindând acuzările*…, Timpul, 3 iulie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 130

Un popor sărac, dar sănătos, are tot lungul viitorului înaintea lui; dar un popor fizic degenerat, un popor compus din stârpituri, e condamnat a pieri pentru totdeauna. Medicul recrutor ce constată degenerarea fizică a rasei, cel igienist care constată morbiditatea şi mortalitatea ei, iată cei ce ne arată în adevăr rezultatele negustoriei de vorbe cu care ne-ndeletnicim toți, din nenorocire, de la 1848 până astăzi. Aciia însă cari față cu faptul decăderii fizice sunt în stare să admită un progres *real* în țară sunt sau amăgiți sau amăgitori"[275].

„Oamenii simt o apăsare, asemenea celei produse de atmosfera îngreunată de furtună, apăsare de care nimeni nu-şi poate da seama de unde vine, dar care se manifestă prin o sumă de incidente. Desigur nu e pură întâmplare că se înmulțesc omorurile, aceste morți fizice prin violență, precum se sporesc falimentele, aceste decese economice asemenea violente. Nu credem ca circulare să poată înlătura cauzele sociale din cari răsar asemenea fenomene. În sfera vieții morale pare a nu mai fi existând nici o idee serioasă care să-ncălzească sufletele şi să le ridice din mizeria vieții de toate zilele. Ideile religioase sunt subminate de-un materialism brutal, ideile morale substituite prin maxime epicureice şi prin cinism; scandalele se-nmulțesc şi iau formele cele mai degradătoare; ideea naționalității chiar, atât de roditoare şi în stare a ține loc multor goluri ale culturii, e subminată de teoreme cosmopolite şi socialiste[276]. C-un cuvânt, zi cu zi ne americanizăm, zi cu zi devenim mai nepăsători față cu soarta poporului nostru propriu şi-n

---

[275] ibidem

[276] „Socialismul nu e decât forma în care organismul unui stat moare, spre a face loc barbariei sau cuceririi prin popoare mai tinere"., idem, *Vasile Conta*, Timpul, 25 aprilie 1882, în Opere, vol. XIII, pag.107

mijlocul acestei nepăsări, caracteristice numai pentru popoarele guvernate de despotism, singurul nerv care mişcă elementele dominante este goana după influență şi aur.

Precum corpurile cereşti răsar şi apun, tot astfel credința popoarelor vechi le dădea zeilor un răsărit pe orizontul conştiinței omeneşti şi le dădea un amurg de seară şi o asfințire. După apunerea lor ce putea să rămâie în urmă decât întunerec şi haos?

Tot astfel constelațiunea de idei morale şi naționale cari au luminat trecutul nostru, care ne-a mânat pe calea dezvoltării, înclină spre apus, nici una din credințele din trecut nu rezistă disoluțiunii şi, ca să întrebuințăm un frumos cuvânt al Bibliei, semnele vremii se înmulțesc”[277].

„Marii oameni ce se pretind reprezentanți ai poporului românesc întreg, cei ce pretind a personifica idealurile noastre naționale, lupta de emancipare ce ne absoarbe(;), aceştia nu au în vedere decât utopii cosmopolite, proprii a ne dezorganiza şi mai mult, a slăbi în noi simțul de conservațiune națională şi, dacă se servesc din când în când de ideile comune poporului românesc, o fac numai debitându-le ca pe o marfă, pentru a-şi câştiga popularitate.

Față cu aceste fenomene de discompunere pe toate terenele nu e oare o datorie pentru oamenii de bine de-a se opune uniți acestui curent fatal care amenință a atomiza pe cel mai numeros popor din răsăritul Europei? Căci la ce alt tinde demagogia la noi şi pretutindenea decât de-a nimici clasele, identitatea lor de interese şi de vederi, de-a le desface în indivizi,

---

[277] idem, *E greu a afla…*, Timpul, 27 noiembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 229

de-a opune pretutindenea numărul şi mulțimea valorii, culturii şi meritului?”[278].

„Amenințați dinlăuntru şi dinafară de discompunere, având a lupta cu duşmanul demagogiei interne, care, ca o boală organică, mănâncă încheieturile societății, pe când duşmanul estern caută a absorbi naționalitatea, suntem în prada frigurilor dinlăuntru şi lovirilor din afară, stăpâniți cu toate acestea, în timpul crizei, de-o mână de feneanți şi de facem-treburi, de-un grup de esploatatori pentru cari nu există alte cestiuni decât acelea ale stomacului lor propriu”[279].

„Dar creditul statului e sus, ni se zice. Să nu se uite cumcă încă aveți ce vinde. Mai sunt de vândut trupurile de moşii ale statului, mai e de vândut dreptul de-a le cumpăra; mai sunt de vândut încă multe din România din câte strămoşii au păstrat.

Şi, daca ne veți întreba care e împrejurarea ce inspiră străinătății încredere în solvabilitatea statului român, vă vom spune asemenea care e.

Din ce în ce elementele naționale sunt substituite prin cele străine; siguranța că România devine un simplu nume pentru a însemna colonii[280] din centrul

---

[278] ibidem

[279] ibidem

[280] *„Spre răsărit, nu spre apus!* e titlul unui articol al ziarului *Berliner Boersen-Courier* în care propune ca valurile superfluenţei populaţiunii germane, cari acum se îndreaptă spre America, să emigreze pe viitor în România.

Îl reproducem întreg:

> «*După ce în articolul nostru din urmă am enumerat motivele cari fac ca concentrarea emigraţiunii germane spre America să fie o pagubă atât pentru Europa cât şi pentru Germania*

îndeosebi, vom cita acum câteva împrejurări cari, după a noastră părere, constituie o dovadă suficientă că emigraţiunea germană poate să fie păstrată continentului nostru, ba poate să devină chiar folositoare intereselor naţionale ale Germaniei. Credem că ţările dunărene, îndeosebi România*, sunt apte într-o masură estraordinară de-a primi în număr mare colonişti germani.*

Avem înainte de toate două motive esenţiale: întâi înlesnirea mai mare, deci şi hotărârea mai uşoară de reîntoarcere pentru emigranţii aceia cari vor fi căutat de lucru în numita ţară străină şi ar fi aflat câştig, al doilea, mănţinere[a] unor relaţii naţionale mai vii cu ţara-mumă.

Elementul german, după toate predispoziţiile lui, nu e tocmai înclinat de-a se amalgamiza cu populaţiunile din orientul Europei, ci a arătat pân-acum din contra tendenţa de a-şi păstra caracterul naţional. O dovadă pentru aceasta sunt saşii din Transilvania cari până-n ziua de azi au păstrat în decurs de secole fiinţa lor germană şi datinile germane.

E prea adevărat că munca fizică numai nu e atât de bine plătită în România, ca în America. Dar inteligenţa şi spiritul de întreprindere au un teren mult mai favorabil în noul regat. În România sunt în multe locuri semne clare că se aflâ însemnate gisimente de petroleu; pături de cărbuni de pământ asemenea nu lipsesc, şi, daca bogăţiile acestea au rămas pân-acum paragină şi neutilizate, cauza e numai lipsa de drumuri şi de comunicaţiuni. Aici se deschide un teren vast pentru inteligenţă şi pentru spiritul de întreprindere şi esploatarea întreprinderilor mai sus arătate ar da de muncă multor puteri.

Dar nu numai pentru ramura industrială, ci şi pentru agricultor există în România cele mai

favorabile condiţii de existenţă. Întinderi vaste de pământ aproape vergin aşteaptă numai o agricultură raţională şi intensivă, la care muncitorul român indigen nu e înclinat.

Muncitorul român e de o lene extraordinară *după ideile noastre;* umblă trândăvind îndată ce-a câştigat prin o muncă scurtă subzistenţa lui pe mai multe zile*. Săptămâna n-are pentru el şase zile, ci în genere numai două. O nenorocită lipsă de necesităţi îl face să se mulţumească chiar cu hrana cea mai rea, numai dac-o poate consuma în inacţiune. Obicinuinţa deosebită a muncitorului german [î]i dă deci o superioritate extraordinară, un avantaj atât de mare, încât cu aceeaşi hărnicie pe care-o întrebuinţează în patria lui, trebuie să ajungă în România într-un timp relativ scurt la o prosperitate economică destul de bună.*

Mai n-am trebui să adăogăm că o colonie germană industrială şi agricolă în orientul Europei ar fi un câştig tot atât de mare pentru Germania, cât şi pentru cultură în genere, ai cărei pionieri ar fi coloniştii germani. Germania ar face astfel în Orientul Europei o cucerire pacinică, comercială care are marele avantaj de-a aduce folos şi mulţumire chiar celui cucerit*. Căci România ar trage mari şi incontestabile foloase de la colonizaţiunea germană, şi prin puterile de muncă, primite din Germania, ar ajunge la o înflorire economică, de care ar trebui să rămână altfel departe timp incalculabil încă.*

Se-nţelege că o concentrare a emigraţiunei germane nu se va putea organiza şi recomanda din partea statului decât atunci când guvernul român s-ar hotărâ mai întâi de-a da coloniştilor germani avantajele corespunzătoare*, avantaje cari ar trebui să aibă de scop mai întâi de-*a abate

emigraţiunea germană spre România *şi apoi scopul de-a favoriza prosperarea coloniilor germane.*

Între aceste avantaje numărăm în linia întâia uşurarea emigraţiunii spre România prin reducerea cheltuielilor de transport*.*

Guvernul român nu numai c-ar trebui să reducă pe căile ei ferate proprii taxele de călătorie *la jumătate sau 2/3 ci, prin* convenţiuni anume cu căile ferate din Austria*, ar trebui să capete asemenea o reducere a taxelor de transport, aşa bunăoară precum calea ferată de la New-York la Texas transportă pe colonişti cu 40 ba chiar cu 33 1/3% a costului de transport din tarife.*

Sacrificiile financiare cari ar rezulta din aceasta pentru România nu pot forma o piedică în vederea stării înfloritoare a finanţelor statului român şi în vederea escedentelor cu cari lucrează în momentul actual statul.

Dar afară de aceste sacrificii financiare, sunt de-o trebuinţă şi mai mare măsuri pentru protecţiunea coloniştilor germani în România*. E, din nenorocire, afară de orice îndoială că, mai cu seamă în zilele dentâi, antipatia instinctivă contra unei inteligenţe mai mari şi-a unui mare gust de muncă ar da loc la escese varii. Faţă cu aceste escese cată a se da din capul locului* garanţii pentru protegerea eficace *a coloniilor. Am trece peste mărginile temei noastre, dac-am voi să specializăm măsurile cu cari ar fi a se garanta această protecţiune neapărată.*

Sunt cestiuni de detaliu, a căror soluţiune se poate lăsa în seama autorităţilor respective. Se înţelege de sine că realizându-se aceste planuri de colonizaţiune, numărul consulilor germani în România cată să se înmulţească în mod considerabil*.*

În sfârşit revenim asupra celor zise, că interesul naţional *s-ar garanta mai mult*

realizându-se ideea de mai sus, decât sub oricari altă formă de emigraţiune.»

Nimic nu e mai admirabil decât naiva imperturbare a foii de bursă de a pretinde ca muncitorul cel trândav român *să plătească până şi cheltuielile de transport* ale acelor nemţi cari n-au cu ce trăi în ţara lor, şi cari să vie să-l *cucerească* pe acelaşi trândav pe cale economică. Trebuie în adevăr să avem un guvern şi nişte Camere, compuse în majoritate din străini, pentru ca o foaie străină să aibă curajul de-a scrie asemenea platitudini.

Există demult în Germania marota de-a abate coloniile ce merg în America, spre ţările Dunării, spre România îndeosebi. Caracterul naţional al românilor, viciat de domnia fanarioţilor şi şters în mare parte prin amestecul clasei de mijloc cu elemente transdanubiane, regimul economic şi politic detestabil şi odios la care sunt supuse elementele autohtone ale ţării de către cele imigrate şi dominante, complicitatea între pic-pocheţii indigeni şi cavalerii de industrie de peste graniţă, toate elementele acestea de convingere înclină pe germani a-i face să crează că [în] o ţară în care un grecotei ca C.A. Rosetti stăpâneşte, nemţii pot intra cu droaia, plătindu-li-se până şi cheltuielile de drum"., idem, *Spre Răsărit, nu spre Apus!*, Timpul, 26 iulie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 263, 264

„Nu mai e azi îndoială asupra ţintei a o seamă de [oameni] politici germani de-a preface Orientul într-un teren de colonizare şi a abate spre el superfluenţa de populaţiune care merge azi să alimenteze puterea de producere a Statelor Unite. Astfel cel mai genial dintre economiştii germani, Friederich List, în «*Sistemul său naţional de economie politică*» (Cartea IV, cap. 4), după ce propune diferite mijloace pentru a pune mâna pe întinderile meridionale ale Americii, nu uită nici ţările noastre.

«*Aceeaşi politică de colonizare, zice List, ar trebui să se urmeze în privirea Orientului, a Turciei europene, a ţărilor Dunării de Jos. Germania are un interes nemărginit de-a vedea dominând în acea regiune* siguranţa şi ordinea *şi emigraţia care se va-ndrepta în acea parte e cea*

mai lesnicioasă pentru indivizi şi cea mai folositoare pentru naţiunea germană.

Cu de cinci ori mai puţini bani şi timp decum costă transportul pe malul lacului Erie, un locuitor al Dunării de Sus poate merge în Moldova ori în Ţara Românească sau în Serbia sau pe ţărmul de sud-ost al Mării Negre. Ceea ce-l atrage de preferinţă către Statele Unite e marele grad de libertate*, de siguranţă şi de ordine care domneşte acolo. Dar în situaţia în care se află Turcia nu va fi cu neputinţă statelor germane ca,* în înţelegere cu Austria*, să opereze în starea socială a acelor locuri îmbunătăţiri cari să nimicească piedicile colonilor germani, mai cu seamă daca guvernele vor fonda companii de colonizaţie, la care vor participa ele însele şi cărora le-or da un sprijin stăruitor. E dar în interesul statelor asociate ca Austria să* faciliteze cât se poate de mult negoţul de tranzit pe Dunăre*, ca navigaţia vapoarelor de pe acest fluviu să ia o mare activitate şi ca spre acest sfârşit să fie susţinută cu vigoare de către guvernele Germaniei.*»

Tot astfel profesorul Roscher, autorul mai multor volume de economie politică cari servesc de cărţi de studiu la mai toate universităţile Germaniei, zice:

«*Emigranţii noştri cari se duc în Rusia, America, Australia, Algeria sunt pierduţi pentru patria lor, devin clienţi şi furnizori ai altor popoare, cari sunt adesea rivali şi vrăjmaşi nouă. Altfel s-ar petrece lucrurile daca emigranţii germani s-ar duce să se aşeze către alte colonii germane în localităţi fertile şi mai de tot pustii ale Ungariei, în provinciile poloneze ale Rusiei, în* acele regiuni ale Turciei menite de-a fi într-o zi moştenirea Germaniei*. Fără îndoială nu s-ar putea să se invite emigranţii ca să populeze acele regiuni decât când terenul va fi pregătit. Ei trebuie să afle acolo*

garanţiile legale în toată întregimea; mai cu seamă dreptul de proprietate, libertatea personală, religioasă şi, dacă nu libertatea politică, cel puţin libertatea comunală.

Ar trebui ca nu numai germanii să fie în număr considerabil, dar populaţiunea locală să nu posedeze în acelaşi grad dezvoltarea politică şi sentimentul naţional*. Altfel, după puţin timp am vedea că emigranţii se desgermanizează.*

Cititorii noştri îşi vor aduce asemenea aminte că, în iulie 1881, a apărut în Berliner Boersen Courrier un lung articol, care dădea următoarele curioase amănunte şi sfaturi:

Muncitorul român – zicea foaia berlineză – e de-o lene estraordinară după ideile noastre; îmblă trândăvind îndată ce-a câştigat prin muncă scurtă subsistenţa lui pe mai multe zile… O concentrare a colonizaţiunii germane nu se va putea organiza si recomanda din partea statului decât atunci când guvernul român s-ar hotărâ mai întâi de-a da coloniştilor germani avantajele corespunzătoare. Între aceste avantaje numărăm mai întâi înlesnirea emigraţiunii spre România prin reducerea cheltuielilor de transport. Guvernul român nu numai c-ar trebui să reducă pe căile sale ferate taxele de călătorie la ½ sau 2/3, ci prin anume convenţiuni cu Austria ar trebui să obţină şi de la ea reducţiuni. Afară de aceste sacrificii financiare sunt de trebuinţă măsuri pentru protecţiunea coloniştilor germani în România. E din nenorocire adevărat că antipatia instinctivă contra unei inteligenţe superioare ar da loc la escese varii. Contra acestor escese cată a se lua din capul locului garanţii pentru protegerea eficace a coloniilor. Numărul consulilor germani în România cată să se-nmulţească în mod considerabil.»

Europei lângă Dunăre, siguranța că poporul nostru nu mai e în stare de-a-şi recâştiga vreodată pământul patriei sale din mâini străine, pe această siguranță că viitorul e al lor în această țară, ei creditează guvernului"[281].

„Matei Basarab răscumpăra cu bani din visterie pământuri încăpute pe mâini străine; astăzi trei din patru părți ale acestor pământuri sunt în asemenea mâini. Se înțelege că cu pământul trec drepturile publice, cu acestea Parlamentul, cu Parlamentul puterea"[282].

„Ceea ce simțim cu toții(;) sunt relele reale care bântuie țara, rele cari nici nu au a face măcar cu principiile conservatoare sau cu cele liberale şi pentru a căror înlăturare nu se cere dialectică şi oratorie, ci muncă, echitate şi adevăr"[283].

„Suntem siguri că o altă stare de cultură, că mai multă ştiință, o mai îngrijită educație, o accesibilitate mai reglementată la demnitățile publice, după măsura meritului şi a învățăturii, ar da rezultate mai bune, oricare ar fi forma de guvernământ din România"[284].

„Noi, poporul latin de confesie ortodoxă, suntem în realitate elementul menit a încheia lanțul dintre Apus

---

Genialul List a scris acum patruzeci şi mai bine de ani. De atunci încoace Societatea de Navigaţiuni îngrijeşte de tranzitul necesar şi colonii numeroase de manufacturieri şi industriaşi au împânzit ţara noastră"., idem, *«Românul» nu are cuvânt*…, Timpul, 15 ianuarie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 34, 35

[281] idem, *În numărul său din urmă*…, Timpul, 1 decembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 232

[282] idem, *De îmbunătățiri rele*…, Timpul, 3 decembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 234

[283] idem, *Observăm că unirea*…, Timpul, 9 decembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 238

[284] idem, *Sunt o seamă de medici*…, Timpul, 7 septembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 185

şi Răsărit; aceasta o simțim noi înşine, se simte în mare parte de opinia publică europeană, aceasta o voim(;).

Oricât de adânci ar fi dezbinările ce s-au produs în timpul din urmă în țara noastră, când e vorba de legea părinților noştri, care ne leagă de Orient, şi de aspirațiunile noastre, care ne leagă de Occident(;), vrăjmaşii, oricari ar fi ei, ne vor găsi uniți şi tot atât de tari în hotărârile noastre ca în trecut"[285].

„Demult oamenii de bine ar fi trebuit să formeze o ligă de regenerare națională, demult ar fi trebuit să se opuie licenței în toate: fie aceea în familie, fie-n Biserică, fie-n societate, fie-n presă[286]"[287].

„Noi privim ideea statului ca apărător al meritului legitimat, al averii legitime, al muncii legitime, ca ceva superior dispozițiilor generale ale unei generații, ca un element moral alături cu imoralitatea eventuală a tendențelor existente în societate"[288].

„Vorba e de a se găsi o organizare, pre cât omeneşte e cu putință, care să asigure înaintarea treptată a meritului şi înlăturarea ambițiilor nelegitime şi a poftelor nemăsurate cari stăpânesc pe toți aceia ce, fără muncă şi numai prin cheltuială de tertipuri, se

---

[285] idem, *Înființarea unei Mitropolii*…, Timpul, 20 mai 1883, în Opere, vol. XIII, pag. 301

[286] „Moralitatea publică şi privată nu este decât *simţul colectiv de conservare al rasei*, pentru că imoralitatea şi malonestitatea poate înainta pe un individ, dar pentru colectivitatea rasei ele însemnează disoluţiune şi moarte".(idem, *De la un timp încoace se observă*…, Timpul, 1 iunie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 128) „Tradiţie: păstrarea elementelor caracteristice şi naţionale ale unui popor"., idem, *De câte ori «Românul» era în opoziție*…, Timpul, 14 august 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 169

[287] idem, *În fine precedentul*…, Timpul, 17 decembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 245

[288] idem, *Se închină omul totdauna şi-n tot locul?*, Timpul, 29 noiembrie 1879, în Opere, vol. X, pag. 357, 358

hrănesc din sudoarea poporului, fără a o compensa nici prin stiință, nici prin caracter[289]„[290].

„Odinioară o Biserică plină de oameni, toți având frica lui Dumnezeu, toți sperând de la El mântuire şi îndreptându-şi viețile după învățăturile Lui; azi acea Biserică stă pustiită prin necredință şi nevoi. Spiritul speculei, al vânătorii după avere fără muncă şi după plăceri materiale a omorât sufletele.

Odinioară o clasă dominantă puțin numeroasă, incoruptibilă şi păstrătoare a tradițiilor țării; azi dasupra oameni îmbogățiți prin camete, prin specule, prin ruina altora. Odinioară o organizație a muncii putând rezista străinilor; astăzi acea muncă discompusă breaslă cu breaslă, sterilizată prin năvălirile negoțului străin. Odinioară legi răsărite din însuşi datinile şi deprinderile poporului, azi codici întregi traduşi din franțuzeşte. Odinioară o dreaptă cumpănire între mijloace şi trebuințe, azi deprinderea a mii de trebuințe străine, în disproporție cu puterea de producere a țării. Odinioară populația creştea şi se înavuțea; azi se înavuțesc străinii, iar populația străveche se stinge pe zi ce merge. Din oasele ei măcinate de greutățile impuse de aceşti feneanți răsar şi se hrănesc Caradalele, Costineştii, Pherikyzii şi cum i-o mai fi chemând”[291].

---

289 „Şi această compensare e raţiunea de a fi a păturilor superioare ale societăţii.
Căci – ca(;) exemplu – cărţi rele de şcoală pot fi mult mai ieftine decât una şi bună. Dar cele rele umplu capul pentru toată viaţa cu idei falşe, cari aduc pierderi inteligenţei şi inimei, acea una şi bună ţine o dată pentru totdeauna mai mult, dar devine un îndreptari al vieţii”., ibidem

290 ibidem

291 idem, *N-a trecut mult*…, Timpul, 29 septembrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 346

„Compensația nu se dă de către o clasă sau de către un om decât prin muncă intelectuală sau musculară. Munca musculară consistă în producere de obiecte de utilitate necontestată, cea intelectuală în facilitarea producțiunii acestor obiecte. Din acest punct de vedere vânzarea de rachiu de cucută prin sate şi colportajul nu nu se par nici a fi produs obiecte de utilitate, nici a fi înlesnit producțiunea prin o mânuire mai inteligentă a instrumentului de muncă”[292].

„Nu specula, munca trebuie să determine mersul societății şi înaintarea pe scara socială[293]”[294].

„Dar pentru sanificarea noastră e necesar ca să dispară din viața publică elementele parazite(;), a căror vină publică de dezorganizarea actuală”[295].

„Naționalitatea română ca oricare alta are dreptul înnăscut de a-şi apăra moştenirea ei istorică şi munca ei(;). Alegerea armelor şi mijloacelor atârnă de timp şi de împrejurări, şi, dacă e vorba de păstrarea rasei române pe acest colț de pământ şi de întărirea caracterului ei şi a felului ei de-a fi, nici o armă nu este rea întrebuințată la timpul cuvenit”[296].

---

[292] idem, *Numai noi observasem*…, Timpul, 20 octombrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 373

[293] „Repetăm(;) că liber e oricine de-a-şi întrebuinţa capitalul fie în producţiune, fie în speculaţiune. Ceea ce contestăm însă e că speculaţiunea ar fi un element folositor în economia generală a unui popor. Ea e legal corectă, ea poate fi corectă în toate privirile. Niciodată nu va ajunge însă a da unei acţii, unei întreprinderi, unui titlu *o valoare intrinsecă* mai mare de cum o are în sine. Speculaţiunea e în stare a urca preţurile, nu a înmulţi sau adăoga bunurile şi valorile”., idem, *Creditul Mobiliar şi presa Capitalei*, Timpul, 23 iulie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 158

[294] idem, *Numai noi observasem*…, Timpul, 20 octombrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 373

[295] ibidem, pag. 374

[296] ibidem

„E evident că averea nu se poate câştiga decât sau prin muncă directă, deci prin întrebuințare de forță musculară sau nervoasă, sau prin fructificarea muncii capitalizate, prin capital. Când vedem milionari(;) făcând avere fără muncă şi fără capital nu mai e îndoială că ceea ce ei au a pierdut cineva şi a pierdut-o fără compensație. *Tertium non datur*. Nu există alt izvor de avuție decât sau munca, fie actuală, fie capitalizată, sau sustragerea, furtul, fie legal, fie ilegal.

Rolul muncii intelectuale e foarte mare în ordinea economică.

În adevăr un drum făcut de inginer a înlăturat sute de piedici din calea carului cu grâu, i-a ieftinit transportul, l-a făcut mai capabil de concurență, i-a dat o mai mare siguranță că munca cuprinsă în el va fi răsplătită.

Un agronom care ar deprinde pe un țăran cum, cu aceeaşi cheltuială de forță musculară, să producă de două, de trei, de zece ori mai mult, cum cu aceeaşi cheltuială de forță musculară să-şi satisfacă de zece ori pe atâtea trebuințe i-a făcut țăranului un serviciu care trebuie răsplătit. Un om de stat care cheltuieşte o sumă bugetară în mod productiv, încât suta cheltuită corespunde într-un loc oarecare cu o mie în producțiunea publică, a făcut un serviciu care trebuie plătit. Clasele dominante cată deci să *compenseze* prin muncă intelectuală onestă şi intensivă cheltuiala de muncă musculară ce le susține”[297].

„O organizare care să aibă în vedere mai cu seamă păstrarea şi întărirea naționalității, a claselor naționale, a muncii noastre, va trebui să ia locul

[297] idem, *Răul de căpetenie*…, Timpul, 22 august 1881, în Opere, vol. XII, pag. 304

formalismului gol de pân-acum, importului de legi şi regulamente copiate din franțuzeşte şi nemistuite.

Când va fi sosit momentul luptei pe acest teren şi ziarele străine se vor convinge de teoria noastră, se vor convinge că există o nemăsurată deosebire între trebuințele reale ale poporului nostru şi între apetiturile nesățioase, lipsa de gândire şi de principii, apucăturile demagogice ale adversarilor”[298].

„Confrații noştri vor înțelege lesne despre ce e vorba. Statul nostru nu are altă rațiune de a fi decât aceea că e stat românesc, deci dezvoltarea elementului românesc este şi cată să fie ținta noastră de căpetenie. Oricari ar fi măsurile – fie cât de frumoase şi mari – cari ar împiedica dezvoltarea acestui element, fie din considerația pentru idei importate, fie sub pretextul acestor idei, ele sunt a se privi ca stricăcioase şi contrarii ideii statului *nostru*. Nu ne îndoim că cu lista de fraze a programelor liberale cosmopolite s-ar putea asemenea dezvolta câteva milioane de oameni pe suprafața acestui teritoriu, dar acesta n-ar mai fi România, ci America sau Belgia Orientului[299](;).

---

[298] idem, «*L'indépendance roumaine» [î]şi face plăcerea*…, Timpul, 9 octombrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 363

[299] Statele Unite şi Belgia. „Amândouă formaţiuni nouă, fără caracter naţional propriu, în cari originea locuitorilor e indiferentă, amândouă fără trecut. Tocmai cerinţa de-a lăsa România să se prefacă într-o Americă sau o Belgie a Orientului este aceea căreia ne opunem din toate puterile. Nouă nu ne e deloc indiferent elementul care ar determina caracterul şi soarta acestei ţări. Pretindem în mod absolut ca el să fie acelaşi care-a determinat caracterul ţării de la 1200 – 1700(;). O ţară care ar apuca căile americanismului deplin devine indiferentă pentru român şi e cel mult o espresie geografică, o firmă, un [h]otel, nu o patrie, nu un stat naţional.

Dar, zice *Cumpăna*, «atât în lumea fizică cât şi în cea morală există şi domneşte numai ceea ce are *puterea intrinsecă* de-a exista şi domni. Este o ciudată filozofie aceea care se sileşte a demonstra că elementele putrede, că decrepitudinea poate doborâ şi stăpâni elementul sănătos şi viguros».

Poate fi ciudată filosofia aceasta, dar nu e mai puţin adevărată. Puterea intrinsecă de-a exista şi de-a domni nu este absolută, ci atârnă de la mediul în care se exercită. Când un popor încape de ex[emplu] sub dominaţiunea străină, învins prin superioritatea *numerică*, elementele sale viguroase şi statornice vor rămânea jos, iar cele cari se vor adapta mediului nou al robiei, linguşitorii, mincinoşii, viclenii, se vor ridica. Astfel grija cea dentâi a fanarioţilor a fost de-a desfiinţa armata noastră, corp cu corp, pentru a nimici mediul în care calităţile rasei române şi puterea ei de viaţă se putea[u] exercita. La 1874 «Românul» cerea desfiinţarea armatei pentru cauze de economie.

Istoria noastră e o ilustrare a acestei teorii. În epocile în care se cerea vigoare şi o intensivă vitalitate s-au ridicat românii; în epoce de dominaţiune străină, exercitată din Ţarigrad ori din alte puncte, s-au ridicat străinii.

Adaptabilitatea c-un mediu nesănătos, nedemn, nu înseamnă superioritate organică.

Stejarul nu creşte pretutindeni, buruienile în tot locul. Aceasta nu va să zică că ele au o «putere intrinsecă mai mare de-a exista şi de-a domni». Daca într-un mediu stricat viclenii şi poltronii înfloresc nu e dovadă că au o putere intrinsecă superioară celor inteligenţi şi de caracter, ci numai că mediul e favorabil pentru decrepitudine morală, nefavorabil pentru sănătate.

În stâncă s-a găsit o broască ţestoasă care trăise sute de ani fără hrană, adecă tot timpul necesar formaţiunii stâncii. Este ea organic superioară unui englez, care, nemâncând patru zile, ar turba?

Victoria finală a superiorităţii e coada *teologică* a bătrânului Darwin. Cu toată adâncimea filosofiei naturii, el e un anglican, deci optimist; în contra scepticismului ce-ar putea rezulta din teoria luptei pentru existenţă se-ndreaptă aserţiunea că la urmă victoria e a superiorităţii. Nu superioritatea organică învinge, ci adaptabilitatea c-un mediu dat de timp, istoriceşte, dat de

Rațiunea de stat ne pare superioară tuturor ambițiilor nejustificate şi întregului bagaj de fraze cosmopolite cu cari publicul nostru este amețit(;). Ceea ce voim deci e ca nația să fie redată ei însuşi, ca clasele ei productive, grupurile ei de interese adevărate şi generale să contribuie la formarea voinței țării, adică a legilor ei, nu însă populația flotantă de postulanți şi advocați de-a doua şi a treia mână, cu rețetele lor, pretinse infailibile, de fericiri făgăduite şi ne-mplinite. Voința legală şi sinceră a țării, o voință nestoarsă şi neindusă în eroare, iar nu instinctele vânătorilor de funcții să determine mersul statului. Singura discuție între noi şi adversari sinceri este aşadar numai asupra marginii până la care ideea statului, ideea armoniei intereselor, are să facă concesii aspirațiunilor şi ambiției individuale. Şi această margine nu e trasă în mod absolut; căci cu cât organizarea unei țări e mai veche, [mai] îmbinată cu tradițiile, mai puternică cu atâta arena ambițiilor poate fi mai largă fără pericol pentru interesele generale"[300].

„Şi noi suntem liberali în marginile pe cari ni le permite armonia intereselor naționale şi existența statului român ca individualitate deosebită; şi noi suntem democrați întru cât ajung a se esprima şi a stăpâni interesele demosului român. Ceea ce nu admitem e ca în socoteala ființei noastre naționale şi a intereselor deosebitelor clase libertatea să fie o libertate

---

spaţiu, geograficeşte. Dar naturile viguroase vor căta să întipărească mediului caracterul lor, cele slabe se vor adapta ca ceara unui mediu nedemn chiar, încât slăbiciunea e din acest punct de vedere un titlu la existenţă. Demult gândeam la o asemenea modificare a teoriei luptei pentru existenţă, văzând cazurile în care decrepitudinea şi paraziţii ajung a esploata şi stăpâni elemente sănătoase şi puternice"., idem, *Căutând a esplica*…, Timpul, 6 august 1881, în Opere, vol. XII, pag. 281

300 idem, *Ne pare bine*…, Timpul, 2 martie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 53

de esploatare şi democrația, să fie domia unei populații flotante şi improductive prin sufragiul stors de la aceste clase în contra chiar a intereselor lor bine înțelese[301]„[302].

---

[301] „Deie-ni-se voie a ilustra cu exemple teoria aceasta.
Facultatea de-a împrumuta şi de-a fi împrumutat cu procente uzurare, facultatea de a-şi bea minţile şi munca în cârciumă, facultatea de a-şi vinde şi parcela pământul, aceea de a-şi vinde munca pe ani înainte, toate acestea sunt desigur atribute ale deplinei libertăţi individuale, atribute cari în unele ţări sunt fără scădere a[le] oricărui cetăţean, în altele nu. Rezultă de-aici că, daca statul ar sta să piară prin uzul acestor libertăţi, el să nu mai aibă dreptul de-a le pune vreo îngrădire?

Alături deci cu libertatea individuală, alături şi deasupra instinctelor unei generaţii întregi chiar, trebuie să existe pentru ideea statului, pentru mântuirea individualităţii sale naţionale, *putinţa* de-a se lupta în contra chiar a curentelor nesocotite ale opiniei publice. Căci opinia publică nu se formează pe alte căi decât cea individuală. Precum individul poate fi amăgit prin raţionamente cu premise false şi necontrolate, astfel şi opinia publică poate fi produsă în mod artificial şi viciată prin fraze a[l] căror cuprins nu s-a supus unei amănunţite critice. De nu prin fraze şi sofisme, cel puţin prin erori de bună-credinţă”.(ibidem, pag. 54) Adeseori se „invoacă pentru vechimea ideilor liberale şi democratice Roma şi Grecia. Acest exemplu este numai pe jumătate just.

Roma şi Grecia au fost, în timpul înfloririi lor celei mai mari, state *oligarhice*, în acelaşi chip în care erau Veneţia, Olanda, oraşele republice din Italia. Din momentul în care sistemul opus al domniei maselor amăgite au învins sistemul oligarhic, acele state au şovăit, pierind între tirania sabiei şi dezordinea completă. În vremea lui Pompei cel Mare vechile şi înfloritoarele state greceşti deveniseră cuiburi de bandiţi în prada unei destrăbălate demagogii. Asemenea, e numai pe jumătate adevărat exemplul adus din istoria noastră. În realitate coroana se moştenea în timpii noştri de glorie înăuntrul unei singure familii, a celei domneşti. Basarabii au stăpânit în Muntenia în mod esclusiv, în cele două ramuri ale lor (Dănuleşti şi Drăculeşti) până la începutul secolului al XVIII-lea, în

Moldova neamul Muşatin se stinge cu soţia lui Alexandru Lăpuşneanu.

Va să zică iarăşi oligarhie"., ibidem

„Dinastiile române, (;)drepturile *politice* ale boierimii vechi".(idem, *Încă de pe când ne căutau ceartă*…, Timpul, 2 august 1880, în Opere, vol. XI, pag. 279) „Dreptul d-a se acoperi înaintea capului statului şi a-i spune «cu paharul îndeseşte, dar cu birul mai răreşte»".(ibidem) Şi cine „ar răsfoi şi mai mult documentele ar vedea că acele supreme drepturi *politice*, nu scutiri de dări, căci dări plăteau în vremea veche boierii ca oricare altul, acele drepturi depuse în mâna unei aristocraţii istorice erau religia străbunilor noştri".(ibidem) „Ar înţelege cum, alături cu domneasca cetate a Sucevii, înfloreau, înlăuntrul aceluiaşi stat, republicele Vrancii, Câmpulungului şi Sorocii; atunci vor înţelege cum acea părintească inegalitate, întemeiată pe tradiţii, lega om de om c-o vârtoşie morală atât de mare încât Ţările noastre, atât de mici, puteau să pună sute de mii de oaste în câmpul de bătaie şi, bineînţelegându-se sute de mii cari mergeau nu recrutaţi, ci de bunăvoie, de dragul ţării şi al libertăţii lor"., ibidem

„Sigur este că românii n-au cunoscut în ţările noastre absolutismul, dar tot astfel n-au cunoscut până în zilele noastre nici demagogia. Căci deosebirea între democraţie şi demagogie e tot atât de mare pe cât e între monarhia absolută şi despotism, între beiul din Tunis sau şahul Persiei şi Frederic II din Prusia sau Iosif II din Austria. Puterea o aveau şi unii şi alţii, dar cei dentâi o priveau ca un atribut al individului lor, cei din urmă ca un atribut al funcţiunii lor organice din viaţa statului. Unii zic: «*Car tel est notre bon plaisir*», ceilalţi: «*Car telle est la raison d'etat*»"., idem, *Ne pare bine*…, Timpul, 2 martie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 53

„Noi nu suntem, bineînţeles, contra sufrajului universal, dar numai acolo unde se potriveşte, adică unde alegătorul are deplină şi exactă cunoştinţă despre interesul public în cestiune"., idem, *Încă de pe când ne căutau ceartă*…, Timpul, 2 august 1880, în Opere, vol. XI, pag. 279

„Libertatea adevărată e un sentiment aproape religios"., ibidem

„Acest adânc sentiment, aproape religios, a dat naştere statelor române. Se ştie că dinastiile, nobilimea istorică şi ţăranii noştri liberi au venit unii din Ardeal, alţii din Maramureş – nu de

nevoie materială, ci din cauze religioase. Pentru a mia oară se dovedeşte că spiritul religios, desigur unul şi acelaşi cu iubirea nestrămutată de adevăr, e acela care formează împărăţii şi regate şi ridică repede popoarele. Cine are însă iubire de adevăr acela(;) va admite şi inegalitatea stabilită de natura organică a statului ca garanţia cea mai puternică a chiar libertăţii sale. Căci, pe când iubirea de libertate este cel mai nobil instinct al omului, acela al egalităţii îşi are rădăcina în invidie şi slăbiciune"., ibidem

„Istoria dinăuntru a popoarelor este o luptă între ideea statului şi individualism. Ce este individualismul? Fiecare fiinţă organică e pentru sine lucrul principal, semenul său lucru secundar. Dorinţele şi aspiraţiile fiecărui individ omenesc sunt nemărginite, încât funcţiunea pricipală a vieţei, a inimei sale este nu realizarea unei dorinţe, ci dorinţa, voinţa ca atare. De acolo proverbul: toată lumea să piară, numai Manea să trăiască. Acest element e şi periculos şi folositor. Periculos, dacă o putere mai mare nu-i pune margini; folositor, dacă în margini legiuite el caută a-şi realiza prin muncă aspiraţiile sale şi, precum Soarele este tatăl luminei şi al umbrei, tot aşa individualismul este tatăl înflorirei şi al decadenţei, justiţiei şi a[l] injustiţiei, binelui şi răului.

Faţă cu această iluzie a inteligenţei şi a inimei individuale, care e cauza că om pe om se esploatează, om pe om se nimiceşte, faţă cu acest bellum omnium contra omnes, un ochi mai limpede zice: Stăi! Nimicind pe vecinul tău, tu loveşti în tine, căci puterile care esploatează natura brută s-au împuţinat, *tu* eşti mai sărac cu o sumă oarecare de puteri. Deci vecinul să trăiască. El produce grâu, el are trebuinţă de mine, eu de el, nimicirea sa ar fi o pierdere vădită pentru mine, care nu mă pot ocupa cu toate celea. Va să zică interesele individuale sunt *armonizabile*. Iată dar ideea statului: *ideea armoniei intereselor*. Dar producătorii de grâu au o ţintă comună, interese comune, iată *clasa*; identitatea de interese naşte o identitate de păreri: iată *principiile*; se cere realizarea acestor păreri în stat: iată *partida*. Tot aşa fac şi breslaşii. Formează o clasă, au principii, sunt o partidă. În locul individualismului personal vine cel de clasă. Pentru a-şi asigura cercul de esploatare ele încremenesc câteodată: iată *castele*. Nimic nu va schimba natura societăţii. Ea va rămânea un bellum omnium contra omnes, sub orice formă pacinică s-ar prezenta. Puterile în

luptă se comasează, în locul indivizilor avem clase, forme superioare ale aceluiaşi princip[iu], carile se luptă pentru supremaţie.

Statul însă, ca o formă şi mai înaltă a aceluiaşi princip, nu vede în clase indivizi deosebiţi, ci un complex de organe sociale, un individ: naţiunea. Toate clasele sunt înaintea sa egal de importante, menirea sa este de a stabili armonia între ele, de a opri ca una să fie esploatată prea mult prin alta, căci toate trăiesc şi înfloresc una de la alta şi pieirea uneia condiţionează pieirea mai curândă sau mai târzie a celeilalte.

Statul mai are şi un scop *moral*. Drept va rămânea totdeauna că societatea există prin esploatarea unei clase prin alta – afară de clasa, după părerea noastră cea mai *importantă*, care esploatează de-a dreptul *natura*, care produce materiile brute. Deci pe lângă aceea că statul va îngriji ca această clasă, aceşti hamali ai omenirei să stea cât se poate de bine, el va căuta a deprinde şi clasele superioare la o muncă folositoare, care să compenseze pe deplin sacrificiile celor inferioare. De aceea el va fi, prin o aspră organizare, contra semidoctismului, contra spoielei, contra tendinţei egoistice a acestor clase de a câştiga mult prin muncă puţină, de a nu se întreba în socoteala *cui* trăiesc.

Deci societatea e câmpul schimbărilor vecinice, a[l] luptelor pentru existenţă şi supremaţie, un bellum omnium contra omnes, statul este regulatorul acestei lupte, el opreşte (el veghează n.n.) ca aceste puteri egal de folositoare să nu se nimicească una pe alta. Societatea e *mişcarea*, statul *stabilitatea*"., idem,

„Oricât de deosebiţi ar fi oamenii după clime şi rase, demagogia îi face să semene ca două picături de apă întreolaltă. Îndealtminterea lesne de-nţeles. Numai popoarele cari au o organizaţie naturală pot să se deosebească unul de altul. Organizaţia bazată pe legăturile fireşti dintre deosebitele clase, pe muncă, pe compensare şi, asupra tuturora, pe iubire şi respect reciproc, favorizează înaintarea lină dar sigură a meritului. Meritul fiind însă totdeauna ceva individual, cu atât mai deosebit cu cât caracterul şi mintea omului în cestiune sunt mai deosebite, rezultă de aici că spiritul naţional însuşi se va impregna de bogăţia distinselor spirite individuale ce se ivesc. Pentru demagogie orice merit, în genere orice superioritate, e o insultă făcută platitudinii şi

înapoierii intelectuale şi morale a demagogilor; astfel dar înlăturarea meritului, îngroparea lui de viu, e regula generală de purtare a alianţei perpetue a tuturor celor de rând în contra celor ce răsar c-un cap asupra platitudinii generale. Cei de rând însă se-aseamănă în toate ţările, precum seamănă nulă cu nulă. Unde domneşte demagogia orice carne cu ochi poate deveni om mare, pentru că nu se cere nimic de la el. O mărire cam trecătoare, nu-i vorba, căci, lipsind orice măsurătoare, fiecine se crede a avea destulă talie şi destulă barbă ca să ocupe locul celuilalt, însă, oricât s-ar duşmăni nulităţile şi cumularzii între sine, în contra unui pericol sunt totdeauna uniţi în contra învingerii meritului"., idem, *Oricât de deosebiți ar fi oamenii…*, Timpul, 17 septembrie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 334, 335

„Arta de a guverna = arta de-a armoniza interesele claselor societăţii, şi aceasta pentru că tot ce este, este un rezultat al societăţii: limbă, spirit, învăţătură, avere, civilizaţie putere. Lucrul principal este ca să fie un rezultat al societăţii numită *naţie* şi nu a universului întreg. Adevărat că de oi vedea un chinez, un evreu sau un sălbatec bolnav sau sărac nu i-oi da cu piciorul. Este om drept şi trebuie ajutat, precum trebuie ajutat şi un câne cu piciorul rupt sau mort de foame. Dar cu aceasta nu zicem că cânele să fie pus cu mine la masă şi să-i dau pe mână toate averile produse de societatea mea"., idem, Manuscrisul *Arta de a guverna…*, în Opere, vol. XV, pag. 70, 71

„De ce Christos e aşa de mare? Pentru că prin *iubire* El a făcut cearta între voinţe imposibilă. Când iubirea este – şi ea este numai când e reciprocă – şi reciprocă *absolut*, vasăzică *universală*; când iubirea e, cearta e cu neputinţă şi, de e cu putinţă, ea nu e decât cauza unei iubiri preînnoite şi mai adânci decum fuse-nainte.

Omul ca atare e al omenirei; însă în arătarea lui definită, mărginită, el aparţine unei părţi a omenirei care, vrând să-şi împlinească misiunea în lume, el e îndatorat de-a-şi pune puterile sale pentru îndeplinirea acestei misiuni. Omenirea considerată ca un corp".(idem, Manuscrisul *Bazarea virtuții pe legi naturale…*, în Opere, vol. XV, pag. 70, 71) „Naţiunile nu sunt decât nuanţele prismatice ale omenirii, şi deosebirea între ele e atât de naturală, atât de explicabilă, cum putem explica din împrejurări anume diferenţa dintre individ şi individ"., idem, Romanul *Geniu pustiu…*, în Opere, vol. XVII, Ediție critică întemeiată de Perpessicius, Ed. cit., 1999, pag. 355

„De la mişcarea din [18]48 şi până astăzi naţiunea românească, pe tărâmul politic, n-a făcut alta decât a se lepăda sistematic de orice tradiţie, a răsturna orice autoritate, a arunca departe orice s-ar fi putut numi original în viaţa ei naţională, şi-n acelaşi timp a adopta, cu mai multă ardoare decât cuartalurile de coloni din America de miazănoapte şi pe o scară tot atât de înaltă, toate reformele, toate teoriile cosmopolite, toate calapoadele internaţionale, în viaţa politică şi intelectuală, în limbă, în moravuri, în tot. Libertate fără margini pentru orice individ, pentru toate necurăţeniile ce s-ar scurge din cele patru colţuri ale lumii, în România ca şi-n America; fraternitate şi egalitate între om şi om; republici mari şi mici şi prezidenţi de republică pe toate uliţele şi-n toate cafenelele, în România ca şi-n America; şiretenia, vicleşugul şi cinismul – virtuţi cetăţeneşti; gheşeftul – scopul; şi politica umanitară – mijlocul. Acestea pe tărâmul politic; pe cel economic, nimic, curat nimic; din nenorocire întru aceasta ne deosebim cu totul de America. Rezultatul îl vedem, şi poate că aşa de târziu încât îl vedem în zadar"., idem, *Cu cât trec una după alta zilele*…, Timpul, 23 iunie 1879, în Opere, vol. X, pag. 276, 277

„În numele egalităţii şi fraternităţii deschidem braţele tuturor elementelor stricate pe care le rejectează chiar societăţile [h]ipercivilizate"., ibidem, pag. 277

„Boala imigrării străinilor, boala simplificării muncii naţionale, boala feneantismului sunt toate a se atribui ideilor şi trebuinţelor nesănătoase şi disproporţionate introduse în ţară de minţi semidocte, de barbari pospăiţi"., idem, *Citit-a vreodată*…, Timpul, 18 februarie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 59

„Răul de căpetenie al organizării noastre sociale este posibilitatea ce se dă străinilor şi păturei de feneanţi, grecotei, franţuziţi, bonjurişti, demagogi de-a exploata poporul sub o formă ori alta.

Asta e cheia tuturor relelor şi tuturor suferinţelor, acesta cuvântul cu care se dezleagă cimilitura putrejunii sociale şi politice din România.

Posibilitatea dată unor nulităţi şi unor parveniţi de-a trăi din buget, din întreprinderi, din arenzi, din păsuieli; posibilitatea constituţională dată unor oameni de provenienţă incertă de-a exploata munca poporului fără nici o compensaţie, iată răul,

incurabil poate, al organizaţiei noastre"., idem, *Răul de căpetenie*…, Timpul, 22 august 1881, în Opere, vol. XII, pag. 303

„Cosmopolitul consideră *omenirea* ca unitate, încât fiecărei fracţiuni i se atribuie aceleaşi drepturi şi aceleaşi datorii, c-un cuvânt x/1.000.000.000 .

Patriotul consideră rasa naţională pe teritoriul ei istoric (t/g) ca singurul obiect al preocupaţiunilor lui. Faţă cu restul lumii el se poartă ca orice organism – atrăgând sau respingând – *summando* (+) sau *minuendo* (–) după(;) ură şi iubire, simpatie sau antipatie.

Dar o seamă de politici cosmopoliţi pretextează numai a fi umanitari. Ei pun umanitatea (x) dar nu înţeleg, în favorizarea lor decât x/g sau x/n, pe jidani sau pe nemţi, pe cari ar vrea să-i introducă cu drepturile omenirii în mijlocul naţionalităţii"., idem, Manuscrisul *Cosmopolitul şi patriotul*…, în Opere, vol. XV, pag. 376

„Şi fiindcă nimic nu-i mai favorabil înstrăinării decât corupţia, mijlocul pentru a înstrăina deplin ţara, a o face nepăsătoare chiar de soarta ei, e coruperea sistematică a spiritelor prin erigerea în principiu de guvernământ a teoriei: că banul câştigat fără muncă şi parvenirea cu orice preţ e unica ţintă a existenţei omeneşti"., idem, *Înclinăm uneori*…, Timpul, 5 iunie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 197

(Să *nu* uităm!: „În aceleaşi condiţii de climă, sub acelaşi regim sub care trăiesc românii, a căror viaţă intelectuală şi morală o determină o Carada sau un C.A. Rosetti, trăiesc evreii c-un sentiment de familie foarte dezvoltat, c-un viu instinct de solidaritate, trăiesc germani şi alţi apuseni cu totul în alt chip"., idem, *Două monografii*…, Timpul, 5 septembrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 325)

„Vechiului propietar istoric, care avea o sinceră iubire pentru oamenii lui, cu cari trăise din neam în neam împreună, i s-a substituit noul proprietar parvenit sau arendaşul grec sau ovrei, care nu vede în ţăran nici pe compatriotul lui, nici pe creştin, nici pe om, ci o simplă unealtă de muncă, o vită de jug, un paria.

De aceea se va vor vedea pe moşiile lui Zevzecopol şi Pehlivanidis oamenii duşi în lanţuri şi nemâncaţi ca să lucreze pentru datorii adesea false, fictive, bazate pe contracte false, legalizate de primari venali, executate de subprefecţi mituiţi. Daca ne întrebăm cum Simulescu a plătit datorii de sute de mii de franci, fiind prefect câţiva ani, cum subprefecţii umblă în cupele cu patru

cai din leafa de 200 de franci pe lună, cum fiecare din aceşti oameni iese bogat din slujba în care intrase gol ca degetul, ne vom convinge numaidecât că din specula de carne omenească, de viaţă omenească au trebuit să se îmbogăţească.

Înainte statul avea măsuri extraordinare contra canaliei extraordinare, contra bestialităţii extraordinare. Un vestit tâlhar şi jupuitor de ţărani, supus austriecesc, a fost oprit de Divanul lui Grigore Vodă Ghica pe *vecii vecilor* de-a ţinea moşie în arendă, de-a cumpăra un petec de pământ, de-a fi îngrijitor de moşie chiar. Ei bine, sub regimul constituţional, cu drepturile imprescriptibile ale cetăţeanului, acelaşi om a devenit proprietar mare şi ducea ţăranii la muncă în cuşti de câni ca ale hengherilor, iar noaptea, ca să nu fugă, îi înconjura cu cercuri de fier cu ţepi. Dosarele tribunalului sunt de faţă. Azi arendaşii jidani [î]i biciuiesc pe ţărani, înjugă fetele la plug, deschid gura moşnegilor şi le scuipă în gură, [î]i ţin cu faţa deasupra focului. Toate astea sub Constituţie, sub regimul greco-bulgarilor, unit cu al jidanilor"., idem, *Mai zilele trecute*…, Timpul, 20 august 1881, în Opere, vol. XII, pag. 300

„Ţara(;) e(;) *Eldorado* al tuturor scursăturilor. La noi lucrul merge atât de departe încât chiar *dreptul de graţiare*, pe care Constituţia-l dă regelui, a devenit monopol jidovesc.

Evreii cari au bătut pe preuteasa română pentru că privea la îngroparea rabinului Şorr au fost graţiaţi.

Îndată ce un evreu ar fi condamnat pentru escrocherie, pentru faliment fraudulos, pentru crime ori delicte specific evreieşti, se ţin lanţ stăruinţele până împrejurul regelui (până împrejurul şefului statului n.n.), de unde vine neapărat... graţiarea. Românul, de va fi furat o găină, şade luni şi ani în temniţă; evreul ce prin faliment fraudulos va fi ruinat zeci de familii poate fi sigur că va fi graţiat, prin protecţia şi conexiunile ce le are solidaritatea neamului lor.

Dacă un judecător va fi drept şi va pronunţa sentinţe pedepsitoare asupra evreilor poate fi de mai nainte sigur că, sau va fi pus în disponibilitate, sau permutat... sau înaintat la vro Curte din alt loc, numai să scape cuibul evreiesc de el"., idem, *Prin faimoasa scrisoare*…, Timpul, 7 octombrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 359

„Capitalul, cel puţin cel imobiliar, avea înainte un caracter istoric, tradiţional şi personal. Legăturile între boieri şi ţărani erau istorice, tradiţionale, personale. E nenatural a admite ca oameni de

aceeaşi rasă, care neam de neamul lor trăiseră şi lucraseră împreună, să nu aibă un sentiment de cruţare şi omenie între ei. Boierul cel mai avar, cel mai lacom de avere, n-ar fi îngăduit să i se exploateze ţăranii de către slugile lui. Astăzi capitalul e impersonal. O moşie străveche (în sens larg un activ, indiferent de natura lui: productivă, comercială etc. n.n.) încape pe mâna unui străin de origine, care caută să scoată lapte din piatră. Puţin îi pasă de soarta lucrătorului, de biserică ori de şcoală. Omul e pentru el un instrument de muncă, o vită trebuitoare pentru un timp mărginit, până ce vinde sau arendă altuia moşia. Lipsa de sentiment de rasă, lipsa de solidaritate între popor şi clasele dirigente, recrutate dintre Cariadgii şi Basmangii (alcătuite din elemente neromâneşti n.n.) lipsa de simţ istoric şi naţional, ne-au adus unde suntem şi au prefăcut o ţară veche, cu trecutul ei cinstit, cu datinele ei oneste, într-un han de oaspeţi străini, în care toată organizaţia (organizarea socială n.n.) s-a făcut (a fost făcută n.n.) în favorul străinilor, pentru a le face traiul cât mai neted şi mai moale în ţara nimănui, căci numai firma (denumirea-i n.n.) mai e a noastră. Noi nu suntem contra îmbogăţirii celor ce vin şi se aşează în ţară. Cu timpul vor deveni, poate, buni cetăţeni ai acestui stat. Dar, ca de dragul lor, să ucidem oamenii noştri proprii, ca de dragul luxului, desfătărilor, înlesnirilor de trai (care sunt - cu toatele, indubitabil şi aproape în exclusivitate - apanajul elementelor de origine străină n.n.) să compromitem existenţa fizică şi morală a rasei române, iată ceea ce e de neauzit şi de neînţeles. Poporul nostru e pe calea de a ajunge ca *fellah* din Egipt. Totul e străin acolo, afară de mizerie. Numai ea e naţională, egipteană"., idem, *Economiştii observă*…, Timpul, 10 iulie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 238, 239

Astfel, „chiar dacă „celula constitutivă a vechilor state române este republica ţărănească – precum s-au păstrat, mult timp, la Câmpulung-Bucovina şi la Vrancea – o republică eminamente aristocratică"(idem, *Erodot al «Românului» continuă*…, Timpul, 25 ianuarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 44), astăzi, „graţie (consecinţă a n.n.) liberalismului, [veneticii] au izbutit a face din România o nouă Americă, un teren pentru colonii (favorabil coloniştilor în detrimentul băştinaşilor n.n.), pe când elementul românesc se stinge prin simplificarea (unilateralizarea, şi, dacă se poate spune aşa, rudimentarizarea n.n.) muncii, prin pierderea pieţei în care să şi-o ofere, prin mizeria cauzată de mulţimea dărilor, prin sarăcirea provocată de

introducerea unor costisitoare forme goale, fără nici un cuprins real. Astăzi, ca niciodată, putem vorbi de o plebe de sus şi de un popor de jos"(idem, *Mâine, duminică e ziua hotărâtă*…, Timpul, 8 octombrie 1878, în Opere, vol. X, pag. 136), „care, ca rasă, ca inteligenţă, ca inimă, este superior păturii de parveniţi şi de scursuri din câteşipatru unghiurile lumii, care s-au aşezat deasupra lui"., idem, *Să discutăm cu «Românul»*…, Timpul, 6 mai 1881, în Opere, vol. XII, pag. 160

Să fim bine înţeleşi: „Nu oprim pe nimeni de a fi ori de a se pretinde român. Răul e, însă, că elemente prea proaspete (al căror timp scurs de la stabilirea pe teritoriul ţării este insuficient pentru armonizarea lor deplină, psiho-mentală şi afectiv-atitudinală, cu locuitorii lui de spiţă autohtonă n.n.), în loc de a fi *determinate* de caracterul statornic al poporului, sunt, din contră, *determinante* pentru viaţa ţării. Neavând nici tradiţii, nici patrie hotărâtă, ele urăsc trecutul, au rupt-o cu tradiţiile (manifestă aversiune faţă de tradiţiile etnicilor români n.n.), au prefăcut ţara în mlaştină de scurgere pentru toate elementele nesănătoase ale străinătăţii"., idem, *Nu ne îndoim că distingerea*…, Timpul, 1 august 1881, în Opere, vol. XII, pag. 273

„Cabala conservatorismului este principiul rasei unigenite. Teritoriul locuit de rasa unigenită e privit ca proprietate colectivă şi istorică a rasei. Colectivismul agricol sub forma clăcii. Colectivismul individual sub formă de tovărăşie la parte. Recunoaşterea neinvidioasă a superiorităţii geniului şi puterii. Fiecine caută să fie liber, dar cine-i slugă să fie slugă credincioasă *(Pavel către Corinteni)*. Fiecine, şi mare şi mic, datoreşte un echivalent de muncă societăţii în care trăieşte. Casa comună a lui Christos şi a apostolilor. Societăţi bulgare de grădinărie şi de zidărie. Societăţi albaneze"., idem, Manuscrisul *Cabala conservatorismului*…, în Opere, vol. XV, pag. 352, 353

„Cabala demagogiei şi a despotismului e *teoria succesului. Mundus vult decipi ergo decipiatur*. Dascălul de căpetenie al şcolii este Machiavelli. Morală, adevăr, demnitate, justiţie sunt numai *mijloace*, scopul e succesul personal şi de familie a[l] principelui sau a[l] demagogului *reversibil*. Emblema zgriptorul cu două capete, adecă cu două feţe.

Duplicitate. Om cu două feţe. Dublă morală. Dublă cumpănă. Dublă dreptate. Dascălul acestei şcoli este Machiavelli, emblema – vulturul cu două capete şi omul cu două feţe.

Contra zgriptorului cu două capete din Apocalips (vulturul bizantin) şi contra proorocului mincinos – moametanism".(idem, Manuscrisul *Cabala demagogiei*…, în Opere, vol. XV, pag. 353) „Prototipul(;) omului moral, Iisus Hristos"., idem, *Şi iarăşi bat la poartă*…, Timpul, 12 aprilie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 134

„Ideea statului creştin, ideea apărării celui slab"., idem, *Răul de căpetenie*…, Timpul, 22 august 1881, în Opere, vol. XII, pag. 306

„Din dominare se naşte deosebirea între libertate şi nelibertate. E nelibertatea celui ce nu posedă faţă cu libertatea celui ce posedă".(idem, Manuscrisul *Economia națională*, în Opere, vol. XV, pag. 1139) „Pe baza ei se formează, în societatea cetăţeană de stat, clase. Aceste clase încep prin aceea că sunt fapte. Din ce în ce, însă, clasele vin la conştiinţa antitezei lor. Această antiteză organică a amânduror claselor se exprimă în interese economice. *Clasa săracă* reprezintă procesul formării de capital, tendinţa de a-l forma, *clasa bogată* procesul conservării capitalului şi a dominării".(idem, Manuscrisul *Personalitatea statului şi organismele sale*, în Opere, vol. XV, pag. 1157) „Fiecare popor(;) conţine o clasă neliberă şi una liberă. Acesta e un raport organic.

Însă, aceste stări de lucruri sunt în contradicţie cu ideea personalităţii. Conform acestei idei oamenii sunt(;) determinaţi prin sine înşii, liberi. De-aceea, se iscă, întotdeauna, lupte ale nonposesorilor contra posesorilor(;). Urmarea acestor lupte este, *totdeauna,* învingerea posesorilor asupra neposesorilor. Aceasta se întâmplă, *întotdeauna*(;), pentru că, dintre neposesori jumătate speră a deveni ei înşii posesori. În clasa neposesorilor n-a existat niciodată *concordie* şi, de-aceea, victoria celorlalţi a fost totdeauna neapărată. Însă, această victorie e o supunere şi mai mare a neproprietarilor sub proprietari, din cauză că, acuma, cei de-ntâi nu sunt numai fără proprietate, dar, au devenit, totdeodată, un pericol permanent, un inamic. Acest proces social e adevărata istorie a mişcării claselor de jos. Consecinţa luptei a fost *sclavia definitivă* a clasei de jos, prin nelibertate fiind sfărâmată însăşi voinţa – autonomia personalităţii. De aceea, de posesiune e legat interesul de a o avea, căci, cu ea, nu am numai posesiunea mea, ci am putere asupra celorlalţi oameni. Aceasta e ideea *socială* din averi, spre distingere de ideea lor *economică.* Averea e putere. Pe această natură a posesiunii se bazează tendinţa fiecărui om de-a căpăta posesiune, de-a face avere. Căci, în posesiune e cuprins şi

altceva decât numai un mijloc spre satisfacerea trebuinţelor – averile-s elementul puterii. Năzuinţa oamenilor după bogăţie e identică cu năzuinţa lor după putere. Această putere consistă într-aceea că alţii, prin trebuinţele lor, depind de mine (de acela ce o deţine n.n.) şi, de-aceea, voinţa celorlalţi e supusă voinţei mele (voinţei acestuia n.n.). Dacă această putere e pusă în esecuţiune, ea se numeşte dominare – de-aceea, cine năzuieşte după avere caută dominarea (caută să domine n.n.). Iar ceea ce compune istoria nu sunt epoce, ci puteri. Istoria nu e o combinaţiune de tabele cronologice, ci cunoaşterea unor puteri organice".(idem, Manuscrisul *Economia naţională*, în Opere, vol. XV, pag. 1139, 1140) (Ce era istoria noastră? Un *x*. Orice document e un termen al membrului al doilea (+a+b+c) până când suma tuturor termenilor ăstora va fi x/x. – dar mulţi din termenii aflaţi ne fac să ghicim pe ceilalţi până ce la sfârşit descoperim suma concretă pe care x o reprezintă. Asta însă e toată istoriografia. Cine nu ştie decât numele şi anii, acela ştie tot atâtea necunoscute ale ecuaţiei, cari numai în legătură, în *coadaptare* una cu alta primesc un înţeles"., Manuscrisul *Istoriografie şi coadaptare*, în Opere, vol. XV, pag. 370, 371) „Una din cele mai uriaşe puteri ale istoriei e viaţa averilor"., idem, Manuscrisul *Economia naţională*, în Opere, vol. XV, pag. 1140

Şi date fiind „antiteza dintre bogăţie şi sărăcie"(ibidem, pag. 1143), precum şi faptul că „aceste două antiteze (clase sociale ce nutresc, permanent, una faţă de cealaltă, interese antagoniste n.n.) intră în reprezentanţa poporului"(Manuscrisul *Personalitatea statului şi organismele sale*, în Opere, vol. XV, pag. 1157), care, precum se ştie, elaborează legea fundamentală a ţării, „pericolul unei constituţiuni"(Manuscrisul *Economia naţională*, în Opere, vol. XV, pag. 1143) – adică a „organismului care face legile"(Manuscrisul *Personalitatea statului şi organismele sale*, în Opere, vol. XV, pag. 1153) – „constă într-o împărţeală perversă a averilor" "(Manuscrisul *Economia naţională*, în Opere, vol. XV, pag. 1143); căci, „ceea ce numim, în genere, cestiuni constituţionale, nu sunt, în esenţă, decât cestiuni de posesiune"., ibidem

Acest pericol ameninţă fiecare ţară a lumii, întrucât, „constituţiunea este forma în care statul îşi formulează voinţa, în sensul cel mai larg al cuvântului"(Manuscrisul *Personalitatea statului şi organismele sale*, în Opere, vol. XV, pag. 1153), iar „legile sunt voinţa personală a statului, au un cuprins intern determinat"(ibidem); şi, prin urmare, „nu e nici un stat fără constituţiune, numai e posibil (chiar dacă există,

uneori, posibilitatea n.n.) ca şeful statului, însuşi, să fie constituţiunea (situaţia specifică regimurilor de guvernare despotică n.n.)"., ibidem

Aşadar, „daţi-mi statul cel mai absolutist, în care oamenii să fie sănătoşi şi avuţi, îl prefer statului cel mai liber, în care oamenii vor fi mizeri şi bolnavi. Mai mult încă, în statul absolutist, compus din oameni bogaţi şi sănătoşi, aceştia vor fi mai liberi, mai egali (mai aproape de înfăptuirea dezideratului echităţii relaţiilor interumane n.n.), decât în statul cu legile cele mai liberale, dar cu oameni mizeri (dar cu oameni săraci n.n.). Căci *omul are atâta libertate şi egalitate pe câtă avere are*; cel sărac fiind totdeauna sclav şi neegal cu cel ce stă deasupra lui"., idem, *Frază şi adevăr*, Timpul, 23 decembrie 1877, în Opere, vol. X, pag. 31

„Pătura(;) superpusă de Caradale, Pherekyzi etc. e foarte numeroasă. Ea meşteşug cu care să se hrănească cinstit nu ştie, ea carte nu ştie, ea caracter n-are, cu un cuvânt, nimic din ce ar îndreptăţi-o de a juca vreun rol în viaţa publică. Cu toate acestea ea este totul azi în stat"., idem, *Din nefericire*…, Timpul, 3 septembrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 321 („Acel care e cu totul înlăturat de la conducerea acestei ţări şi suplantat prin această plebe este poporul românesc însuşi, adevăratul popor românesc de rasă, *gens Quiritium*"., idem, *Nefiind de ieri de alaltăieri*…, Timpul, 16 martie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 78)

„De aici vezi directori de drum de fier ce nu ştiu abecedarul mecanicei(;), de aici directori de servicii ce abia se ştiu iscăli. În toate ramurile vieţii intelectuale şi a statului s-au încuibat paraziţi; tocmai centrele organice sunt cuiburile în care se prăsesc şi se înmulţesc

Dar asta n-ar fi nimic.

Existenţa tuturor acestor oameni costă bani; banii sunt munca cuiva.

Precum însă aproape singurul producător în ţara noastră e ţăranul, trei din patru părţi ale poporului, susţinerea întregii xenocraţii se traduce în muncă ţărănească, în bir plătit de ţăran sub sute de forme!

Toate acestea sunt clare, sunt matematic exacte. Suma de putere de care dispune ţăranul nu poate suporta greutatea ce i se impune fără nici o compensaţie; el cheltuieşte din puterea lui vitală mai mult decât poate restitui; de acolo falimentul puterilor lui vitale: morbiditatea, mortalitatea.

Se poate traduce în formule această socoteală.

Daca înainte vreme ar fi fost în ţară 1.500.000 de contribuabili, iar clasa dirigentă era reprezentată prin cinci sute de inşi, munca socială necesară pentru a o susţine era reprezentată prin fracţia 5/15.000 sau 1/3000. O a treia mia parte din puterea sa musculară datorea ţăranul statului.

Astăzi, sunt zeci şi iarăşi zeci de mii de oameni cari, sub o formă sau alta, trăiesc din aceeaşi pungă a ţăranului.(idem, *Din nefericire*…, Timpul, 3 septembrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 321) „La un loc toţi străinii, lefegiii, clasele consumatoare, care nu produc nimic, se urcă la 1.000.000, de nu mai mult. Fracţia nu mai e(;) 1/3000, ci 2/3, adică două din trei părţi din viaţa sa trebuie să cheltuiască un om pentru a susţine statul şi societatea, care nu-i dă nici o compensaţie(;)"., ibidem, pag. 323

„A, dacă clasele dirigente compensau munca ţăranului prin munca lor, daca o administraţie cinstită [î]l ocrotea de spoliere, daca un cler luminat [î]l ferea de vicii şi de demoralizare, dacă o legislaţiune onestă ţinea seamă de starea lui şi-l ocrotea în loc de a-l pune sub dispoziţii cosmopolite; daca c-un cuvânt, exista înţelegere, pentru ceea ce e în adevăr esenţa statului, apărarea claselor producătoare în contra celor consumatoare, apărarea de exploatarea altora şi de propriile sale înclinaţiuni, atunci era altceva! Daca, cu aceeaşi sumă de putere musculară, ţăranul, prin instrucţie, ar fi ajuns a produce de zece, de douăzeci de ori pe atât cât poate produce azi cu instrumente primitive şi cu metod primitiv, atunci lucrurile ar avea o altă faţă. Atunci, clasele de jos ar fi ţinut pas în producţiune cu trebuinţele celor dirigente, atunci ar fi fost echilibru şi ar fi fost bine.

Dar, clasele dirigente(;) sunt tot atât de inculte ca şi ţăranul; nu sunt în stare de-a compensa munca lui"., ibidem

„Plebe grecească, bulgărească, jidovească, căreia [î]i e ruşine de muncă sau care nu ştie şi nu poate munci, s-a încuibat deasupra poporului nostru şi-l stoarce până la sânge.

Şi ce plebe?

Comună, mult mai puţin inteligentă decât poporul nostru, fizic decrepită, moraliceşte putrezită.

Nu xenocraţie prin cucerire, ci xenocraţie prin furişare, prin introducere în mod clandestin, prin înveninare.

De aceea nu e de mirare că toate instituţiile noastre s-au discompus de acest venin cadavaric. Biserica nu mai e Biserică, căsătoria nu mai e căsătorie, şcoala nu mai e şcoală; nimic nu e acătării.

Dar unde punem trebuinţele acestei plebe? Trebuinţe aristocratice, pariziene, de cari clasele dirigente vechi nici nu visau"., ibidem

„O reorganizare socială având de principiu apărarea şi încurajarea muncii, înlăturarea feneanţilor şi paraziţilor din viaţa publică, iată ceea ce e de neapărată necesitate"., ibidem, pag. 324

„Un popor îşi selectează oamenii săi conducători după un principiu oarecare; acel principiu e *fundamentum divisionis*; e punctul de vedere din care el judecă oamenii şi împrejurările. În evul mediu, când ţara trăia în războaie, vitejia era principiul în virtutea căruia un om se putea ridica din mijlocul poporului în sus; azi principiul în virtutea căruia oamenii ar fi să se ridice ar trebui să fie munca fizică şi cea intelectuală; dar munca, nu aparenţele muncii; producerea reală, nu specula; gândirea proprie, nu plagiatul; onestitatea, nu aparenţele onestităţii; virtutea, nu pretextarea virtuţii.

Dar pentru ca un popor să preţuiască exact valoarea muncii fizice şi a celei intelectuale se cere un grad de cultură pe care al nostru nu-l are încă".(idem, *Dacă vorbim de adunătura*…, Timpul, 26 mai 1883, în Opere, vol. XIII, pag. 304) „Naiv şi indolent ca toate popoarele tinere, se află în epoca cea mai rea, de tranziţie între barbaria sănătoasă şi cultura sănătoasă; judecata sa veche s-a dezechilibrat fără a fi înlocuită printr-o judecată nouă, deci înclină a lua aparenţele drept fond, a crede că C.A. Rosetti e român pentru că [ziarul lui] se numeşte «*Românul*» şi a-l crede patriot pentru că d-sa singur se proclamă patriot"., ibidem

„Epoca din urmă a istoriei ţărilor noastre(;) e o stare de semibarbarie de o sută de ori mai rea decât barbaria adevărată, şi, se-nţelege, fără proporţie de rea faţă de civilizaţia adevărată"., idem, *Pseudo-Românul în semibarbaria lui*…, Timpul, 25 octombrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 378

„Semibarbaria e o stare de degradare, un regres, este corumperea unui popor primitiv prin viciile unei civilizaţii străine.

Un popor barbar e bunăoară religios. Civilizarea lui adevărată religioasă vine atunci când, prin progresul lent al propriei

sale maniere de-a vedea în materii religioase, credinţele formale, adesea superstiţioase, se schimbă în convingeri morale. Dar când el admite de la un alt popor numai ştergerea credinţei formale, fără a o înlocui prin *convingerea* morală şi religioasă, el rămâne şi fără una şi fără alta; are numai răul civilizaţiei şi răul barbariei, e semibarbar.

Un popor barbar îşi are industria lui de casă, meseriile lui, activitatea lui economică sănătoasă, deşi primitivă poate. Când el, în loc de a da dezvoltare propriei sale munci, cumpără obiectele gata de la străini, fără a învăţa cum să devie el însuşi în stare de-a le produce, e semibarbar.

Civilizaţia adevărată a unui popor consistă nu în adoptarea cu deridicata de legi, forme, instituţii, haine străine. Ea consistă în dezvoltarea naturală, organică, a puterilor proprii, a propriilor facultăţi ale sale. Nu există o civilizaţie umană generală, accesibilă tuturor oamenilor în acelaş grad şi în acelaş chip, ci fiecare popor [î]şi are civilizaţia sa proprie, deşi în ea intră o mulţime de elemente comune şi altor popoare.

Există deci o civilizaţie franceză, una engleză, una germană, una italiană. Nu există însă o civilizaţie română şi, dacă sunt începuturi, ele sunt cu totul individuale şi n-au a face nimic cu dezvoltarea generală a lucrurilor.

Trecerea adevărată nu e de la barbarie la semibarbarie, căci asta e o trecere spre rău, ci de la barbarie la civilizaţia adevărată. Semibarbaria nu este o stare organică sau necesară, ci este o boală, un regres, o stare de slăbiciune şi de mizerie. Dacă pe acest pământ va exista vrodată o civilizaţie adevărată va fi aceea ce va răsări din elementele civilizatorii vechi. Nu de greco-bulgara subţire şi nazalizată a secolului fanarioţilor se va lega progresul limbii noastre, ci de începuturile sănătoase ale unui Urechi sau Miron Costin; nu de traducerea de legi străine atârnă civilizaţia juridică, ci de perfecţionarea şi completarea vechilor şi propriilor începuturi de legislaţiune şi viaţă juridică. Din rădăcini proprii, din adâncime proprii, răsare civilizaţia adevărată a unui popor barbar; nu din maimuţarea obiceielor străine, limbelor străine, instituţiunilor străine.

Poate că popoarele slave ale nordului şi mijlocului Germaniei sunt mai civilizate «ca oameni» decum erau în starea

„Cu sărituri pseudocivilizatorii, cu crearea de locuri mari în care să intre panglicari mici, cu forme goale în locul fondului, cu vorbe late în loc de ştiință şi raționament, cu Costineşti ca surogat pentru Colbert nu se regenerează şi nu se-ntăreşte o națiune.

---

primitivă; dar ele nu mai sunt slave; au pierit în poporul a cărui civilizaţie au primit-o. Populaţiile tatare ale Rusiei sunt mai civilizate ca «oameni» azi decât sub hanii lor. Dar nu mai sunt tatare; ele au pierit ca existenţă proprie din momentul în care au primit modul de-a fi al altui popor.

Semibarbaria nu este dar un progres, ci un regres din punctul de vedere naţional şi politic"., ibidem, pag. 379

„*Pro forma* independenţi, plătim un tribut de sute de ori mai mare decât cel vechi; libertatea populaţiunilor noastre este, după date statistice autentice, sinonimă cu libertatea de-a muri de mizerie; progresul şi averea se află în realitate nu la elementul care etnic şi istoric e singurul element în adevăr românesc, ci la... *românii «Românului»*, la acea pătură superpusă de populaţie străină incapabilă de-a pricepe poporul nostru, incapabilă de-al iubi.

Barbarie şi civilizaţie stau laolaltă în raportul în care stă ghinda stejarului cu rădăcinile, trunchiul, creşterea ulterioară.

Semibarbaria e altceva, e o boală produsă prin mediu străin, decrepitudinea ce s-ar produce plantând un stejar la loc băltos şi mlăştinos şi supunându-l la regimul salciei comune. Ei, nici salcia pom, nici Caradalele români.

Deci, orice civilizaţie adevărată nu poate consista decât într-o parţială întoarcere la trecut, la elementele lui bune, sănătoase, proprii de dezvoltare"., ibidem

Chiar „patriotismul(;) nu este iubirea ţărânei, ci iubirea trecutului. Fără cultul trecutului nu există iubire de ţară. Azi e constatat că, din momentul în care împăraţii au început a înlocui prin oameni noi pe senatorii Romei, în care tradiţiunile şi cultul trecutului se întrupaseră, Roma a mers spre repede cădere. Cazul Romei nu numai că nu e izolat, dar nu suferă nici excepţie măcar...!"., idem, *Programul nostru zicea*…, Timpul, 24 iulie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 259

[302] idem, *Ne pare bine*…, Timpul, 2 martie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 52

Cestiunea economică la noi nu e numai o cestiune a mişcării bunurilor; ea e mai adâncă; e socială şi morală. Pentru rezolvarea ei ar trebui un moment de înălțare a inimelor la care să contribuie clasele în adevăr educative ale societății, preotul, dascălul, legiuitorul penal, ba chiar psihiatrul.

Căci dacă avem nevoie de ceva e înainte de toate de-a urâ neadevărul, ignoranța lustruită, cupiditatea demagogilor, suficiența nulităților. Trebuie să se înfrângă odată conspirația pe care tot ce e mărginit şi ambițios, sărac şi leneş, stupid şi invidios au plăsmuit-o din instinct contra caracterului drept al poporului nostru, în contra bunului său simț, în contra muncii sale"[303].

„Sistemul lor de guvern şi maniera lor de-a vedea sunt o crimă în contra țării[304]"[305].

---

[303] idem, *«Românul», după ce parafrazează…*, Timpul, 28 septembrie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 348

[304] „Cui i-au putut veni în minte de a introduce toate formele costisitoare de cultură ale Apusului într-o ţară agricolizată, abia pe la anul 1830?"., idem, *Din abecedarul economic…*, Timpul, 21 decembrie 1877, în Opere, vol. X, pag. 29

„Oare crezut-au reformatorii că lucrurile acestea nu vor costa bani? Şi, dacă ştiau că vor ţinea, n-au ştiut de unde, cum şi cine îi va plăti? Nu ştia absolut nimenea cum stat, armată, biserică, cultură, c-un cuvânt tot ce e comun al naţiei, se plăteşte numai şi numai din *prisosul* gospodăriei private, cum că din acel prisos se hrănesc toate formele civilizaţiei şi că, dacă istoveşti pre acesta, atunci începi a mânca însuşi capitalul de muncă al oamenilor, condiţiile existenţei lor private, şi-i ucizi economic, deci trupeşte şi sufleteşte?", ibidem

„Pentru a încălţa vitele, trebuie să muncească oamenii şi să renunţe, sub formele cele mai diferite de dări directe şi indirecte, la cea mai mare parte din produsul muncii lor(;)"., idem, *În marea întrunire…*, Timpul, 7 aprilie 1883, în Opere, vol. XIII, pag. 284

„Orice venit însemnat se percepe pretutindeni, direct ori indirect, asupra populaţiei neavute"., idem, *Trei evenimente…*, Timpul, 11

februarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 63 (Să nu ne înşele acel „clenci al impunerii căţeilor şi livrelelor”(ibidem)! „Există(;) un mijloc demagogic, foarte vechi şi foarte cunoscut, pentru ca, printr-un sentiment de invidie oarecum, să se închiză gura nemulţumiţilor. Aceasta se face impunându-se luxul celor relativ mai avuţi. În realitate dări impuse asupra cailor, servitorilor, livrelelor a o mână de oameni avuţi – sunt foarte puţini oameni în adevăr avuţi în România – reprezintă în genere o sumă neînsemnată pe lângă dările asupra obiectelor de consumaţiune, cari scumpesc dram cu dram hrana populaţiei mari”., ibidem)

„Capitaluri de sute de milioane se iau an cu an din punga contribuabililor şi nimic, absolut nimic nu li se restituie. Pe când datoria publică s-adaogă cu sute de milioane şi acestea se cheltuiesc pentru a plăti servicii străine, «Monitorul» publică în toate zilele vânzări de case de-ale muncitorilor pentru sume neînsemnate. Efectele sunt(;): sărăcia muncitorilor, (;)mortalitatea lor, degenerarea lor *fizică şi morală*”., idem, *În marea întrunire*…, Timpul, 7 aprilie 1883, în Opere, vol. XIII, pag. 284

„«Luptătorul» din Focşani continuă a ne da tabloul stării economice a ţării, descoperind vânzări silnice de obiecte scutite de lege pentru plata dărilor. Ziarul comunică(;) două publicaţiuni de vânzare ale perceptorilor din comunele Bonţeşti-Cârligele şi Măicăneşti, jud[eţul] R. Sărat:

> «Obiectele secuestrate locuitorilor din Bonţeşti sunt: 600 scânduri de câte 16 palme una lungimea; 10 dulapi; una scurteică femeiască de atlas de lână gri, blănită cu blană neagră şi vulpe; două aşternuturi, unul verde şi altul conabiu; 198 vedre vin alb, recolta anului curent; 14 oi; rodul de la 98 pogoane vie; precum şi, de la 22 pogoane porumb, recolta anului 1882; 2 iepe; 3 cai; o jumătate pogon fâneaţă; livadă; 100 doage; un râmător; 1 zăbun; un ferăstrău cu coardă; arendarea pre doi ani a două pogoane vie; un junc; 18 bucăţi lemne de construcţie de case; 10 căzi; 1 curătoare; 1 butie; 1 mânzată; 1 boloboc; 1 oglindă de perete. Licitaţia s-a ţinut în ziua de la 24-26 iulie expirat, 1882. Iscălit p. agent

Zoicărescu (originalul se află la redacţiunea «Luptătorului»).

La comuna Măicăneşti s-au secuestrat: 6 oi; 1 gonitor; 3 iepe; 90 coţi velniţe; 2 vaci; 1 pereche foi; 23 coţi aşternut; 3 ţoale de care; 1 aşternut; 20 baniţe porumb; 2 cai şi 3 butoaie. Vânzarea acestor obiecte va avea loc de la 15-25 august. Agent Ionescu – No. 139.»

Aşternut, haine, instrumente de muncă, recoltă – totul i se vinde ţăranului pentru a hrăni nesăţiosul buget. Şi, în acelaşi timp în care vie, vite, grădini, animale de muncă, vasele pentru fabricarea vinului, c-un cuvânt tot ce susţine viaţa ţăranului de pe-o zi pe alta se vinde la mezat pentru neplată de dări, în momentul în care starea poporului nostru e mai rea decum a fost vrodată şi puterea lui impozabilă istovită după probele de mai sus, ilustrul Carada e trimis la Berlin ca să contracteze o nouă datorie publică de 134 de milioane. Pentru ce? Pentru a construi nouă drumuri de fier, pentru a transporta un grâu ce nu se vinde, o producţiune brută care nu mai află cumpărători"., idem, *«Luptătorul» din Focşani continuă*…, Timpul, 20 august 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 175, 176

„Astfel, pe când lăzile vistieriei se umplu de bani, sărăcia rămâne lucie prin sate, căci totul a fost vândut cu toba de perceptor. Nimic nu scapă acestui teribil agent administrativ.

Se vinde omului până şi cele mai neapărate obiecte de îmbrăcăminte pentru dânsul, pentru femeie şi pentru copiii lui! Setea de urmărire a mers aşa de departe încât(;) chiar braţele sătenilor au fost scoase la licitaţiune. Bietul ţăran, văzându-şi casa pustie, vitele vândute, femeie şi copii goi şi nemâncaţi, îşi ia câmpii de disperare şi trece graniţa – doar va da de un cer mai ospitalier"., idem, *Dacă vor mai fi existând*…, Timpul, 1 septembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 181

„«Românul» însuşi constată în numărul său de azi că nimic din banii realizaţi cu toba pe aşternuturi, zăbune, ferestraie nu se restituie sub nici un chip contribuabilului muncitor"., idem, *«Luptătorul» din Focşani continuă*…, Timpul, 20 august 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 175, 176

Mai mult, „la noi, în ţara absolutei libertăţi, este, însă, cu putinţă, ca lucrătorul să nu se bucure nici de duminecă, nici de sărbătoare, să nu se bucure nici de răgazul pe care Scriptura îl asigură până şi animalelor. Mania de a trata pe om ca simplă maşină, ca unealtă pentru producere, este, întâi, tot ce poate fi

„De vorbă s-au servit gonind popularitate, dar în faptă s-au dovedit a fi intelectual străini(;). Despreţuind Biserica noastră naţională şi înjosind-o, atei şi francmasoni cum sunt toţi, ei ne-au lipsit de arma cea mai puternică în lupta naţională[306]; dispreţuind limba

---

mai neomenos; al doilea, dezastruoasă prin urmările ei. Căci, vita de muncă se cruţă la boală, i se măsură puterile, nu se încarcă peste măsură, pierderea ei e egală cu cumpărarea unei alteia, încât interesul bine înţeles al proprietarului este cruţarea. La om lucrul se schimbă. Poate să se stingă în bună voie, se va găsi, totdeauna, altul la loc, căci, nevoia e o dăscăliţă amară, care primeşte orice condiţii"., idem, *Robie modernă*, Curierul de Iaşi, 12 decembrie 1876, în Opere, vol. IX, pag. 286

„Onorata primărie, care cu drept cuvânt a ordonat respectarea duminicilor şi sărbătorilor din partea comercianţilor, ar trebui să ordone aceeaşi respectare din partea fabricilor. Să nu uităm că trăim într-un stat creştin, că numai chinezul n-are sărbători, pe când religia creştină, a celor dezmoşteniţi, le asigură şi acestora partea lor de bucurie în lume"., ibidem, pag. 287

305 idem, *«Românul», după ce parafrazează…*, Timpul, 28 septembrie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 348

306 „Biserica Ortodoxă a Răsăritului a luat la români o formă deosebită de aceea a altor Biserici; ea nu e numai o comunitate religioasă, ci totodată naţională"., idem, *Nu ne îndoiam…*, Timpul, 6 septembrie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 325

„Atotputernicia statului cosmopolit de astăzi(;) distruge în acelaşi grad Biserică şi naţionalitate.

„Ireligiozitatea, abstracţie făcând de dogme, se întinde într-un ritm înspăimântător(;). Căci, la drept vorbind, credincioşii bisericilor nu prea au ştiinţă deplină despre dogmele şi canoanele cari îi stăpânesc: ceea ce formează adevărata tărie a bisericii este sentimentul religios, sentimentul de conexiune frăţească între membrii comunităţii bisericeşti. Acest sentiment piere pe zi ce merge în România: comunitatea naţională şi religioasă, legăturile de iubire şi de reciprocitate cari existau(;) între toate clasele societăţii şi cari făceau din cel bogat amicul celui sărac, din sărac pe apărătorul celui bogat, toate acestea ne-au fost escamotate de

prin împestrițări şi prin frazeologie străină, au lovit un al doilea element de unitate[307]; desprețuind datinile drepte

---

către plebea demagogică din România, ale cărei porniri se rezumă în două cuvinte: invidie şi sete de câştig fără muncă"., ibidem

„Biserica? Creaţiunea aceasta eminamente naţională a unui Iuga Vodă, carele la a[nul] 1399 încă o face neatârnată de orice ierarhie bisericească sau lumească, Biserica lui Mateiu Basarab şi a lui Varlaam, maica spirituală a neamului românesc, care a născut unitatea limbei şi unitatea etnică a poporului, ea care domneşte puternică dincolo de graniţele noastre şi e azilul de mântuire naţională în ţări unde românul nu are stat, ce va deveni ea în mâna tagmei patriotice? Un instrument politic. Un alt proiect de lege voieşte a introduce în Sinoade pe onor. Sihleanu, pe liberi cugetători şi pe atei; tinda templului devine un teatru pentru advocaţi fără pricini şi banul roşu al văduvei, o fisă pentru jucători de cărţi"., idem, *Odată apucând*…, Timpul, 20 martie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 80

307 „În orice creier omenesc predispunerile intelectuale sunt înmagazinate prin atavism şi(;) acestor predispuneri nu le convine decât limba vorbită de părinţi"., idem, *Austro-Ungaria şi naționalitățile*, Timpul, 11 aprilie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 124

„Cine cunoaşte, în mod cât de cât elementar, ce va sa zică (ce înseamnă n.n.) limba, cine ştie că ea acopere, pe deplin, spiritul (că ea este intercorelată, întrutotul, cu caracteristicile acestuia n.n.) şi dezvoltarea ei e chiar dezvoltarea inteligenţei, iar aceasta din urmă e chiar laboratorul întregii activităţi musculare şi cerebrale, acela va înţelege că a *sili* pe un popor să înveţe altă limbă, înseamnă a-l tâmpi, a-l face intelectual inept, deci şi economic şi politic inept"., idem, *Nu numai motive*…, Timpul, 29 aprilie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 109

De aceea, „nu noi suntem stăpâni limbei, ci limba e stăpâna noastră"(idem, Manuscrisul *Nu noi suntem stăpâni limbei*…, în Opere, vol. XV, pag. 98), iar „cine zice popor, zice că oamenii vin la un semnal dat în limba naţională, îşi dirig, deodată şi spontan, forţele lor colective într-o singură direcţie de mişcare (spre înfăptuirea, împreună, a unui ţel unitar şi, totodată, comun fiecăruia dintre ei n.n.). Acel signal are proprietatea de-a trezi, în fiecare individ, punctul lui central de gravitaţie, sufletul lui, şi de a-l asocia mulţimii (de a-l integra naţiunii din care face parte n.n)"., idem, Manuscrisul *Solidaritatea națională*, în Opere, vol. XV, pag. 72

„Însemnătate mare are limba asupra spiritului, (;)ea-l acopere şi îl pătrunde, (;)limba noastră veche trezeşte în suflet patimile vechi şi energia veche(;). Fie cineva ateu şi păgân, când va auzi muzică de Palestrina sentimentul întunecos, neconştient al creştinătăţii îl va pătrunde şi păgânul sau ateul va fi, pe cât ţine impresia muzicii, creştin pân-în adâncimile sufletului. Şi limba strămoşească e o muzică; şi ea ne atmosferizează cu alte timpuri, mai vrednice şi mai mari decât ticăloşia de azi, cu timpuri în care unul s-au făcut poporul şi una limba"., idem, *Având a da seamă…*, Timpul, 1 mai 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 112, 113

„Limba românească(;) este totodată organul prin care neamul [î]şi cunoaşte fiinţa sa proprie, organul prin care acest neam moşteneşte avutul intelectual şi istoric al strămoşilor lui".(idem, *Meşter în falsificare…*, Timpul, 17 septembrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 333) Şi chiar dacă „limba singură nu constituie(;) naţionalitatea"(idem, *«Românul» a contractat năravul…*, Timpul, 29 iulie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 268) („Calităţile morale şi intelectuale ale rasei au o însemnătate cu mult mai mare"., ibidem), „copilul nu învaţă numai a vorbi corect, el învaţă a gândi şi a simţi româneşte"., idem, *Meşter în falsificare…*, Timpul, 17 septembrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 333

„Daca vrea cineva să judece un popor n-are decât să ia nu legile lui scrise, nici trecutul lui, ci literatura actuală şi guvernul actual. Aceste sunt semne sigure, cari arată ca un termometru starea unei societăţi"., idem, *De câţiva ani încoace…*, Timpul, 18 august 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 173

„Când am întreba ce şi cât se citeşte în România am rămânea încremeniţi de mizeria intelectuală"., idem, *«Românul» a-nceput…*, Timpul, 22 octombrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 376

„Opinia noastră rămâne statornică. Pe deasupra poporului nostru s-a superpus o pătură străină fără tradiţii, fără patrie hotărâtă, fără naţionalitate hotărâtă, care ne-a escamotat lucrul cel mai scump pe care un popor îl are: *simţul său istoric*, simţul de dezvoltare continutivă şi organică, acel simţ pentru care în fiecare an avem o zi mare: Moşii.

Moşii – *patres*, moşia – *patria*, cu orânduielele lor bune şi drepte, cu limba lor spornică şi bogată, cu moştenirea lor intelectuală şi socială întemeiată pe o mare epocă eroică şi pe-o dezvoltare normală şi sănătoasă, iată ceea ce nu mai avem şi de-

aceea civilizaţia Caradalelor seamănă cu cea adevărată precum ar semăna o servitoare a Venerei vulgivage c-o împărătească"., ibidem

„Ar fi cu cale ca cineva să facă odată limpede şi în scris deosebirea între ceea ce, fără cuvânt, se numeşte naţional, şi ceea ce, cu drept cuvânt, este în adevăr naţional în spiritul nostru. Din nenorocire, tot ce pân-acum şi-a însuşit ca din senin şi fără ştirea lui Dumnezeu numirea de «naţional» n-au fost decât lucruri primite de-a gata de la străini, cari nu numai că nu sunt răsărite din instinctele noastre, dar nici nu s-au asimilat cu judecata noastră. Memoria celor din urmă generaţii a fost încărcată cu atâtea mii de vorbe nouă şi deşerte încât judecata nu mai juca nici un rol, ci, înlăturată cu totul, se sluješte azi încă de clişeuri primite de-a dreptul de la străini, fără a se întreba dacă se potrivesc sau nu cu noi. E ciudat că tocmai toate mijloacele de deznaţionalizare pe cari, îndrăgind Apusul şi pe apuseni, le-am introdus fără alegere la noi se bucură de epitetul uzurpat de «naţionale». Presa noastră – scrisă mare parte într-o limbă cosmopolită, lesne de învăţat de către orice străin în câteva zile – e o presă naţională. Cu toate acestea lucrarea ei zilnică asupra înţelegerii poporului şterge până şi rămăşiţele de originalitate ale graiului nostru străvechi. Daca cineva compune arii europene cu totul în alt stil şi-n alt spirit decât doina, hora şi jocurile, el compune fără îndoială muzică «naţionale», deşi nimic în ea nu e naţional, nici arie, nici text, în cazurile cele mai multe nici numele compozitorului. Daca, în sfârşit, cineva strică o piesă franceză, războtezând numele personajelor şi bădărănind stilul – care rămâne străin cu toate trivialităţile care se presară – e autor naţional, a scris o piesă naţională, a lucrat spre ridicarea teatrului naţional. Daca deschidem ziare de ştiinţe naturale, de medicină, de ce-o fi, ne ia ochii lipsa de respect pentru limbă, primirea de termeni străini fără trebuinţă şi numai din lene de-a căuta echivalentul românesc. Am văzut o carte intitulată *Despre cosmeticurile* **nuisibile** *sănătăţii*. Îşi poate închipui fiecine în ce stare e ameninţată s-ajungă limba prin pretinşii oameni de ştiinţă"., idem, *Notiţe bibliografice*, Timpul, 6, 7, 8 mai 1880, în Opere, vol. XI, pag. 156

„Ceea ce voim însă să amintim scriitorilor noştri în genere sunt următoarele: «*Nu în imitarea formelor străine consistă adevărata propăşire. Luaţi de la străini gustul de-a pili şi a lucra cu*

şi vechi şi introducând la noi moravurile statelor în decadență, ei au modificat toată viața noastră publică şi privată în aşa grad încât românul ajunge a se simți străin în țara lui proprie[308]".[309]

---

dalta toate scrierile voastre, luaţi de la ei iubirea de adevăr, lipsa de suficienţă, repectul ce ei îl au atât pentru obiectul pe care-l tratează cât şi pentru publicul căruia i se adresează. Dar o adevărată literatură, trainică, care să ne placă nouă şi să fie originală pentru alţii, nu se poate întemeia decât pe graiul viu al poporului nostru propriu, pe tradiţiile, obiceiurile şi istoria lui, pe geniul lui. Tot ce-aţi produce în afară de geniul într-adevăr naţional (nu patriotico-liberalo-politic) nu va avea valoare şi trăinicie, nici pentru noi, nici pentru străinătate»., ibidem, pag. 162

„Naţional şi popular nu va să zică trivial. Nu se cere, se-nţelege, în nici o scriere bună ca cineva, având să zică lucruri mai de rând, să aleagă vorbe subţiri; trivială e espresia numai atunci când se caută anume să fie mai de rând decât lucrul pe care-l spui"., ibidem, pag. 161

„Nu devine cineva scriitor naţional prin aceea că repetă cuvintele patrie, libertate, glorie, naţiune în fiece şir al scrierilor sale, precum, pe de altă parte, poate cineva să nu pomenească deloc vorbele de mai sus şi să fie cu toate acestea un scriitor naţional. E drept că se face deosebire între modul de-a scrie popular şi acela de-a scrie pentru clasele culte, între autorii populari şi autorii de artă. Dar această deosebire nu are a face cu aceea pe care noi voim s-o stabilim. *Dramele Parisului* sunt o scriere poulară, însă nimic mai puţin decât naţională, ci din contra internaţională.

În vremea din urmă s-au ivit într-adevăr un şir întreg de scriitori cu totul naţionali – unii din ei chiar intraductibili şi pe deplin înţeleşi numai pentru cel ce ştie bine româneşte. Göthe zicea că partea cea mai bună a unei literaturi e cea intraductibilă, şi avea cuvânt. Cel mai original dintre ei pân-acum e povestitorul Ion Creangă, ale cărui basme, traducându-se, ar pierde tot farmecul şi mai cu seamă tot hazul lor"., ibidem, pag. 158

[308] „Până la fanarioţi n-am avut cod, un semn că nici nu trebuia"., idem, *Din abecedarul economic*, Timpul, 21 decembrie 1877, în Opere, vol. X,

pag. 28 („Pravilele lui Vasile Lupu şi ale lui Matei Basarab nu s-au introdus niciodată, decât în partea lor canonică"., ibidem) „Ce-i drept şi ce-i strâmb ştia fiecare din obiceiul pământului şi judecată multă nu se-ncăpea"., ibidem

„Radu Vodă cel Mare adusese în ţară pe sf. Nifon patriarhul, ca să ne puie la cale. Se-ntreba şi el ce-o mai fi şi civilizaţia şi voia s-o vadă cu ochii. Dar sfântul, venind, începu să dea sfături pentru schimbarea legilor şi obiceiurilor, pentru introducerea paragrafelor ş.a., încât Vodă-i zise într-o zi: «*Ia slăbeşte-ne, popo, că ne strici obiceiele*». Sfânt, nesfânt, vedea el pe cine nu-l văzuse de nu pleca din ţara cui l-au fost avut!", ibidem

„Nimic nu e mai periculos pentru conştiinţa unui popor decât priveliştea corupţiei şi a nulităţii recompensate, decât ridicarea în sus a demeritului. Această privelişte îi ia poporului încrederea în valoarea muncii şi în siguranţa înaintării prin merit. Dându-i-se zilnic exemplu că, fără a şti ceva şi fără a fi muncit, cineva poate ajunge bogat şi om cu vază, arătându-i-se zilnic împropietăriri de oameni ce n-aveau alt drept decât favorile oamenilor zilei, contagiul intelectual devine din endemic epidemic, trece de la restrânsul grup al Campiniilor la grupuri din ce în ce mai numeroase de cetăţeni, cărora le vine asemenea în minte ceea ce nu le-ar fi venit niciodată fără molipsirea prin exemplul celor împroprietăriţi fără drept şi a celor ce, prin esplicări sofistice a legii, au ştiut să-şi înjghebe moşii sub pretextul c-ar fi însurăţei.

Am constatat asemenea că nicicând în România n-a existat cestiunea agrară. De la începuturile acestor ţări şi până la împroprietărire regimul moşiilor era proprietatea mare şi cea mică pe de-o parte, posesiunea ereditară în anumite condiţii, stabilite prin tranzacţie liberă, pe de alta. Niciodată nu i-a venit românului în minte de-a pretinde ceea ce nu este al lui, tot precum, pe de altă parte, simţul de drept era atât de puternic în el şi iubirea ogorului atât de înrădăcinată încât pentr-un petic cât de neînsemnat de pământ se judeca până-n pânzele albe.

În decursul unei vieţi de sine stătătoare de câteva sute de ani poporul nostru n-a avut nevoie nici de Cod civil, nici de Cod penal pentru a avea un adânc sentiment de drept şi, precum roiul de albine nu are lipsă de legi şi regulamente scrise, de recrutări

etc., tot aşa şi la poporul nostru toate lucrurile mergeau strună printr-un înnăscut spirit de echitate şi de solidaritate.

Fără recrutaţie Mircea şi Ştefan-Vodă ridicau ţara în picioare, ba adesea nici nu puteau s-o înfrâne şi s-o domolească când era vorba de năvăliri din afară. În tot decursul acestei lungi epopee nu găsim însemnându-se de niciunul din cronicarii noştri o mişcare agrară; nicicând acest popor îndărătnic şi viteaz nu atinge nici în clin nici în mânecă averea sau dreptul altuia; din contra, vedem o energică statornicie în păstrarea şi moştenirea proprietăţii. A înstrăina un petic de moşie în vremea veche era o afacere de stat şi avea nevoie de sancţiunea Domnului şi a Sfatului Suprem.

Astfel istoria s-a însărcinat, prin mersul ei organic, să dea creştere poporului românesc, o creştere ale cărei principii conservatoare deveniseră atât de abituale, atât de constitutive pentru chipul de a vedea a[l] fiecăruia, încât un om nici-şi putea închipui măcar că poate să-şi arunce ochii asupra lucrului altuia.

Dar, pe cât educaţia unui popor se câştigă şi se păstrează cu anevoie, tot atât de lesne se pierde şi se compromite o asemenea moştenire când se dau de sus exemple de neorânduială; de nedreptate, de incoerenţă. A fost destul ca, în curs de câteva luni, un demagog cosmopolit să stea ministru, pentru ca conştiinţa de drept a poporului să înceapă a se întuneca, pentru ca să se nască în el dorinţe nelegitime, cari înainte nici prin vis nu i-ar fi trecut, pentru ca să se zdruncine în el complexul de idei abituale cari, din neam în neam, constituiseră vederile sale juridice şi morale"., idem, *Am arătat în mai multe rânduri*…, Timpul, 26 mai 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 124, 125

„Un delapidator, un hoţ dovedit, trimis înaintea justiţiei şi achitat sau liberat prin ordonanţă de neurmărire, este o mare încurajare, un puternic îndemn pentru alţi hoţi, pentru alţi delapidatori.

Ne plângem că unii subprefecţi fură şi bat, că unii vameşi fură, că unii perceptori şi casieri fură. Aşa este, din nenorocire. Dar, pe de altă parte, meargă oricine la ministerul de financie, şi vază câţi funcţionari culpabili au fost dovediţi şi daţi de aceste administraţiuni în judecată, şi câţi au fost condamnaţi.

„Declamațiile şi asigurările solemne de patriotism nu ajută nimic în cestiune, întru cât e etnologică. În privirea politică, punerea tezei poate fi oportună sau inoportună, practică sau nepractică, dar numai din punctul de vedere al celui care-o judecă, nu din acela al adevărului în sine. Pentru meritele reversibile financiare ale grupului Carada – C.A. Rosetti(;) cestiunea e şi inoportună şi nepractică.

Sunt câţiva ani, guvernul(;) luă pe delapidatori de la juriu şi-i dete tribunalelor. Care fu resultatul? Astăzi, delapidatori condamnaţi mai că nu se mai văd; nu numai că tribunalele îi achită şi-i absolv cu cea mai mare uşurinţă, dar mai înainte de-a ajunge la tribunale, juzii instructori sunt aici spre a găsi mijlocul de-a declara că nu e caz de urmărire"., idem, *La noi ca la nimenea*…, Timpul, 12 septembrie 1878, în Opere, vol. X, pag. 111

„Oare să fim un popor atât de bătrân încât să fi pierdut memoria trecutului? Să nu ştim că numai în păstrarea bunurilor morale cu greu câştigate în trecut, în păstrarea elementelor educative ale istoriei române e rădăcina spornică a viitorului? Să nu vedem limpede că instinctele demagogice nu sunt decât rămăşiţele invidiei venetice, care duşmănea tot în această ţară: şi familie, şi biserică, şi limbă şi datină? Oare noi să nu ştim că vrajba socială şi politică n-a avut altă ţintă decât a altera caracterul şi inima dreaptă pe care părinţii din părinţi au lăsat-o moştenire poporului nostru, pentru a le asimila instinctelor bastarde şi veninoase ale rămăşiţelor de venetici?"(idem, *Am arătat în mai multe rânduri*…, Timpul, 26 mai 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 125) Fiindcă, „oameni[i] declasaţi sunt totodată instrumentele cele mai bune, pentru ca cele mai coruptibile, cu cari se servesc străinii pentru a exploata ţara, populaţiile ei autohtone"., idem, *Nu vom discuta cu «Românul» principii*…, Timpul, 8 mai 1881, în Opere, vol. XII, pag. 163

„Zilnicele atentate ale guvernanţilor asupra principiilor ce asigură dezvoltarea liniştită a unui popor să nu fie în stare a trezi rezistenţa tuturor elementelor sănătoase din ţară?"., idem, *Am arătat în mai multe rânduri*…, Timpul, 26 mai 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 125

[309] idem, *De câte ori «Românul» era în opoziție*…, Timpul, 14 august 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 169

Să sperăm că vom avea alt înțeles pentru distingerea între ceea ce e tipic românesc şi în adevăr național pe de o parte şi între importațiunile de tot soiul ce se pretind naționale"[310].

„Cât despre folosul practic pentru *ideile* conservatoare, el e evident. Formula unei organizații conservatoare, abstracție făcând de țară şi de poporul istoric, se dovedeşte a fi sterilă şi lesne de escamotat. Vedem că(;) maieştri în precupețirea unor asemenea formule(;) primesc orice program politic, numai la putere să rămâie. Treaba lor să răsucească şi să falsifice principiile conservatoare şi să pretinză că sunt ale lor.

Pentru noi principiile sunt un mijloc pentru păstrarea predominării rasei române în țară; pentru ei un mijloc de-a rămânea la putere şi a escamota încrederea celor lesne de amăgit. Lupta trebuie să devie mai substanțială şi s-apropie timpul în care, în genere, deosebirea între idei conservatoare şi liberale, între idealuri abstracte de organizație (de organizare n.n.) va căta să înceteze.

Lupta se va naționaliza. De o parte vom întâlni fanarioții şi străinii, de orice credințe politice ar fi, de alta românii proprii şi în realitate asimilați, abstracție făcând de principii politice"[311].

„Prin declarații în contra tezei deosebirii de rasă din România se înlătură un adevăr? Că se supără mulți asupra unui adevăr atât de izbitor, înțelegem; ne pare rău pe de altă parte că aşa este, dar *amicus Plato, magis amica veritas*"[312].

---

310 idem, *Căutând a esplica…*, Timpul, 6 august 1881, în Opere, vol. XII, pag. 280
311 ibidem
312 idem, *Ce pofteşte «L'indépendance roumaine»?*, Timpul, 5 august 1881, în Opere, vol. XII, pag. 276

„Dar ce mai la deal la vale? Orice etnolog străin, german ori francez, a recunoscut şi va recunoaşte că pătura superpusă acestui popor e neromână. Neromână nu cu *legea civilă*, nu cu *dreptul public*, nu cu *constituția*, ci cu neamul şi cu obiceiurile rele. Atât de străini încât nici nu le e cu putință de a înțelege pe român(;)[313].

---

[313] „Ce adevărată e teoria etnologică relevată de noi se cunoaşte de acolo că, în puţin timp, a devenit populară. Mai mult, în banchetul dat d-lui de Rosny, doi oratori au făcut aluzie la teoria noastră, deşi poate ilustrul sinolog n-a cunoscut ascunsul înţeles al logosului lor.

Făţiş neputând-o combate nimeni, de vreme ce înainte de toate e adevărată, s-a pus ba să zică că sunt idei învechite, ca şi când realitatea ar fi o idee, ba Ionel Ciocârdel de la «*Telegraful*» s-a pus să facă discuţiuni filologice, precum că terminaţia numelui redactorului *Timpului* e slavonă. În adevăr Bistriţa, Dâmboviţa, Râmnic, Târgovişte, Craiova, Suceava, Romanul, Bogdan şi Vladislav, Radu sunt numiri slavone pentru că limba hieratică şi de stat era în România cea slavonă, precum era în Occident latină. Francofortul, Berolinul, Monachiul, Vindobona, Londini sunt oraşe latine? Cromerius, Goethius, Curtius – romani? Craiova – oraş slavonesc?

Altfel însă stă cu redactorul *hel* dentâi de la «*Telegraful*».

Trecând de la bucătărie la gazetărie, a ieşit şi se ţine vorba că e... cam oacheş. Se pusese acum dumnealui să se laude că-i neam de voievod de la Bosnia şi că prietenul său Hăsdeu are s-i traducă documentele din limba paleoslavă. O mulţime de Vozi! Tot Vodă după Vodă, care mai de care, şi tot Ciocârdel [î]i chema.

Ce s-a ales însă din aceste laude?

Hasdeu n-a tradus asemenea acte din limba slavonească şi Fundescu tot ţigan a rămas"., idem, *Ce adevărată e teoria*..., Timpul, 23 septembrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 338

„Adversarii noştri sunt naivi când cred că, prin diversiuni ce n-au a face nimic cu obiectul în sine, sunt în stare a ne abate din calea noastră.

«Românul», după procedarea tot atât de naivă pe cât de comună a ziarului «[L]'indépendance roumaine», vorbeşte de teorii

Dar sunt mari patrioți aceşti oameni?

O! ostentativi patrioți, foarte guralivi, foarte înfocați când afacerile scabroase şi pensiile sunt în perspectivă”[314].

„La ei mintea e înlocuită prin viclenie”[315]. („Simptome permanente de slăbiciune intelectuală”[316].) Viclenia e un semn de slăbiciune, căci mintea omenească veritabilă stă în raport direct cu capacitatea de-a pricepe în mod dezinteresat un adevăr. Ca slăbiciune de caracter e de citat falsitatea. Prietenoşi, lipindu-se şi măgulind pe oricine de care au trebuință, ei urăsc în realitate orice putere superioară, fie intelectuală, fie de caracter. Istoria lui Tudor şi a lui Cuza ar ilustra această teorie.

---

bolnăvicioase, de institute filantropice, de medici speciali în privirene.

Să presupunem că aşa ar fi. Că autorul acestor şiruri e nebun, e bun de legat şi de dus la Mărcuţa.

Rămâne mai puţin adevărat ceea ce-a zis? Asta-i cestiunea. Daca ceea ce-a zis autorul e adevărat, ceea *ce* a zis importă, nu *cine* a zis. Daca un nebun multiplică două cifre corect este quoţientul neadevărat pentru că cel ce-a calculat are idei fixe sau halucinaţiuni?

Daca un nebun constată conform adevărului că un perete e alb, devine peretele negru pentru că nebunul i-a atribuit o calitate ce i se *cuvine*?”, idem, *Cată să spunem*…, Timpul, 2 septembrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 319

„Va veni ziua în care şi pietrele vor vorbi adevărul, în care cartea faptelor petrecute va sta deschisă şi se va citi atât de lămurit, încât toată doctrina paralogismelor nu va fi în stare să-i întunece înţelesul”., idem, *«Românul» continuă şi acum*…, Timpul, 2 noiembrie 1877, în Opere vol. X, pag. 3

314 idem, *Ce pofteşte «L'indépendance roumaine»?*, Timpul, 5 august 1881, în Opere, vol. XII, pag. 277

315 idem, *«Românul» a contractat năravul*…, Timpul, 29 iulie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 268

316 ibidem

Oameni ce linguşeau a împărtăşi ideile acestor spirite cu totul lipsite de viclenie, nu aceia cari ar fi avut curajul de-a li se opune pe faţă, îi trădează.

Dacă am cerceta originea ofiţerilor de gardă de la 11 fevruarie am afla că e străină, începând cu fiul unui făclier *grec* de la Botoşani şi urmărind toate numele.

Fără îndoială că lupta aceasta e purtată în mod instinctiv, fără claritate de vederi, cu tendenţe elementare de atracţiune şi repulsiune. Precum celţii Irlandei, deşi anglificaţi, simt dominaţiunea anglo-saxonă ca pe-o dominaţiune străină de rasa şi înclinaţiunile lor, tot astfel poporul românesc simte instinctiv că e dominat de oameni cari se *pretind* numai români, fără a fi, şi cari n-au nici milă de el, nici pricepere pentru geniul lui.

Geniul neamului românesc e o carte cu şapte peceţi pentru generaţia dominantă"[317].

„Revoluţia socială de la 1848 s-a petrecut înăluntrul şi în favorul claselor dirigente ale societăţii noastre americane. Nu emanciparea poporului se cerea de către «patrioţi», ci egalitatea lui Carada şi Cariagdi cu boierii mari ai ţării; nu condiţii de înaintare a poporului a voit cineva, ci dreptul cenuşerului de vistierie de-a ajunge ministru. La o organizare sănătoasă a naţiei n-a gândit nimeni şi, când vedem cu ce elemente avem a face, putem zice că nici nu se va gândi nimenea"[318].

„Precum regimul parlamentar n-a servit la noi în ţară decât a îmbogăţi şi arisocratiza plebea străină, a o pune d-asupra claselor vechi şi româneşti ale ţării, tot astfel, pentru a consacra stăpânirea acestor noi români

---

[317] ibidem

[318] idem, *A aştepta să culegi…*, Timpul, 16 aprilie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 136

şi a o asigura în contra poporului nostru, se va pretinde într-o zi că țara piere, pentru că Caradalele vor fi amenințate în monopolul de-a o esploata şi se va suprima sistemul reprezentativ în interesul claselor dominante, reprezintate dincoace prin d-alde Pherekydes şi Giani, dincolo de Milcov prin jidani. Precum în interesul esclusiv al acestor elemente s-a introdus la noi în țară sistemul reprezentativ, tot în interesul lor esclusiv se va şi înlătura la nevoie. Acesta e adevărul adevărat"[319].

„Înceta-va opoziția în genere prin aceasta?

Nu, ea n-ar înceta, dar departe de-a fi legală ca până acum, departe de-a se mişca pe terenul reformelor posibile sau practice, va începe a se recruta din alte elemente şi va aluneca pe căi greşite, poate chiar mai mult decât greşite. Cine ştie daca spiritele vor putea suporta darea în întreprindere a unei țări întregi pe mâna unei companii de exploatație? Cine garantează că meritul nedreptățit, că ştiința înlăturată, că caracterul energic înlăturat nu vor devia pe căi periculoase, cu atât mai periculoase cu cât vor fi sfințite prin spirit de sacrificiu, sfințite de fanatismul național? Daca pentru omul ce voieşte îndreptarea stărilor de lucruri din patria sa pe cale legală, liniştită, nu va mai rămânea mijloc de-a o face nu va pune oare binele, fie chiar rău înțeles, al țării mai presus de legi, de instituții, de tot?

Oare spiritul timpului nu e destul de turbure, destul de încărcat cu idei socialiste şi nihiliste, cu demagogie internațională, pentru a găsi şi la noi adepți(;)?"[320]

---

[319] idem, *D[omnul] Dumitru Brătianu, ales din nou…*, Timpul, 19 noiembrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 409

[320] idem, *Acuzațiunea ridicată…*, Timpul, 26 septembrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 343

Fireşte, la o adică, „nu dreptul public, ci păstrarea naționalității e lucru de căpetenie pentru noi, şi ar fi mai bine să nu alegem deputați (parlamentari n.n.) decât să piară nația românească”[321].

Dar „suntem în contra lovirilor de stat, pentru că ele împuținează conştiința de drept a poporului, ba o nimicesc chiar. Această conştiință, atât de rău încurcată prin introducerea a sute de legi traduse din franțuzeşte, nu trebuie nimicită prin răsturnarea de legi fundamentale(;)”[322].

Cineva „se teme de despotism, de salvarea printr-un singur om?

Doamne al veacurilor, unde e acel *singur* om?”[323].

„Asigurăm de mai înainte că acel om nu va fi străin.

Unde e acel singur om să prețuiască plebea aristocratizată(;) cu cât face, cu câte un capăt de funie la fiecare?”[324].

„Dar(;), nu mai sperăm în venirea unui asemenea om. Acest popor românesc e atât de sărăcit, atât de amețit prin fraze, atât de căzut, încât un asemenea om ar muri sub garduri, ca Şincai[325] ori ca

---

321 idem, Manuscrisul *În genere toată societatea*…, în Opere, vol. IX, pag. 467

322 idem, *De câteva zile limbagiul ziarelor liberale*…, Timpul, 21 februarie 1878, în Opere, vol. X, pag. 52

323 idem, *D[omnul] C.A. Rosetti e, se vede*…, Timpul, 4 august 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 159

324 ibidem

325 „Daca Şincai ţinea la pântece desigur Iosif II, care-a vorbit cu dânsul, l-ar fi făcut profesor aulic la Viena(;). Dar Şincai era român, era mândru. Şincai n-a fost la Roma şi la Iosif II ca să se vânză; a murit sub un gard”.(idem, Manuscrisul *Daca Şincai*…, în Opere, vol. XV, pag. 370) „Purtând în desagi istoria românilor”., idem, «*Dacia viitoare», iată titlul*…, Timpul, 17 februarie 1883, în Opere, vol. XIII, pag. 257

Avram Iancu, sau s-ar găsi cineva să-l vânză, precum pe Tudor l-a vândut sârbul Macedonski[326], şi, în acelaşi timp în care acel singur om ar zăcea în puşcărie sau la ocnă, tot unui C.A. Rosetti sau unei Caradale i s-ar vota pensie reversibilă, pentru c-ar fi scăpat țara de acel om. Glontele care a lovit în Barbu Catargiu trebuie să fi având pensie şi decorație căci, din neam în neam, cei ce au vândut țările acestea, cei ce au trădat acest popor, aceia au fost distinşi, decorați, aplaudați şi populari"[327].

„În mod general am spus demult că înmulțirea disproporționată a claselor improductive şi împuținarea celor producătoare este răul de căpetenie, care devine şi mai grav prin împrejurarea că consumatorii improductivi sunt aproape toți străini. Fără îndoială, toți

---

[326] Apropo, în treacăt spun: „Există aci în Bucureşti un soi de smintit de care se păzeşte toată lumea – sârb de neamul lui, şi anume strănepotul acelui sârbotei trădător, Macedonski, care-a vândut creştetul sfânt al lui Tudor pe mâna adunăturilor de vagabonzi ale grecului Ypsilante"., idem, Manuscrisul *Există aici în Bucureşti…*, în Opere, vol. XV, pag. 368

„Acest individ"(ibidem) „deşi nimic alt decât nepotul sârboteiului tafecciu care-a vândut creştetul sfânt al domnului Tudor în mâinile grecilor"(idem, Manuscrisul *Deşi nimic alt decât…*, în Opere, vol. XV, pag. 368), „se pretinde neam de boier de Ţara Românească".(idem, Manuscrisul *Există aici în Bucureşti…*, în Opere, vol. XV, pag. 368) Şi „se pretinde boier mare, la care alţii n-ar fi vrednici a fi slugi măcar.

Dar acest autor a mers şi mai departe. S-a declarat întâi el însuşi renăscător al dramei şi poeziei române, a pus în foaie în *margini negre* de doliu numele tuturor oamenilor cuviincioşi cari nu voiau să se aboneze la *asemenea* literatură şi să-i fie intim în familiile lor, a făcut albie de câine pe nemuritorul nostru Alecsandri, necum pe alţii. Şi răsplata?

Bene-merenti clasa I(;)"., idem, Manuscrisul *Deşi nimic alt decât…*, în Opere, vol. XV, pag. 368

[327] idem, *D[omnul] C.A. Rosetti e, se vede…*, Timpul, 4 august 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 159

liberali, căci liberi de a esploata vor să fie, fără îndoială egalitari, căci egali vor să fie, ei pripăşiți de ieri-alaltăieri, cu toți cei ale căror nume s-amestecă cu începuturile țării. Egali da! Dar semenii noştri nu sunt(;).

Aşa de puțin încât e preferabil să fim tiranizați de un român decât egali şi liberi alături cu aceste stârpituri(;); aşa de puțin încât singurul bine veritabil ce-ar putea să ne facă(;) ar fi să ne slăbească cu dragostea şi să nu se mai intereseze de o țară care nu-i a lor, nici de-un popor din care nu fac parte"[328].

„În capul unui stat român nu se cade să vedem aproape numai oameni străini, incapabili de-a pricepe geniul poporului nostru şi, până la un grad oarecare, incapabili de-al iubi şi de a-l cruța. Şi când vorbim de poporul român, ştim foarte bine de cine vorbim. Nu de amestecături, nu de oameni veniți de ieri-alaltăieri în una din provinciile Daciei lui Traian, ci de acel element etnic ieşit (rezultat n.n.) din încrucişarea romanilor cu dacii, de rasa română[329]. Aceasta a fost în trecutul țărilor noastre rasa plastică, rasa formatoare de stat, cea orânduitoare, cea istorică; aceasta trebuie să şi rămâie de acuma înainte"[330].

Însă, pentru aceasta, „noi nu cerem şi nu voim exterminarea(;) elementelor hibride"[331]. „Ceea ce pretindem e ca asemenea elemente să nu fie *determinante*, *domnitoare*, în statul român. Nu ne opunem dacă ele se vor hrăni prin muncă proprie, iar nu exploatând munca altora"[332]… „La noi cestiunea

---

328 ibidem

329 „care, anatomic, este un popor de ciobani"., idem, *Din abecedarul economic*…, Timpul, 21 decembrie 1877, în Opere, vol. X, pag. 28

330 idem, *Din nefericire*…, Timpul, 3 septembrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 324

331 ibidem

332 ibidem

socială e o cestiune de parazitism”[333]. „Clasele muncitoare trebuiesc scăpate de paraziți; paraziții însăşi trebuie, printr-o riguroasă organizare, siliți la munca la care se pricep”[334]… „O reorganizare socială, având drept principiu apărarea şi încurajarea muncii, înlăturarea feneanților şi paraziților din viața publică, iată ceea ce e de neapărată necesitate”[335].

„Cestiunea de căpetenie pentru istoria şi continuitatea de dezvoltare a acestei țări este ca elementul românesc să rămâie cel determinant, ca el să dea tiparul acestei forme de stat, ca limba lui, înclinările lui oneste şi generoase, bunul lui simț, c-un cuvânt geniul lui să rămâie şi pe viitor norma de dezvoltare a țării şi să pătrundă pururi această dezvoltare. Voim statul național, nu statul cosmopolit, nu America dunăreană. Voim ca stejarul stejari să producă, nu meri pădureți”[336].

„Deci, stabilind principiul fundamental că orice politică practică nu poate lucra decât cu elementele car-i sunt date[337], iar nu cu cele pe cari şi le închipuieşte a le avea şi convinşi că idei şi interese, fie cât de diverse, sunt şi trebuie să fie armonizabile pentru ca statul să fie cu putință, nici înțelegem, nici avem vreo încredere în mişcări violente sau estralegale şi, mai puțin încă în

---

333 ibidem, pag. 323

334 ibidem, pag. 323, 324

335 ibidem, pag. 324

336 idem, *«Românul» ne face o imputare…*, Timpul, 17 decembrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 444

337 „Nenorocite sunt pornirile optimiste şi idealiste exagerate în politică, unde omul de stat nu-i chemat să construiască o lume după propria-i fantazie, ci să conducă nişte interese pozitive ţinând seama de firea lumii reale”., idem, *Politica noului Cabinet englez*, Timpul, 17 mai 1880, în Opere, vol. XI, pag. 175

conspirațiuni, deşi aceste din urmă s-au bucurat în trecut de o nejustificată glorie, de laurii pe cari cu uşurință-i plăsmuiesc gazetele, de aureola pe cari cei interesați o creează cu aceeaşi uşurință cu care cei dezinteresați o condamnă.

Tăgăduim că pe calea aceasta se poate realiza un adevărat progres, pe care nu-l vedem şi nu-l aprobăm decât în dezvoltarea treptată şi continuă a muncii fizice şi intelectuale[338]. Căci cine zice *progres*

---

338 „Nu originea face pe un popor să fie trainic, ci munca lui proprie(;)"., idem, *Notițe bibliografice*, Timpul, 6, 7, 8 mai 1880, în Opere, vol. XI, pag. 157

„Oricând trebuie să existe putinţa pentru om de a urca prin muncă şi merit ierarhia socială, care n-ar trebui să fie decât o ierarhie a muncii".(idem, *Ni se pare că vorbim*…, Timpul, 17 august 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 172) („Dar să ne înţelegem: prin muncă şi merit. Nu prin esploatarea muncii altora, nu prin speculă, nu prin şarlatanerie politică, nu prin tripotaj şi joc de bursă"., ibidem)

„E adevărat că am afirmat şi afirmăm că o societate bine constituită şi sănătoasă cată să aibă forma unei piramide. O lopată de grâu aruncată în vânt, când recade la pământ, ia această formă, cea mai sigură pentru durata ei. Daca ar lua forma unui cub sau a unui cilindru ar cădea la cea întâi suflare de vânt. Astfel şi cu un popor şi cu un stat. Pe cât timp Roma era înconjurată de sate cuprinse de ţărani, pe cât timp baza ce purta această cetate era largă, Roma a cucerit pământul; când însă Laţiul şi Italia s-au pustiit, când întreg poporul s-a prefăcut în politiciani care cereau *panem et circens* de la guvern, subzistenţa din banul public, piramida era întoarsă cu vârful în jos, toţi domneau şi nimeni nu muncea, şi Imperiul a căzut în faţa unor popoare barbare, dar mai drepte, mai sănătoase, mai firesc organizate decât poporul roman în decadenţă"., ibidem, pag. 170-172

„Ierarhia muncii se constituie, prin chiar natura ei, în piramidă. La zece mii de oameni învăţaţi pe toate terenele se naşte(;) un Buckle ca vârf al piramidei; din sutele de mii de soldaţi ai unei armii mari se alege un Moltke, ale căror servicii se răsfrâng

apoi asupra întregului. Această ierarhie firească o susţinem(;) noi"., ibidem, pag. 172

„A existat în lume un stat care-a apus după o viaţă de şapte mii de ani – Egipetul. Înlăuntrul anticităţii deja Egipetul era o anticitate proprie, şi Homer putea vorbi de ea cum noi azi vorbim de Homer. Egiptenii erau cunoscuţi pentru înţelepciunea, pentru spiritul lor de adevăr şi de dreptate. Unui popor care-a existat şapte mii de ani d-a rândul nu i se poate tăgădui o calitate în arta de-a guverna. Cel puţin ar fi absurd a i-o tăgădui după o probă continuă de atâtea mii de ani. Egiptenii erau asemenea cunoscuţi ca poporul cel mai conservator al anticităţii. Ei au voit să eternizeze pentru urmaşii din veacurile viitoare într-o icoană de piatră secretul lungii lor vieţi pe pământ şi au zidit – piramidele. Viaţa altor state comparată cu a Egipetului este ca viaţa unei muşti comparate cu a unui om, ca traiul unei buruieni comparat cu cel a[l] unui stejar. Statul egiptean era ierarhic. Nu este exact ceea ce afirmă unii, că oamenii nu puteau trece din castă în castă. Din contra, putinţa de-a trece era asigurată – dar numai meritului şi muncii. State demagogice, cari nu ţin seamă de ierarhia naturală a meritului şi a muncii şi cari, din contra, află mijloace de-a privilegia înaintarea feneantismului şi sterilităţii oamenilor vicleni şi maloneşti, răsar şi pier, fără înflorire, ca plantele criptogame"., ibidem

„Un învăţat german, dr. Reinisch, în cercetările sale asupra Egipetului spune că:

> «*acum 3700 de ani, cultura acestei ţări a avut o tranziţie spre corupţie, demoralizare şi desfrânare. Cea dentâi cauză a corupţiei erau numeroşii negustori semiţi: fenicieni, arabi, evrei, cari se aşezaseră în Egipet şi au zguduit conştiinţa de drept şi stricta ordine a poporului prin uzanţele lor de afaceri şi prin vânătoarea de câştig. Întâi s-au demoralizat servii şi sclavii, apoi veni un regim al metreselor, căci cei mari cumpărau sclave siriene şi etiopiene, le încărcau cu bogăţii şi-şi neglijau soţiile proprii. Pofta desfrânată de câştigare de averi, o nemărginită goană de plăceri* (goană după plăceri n.n.) *a adus o deplină răsturnare a raporturilor sociale. Familii celebre se ruinară şi*

sărăciră, iar în locul lor se iviră parveniţi fără ruşine. Oameni ce nu avuseră nimic ajunseră să posedeze bogăţii, palate, grădini, sclavi şi comori, se îmbulziră în toate sferele şi câştigară până şi intrarea la Curte. Cine simţea în sine instinctul irezistibil de-a fura*, dar vrea să practice acest instinct în mod cuviincios, n-avea decât să meargă la percepţie, să-şi ia patent de hoţ şi să se înscrie în breasla pungaşilor. Aceştia aveau un staroste, la care se depuneau toate lucrurile furate în Egipetul întreg şi cine voia să reintre în posesiunea lucrurilor sale mergea la staroste, care-i restituia lucrurile după ce plătea o provizie pentru hoţ. Ba regele Rampsinit însuşi dete mâna fiicei lui iubite celui mai mare hoţ din ţară care ducea de nas şi poliţia publică şi cea secretă şi, deşi în Egipet nu erau juraţi, scăpase de condamnare şi era recunoscut ca* omul cel mai cu minte din ţară*. Atât de jos căzu Egipetul, acest străvechi leagăn al culturii, care prin hărnicie şi muncă ajunsese la cea mai mare înflorire.*»

Câştigul fără muncă intelectuală sau fizică, fără administrarea unui capital moştenit, e un furt făcut în condiţii cuviincioase”., idem, *În vederea alegerilor*…, Timpul, 27 iunie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 221

„Machiavelli zice: un rău politic se poate vindeca pe cât timp puţini-l văd; când [î]l vede toată lumea, el nu mai e de vindecat”., idem, *«Românul» în numărul său*…, Timpul, 21 septembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 192

„Un mic bulgăre de omăt căzând din vârful unui munte se face din ce în ce mai mare, rupe cu el copacii codrilor, strică ogoarele, astupă un sat. Un mic sâmbure greşit în dezvoltarea soţietăţii, în viaţa economică creşte şi îngroapă o naţiune. Ne mirăm cu toţii de mulţimea crâşmelor din ţara noastră, de mulţimea judanilor – cauza e mulţimea rachiului, mulţimea velniţelor, dar oare această mulţime de unde vine? Sub domnia turcească a existat micul sâmbure, o dispoziţie de export. Exportul grânelor era oprit. Prin urmare grânele neconsumate trebuiau prefăcute în obiect exportabil, în vite. S-au combinat lucrurile.

nu-l poate admite decât cu legile lui naturale, cu continuitatea lui treptată. A îmbătrâni în mod artificial pe un copil, a răsădi plante fără rădăcină pentru a avea grădina gata în două ceasuri nu e progres, ci devastare. Precum creşterea unui organism se face încet, prin superpunerea continuă(;) de nouă materii organice, precum inteligența nu creşte şi nu se-ntăreşte decât prin asimilarea lentă a muncii intelectuale din secolii trecuți şi prin întărirea principiului înnăscut al judecății, precum orice moment al creşterii e o conservare a celor câştigate în trecut şi o adăogire a elementelor cucerite din nou (a elementelor proaspăt cucerite n.n.), astfel, adevăratul progres nu se poate opera decât conservând pe de o parte, adăogând pe de alta: o vie legătură între prezent

---

Velniţa consuma prisosul şi da hrană vitelor. Velniţa producea rachiu, rachiul trebuie consumat – şi era mult. S-au făcut multe crâşme. Pentru aceasta trebuiau crâşmari. S-au adus *mulţi* evrei şi proprietarul impunea fiecăruia din supuşii săi de a lua atâta rachiu pe an. Unele plăţi pentru muncă se făceau în rachiu. S-a introdus exportul, într-adevăr, însă velniţele au rămas; în locul grânelor s-au luat cartofii, căci rachiul devenise o trebuinţă şi această trebuinţă cerea împlinire. Care a[u] fost rezultatele ei? O populaţie nesănătoasă, fără energie de caracter, fără energie economică, care-şi vinde munca pe băutură, o populaţie în care mortalitatea creşte în mod înspăimântător, iar sudoarea mânelor ei se capitalizează în mânile unui element fără patrie(;)"., idem, Manuscrisul *În genere toată societatea*…, în Opere, vol. IX, pag. 464, 465

„Un om mare aserveşte în adevăr toate principiile câte agită clasele unei societăţi unui mare plan politic, servindu-se de clericali când sentimentul religios al poporului său cată să fie pus în mişcare; de nobilime când simţul istoric al naţiei cată să dea naştere unei nouă formaţiuni; de liberalism atunci când forme moştenite se opun realizării unor idei şi trebuiesc înveninate prin liberalismul cosmopolit;(;) un om mare zideşte dărâmând, ca natura, agentul Dumnezeirii(;)"., idem, *E clar că un stat*…, Timpul, 12 noiembrie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 401

şi viitor, nu însă o serie de sărituri fără orânduială. Deci, progresul adevărat fiind o legătură naturală între trecut şi viitor, se inspiră din tradițiunile trecutului, înlătură însă inovațiunile improvizate şi aventurile hazardoase”[339]. „Progresul nu se improvizează prin comoțiuni violente. El este opera înceată şi înțeleaptă a timpului”[340]. „Cine-şi închipuieşte că poate progresa prin salturi nu face alta decât a da înapoi”[341].

„Interesul practic pentru patria noastră ar consta, cred, în înlăturarea teoretică a oricărei îndreptățiri pentru importul necritic de instituțiuni străine, care nu sunt altceva decât organizații (decât organizări n.n.) speciale ale societății omeneşti în lupta pentru existență, care pot fi deci preluate în principiile lor generale, dar a căror cazuistică trebuie să rezulte în mod empiric din relațiile dintre popor şi țară [teritoriu]”[342].

„Niciodată o *vorbă* nu poate înlocui o realitate,(;)niciodată fraza culturii nu e echivalentă cu munca reală a inteligenței şi mai ales cu întărirea propriei judecăți, care e cultura adevărată, (;)niciodată fraza libertății nu e echivalentă cu libertatea adevărată, care e facultatea de a dispune de sine însuşi prin muncă şi prin capitalizarea muncii[343]”[344].

---

339 idem, *Un nou program?*, Timpul, 17 februarie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 17, 18

340 idem, *Credem necesar*…, Timpul, 14 februarie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 55

341 idem, *Revista statistică*…, Timpul, 15 şi 22 august 1876, în Opere, vol. IX, pag. 184

342 idem, *Scrisoarea adresată, la 5 februarie 1874, din Charlottenburg, lui Titu Maiorescu*, în Opere, vol. XVI, Ediție critică întemeiată de Perpessicius, Ed. cit., 1989, pag. 48

343 „Orice om datoreşte societăţii care-l susţine un echivalent de muncă; dar nu orice vită încălţată are dreptul de-a determina valoarea acestui echivalent. Cele câteva sonate ale lui Beethoven nu dau ele mai mult decât toate operetele lui Offenbach la un loc? Cărbune şi unul, cărbune şi altul. Dar unul multiplicat în timpul de formaţiune şi cu energia presiunii – diamant; cellalt, cărbune de mesteacăn”., idem, Manuscrisul *Cărbune şi diamant*, în Opere, vol. XV, pag. 81

„Echivalentul de muncă mecanică dat de producători se converteşte fără nici o îndoială în echivalent intelectual şi moral în consumatori, minus cheltuielile de mediaţiune.

Să presupunem însă că acel echivalent de muncă mecanică asigură averea, deci neatârnarea unui caracter omenesc, a unui caracter care merită a fi neatârnat, care e nobil, dezinteresat, plin de iubire de oameni şi de dreptate. Oare acest echivalent *moral* nu este o compensaţie deplină a muncii fizice care-l susţine, când oamenii au atâta nevoie tocmai de iubire de oameni şi de dreptate?”, idem, Manuscrisul *Echivalentul moral al muncii*, în Opere, vol. XV, pag. 81

„*La hautte finance*, reprezentată mai cu seamă prin bancheri evrei, a fost cauza marilor crize economice din Germania şi Austria, a ruinat ramuri întregi de producţiune, a lăsat fără muncă mii de braţe.

Dar în realitate mişcarea în contra lor e îndreptăţită nu pentru că neagă averea individuală, ci întrucât contestă mijloacele cu cari acele averi se fac. Orice reformă economică şi socială va respecta averea datorită muncii reale sau capitalizate, dar va trebui să combată mijloacele de a face avere fără muncă, fără producţiune, numai prin speculă şi prin amăgire.

Faţă cu aceste rele evidente şi generale foile izraelite ne vin cu protestaţiuni de umanitate şi civilizaţiune. Asemenea protestaţiuni sunt poate la locul lor înaintea unor cititori inculţi, cari se simt măguliţi când li se spune că sunt civilizaţi. Civilizaţia proprie consistă în suma de adevăruri înţelese şi practicate de un popor. Cu cât suma de adevăruri e mai mare cu atât civilizaţia e mai înaltă. E însă un adevăr că evreii au o influenţă dezastroasă asupra stării morale şi materiale a poporului nostru, un adevăr că sunt o rasă străină şi imigrată de 40 de ani încoace, un adevăr că corupţia şi imoralitatea formează alaiul imigraţiunii lor, un adevăr că – escepţie făcând cei asimilabili dintre ei – cată să fie înlăturaţi din sate, că trebuie să li se interzică colportajul în oraşe, că trebuie aduşi la necesitatea de-a *munci*.

A munci însă va să zică a *produce* obiecte de indiscutabilă utilitate, nu a vinde rachiu sau a colporta productele altora”., idem, *Mulţămită împrejurărilor*…, Timpul, 13 octombrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 367 („Trebuie să cunoaştem esploatarea săteanului în Moldova prin manopere uzurare, prin beţie, ca să înţelegem pentru ce el nu

„Libertatea este facultatea de-a dispune după inspirațiunea propriei noastre judecăți de puterile noastre mecanice şi intelectuale. Marginea libertății e paguba ce i-o putem aduce altuia”[345].

„Dumnezeu nu e în cer, nu-i pe pământ; Dumnezeu e în inima noastră”[346].

numai că n-a înaintat, dar a dat înapoi; pentru ce el ni se înfăţişează abătut ca un idiot, fără viaţă (fără vlagă n.n.) şi fără plăcere pentru viaţă”., idem, *Rezultatele uzurei în România*, Timpul, 12 iunie 1879, în Opere, vol. X, pag. 246)

„Iată cestiunea cum se prezintă astăzi. Nu mozaismul ca antiteză a creştinismului, ci poporul modern, cu clasele lui muncitoare, în antiteză cu rasa veche, discompuitoare, egoistă, fără sentiment pentru binele public, iată adevăratul antagonism.

Cât despre umanitate... e fără îndoială mai uman, mai creştinesc lucru de-a apăra munca claselor de jos contra speculei şi uzurei decât a apăra specula şi pe esploatator în contra celui esploatat”., idem, *Mulțămită împrejurărilor*…, Timpul, 13 octombrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 367

„În ochii mei, acela care a muncit, dar a rămas tot sărac, se bucură de aceeaşi consideraţie ca şi acela care s-a îmbogăţit prin muncă; iar acela care s-a îmbogăţit fără să muncească e în ochii mei tot atât de mic ca şi acela care e sărac pentru că nu munceşte”., idem, Cugetarea *În ochii mei*, Acțiunea, 11 aprilie 1906, în Opere, vol. XVII, pag. 322

344 idem, *Un nou program?*, Timpul, 17 februarie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 18

345 idem, Manuscrisul *Libertatea şi marginile ei*, în Opere, vol. XV, pag. 79

346 idem, Suita *Idei şi gânduri*, Munca literară şi științifică, nr.10/1905, în Opere, vol. XVII, pag. 322

Bibliografie MIHAI EMINESCU

(nominalizează doar articolele și, respectiv, manuscrisele din care am citat)

1. *Ecuilibrul*, în ziarul *Federațiunea*, III, nr. 38 din 22 aprilie, 4 mai 1870 – Textul este reprodus în Mihai Eminescu, ***Opere, vol. IX***, ***PUBLICISTICĂ***, 1870-1877, *Albina*, *Familia*, *Federațiunea*, *Convorbiri Literare*, *Curierul de Iaşi*, Studiu introductiv de Alexandru Oprea, cu 68 de reproduceri după manuscrise şi publicații, Ediție critică întemeiată de Perpessicius, Editura Academiei, Bucureşti, 1980.
2. *Bătrânii noştri erau practici…*, în ziarul *Curierul de Iaşi*, IX, nr. 74 din 4 iulie 1876 – Textul este reprodus în Opere, vol. IX.
3. *Influența austriacă asupra românilor din Principate*, în ziarul *Convorbiri literare*, X, nr. 5 din 1 august 1876 – Textul este reprodus în Opere, vol. IX.
4. *Revista statistică*, în ziarul *Curierul de Iaşi*, IX, nr. 90 din 15 şi 22 august 1876 – Textul este reprodus în Opere, vol. IX.
5. *Între părerile…*, în ziarul *Curierul de Iaşi*, IX, nr. 112 din 10 octombrie 1876 – Textul este reprodus în Opere, vol. IX.
6. *A începe cu stereotipul…*, în ziarul *Curierul de Iaşi*, IX, nr. 113 din 13 octombrie 1876 – Textul este reprodus în Opere, vol. IX.
7. *Se vorbeşte că în Consiliul…*, în ziarul *Curierul de Iaşi*, IX, nr. 125, 126, 127, 128, 129 din 17, 19, 21, 26, 28 noiembrie 1876 – Textul este reprodus în Opere, vol. IX.
8. *Timpul reproduce…*, în ziarul *Curierul de Iaşi*, IX, nr. 133 din 5 decembrie 1876 – Textul este reprodus în Opere, vol. IX.
9. *Robie modernă*, în ziarul *Curierul de Iaşi*, IX, nr. 135 din 12

decembrie 1876 – Textul este reprodus în Opere, vol. IX.

10. *Bugetul pe anul curent…*, în ziarul *Curierul de Iaşi*, X, nr. 1 din 5 ianuarie 1877 – Textul este reprodus în Opere, vol. IX.
11. *Evreii şi Conferinţa*, în ziarul *Curierul de Iaşi*, X, nr. 2 din 9 ianuarie 1877 – Textul este reprodus în Opere, vol. IX.
12. *Ambasadele turceşti…*, în ziarul *Curierul de Iaşi*, X, nr. 146 din 1 mai 1877 – Textul este reprodus în Opere, vol. IX.
13. *«Românul» continuă şi acum...*, în ziarul *Timpul*, II, nr. 248 din 2 noiembrie 1877 – Textul este reprodus în ***Opere, volumul X, PUBLICISTICĂ***, 1 noiembrie 1877 – 15 februarie 1880, *Timpul*, cu 16 reproduceri după manuscrise şi publicaţii, Ediţie critică întemeiată de Perpessicius, Editura Academiei, Bucureşti, 1989.
14. *Actualitatea…*, în ziarul *Timpul*, II, nr. 279 din 11 decembrie 1877 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
15. *Paralele economice*, în ziarul *Timpul*, II, nr. 280 din 13 decembrie 1877 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
16. *Batrânii şi tinerii*, în ziarul *Timpul*, II, nr. 281 din 14 decembrie 1877 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
17. *Ilustraţii administrative*, în ziarul *Timpul*, II, nr. 285 din 18 decembrie 1877 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
18. *Din abecedarul economic*, în ziarul *Timpul*, II, nr. 287 din 21 decembrie 1877 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
19. *Frază şi adevăr*, în ziarul *Timpul*, II, nr. 289 din 23 decembrie 1877 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
20. *De câteva zile limbagiul ziarelor liberale…*, în ziarul *Timpul*, III, nr. 40 din 21 februarie 1878 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
21. *Din Petersburg ne soseşte ştirea…*, în ziarul *Timpul*, III, nr. 172 din 6 august 1878 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
22. *La propunerea noastră…*, în ziarul *Timpul*, III, nr. 191 din 31 august 1878 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
23. *La noi ca la nimenea…*, în ziarul *Timpul*, III, nr. 200 din 12 septembrie 1878 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
24. *E ciudat că tocmai noi…*, în ziarul *Timpul*, III, nr. 212 din 27 septembrie 1878 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
25. *Nu suntem dispuşi a reveni…*, în ziarul *Timpul*, III, nr. 215 din 30 septembrie 1878 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
26. *Am avut adeseori ocazia…*, în ziarul *Timpul*, III, nr. 219 din 5 octombrie 1878 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
27. *La voce d'Italia*, în ziarul *Timpul*, III, nr. 221 din 7 octombrie 1878 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.

28. *Mâine, duminică, e ziua hotărâtă…*, în ziarul *Timpul*, III, nr. 222 din 8 octombrie 1878 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
29. *Spiritul public modern*, în ziarul *Timpul*, III, nr. 246 din 8 noiembrie 1878 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
30. *Într-un studiu de politică…*, în ziarul *Timpul*, III, nr. 270 din 9 decembrie 1878 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
31. *Organele de publicitate…*, în ziarul *Timpul*, III, nr. 279 din 30 decembrie 1878 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
32. *Nu ştim de unde şi până unde…*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 3 din 5 ianuarie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
33. *Credem că destul am vorbit…*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 5 din 9 ianuarie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
34. *Tot în numărul nostru din 20 decembrie…*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 8 din 18 ianuarie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
35. *În zadar ar încerca cineva…*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 23 din 30 ianuarie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
36. *Trei zile de-a rândul…*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 39 din 20 februarie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
37. *Ieri domnul deputat Giani…*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 41 din 22 februarie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
38. *O cestiune mai mult caracteristică…*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 43 din 24 februarie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
39. *Ieri şi alaltăieri Camera…*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 45 din 27 februarie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
40. *Deosebirea între aceste două declarații…*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 47 din 1 martie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
41. *Între multele neplăceri ale vieții…*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 65 din 22 martie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
42. *Ieri s-a citit…*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 67 din 24 martie 1879, – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
43. *Alaltăieri, luni dimineața…*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 73 din 5 aprilie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
44. *Un cenuşar român...*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 76 din 8 aprilie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
45. *Domnul Simeon Mihălescu publică…*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 84 din 18 aprilie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
46. *Toți ştiu…*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 91 din 27 aprilie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
47. *«Românul» în ajunul alegerilor…*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 96 din 3 mai 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.

48. *Puține zile încă…*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 97 din 4 mai 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
49. *Lucru de care trebuie…*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 105 din 15 mai 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X
50. *De ceea ce ne temem…*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 115 din 27 mai 1879, – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
51. *Rezultate ale uzurei în România*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 128 din 12 iunie 1879, – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
52. *Industrie şi comerț*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 129 din 13 iunie 1879, – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
53. *Vechea imputare…*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 134 din 19 iunie 1879, – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
54. *Cu cât trec una după alta zilele…*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 138 din 23 iunie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
55. *De când nația…*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 139 din 24 iunie 1879, – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
56. *Marea majoritate…*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 141 din 27 iunie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
57. *Trebuie să aibă cineva…*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 146 din 4 iulie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
58. *Dacă proiectul maiorității…*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 149 din 7 iulie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
59. *«Fremdenblatt», ziar oficios…*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 151 din 10 iulie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
60. *De când a început…*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 155 din 14 iulie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
61. *Camerele actuale de revizuire…*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 157 din 17 iulie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
62. *Ziarele guvernului…*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 161 din 22 iulie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
63. *Ne e silă…*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 168 din 1 august 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
64. *Caracterul obştesc al luptelor…*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 170 din 7 august 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
65. *Esprimată în termenii cei mai generali…*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 180 din 17 august 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
66. *De când cu începerea…*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 205 din 19 septembrie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
67. *După cum se poate prevedea…*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 216 din 2 octombrie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.

68. *În şedinţa de ieri a Camerei…*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 218 din 4 octombrie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
69. *Mai toate ziarele oficioase…*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 253 din 16 noiembrie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
70. *Se închină omul totdauna şi-n tot locul?…*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 263 din 29 noiembrie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
71. *Voim să ne spunem părerea…*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 277 din 16 decembrie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
72. *În discutarea proiectului de maiorat…*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 279 din 20 decembrie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
73. *Totdauna înaintea unui vot…*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 10 din 13 ianuarie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
74. *Faceţi interesele*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 12 din 17 ianuarie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
75. *Nenorocitele astea de ţări…*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 17 din 22 ianuarie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
76. *Astăzi patrusprezece ani…*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 33 din 12 februarie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
77. *Un nou program?...*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 38 din 17 februarie 1880 – Textul este reprodus în ***Opere, volumul XI, PUBLICISTICĂ***, 1 februarie 1880 – 31 decembrie 1880, *Timpul*, cu 27 de reproduceri după manuscrise şi publicaţii, Ediţie critică întemeiată de Perpessicius, Editura Academiei, Bucureşti, 1984.
78. *Din momentul în care…*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 41 din 21 februarie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
79. *N-ar fi greu de polemizat…*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 43 din 23 februarie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
80. *Am văzut cu înlesnire…*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 44 din 24 februarie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
81. *Ne pare bine…*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 50 din 2 martie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
82. *Nu poate fi politică bună…*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 59 din 13 martie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
83. *Adeseori, o lege oarecare…*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 61 din 15 martie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
84. *Ziarul «Presa» în revista sa…*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 65 din 20 martie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
85. *Austro-Ungaria şi naţionalităţile*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 83 din

11 aprilie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.

86. *Deşi termenul «Mesaj»…*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 88 din 17 aprilie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.

87. *În numărul nostru de vineri…*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 95 din 29 aprilie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.

88. *Banca de Scont şi Circulaţiune*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 96 din 30 aprilie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.

89. *Notiţe bibliografice*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 101 din 6, 7, 8 mai 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.

90. *Alegerile consiliilor judeţene*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 102 din 7 mai 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.

91. *Politica noului Cabinet englez*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 110 din 17 mai 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.

92. *O însărcinare publică…*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 111 din 18 mai 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.

93. *Între avocaţii din Austria…*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 141 din 27 iunie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.

94. *De pe când se discută…*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 152 din 10 iulie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI

95. *Privind la politica noastră…*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 156 din 15 iulie 1880, în Opere, vol. XI.

96. *Programul nostru zicea…*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 162 din 22 iulie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.

97. *Calumniare audacter…*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 165 din 25 iulie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.

98. *În numărul de ieri am arătat…*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 166 din 26 iulie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.

99. *Dacă în timpul guvernului conservatorilor…*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 170 din 31 iulie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.

100. *Nu avem din nefericire un serviciu statistic…*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 171 din 1 august 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.

101. *Încă de pe când ne căutau ceartă…*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 172 din 2 august 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.

102. *Nu încape îndoială…*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 176 din 8 august 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.

103. *Ce ajută toate declamaţiile…*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 179 din 12 august 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.

104. *Politica de stat şi politica de partid*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 181 din 14 august 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.

105. *Tânărul D[omn] G.C. Cantacuzino…*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 186 din 21 august 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
106. *Nu ne îndoiam…*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 199 din 6 septembrie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
107. *Ar fi bine dacă în polemică…*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 206 din 16 septembrie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
108. *Oricât de deosebiți ar fi oamenii…*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 207 din 17 septembrie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
109. *Ni se anunță din Viena…*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 209 din 19 septembrie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
110. *«Românul», după ce parafrazează…*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 217 din 28 septembrie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
111. *Cum cad ministeriile…*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 236 din 22 octombrie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
112. *Nu încurajăm fanteziile politice…*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 240 din 26 octombrie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
113. *E clar că un stat…*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 253 din 12 noiembrie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
114. *Adevărul doare…*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 255 din 14 noiembrie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
115. *Am discutat cu nepărtinire…*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 275 din 10 decembrie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
116. *Dacă polemica noastră…*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 285 din 21 decembrie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
117. *Patologia societății noastre*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 3 din 4 ianuarie 1881 – Textul este reprodus în ***Opere, volumul XII, PUBLICISTICĂ***, 1 ianuarie 1881 – 31 decembrie 1881, *Timpul*, cu 28 de reproduceri după manuscrise şi publicații, Ediție critică întemeiată de Perpessicius, Editura Academiei, Bucureşti, 1985.
118. *Apropiindu-se alegerile...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 4 din 6 ianuarie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
119. *Varii în adevăr…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 9 din 14 ianuarie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
120. *Are haz «Românul»…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 16 din 22 ianuarie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII
121. *Între variile acuzări*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 17 din 23 ianuarie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
122. *Erodot al «Românului» continuă…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 19 din 25 ianuarie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
123. *Nu este cestiune care…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 23 din 30 ianuarie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.

124. *Laudele pe cari foile guvernamentale…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 26 din 5 februarie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
125. *«Românul» nu încetează…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 27 din 6 februarie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
126. *Trei evenimente…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 31 din 11 februarie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
127. *Foile române din Ardeal…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 33 din 13 februarie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
128. *Sentința Tribunalului…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 34 din 14 februarie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
129. *Mai alaltăieri…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 38 din 19 februarie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
130. *În numărul său de azi…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 39 din 20 februarie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
131. *Pe când discutăm…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 40 din 21 februarie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
132. *D[omnul] Vernescu a interpelat…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 48 din 3 martie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
133. *«Românul» ne somează…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 51 din 6 martie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
134. *Ni se zice…nu afirmăm…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 61 din 18 martie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
135. *Răspunzând la discursul domnului Maiorescu…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 63 din 20 martie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
136. *Ziarele franceze…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 65 din 22 martie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
137. *Adevărul doare. Pe la 3 martie…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 72 din 1 aprilie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
138. *Şi iarăşi bat la poartă…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 82 din 12 aprilie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
139. *A aştepta să culegi…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 83 din 16 aprilie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
140. *Abstracție făcând…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 86 din 20-21 aprilie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
141. *A discuta cu ignoranța…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 90 din 26 aprilie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
142. *Să discutăm cu «Românul»…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 97 din 6 mai 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
143. *Nu vom discuta cu «Românul» principii…* în ziarul *Timpul*, VI, nr. 99 din 8 mai 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.

144. *Era un obicei înainte…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 101 din 10 mai 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
145. *The Times şi Timpul, iată tema…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 108 din 20 mai 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
146. *Înclinăm uneori…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 120 din 5 iunie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
147. *Fără a avea darul…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 124 din 10 iunie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
148. *Fraţii Nădejde…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 131 din 18 iunie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
149. *În prima săptămână…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 138 din 27 iunie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
150. *În vederea alegerilor…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 134 din 21 iunie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
151. *Economiştii observă…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 148 din 10 iulie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
152. *Creditul Mobiliar şi presa Capitalei*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 158 din 23 iulie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
153. *Spre răsărit, nu spre apus!*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 161 din 26 iulie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
154. *«Românul» a contractat năravul…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 163 din 29 iulie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
155. *Urmând discuţiunea…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 164 din 30 iulie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
156. *Nu ne îndoim că distingerea…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 166 din 1 august 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
157. *Ce pofteşte «L'indépendance roumaine»?*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 169 din 5 august 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
158. *Căutând a esplica…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 170 din 6 august 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
159. *Adevărul că în decursul…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 172 din 9 august 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
160. *Teoria noastră…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 178 din 17, 18 august 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
161. *Mai zilele trecute…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 180 din 20 august 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
162. *Răul de căpetenie…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 182 din 22 august 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
163. *Cată să spunem…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 190 din 2 septembrie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.

164. *Din nefericire…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 191 din 3 septembrie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
165. *Două monografii…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 193 din 5 septembrie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
166. *Meşter în falsificare…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 201 din 23 septembrie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
167. *Ce adevărată e teoria…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 206 din 17 septembrie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
168. *Acuzațiunea ridicată…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 209 din 26 septembrie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
169. *N-a trecut mult…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 211 din 29 septembrie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
170. *Preaosfinția Sa musiu Chițu…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 215 din 3 octombrie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
171. *Prin faimoasa scrisoare…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 218 din 7 octombrie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
172. *«L'indépendance Roumaine» [î]şi face plăcerea…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 220 din 9 octombrie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
173. *Cu timpul au început a se recunoaşte…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 221 din 11 octombrie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
174. *Mulțămită împrejurărilor…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 223 din 13 octombrie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
175. *Numai noi observasem…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 228 din 20 octombrie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
176. *«Românul» a-nceput…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 230 din 22 octombrie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
177. *Pseudo-Românul în semibarbaria lui…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 233 din 25 octombrie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
178. *Adunările legiuitoare sunt convocate…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 237 din 31 octombrie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
179. *De câte ori se discută…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 238 din 1 noiembrie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
180. *D[omnul] Dumitru Brătianu ales din nou…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 253 din 19 noiembrie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
181. *Pare-ni-se că…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 260 din 28 noiembrie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.

182. *Deşi cestiunea Dunării…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 262 din 1 decembrie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
183. *«Românul» ne face o imputare…*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 276 din 17 decembrie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
184. *Discuția iscată…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 9 din 14 ianuarie 1882 – Textul este reprodus în ***Opere, volumul XIII, PUBLICISTICĂ***, 1882 – 1883, 1888 – 1889, *Timpul*, *România Liberă*, *Fântâna Blanduziei*, cu 64 de reproduceri după manuscrise şi publicații, Ediție critică întemeiată de Perpessicius, Editura Academiei, Bucureşti, 1989.
185. *«Românul» nu are cuvânt…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 10 din 15 ianuarie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
186. *Nu mai e la modă…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 15 din 21 ianuarie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
187. *Şedința Adunării de vineri…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 19 din 26 ianuarie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
188. *Într-un lung articol…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 20 din 27 ianuarie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
189. *Mulți presupun…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 26 din 5 februarie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
190. *«Românul» promițându-ne programul nou…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 30 din 10 februarie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
191. *Parturiunt montes…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 33 din 13 februarie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
192. *Credem necesar…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 34 din 14 februarie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
193. *Citit-a vreodată…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 37 din 18 februarie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
194. *Priectul de lege…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 51 din 6 martie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
195. *Nefiind de ieri de alaltăieri…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 59 din 16 martie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
196. *Odată apucând…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 63 din 20 martie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
197. *În seara de 20 martie…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 67 din 25 martie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
198. *Novele din popor de Ioan Slavici. Un volum de 456 pag[ini], Bucureşti 1881, Editura Librăriile Socec et com.*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 69 din 28 martie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.

199. *Ceea ce dă guvernului…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 70 din 1 aprilie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
200. *Columna lui Traian…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 70 din 1 aprilie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
201. *Materialuri etnologice privind în parte şi pe d[omnul] Nicu Xenopulos, criticul literar de la Pseudo-Românul…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 76 din 8 aprilie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
202. *Când ne aducem aminte…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 78 din 10 aprilie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
203. *Nu există fără îndoială…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 83 din 16 aprilie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
204. *Senatul modificând în secții…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 85 din 18 aprilie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
205. *Vasile Conta*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 90 din 25 aprilie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
206. *Nu numai motive…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 93 din 29 aprilie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
207. *Având a da seamă…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 95 din 1 mai 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
208. *Oare nu se pregăteşte…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 103 din 14 mai 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
209. *Pseudo-Românul ne cere…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 105 din 16 mai 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
210. *Ni se zice că prea dăm…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 108 din 21 mai 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
211. *Dar dulci, nobili şi politicoşi…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 109 din 23 mai 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
212. *Am arătat în mai multe rânduri…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 111 din 26 mai 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
213. *De la un timp încoace se observă…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 116 din 1 iunie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
214. *Alexandria, odinioară…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 141 din 2 iulie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
215. *Națiunea perindând acuzările…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 142 din 3 iulie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
216. *Locke, filosoful englez…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 144 din 6 iulie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
217. *Dacă în timpul adunărilor…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 145 din 7 iulie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
218. *Mai multe foi…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 146 din 8 iulie 1882 –

Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.

219. *Cine-ar citi foile…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 147 din 9 iulie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
220. *Un semn al declasării…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 150 din 13 iulie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
221. *«Naţiunea» propune guvernului…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 151 din 14 iulie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
222. *Ţi-ai găsit…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 152 din 15 iulie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
223. *«Naţiunea» constată…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 157 din 22 iulie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
224. *Alexandria, povestea…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 164 din 30 iulie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
225. *«Luptătorul» din Focşani…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 167 din 3 august 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
226. *D[omnul] C.A. Rosetti e, se vede…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 168 din 4 august 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
227. *Credem a fi demonstrat…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 169 din 5 august 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
228. *De câte ori «Românul» era în opoziţie…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 176 din 14 august 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
229. *Ni se pare că vorbim…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 178 din 17 august 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
230. *De câţiva ani încoace…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 179 din 18 august 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
231. *După cum ne asigură…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 180 din 19 august 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
232. *«Luptătorul» din Focşani continuă…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 181 din 20 august 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
233. *Dacă vor mai fi existând…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 191 din 1 septembrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
234. *Ce imperturbabili sunt confraţii…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 194 din 4 septembrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
235. *Sunt o seamă de medici…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 196 din 7 septembrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
236. *«Românul» comentează asemenea…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 200 din 12 septembrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
237. *Friguri de reforme…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 203 din 17

septembrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.

238. *«Românul» în numărul său…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 206 din 21 septembrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.

239. *Câteodată ne cuprinde…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 210 din 25 septembrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.

240. *Daca se va adeveri…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 212 din 28 septembrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.

241. *«Românul» înşiră…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 214 din 30 septembrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.

242. *Nu-nțelegem ce folos…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 216 din 2 octombrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.

243. *«Gazeta Generală» (Pronumită de Augsburg)…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 220 din 7 octombrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.

244. *De câte ori contestăm…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 224 din 12 octombrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.

245. *Adunările se redeschid…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 228 din 17 octombrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.

246. *De câte ori gândim…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 231 din 21 octombrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.

247. *De câte ori am spus publicului…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 235 din 26 octombrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.

248. *Precum astronomul…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 240 din 2 noiembrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.

249. *Graba cu care…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 246 din 10 noiembrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.

250. *Încă din sesiunea trecută…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 248 din 12 noiembrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.

251. *Raportorul însărcinat a apăra…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 260 din 26 noiembrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.

252. *E greu a afla…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 261 din 27 noiembrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.

253. *În numărul său din urmă…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 264 din 1 decembrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.

254. *De îmbunătățiri rele…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 266 din 3 decembrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.

255. *Avem sub ochi expunerea oficială…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 267 din 4 decembrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.

256. *S-o lovi…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 268 din 5 decembrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.

257. *Observăm că unirea…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 270 din 9 decembrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
258. *În fine precedentul…*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 277 din 17 decembrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
259. *Admirabila dibăcie…*, în ziarul *Timpul*, VIII, nr. 32 din 11 februarie 1883 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
260. *«Dacia viitoare», iată titlul…*, în ziarul *Timpul*, VIII, nr. 37 din 17 februarie 1883 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
261. *E sătulă țara de vorbe…*, în ziarul *Timpul*, VIII, nr. 49 din 3 martie 1883 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
262. *Se-nțelege că, după manifestul…*, în ziarul *Timpul*, VIII, nr. 68 din 25 martie 1883 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
263. *Toate protestațiunile guvernului…*, în ziarul *Timpul*, VIII, nr. 73 din 1 aprilie 1883 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
264. *În marea întrunire…*, în ziarul *Timpul*, VIII, nr. 78 din 7 aprilie 1883 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
265. *Prin discursul ținut la Ateneu…*, în ziarul *Timpul*, VIII, nr. 84 din 14 aprilie 1883 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
266. *E sătulă țara de vorbe…*, în ziarul *Timpul*, VIII, nr. 95 din 29 aprilie 1883 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
267. *După ce Ilie Țepeluş…*, în ziarul *Timpul*, VIII, nr. 100 din 5 mai 1883 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
268. *Înființarea unei Mitropolii…*, în ziarul *Timpul*, VIII, nr. 112 din 20 mai 1883 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
269. *Dacă vorbim de adunătura…*, în ziarul *Timpul*, VIII, nr. 116 din 26 mai 1883 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
270. *D[omnul] Dimitrie Ioan Ghica…*, în ziarul *Timpul*, VIII, nr. 121 din 31 mai 1883 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
271. *Formă şi fond*, în ziarul Fântâna Blanduziei, I, nr. 2 din 11 decembrie 1888 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
272. Manuscrisul *Articoli nepoliticoşi. Proză politică – Proză limbistică* – Textul este reprodus în Opere, vol. IX.
273. Manuscrisul *Ce să vă spun? Iubesc acest popor…* – Textul este reprodus în Opere, vol. IX.
274. Manuscrisul *Din şedințele Societății România Jună. Naționaliştii şi Cosmopoliții* – Textul este reprodus în Opere, vol. IX.
275. Manuscrisul *În genere toată societatea…* – Textul este reprodus în Opere, vol. IX.
276. Manuscrisul *Înainte de câteva zile…* – Textul este reprodus în Opere, vol. IX.
277. Manuscrisul *Omenia omenie cere şi cinstea cinste!* – Textul este

reprodus în Opere, vol. X.

278. Manuscrisul *Deci, traducând această comparație…* – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.

279. Manuscrisul *Mi-am adus apoi aminte…* – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.

280. Manuscrisul *Economie politică* – Textul este reprodus în ***Opere, volumul XIV, TRADUCERI FILOSOFICE, ISTORICE ŞI ŞTIINȚIFICE***, HURMUZACHI ◊ RÖTSCHER ◊ KANT ◊ LESKIEN ◊ BOPP ◊ ARTICOLE ŞI EXCERPTE, Studiu introductiv de Al. Oprea, cu 347 de reproduceri după publicații şi manuscrise, Ediție critică întemeiată de Perpessicius, Editura Academiei, Bucureşti, 1983.

281. Manuscrisul *Arta de a guverna…* – Textul este reprodus în ***Opere, volumul XV, FRAGMENTARIUM. ADDENDA EDIȚIEI***, cu reproduceri după manuscrise, documente şi presă, Ediție critică întemeiată de Perpessicius, Editura Academiei, Bucureşti, 1993.

282. Manuscrisul *Bazarea virtuții pe legi naturale…* – Textul este reprodus în Opere, vol. XV.

283. Manuscrisul *Cabala conservatorismului…* – Textul este reprodus în Opere, vol. XV.

284. Manuscrisul *Cabala demagogiei…* – Textul este reprodus în Opere, vol. XV.

285. Manuscrisul *Cărbune şi diamant* – Textul este reprodus în Opere, vol. XV.

286. Manuscrisul *Cosmopolitul şi patriotul…* – Textul este reprodus în Opere, vol. XV.

287. Manuscrisul *Daca Şincai…* – Textul este reprodus în Opere, vol. XV.

288. Manuscrisul *Deşi nimic alt decât…* – Textul este reprodus în Opere, vol. XV.

289. Manuscrisul *Echivalentul moral al muncii* – Textul este reprodus în Opere, vol. XV.

290. Manuscrisul *Economia națională* – Textul este reprodus în Opere, vol. XV.

291. Manuscrisul *Există aici în Bucureşti…* – Textul este reprodus în Opere, vol. XV.

292. Manuscrisul *Istoriografie şi coadaptare* – Textul este reprodus în Opere, vol. XV.

293. Manuscrisul *Libertatea şi marginile ei* – Textul este reprodus în Opere, vol. XV.

294. Manuscrisul *Nu noi suntem stăpâni limbei…* – Textul este reprodus în Opere, vol. XV.
295. Manuscrisul *Personalitatea statului şi organismele sale* – Textul este reprodus în Opere, vol. XV.
296. Manuscrisul *Solidaritatea națională* – Textul este reprodus în Opere, vol. XV.
297. Manuscrisul *Superfluența poulației* – Textul este reprodus în Opere, vol. XV.
298. Scrisoarea, *adresată la 5 februarie 1874, din Charlottenburg, lui Titu Maiorescu* – Textul este reprodus în ***Opere, volumul XVI, CORESPONDENȚĂ. DOCUMENTAR***, cu reproduceri după manuscrise şi documente, Ediție critică întemeiată de Perpessicius, Editura Academiei, Bucureşti, 1989.
299. Romanul *Geniu pustiu* – Textul este reprodus în ***Opere, volumul XVII, BIBLIOGRAFIE. VIAȚA-OPERA. REFERINȚE***, Partea I (1866 – 1938), Ediție critică întemeiată de Perpessicius, Editura Academiei, Bucureşti, 1999.
300. Cugetarea *În ochii mei*, în revista *Acțiunea*, V, nr. 960 din 11 aprilie 1906 – Textul este reprodus în Opere, vol. XVII.
301. Suita *Idei şi gânduri*, în revista *Munca literară şi ştiințifică*, I, nr. 10 din 1905 – Textul este reprodus în Opere, vol. XVII.

------------- * * -------------

Arta supremă a războiului este *înfrângerea inamicului*, prin înşelătorie, *fără luptă*, astfel:

1. Discreditați tot ceea ce merge bine în țara inamicului;
2. Implicați reprezentanții claselor conducătoare ai țării inamice în afaceri dubioase. Distrugeți-le reputația şi, *la momentul potrivit*, supuneți-i disprețului propriilor concetățeni;
3. Utilizați creaturile cele mai ticăloase şi mai abjecte;
4. Răspândiți discordia şi conflictele între cetățenii țărilor ostile. Întărâtați-i pe tineri contra bătrânilor;
5. Ridiculizați tradițiile adversarilor. Discreditați-le luminătorii de conştiință;
6. Induceți în eroare inamicul, spre a-l conduce la temporizare şi neglijență, *apoi* avansați cu repeziciune;
7. Perturbați, prin orice mijloace, intendența, aprovizionarea şi funcționarea armatei inamicului;
8. Slăbiți voința luptătorilor inamici prin cântece şi melodii senzuale;
9. Dați inamicului fete şi băieți tineri pentru a-i lua mințile, dar şi jad şi mătase pentru a-i zgândări ambițiile;
10. Fiți generoşi în promisiuni şi recompense pentru informații;
11. Infiltrați-vă peste tot spionii. Bazați-vă pe trădătorii care se găsesc în rândurile inamice;
12. Făceți-l pe adversar să creadă că mai există o posibilitate de a se salva. *Apoi*, LOVIȚI.

Scopul vostru trebuie să fie preluarea intactă a tot ceea ce se află pe pământ. În acest fel trupele vă vor rămâne odihnite, iar victoria va fi *totală*.

Sun Tzu
general chinez, părinte al ştiinței militare
(sec. IV î. Hr.)

„Ieri versurile: «Cine-a îndrăgit străinii, mâncaia-r inima câinii», puteau părea unora dintre noi, drept şovinism şi exagerare, derogare de la umanitate şi contrazicere a poruncilor aduse de Mântuitorul. Azi însă, după ce am văzut şi am suferit pe propria carne ceea ce fac, în viața lor de toate zilele, tocmai neamurile care predică umanitarismul şi cosmopolitismul, şi mai ales după ce ne dăm seama că răul din omenire (decăderea morală şi exploatarea omului de către om) se datoreşte tocmai perversității de a ataca legile naționalismului în exterior şi a le aplica cu habotnicie şi suprem egoism *acasă*, calea spre înțelegerea mărturisirilor şi profețiilor de la Timpul ni-i mult mai deschisă. Iar versurile citate mai sus, nu ne par deloc neomenoase şi rănind adevărul. Ci din contră, ele pun blestem pe cei ce calcă lumina-n picioare, pentru că străinismul se confundă, pe planul mare, cu păcatul, cu introducerea microbilor ucigători în organismele sănătoase. Şi cine favorizează pe străin, trădează sănătatea, lumina. Îl batjocoreşte pe Dumnezeu. Îi aruncă cu noroi şi întuneric în obraz(;).

Neamurile care fac atâta caz de umanitate şi ne acuză pe noi de huliganism când îndrăznim să ne scuturăm gâtul din jugul străin, merg la ele acasă, în sânul comunității lor sociale, spirituale şi politice, tocmai pe adevărurile formulate şi sfințite de tatăl poeziei româneşti. Pe legile ordinii naturale. Pe poruncile ethosului național.(;)

Neamul care a țipat umanitatea cu obrăznicie de măscărici, la toate răscrucile planetei, şi-a întemeiat acum o *Patrie*. Israelul. Ovreii care nu l-au scos pe Eminescu din *nebunul* şi *huliganul gândirii*, îi aplică acum doctrina în Pământul Palestinei.

Ce vom face noi? Vom asculta de cutare Nuhăm, bolborosind fraze şiret ticluite «ce din coadă au să sune», ori ne vom pune, credincioşi, fruntea sub patrafirul marelui patriarh al gândirii româneşti de totdeauna şi vom purta neînfricați, precum strămoşii noştri traci, steagurile măririi româneşti, peste prigoane şi morminte, spre un Rarău al unei sfinte noastre împliniri?”*

*Vasile Posteucă, *Destinul imperial al românilor. Dumnezeu, Neamul, Omul*, Editura *Criterion Publishing*, Norcross, GA, U.S.A., f.a., pag. 58, 59

BĂDIEI MIHAI EMINESCU

de Radu Mihai Crişan

Tu eşti altarul nostru dac
Şi veşnicia verde
Ne eşti catapeteasmă şi ne dori
Pe-o rană veşnic veche

Învie-ne! Iartă-ne! Judecă-ne!
Iisus te-a-ntrupat pentru-aceasta
Un neam care piere
'Ţi deschide fereastra

Smerite Eminescu
Pe care te-am făcut să plângi
Cu lacrimi moi, de sânge
Te rog, îndură-te de noi
Căci neamul tău
Se frânge

Bădie Mihai
Auzi-ne hai
Şi om şti de-acum
Să-ţi aşternem drum
Să-ţi slujim de iesle
Să suim pe creste

Şi vor pieri câţi nu te-or înţelege
Şi vor via atâţi câţi ţi-or urma
Căci tu ni-eşti pildă şi ni-eşti lege
Pentru-nviere
Pururea

-------------- * * ---------------